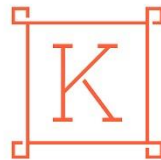

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

2022

Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo būklės bei jos gerinimo galimybių tyrimas

GALUTINĖ ATASKAITA

BGI | consulting

KULTUR
kultūros ir turizmo projektai

Sutarties informacija:
Paslaugų viešojo pirkimo sutartis Nr. 1S-462(3.1),
sudaryta 2022 m. birželio mėn. 14 d. tarp BĮ Lietuvos kultūros tarybos ir
jungtinės veiklos partnerių grupės
UAB „BGI Consulting“ ir VŠĮ „KULTUR“

Perkančioji organizacija:
BĮ Lietuvos kultūros taryba

Paslaugų teikėjas:
UAB „BGI Consulting“ ir VŠĮ „KULTUR“

Ataskaitą parengė:
Martynas Užpelkis, dr. Ingrida Kelpšienė, dr. Vytautas Tumėnas ir Laima Pranskūnaitė Užpelkienė

Lietuvos kultūros tarybos (LKT) ir LR kultūros ministerijos (KM) priežiūros darbo grupė:
LKT atstovai: Kristina Mažeikaitė (darbo grupės pirmininkė iki 2022-07-20), Martynas Tininis (darbo
grupės pirmininkas nuo 2022-07-21), Radvilė Maskuliūnaitė, Aušra Žičkienė ir Rimvydas Laužikas (iki
2022-05-24)

KM atstovai: Gytis Oržikauskas, Irena Kezienė ir Indrė Ambrazienė (iki 2022-05-24)

Dėl detalesnės informacijos apie tyrimų studiją kreiptis:

Martynas Užpelkis
El. p.: martynas@kultur.lt
Tel.: +370 615 13257

Jonas Jatkauskas
UAB „BGI Consulting“ direktorius
Aukštaičių g. 7, LT-11341, Vilnius
Tel.: +370 5 215 4075
El. p.: jonas@bgiconsulting.lt
www.bgiconsulting.lt

Tyrimų komandos nuomonė nebūtinai sutampa su Perkančiosios organizacijos nuomone

TURINYS

TURINYS	3
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	5
LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIŲ SĄRAŠAS	7
UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDŽIŲ SĄRAŠAS	8
NAUDOJAMOS SANTRUMPOS	9
IŽANGA.....	11
1. ĮVADAS.....	12
1.1 TYRIMO TIKSLAI IR APIMTIS	12
1.2 TYRIMO METODOLOGIJA	12
1.3 METODOLOGIJOS TRŪKUMAI	15
2. TYRIMO OBJEKTAS	16
2.1 NKP APIBRĖŽIMAS.....	16
2.2 BENDRUOMENIŲ VAIDMUO	16
2.3 NKP IŠSAUGOJIMO ETIKOS PRINCIPAI	17
2.4 KULTŪROS PAVELDO VERTĖ	17
2.5 NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO APIBRĖŽIMAI.....	18
2.6 NKP IŠSAUGOJIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS.....	24
3. NKP AKTUALIZAVIMO TYRIMŲ APŽVALGA.....	27
3.1 TARPTAUTINIAI TYRIMAI	27
3.2 TYRIMAI LIETUVOJE.....	30
3.3 DALYVAUJAMASIS PAVELDAS IR NKP KOMUNIKACIJA.....	37
4. NKP AKTUALIZAVIMO BŪKLĖ LIETUVOJE	43
4.1 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ TIKSLAI.....	43
4.2 SĄVADAI KAIP NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO PRIEMONĖ	44
4.3 KITOS NKP IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS IR JŲ RYŠYS SU AKTUALIZAVIMU.....	48
4.4 LIETUVOS PAVELDO BENDRUOMENIŲ APŽVALGA.....	65
4.5 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ TIKSLINĖS AUDITORIJOS	78
4.6 AKTUALIZAVIMO VEIKLOSE NAUDOJAMI BŪDAI, MEDIJOS	80
4.7 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ REZULTATAI IR JŲ MATAVIMO BŪDAI.....	85
4.7.1 NKP SVARBA, AKTUALUMAS IR PRIEINAMUMAS	86
4.7.2 NKP INTEGRAVIMAS Į KITAS SRITIS	88
4.8 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ FINANSAVIMO ŠALTINIAI	98
5. NKP AKTUALIZAVIMO ATVEJO STUDIJS.....	106
6. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	115
6.1 IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO POLITIKOS TURINYS: TERMINAI IR TIKSLAI.....	115

6.2	SAVADAI, KAIP NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO PRIEMONĖ	115
6.3	KITOS AKTUALIZAVIMO PRIEMONĖS.....	116
6.4	PAVELDO BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMAS.....	117
6.5	AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ TIKSLINĖS AUDITORIJOS	119
6.6	AKTUALIZAVIMO VEIKLOSE NAUDOJAMI BŪDAI, MEDIJOS	119
6.7	AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ REZULTATAI IR JŲ MATAVIMO BŪDAI.....	120
6.8	AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ FINANSAVIMO ŠALTINIAI	123
7.	SCENARIJŲ PALYGINIMAS.....	125
	NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	139
	PRIEDAI.....	145

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

PAVEIKSLAS 1. TYRIME NAUDOJAMŲ METODŲ TRIANGULIACIJA	15
PAVEIKSLAS 2. PROBLEMŲ MEDIS	20
PAVEIKSLAS 3. AKTUALIZAVIMO VIETA IR RYŠYS SU IŠSAUGOJIMU PAVELDO CIKLE	21
PAVEIKSLAS 4. LIETUVOS NKP VERTYBĖS PAGAL RAIŠKOS KATEGORIJAS	45
PAVEIKSLAS 5. SUPLANUOTOS NKP VERTYBIŲ IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS PAGAL KATEGORIJAS	52
PAVEIKSLAS 6. KOKIAS IŠ ŽEMIAU IŠVARDINTŲ AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ JŪS AR JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ PRAKTIKUOJANČIOS BENDRUOMENĖS NARIAI VYKDĖTE PER PASKUTINIUS 6 METUS (2016-2021)?	55
PAVEIKSLAS 7. GALVODAMI APIE VERTYBĘ, KURIĄ PRAKTIKUOJATE, PAŽYMĖKITE, KOKIOSE SU JA SUSIJUSIOSE VEIKLOSE DALYVAVOTE PER PASKUTINIUS 6 METUS (2016-2021).	56
PAVEIKSLAS 8. JEIGU JŪS AR JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ PRAKTIKUOJANČIOS BENDRUOMENĖS NARIAI DALYVAVO VEIKLOSE, KURIOMIS BUVO SIEKIAMA TIKSLŲ KITOSE, NE KULTŪROS PAVELDO, SRITYSE, PATEIKITE TOKIOS VEIKLOS PAVYZDŽIŲ.	57
PAVEIKSLAS 9. PAŽYMĖKITE, KOKIOS VEIKLOS, JŪSŲ MANYMU, GERIAUSIAI ATSKLEIDŽIA JŪSŲ ATSTOVAUJAMOS VERTYBĖS SVARBĄ, AKTUALUMĄ IR PRIEINAMUMĄ	60
PAVEIKSLAS 10. KOKIOS VEIKLOS, JŪSŲ MANYMU, GERIAUSIAI ATSKLEIDŽIA JŪSŲ ATSTOVAUJAMOS VERTYBĖS SVARBĄ, AKTUALUMĄ IR PRIEINAMUMĄ?	61
PAVEIKSLAS 11. KURIOMS IŠ ŠIŲ VEIKLŲ, JŪSŲ MANYMU, REIKĖTŲ SKIRTI PAPILDOMĄ SAVIVALDYBĖS AR VALSTYBĖS FINANSAVIMĄ?	62
PAVEIKSLAS 12. NKP VERTYBIŲ BENDRUOMENĖS	66
PAVEIKSLAS 13. LIETUVOS NKP VERTYBIŲ TEIKĖJAI PAGAL KATEGORIJAS.	67
PAVEIKSLAS 14. PAVELDO BENDRUOMENIŲ RAIDA	70
PAVEIKSLAS 15. KOKIU PAGRINDU/INTERESU DALYVAUJATE VERTYBĖS PUOSELĖJIMO VEIKLOJE?	72
PAVEIKSLAS 16. KAIP PALAIKOTE RYŠIUS SU KITAIŠ PAVELDO BENDRUOMENĖS NARIAIS?Ž	73
PAVEIKSLAS 17. KAM BUVO SKIRTOS 2 KLAUSIME ĮVARDINTOS AKTUALIZAVIMO VEIKLOS?	78
PAVEIKSLAS 18. KAS, JŪSŲ MANYMU, DOMISI JŪSŲ ATSTOVAUJAMA VERTYBE?	79
PAVEIKSLAS 19. KOKIOMIS KOMUNIKAVIMO PRIEMONĖMIS NAUDOJOTĖS, SKLEISDAMI ŽINIĄ APIE JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ, SU JA SUSIJUSIUS RENGINIUS, NAUJIENAS IR PAN.?	81
PAVEIKSLAS 20. KOKIOMIS KOMUNIKAVIMO PRIEMONĖMIS NAUDOJOTĖS, SKLEISDAMI ŽINIĄ APIE JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ, SU JA SUSIJUSIUS RENGINIUS, NAUJIENAS IR PAN.?	82
PAVEIKSLAS 21. RIMVYDO BARTKAUS INSTALIACIJA „NEPRIKLAUSOMYBĖS SODAI“, EKSPONUOTA JUNGTTINĖSE VALSTIJOSE ATKREIPIANT PLAČIOSIOS VISUOMENĖS DĖMESĮ Į LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATGAVIMO 30-METĮ	89
PAVEIKSLAS 22. AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ FINANSAVIMO ŠALTINIAI	98

LENTELIŲ SĄRAŠAS

LENTELĖ 1. VIDINĖ IR INSTRUMENTINĖ KULTŪROS PAVELDO VERTĖ	18
LENTELĖ 2. NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO APIBRĖŽIMAI	19
LENTELĖ 3. NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO TERMINOLOGIJA	22
LENTELĖ 4. NKP IŠSAUGOJIMO APIBRĖŽIMAS NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO KONVENCIJOJE SKIRTINGOMIS KALBOMIS	23
LENTELĖ 5. NKP IR EK PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI	30
LENTELĖ 6. KAI KURIŲ NKP VERTYBIŲ POVEIKIS	33
LENTELĖ 7. PAČIŲ PUOSELĖTOJŲ-PRAKTIKŲ ĮVARDINTI ETNINĖS KULTŪROS/NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO VEIKSNIAI (MAŽĖJANČIOS SVARBOS TVARKA)	36
LENTELĖ 8. LIETUVOS NKP VERTYBIŲ SĄVADO PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI	45
LENTELĖ 9. LIETUVOS NKP VERTYBIŲ SĄVADO PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI	47
LENTELĖ 10. NKP KYLANČIOS GRĖSMĖS IR JO IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS	49
LENTELĖ 11. PLANUOJAMOS LIETUVOS NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS	51
LENTELĖ 12. 2016-2021 METAIS VYKDYTOS VEIKLOS NKP VERTYBIŲ AKTUALIZAVIMO TIKSLAMS PASIEKTI	58
LENTELĖ 13. GYVENTOJŲ DALYVAVIMAS KULTŪROJE IR NKP	86
LENTELĖ 14. NKP INTEGRAVIMAS Į SOCIALINĮ GYVENIMĄ	89
LENTELĖ 15. NEFORMALIAUS ŠVIETIMO PROGRAMŲ DALYVIAI (LAPKRIČIO 30 D.)	96
LENTELĖ 16. NKP VERTYBIŲ PROJEKTŲ IR STIPENDIJŲ FINANSAVIMAS LKT LĖŠOMIS 2016-2022 M.	100
LENTELĖ 17. NKP VERTYBIŲ PROJEKTŲ FINANSAVIMAS LKT LĖŠOMIS 2016-2022 M. PAGAL ATSKIRAS PROGRAMAS IR KONKURSUS (ABĖCĖLĖS TVARKA)	100
LENTELĖ 18. NKP VERTYBIŲ PROJEKTŲ FINANSAVIMAS LKT LĖŠOMIS 2016-2022 M. PAGAL KULTŪROS IR MENO SRITIS	102

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIŲ SĄRAŠAS

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 1. VERBOS PANAUDOJIMAS KURIANT VILNIAUS RAJONO SAVIVALDYBĖS VIZUALINĮ IDENTITETĄ	46
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 2. KRETINGOS RAJONO SAVIVALDYBĖS NKP VERTYBIŲ SĄVADO KŪRIMAS	48
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 3. EDUKACINĖ PROGRAMA „A BIRŽIEČĖ VAIŠIN DAINUODAMŪS“	63
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 4. TEIKĖJO MISIJA IŠSAUGANT ŠILINIŲ DZŪKŲ GRYBAVIMO TRADICIJĄ	69
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 5. SUTELKTA IR ATSAKINGA FIDI BENDRUOMENĖ	70
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 6. DREVINĖ BITININKYSTĖ – NAUJOS PAVELDO BENDRUOMENĖS KŪRIMAS	71
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 7. PINTINIŲ JUOSTŲ BENDRUOMENĖS TELKIMAS AUKŠTAITIJOJE	75
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 8. KLAIPĖDOS KRAŠTO SAVIVALDYBIŲ BENDRADARBIAVIMAS NKP PAGRINDU	76
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 9. ASOCIACIJOS „TOTORIŠKAS SKONIS“ VEIKLA	77
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 10. NKP IŠSAUGOJIMAS IR AKTUALIZAVIMAS ŽEMAITIJOS NACIONALINIAME PARKE	93

UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDŽIŲ SĄRAŠAS

UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 1. ČIUOŽIMO ANT NATŪRALAUS LEDO BENDRUOMENĖ OLANDIJOJE	68
UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 2. ORGANIZUOTA VAŽIAVIMO DVIRAČIU KULTŪRA DANIJOJE	68
UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 3. NKP KOORDINUOJANTI ORGANIZACIJA-KOMPETENCIJOS CENTRAS OLANDIJOJE	74
UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 4.NKP KOORDINUOJANTI ORGANIZACIJA IR TEMINIAI TINKLAI ŠVEDIJOJE	74

NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

AM	LR Aplinkos ministerija
Direktyvos	Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo veiklos direktyvos. Priimta 2008 m. birželio 16–19 d. Paryžiuje; paskutinį kartą pataisyta 2016 m. gegužės 30-birželio 1 d.; žr. https://unesco.lt/images/Paveldo_programos/galut_%20direktyvosn.pdf
EIMIN	LR ekonomikos ir inovacijų ministerija
EK	Etninė kultūra
EKGT	Etninės kultūros globos taryba
FB	Facebook
KM	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
Koncepcija	Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. ĮV-735; žr. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/109da290af4211ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=bkax1524)
Konvencija	Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvencija. 2003 m. spalio 17 d., Paryžius; Vyriausybės kanceliarijos Administravimo departamento 2022-06-30 autentifikuotas vertimas, žr. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cf64732038bb11edbc04912defe897d1
KVRPA	Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūros
LGD	Lietuvos geografo draugija
LLBM	Lietuvos liaudies buities muziejus
LLTI	Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
LKI	Lietuvių kalbos institutas
LKT	Lietuvos kultūros taryba
LKTA	Lietuvos kaimo turizmo asociacija
LTICA	Lietuvos turizmo informacijos centrų asociacija
LNKC	Lietuvos nacionalinis kultūros centras
NKP	Nematerialus kultūros paveldas
NKPVSIS	Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado informacinė sistema

NPP	2014-2020 metų Nacionalinė pažangos programa
Sąvadas	Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas
ST	Saugomos teritorijos
ŠMSM	LR švietimo, mokslo ir sporto ministerija
TIC	Turizmo informacijos centras
TKR	Tolygi kultūros raida
UNESCO NKS	Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas
URM	LR užsienio reikalų ministerija
VEKC	Vilniaus etninės kultūros centras
VRM	LR vidaus reikalų ministerija
VSTT	Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos
ŽŪM	LR žemės ūkio ministerija

IŽANGA

Šį tyrimą užsakė Lietuvos kultūros taryba, įgyvendindama Lietuvos Respublikos Lietuvos kultūros tarybos įstatymo 3 str. 3 p. įtvirtintą Tarybos veiklos tikslą analizuoti kultūros ir meno procesus, darančius įtaką kultūros politikai, Kultūros ministerijos ir Lietuvos kultūros tarybos 2022–2024 metų tyrimų planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2021 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. ĮV-1236 „Dėl Kultūros ministerijos ir Lietuvos kultūros tarybos 2022–2024 metų tyrimų plano patvirtinimo“ ir siekdama teikti argumentuotas rekomendacijas kultūros politikos formavimui bei gerinti įrodymais grįstą projektų finansavimą kultūros sektoriuje.

Tyrimą atliko Jungtinės veiklos partnerių grupė: UAB „BGI Consulting“ ir VšĮ „KULTUR“, vadovaudamasi paslaugų viešojo pirkimo 2022 m. birželio 14 d. sutartimi Nr. 1S-462(3.1). Tyrimą vykdė ir ataskaitą parengė ekspertai: Martynas Užpelkis (tyrimo vadovas), dr. Ingrida Kelpšienė, dr. Vytautas Tumėnas ir Laima Pranskūnaitė Užpelkienė.

Tyrimo rengimas apėmė kelis etapus: 1) atlikta sisteminė kultūros paveldo aktualizavimo tyrimų Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse apžvalga bei parengta tyrimo metodologija; 2) išanalizuotos 2016-2021 metais Lietuvoje vykdytos nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimo veiklos; 3) identifikuotos pagrindinės aktualizavimo veiklų tendencijos, gerosios praktikos ir problemos, įvertinti pagrindinių aktualizavimo veiklų privalumai ir trūkumai; 4) pateiktos tyrimo rezultatus apibendrinančios išvados ir pasiūlytos rekomendacijos dėl galimų nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimo krypčių, kurios paskatintų nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimą ir juo pasiekiamus rezultatus.

Tyrimo ataskaitos struktūrą sudaro įvadas (1 skyrius), apimantis tyrimo tikslus, apimtį ir tyrimo metodologiją, tyrimo objekto aptarimas (2 skyrius), kuris apima nematerialaus kultūros paveldo apibrėžimą, aktualizavimo terminą ir jo vartojimą, bendruomenių vaidmenį ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo etikos principus, kultūros paveldo vertę ir nematerialaus kultūros paveldo vietą darnaus vystymosi kontekste; toliau pateikiama nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimo tyrimų apžvalga (3 skyrius); tyrimo rezultatai (4 skyrius), nematerialaus kultūros paveldo atvejo studijos (5 skyrius) bei tyrimo rezultatus apibendrinančios išvados ir rekomendacijos (6 skyrius).

1. ĮVADAS

Šiame skyriuje pristatomi tyrimo tikslai, apimtis ir tyrimo metodologija. Taip pat įvardinami tyrime naudojamų metodų trūkumai ir jiems sumažinti skirtos priemonės.

1.1 TYRIMO TIKSLAI IR APIMTIS

Tyrimui keliami šie tikslai:

1. Nustatyti svarbiausias nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimo tendencijas ir tai lemiančias priežastis, remiantis vykdomo nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimo analize;
2. Pasiūlyti moksliniais įrodymais pagrįstas nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimo kryptis, pateikiant ir įvertinant bent 3 skirtingus raidos scenarijus;
3. Pasiūlyti nematerialaus kultūros paveldo puoselėtojų/saugotojų ir praktikų komunikacinių gebėjimų tobulinimo kryptis.

Tyrimas apima nematerialaus kultūros paveldo vertybes, kurios yra įtrauktos į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą (3 vertybės), į Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą (48 vertybės, įskaitant ir 3 UNESCO vertybes) ir į Lietuvos Respublikos savivaldybių Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus (6 vertybės), iš viso 54 vertybes.

Tiriamasis laikotarpis apima 2016–2021 metus.

1.2 TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrime buvo taikoma mišri duomenų rinkimo metodika, siekiant skirtingais metodais surinktų duomenų papildomumo. Pirmiausia, buvo atlikta esamų duomenų (antrinių šaltinių) apžvalga. Toliau buvo renkami nauji tyrimui reikalingi kiekybiniai ir kokybiniai duomenys. Galiausiai, visi duomenys buvo analizuojami ir šios analizės pagrindu formuluojamos rekomendacijos dėl NKP aktualizavimo kryptių.

Literatūros apžvalgos tikslas – apibrėžti NKP aktualizavimo terminą ir jo ryšį su išsaugojimu, NKP aktualizavimo tikslus, įvertinti iki šiol tyrinėtus NKP gyvybingumo, perdavimo ir sklaidos priemones, NKP poveikį ir integravimo į kitas viešosios politikos sritis galimybes. Tam buvo naudojami iki šiol Lietuvoje atlikti tyrimai bei teisiniai ir strateginiai dokumentai.

Administracinių duomenų analizės tikslas – identifikuoti Lietuvoje vykdomas NKP aktualizavimo ir išsaugojimo veiklas, jų vykdytojus, šiose veiklose naudojamas priemones/būdus, jomis siekiamą poveikį ir veiklų finansavimo šaltinius. Tam buvo naudojamos Lietuvos Nacionalinio kultūros centro (toliau – LNKC) tyrėjams pateiktos 2017-2021 m. NKP vertybių pateiktos paraiškos dėl jų įtraukimo į Lietuvos

nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą ir LKT pateikti duomenys apie NKP vertybių projektų ir stipendijų finansavimą LKT lėšomis 2016-2022 m.

Siekiant papildyti antrinių šaltinių analizės metu nustatytą empirinių duomenų trūkumą naujais, šio tyrimo tikslams pasiekti reikalingais duomenimis, buvo atliktos 2 apklausos internete: 1) į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų ir 2) NKP bendruomenių (Apklausų klausimynai pateikiami 1 ir 2 prieduose). Šios dvi respondentų grupės buvo pasirinktos, atsižvelgiant į tyrimo Techninės užduoties reikalavimą įvertinti NKP aktualizavimo situaciją tiek iš NKP puoselėtojų, tiek iš vartotojų perspektyvos. Pirmosios apklausos tikslinė grupė – vertybių teikėjai – tai fiziniai asmenys ir juridinių asmenų (kultūros centrų, muziejų, folkloro klubų, kaimo bendruomenių ir kt.) atstovai, kurie teikė duomenis ir pildė paraiškas dėl NKP vertybių įtraukimo į NKP vertybių sąvadą. Tyrėjų manymu, šie asmenys yra geriausiai informuoti apie 2016-2021 m. jų vykdytas vertybių aktualizavimo veiklas, jų tikslines grupes, finansavimą ir veiklų poveikį bei efektyvumą. Antrosios apklausos tikslinė grupė – vertybes praktikuojančių bendruomenių nariai – tai vertybių saugotojai, kurie saugo ir perduoda vertybę, yra jos žinovai, o taip pat vartotojai, kurie domisi vertybe, tačiau nėra jos saugotojai, ir kurie prisideda prie vertybės raidos, sklaidos ir išsaugojimo. Šie asmenys, tyrėjų nuomone, yra geriausiai informuoti apie paveldo bendruomenių dalyvavimą aktualizavimo veiklose, paveldo komunikaciją bei kitus tyrimui aktualius klausimus.

Apklausų imčiai sudaryti buvo taikomi netikimybiniai atrankos metodai: tikslinė atranka ir sniego gniūžtės atranka. Vertybių teikėjų apklausos respondentai buvo atrenkami tikslinės atrankos būdu, tiesiogiai kreipiantis į NKP vertybių paraiškose nurodytus teikėjus ir prašant užpildyti apklausos anketą. Vertybes praktikuojančių bendruomenių apklausos respondentai buvo atrenkami 2 būdais: vertybių saugotojai – tikslinės atrankos būdu, o vartotojai – sniego gniūžtės atrankos būdu. Pirmiausia, naudojantis LNKC turimomis vertybių saugotojų duomenų bazėmis ir viešai prieinamais NKP vertybes praktikuojančių bendruomenių narių kontaktais, buvo tiesiogiai kreipiamasi į vertybių saugotojus, prašant užpildyti apklausos anketą. Kartu buvo prašoma pasidalinti apklausos anketa su kitais jų bendruomenės nariais. Tokiu būdu vartotojai buvo pasiekiami netiesiogiai, apklausos anketą respondentams nukreipiant per NKP saugotojus. Kadangi tai yra netikimybinis atrankos metodas, jam nėra taikomi statistiniai kriterijai.

Apklausų klausimynus užpildė 35 iš 54 vertybių teikėjų ir 129 bendruomenių nariai, kurie atstovavo 35 vertybes. Gausiausiai buvo atstovaujamos šios vertybės: FiDi – Fiziko diena (toliau – FiDi) (43 bendruomenės nariai), Pirčių lankymo tradicija (13 bendruomenės narių), Drevinė bitininkystė Varėnos krašte (8 bendruomenės nariai), Lietuvių polifoninės dainos – sutartinės (8), Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas (5), Muzikavimo cimbolais tradicija Ignalinos ir Švenčionių kraštuose (5), Pietinių (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime (5). Kitas bendruomenės atstovavo 1-3 nariai. Dėl nedidelio respondentų skaičiaus kai kurios bendruomenės analizės tikslais buvo grupuojamos. Vieną grupę sudarė neorganizuotų nacionalinės aprėpties NKP vertybių bendruomenės, kurių nariai atstovavo dainų ir šokių švenčių tradiciją, kryždirbystę, sutartines, Kūčių vakarienių tradiciją, polką Lietuvoje, šiaudinių sodų tradiciją, vietovardžius ir tarptautinį folkloro festivalį „Skamba skamba kankliai (iš viso 22 respondentai), kitą – etnoregioninių NKP vertybių bendruomenės, kurių nariai atstovavo vietos/regiono ir tautinių mažumų tradicijas (iš viso 51 respondentas). 51 proc. bendruomenių apklausos respondentų gyveno mieste, 27 proc. kaimo vietovėje, 22 proc. – miestelyje. Beveik pusė respondentų (42 proc.) buvo 40-59 m. amžiaus, 36 proc. – 20-29 m., 16 proc. – 60 ir daugiau, 6 proc. – iki 20 m. Apklausoje dalyvavo daugiau moterų (55 proc.) negu vyrų (45 proc.), daugiau saugotojų (59 proc.) nei vartotojų (41 proc.).

Siekiant apžvelgti svarbiausias aktualizavimo veiklų tendencijas, privalumus, gerąsias praktikas, trūkumus, problemas ir jų priežastis, buvo suorganizuotos 8 fokus grupių diskusijos, kuriose iš viso dalyvavo 79 asmenys, buvo atstovaujamos 38 NKP vertybės (iš 54). Į grupes dalyviai buvo skirstomi pagal homogeniškumo principą: 3 grupės buvo skirtos Lietuvos etnoregioninių NKP vertybių teikėjams ir puoselėtojams iš Dzūkijos ir Suvalkijos, Aukštaitijos, Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos, po vieną grupę buvo

skirta ne etnoregioninių NKP vertybių teikėjams ir puoselėtojams (FiDi, Pirčių lankymo tradicija, Lietuviškas ritinis ir Lietuviškos ristinės), nacionalinės aprėpties vertybių, neturinčių savo organizuotos bendruomenės, teikėjams (LNKC, VEKC, EKG, LLTI, LGD, LKI), tautinių mažumų vertybių teikėjams. Viena grupė buvo skirta už NKP politiką atsakingų institucijų atstovams (KM, LKT, LNKC, UNESCO NKS) ir viena – Turizmo informacijos centrų atstovams (Fokus grupių dalyvių sąrašas pateikiamas Priede 3). Visos diskusijos, išskyrus vieną, vyko nuotoliniu būdu.

Siekiant atskleisti konkrečių organizacijų ir paveldo bendruomenių gerą patirtį, vykdant NKP aktualizavimo veiklas, buvo atliktos 5 NKP vertybių aktualizavimo atvejo studijos: Žiemos žūklės šventė Mindūnų kaime, Jurginių šventė Palangoje, Šiaudinių sodų pamokos ir parodos, Tradicinių šokių vakarai ir vasaros stovyklos bei Edukacinė programa „A biržiečė vaišin dainuodamūs“ Biržų krašto muziejuje (Skyrius 5). Kiekvienai atvejo studijai parengti buvo atliekama literatūros analizė bei interviu su NKP puoselėtojais.

Papildomai, siekiant įvertinti, koku mastu ir kokiais aspektais nematerialus kultūros paveldas yra susijęs su kitomis Lietuvos viešosios politikos sritimis, buvo raštu¹ kreiptasi į LR Ekonomikos ir inovacijų ministeriją, LR Žemės ūkio ministeriją, LR Švietimo mokslo ir sporto ministeriją, LR Užsienio reikalų ministeriją, LR Aplinkos ministeriją ir LR Vidaus reikalų ministeriją, bei Valstybinę saugomų teritorijų tarnybą prie aplinkos ministerijos ir Kultūros paveldo departamentą prie Kultūros ministerijos. Institucijų buvo klausiama:

1. Ar (kaip) NKP saugojimas ir aktualizavimas potencialiai prisideda (tiesiogiai arba netiesiogiai) prie jūsų kompetencijoje esančių sričių tikslų ir uždavinių pasiekimo? Kokiuose dokumentuose toks ryšys aptariamasis? Su kokiais jūsų kompetencijos srityse vykdomais (-ytais) projektais ir programomis yra susijęs NKP išsaugojimas ir aktualizavimas?
2. Ar (kokios) iki šiol vykdytos ir/arba šiuo metu vykdomos NKP išsaugojimo ir aktualizavimo priemonės realiai prisidėjo (-eda) prie jūsų kompetencijoje esančių sričių tikslų ir uždavinių pasiekimo? Pateikite gerosios praktikos pavyzdžių.
3. Ko trūksta ir/arba kas trukdo, kad NKP išsaugojimas ir aktualizavimas labiau prisidėtų prie jūsų kompetencijoje esančių sričių tikslų ir uždavinių?
4. Ar per paskutinius šešis metus jūsų kompetencijoje esančiose viešosios politikos srityse buvo pokyčių ir/arba sprendimų kurie, jūsų žiniomis, padarė arba galėjo padaryti teigiamą arba neigiamą poveikį NKP vertybės (-ių) išsaugojimui? Kokie tai pokyčiai/sprendimai, koks poveikis ir kokioms vertybėms?

Atsakymai gauti iš visų aukščiau minėtų institucijų, išskyrus LR Aplinkos ministeriją ir LR Vidaus reikalų ministerijos. Pastarosios atsakyme nurodyta, kad „pagal kompetenciją esminių pasiūlymų“ neturi.

Papildomai, siekiant įvertinti, koku mastu nematerialus kultūros paveldas yra integruotas į Lietuvos turizmą ir kokia geroji to patirtis, papildomai buvo kreipiamasi į visus Lietuvos turizmo informacijos centrus, prašant atsakyti į šiuos klausimus:

1. Ar (kurios) NKP vertybės, įrašytos arba neįrašytos į Nematerialaus kultūros paveldo sąvadą, yra pristatomos jūsų savivaldybės/regiono turizmo informacijos ir/arba rinkodaros priemonėse?
2. Kurios iš NKP vertybių, įrašytų arba neįrašytų į Nematerialaus kultūros paveldo sąvadą ir pristatomų jūsų savivaldybės/regiono turizmo informacijos ir/arba rinkodaros priemonėse yra naudojamos realiuose vartotojams prieinamuose turizmo produktuose? Jeigu turite, pateikite duomenų, parodančių tokio vartojimo mastą.

¹ Lietuvos kultūros tarybos 2022-08-05 raštas Nr.S-152(4.6)

3. Pateikite NKP vertybių aktualizavimo ir panaudojimo turizmui gerosios praktikos pavyzdžių jūsų savivaldybėje/regione.
4. Ko trūksta ir/arba kas trukdo, kad jūsų savivaldybėje/regione esančios NKP vertybės būtų plačiau žinomos ir naudojamos turizmo produktuose?

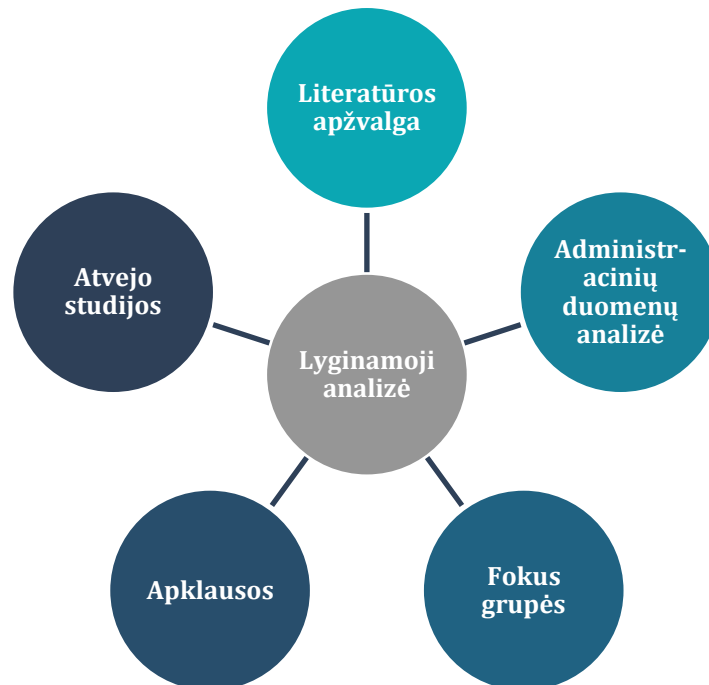
Buvo gauti 7 turizmo informacijos centrų atsakymai: Akmenės, Kėdainių, Neringos, Panevėžio, Vilniaus m., Vilniaus r. ir Zarasų (Priedas 2)².

1.3 METODOLOGIJOS TRŪKUMAI

Nors šiame tyrime naudojami kokybiniai duomenų rinkimo metodai padeda siekti tyrimo tikslų, jie turi ir sau būdingų trūkumų. Tai – autorių, respondentų ir kitų tyrimo dalyvių subjektyvumas, vertinant ir interpretuojant tikrovės reiškinius, kylantis iš dalinio (apriboto savo srities žinojimu) tikrovės matymo ir suvokimo.

Atsižvelgiant į metodų trūkumus ir siekiant kuo didesnio tyrimo tikslumo, buvo taikoma metodologinė trianguliacija, t.y. daugiau nei vieno metodo ir skirtingų duomenų šaltinių naudojimas. Trianguliacija padeda sumažinti kokybinių metodų trūkumus ir lyginamosios analizės pagrindu leidžia daryti apibendrinančias išvadas.

PAVEIKSLAS 1. TYRIME NAUDOJAMŲ METODŲ TRIANGULIACIJA

Šaltinis: sudaryta autorių

² Dėl nepalankaus apklausos vykdymo laiko sąlygoto mažo TIC atstovų aktyvumo Lietuvos turizmo informacijos centrų asociacijos siūlymu rugsėjo 20 d. papildomai buvo surengta nuotolinė fokusuota diskusija tais pačiais apklausos klausimais.

2. TYRIMO OBJEKTAS

Tyrimo objektas yra nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimas, o taip pat jo išsaugojimas, tačiau tik tiek, kiek jis yra susijęs su aktualizavimo problematika ir galimomis aktualizavimo paskatinimo kryptimis. Šiame skyriuje aptariamas nematerialaus kultūros paveldo apibrėžimas, aktualizavimo terminas ir jo vartojimas, bendruomenių vaidmuo ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo etikos principai, kultūros paveldo vertė ir nematerialaus kultūros paveldo vieta darnaus vystymosi kontekste.

2.1 NKP APIBRĖŽIMAS

NKP į UNESCO kultūros paveldo apibrėžimą buvo įtrauktas 2003 m., priėmus Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvenciją (toliau – Konvencija). Šioje konvencijoje NKP apibrėžiamas kaip:

„praktikos, perteikimo ir raiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, artefaktai bei kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais asmenys pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi. Ši nemateriali kultūros paveldą, perduodamą iš kartos į kartą, bendruomenės ir grupės nuolat atkuria reaguodamos į savo aplinką, sąveiką su gamta ir savo istorija, ir jis joms teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį, tokiu būdu skatindamas pagarbą kultūrų įvairovei ir žmogaus kūrybingumui“³

Tyrimo metu naudojama Konvencijoje pateikta NKP klasifikacija, kuris *inter alia* reiškiasi:

- a) žodinėse tradicijose ir išraiškos formose, įskaitant kalbą, kaip nematerialaus kultūros paveldo raiškos priemonę;
- b) atlikimo menuose;
- c) socialinėse praktikose;
- d) apeigose ir šventiniuose renginiuose;
- e) su gamta ir visata susijusiose žiniose ir praktikose; bei tradiciniuose amatuose⁴.

2.2 BENDRUOMENIŲ VAIDMUO

Konvencijoje pripažįstamas svarbus bendruomenių, ypač vietos bendruomenių, grupių ir kai kuriais atvejais asmenų vaidmuo kuriant, išsaugant, išlaikant ir atkuriant nematerialų kultūros paveldą. Todėl valstybės Šalys įsipareigoja skatinti bendruomenes saugoti NKP, užtikrinti jų kuriančių, palaikančių ir perduodančių bendruomenių, grupių ir, jei reikia, asmenų dalyvavimą šio paveldo apsaugoje ir

³ Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvencija. 2003 m. spalio 17 d., Paryžius. Čia ir toliau cituojama pagal Vyriausybės kanceliarijos Administravimo departamento 2022 06 30 autentifikuotą vertimą. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cf64732038bb11edbc04912defe897d1>

⁴ Ten pat, 2 straipsnis.

administravime.⁵ Be to, kiekviena valstybė Šalis įsipareigoja užtikrinti NKP pripažinimą, pagarbą jam ir jo prestižo kėlimą visuomenėje, ypač per plačią visuomenę, pirmiausia jaunimui, skirtas švietimo, sąmoningumo didinimo ir informavimo programas, šiam siekiui pasitelkiant konkrečias švietimo ir mokymo programas atitinkamose bendruomenėse ir grupėse bei gebėjimų saugoti NKP stiprinimą, o taip pat neformaliomis pažintinės veiklos priemonėmis.⁶

NKP, taip pat vadinamas gyvuju paveldu (apimančiu praktikas, žinias ir įgūdžius), yra neatsiejamas nuo jį praktikuojančių bendruomenių, grupių ir asmenų, dėl to jis vertintinas labiau kaip subjektas, o ne objektas. Dėl šios priežasties NKP bendruomenėms, jų sutelktumui ir raidai šiame tyrime yra skiriama daug dėmesio.

2.3 NKP IŠSAUGOJIMO ETIKOS PRINCIPAI

2015 m. patvirtinti UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos etikos principai papildė Konvenciją, jos įgyvendinimo direktyvas ir nacionalinę teisinę bazę visuotinai priimtina gerąja praktika, taikoma vyriausybėms, organizacijoms ir asmenims. Vadovaujantis šiais principais, vietos bendruomenės, grupės ir, jei taikytina, individai turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį, išsaugant jų pačių nematerialų kultūros paveldą.⁷ Turėtų būti pripažįstama ir gerbiama jų teisė ne tik tęsti praktikas, raiškas, išsaugoti žinias ir gebėjimus, reikalingus tam, kad šis paveldas būtų gyvybingas⁸, bet ir teisė patiems, o ne kam nors iš šalies, spręsti apie pastarųjų vertę ar vertingumą.⁹ Be to, būtent šios bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais individai turėtų būti jų kuriamo NKP apsaugos, ir ypač jo panaudojimo, tyrinėjimo, dokumentavimo, propagavimo ar adaptavimo naudos gavėjai.¹⁰ Reikėtų išlaikyti nuolatinę pagarbą NKP kaitai ir jo gyvai prigimčiai, o autentiškumas ir išskirtinumas neturėtų kelti susirūpinimo ir būti kliūtimis išsaugant NKP.¹¹ Galiausiai, vietos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais individai turėtų reikšmingai prisidėti, nustatant, kas sudaro jų saugomam paveldui kylančias grėsmes, įskaitant dekontekstualizavimą, „suprekinimą“/sukomercinimą ir klaidingą pristatymą, o taip pat ir sprendžiant dėl šių grėsmių pašalinimo ar sumažinimo.¹²

Į UNESCO pripažintus NKP apsaugos etikos principus buvo atsižvelgiama šiame tyrime, vertinant NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklas, jų finansavimą bei bendruomenių ir organizacijų bendradarbiavimą.

2.4 KULTŪROS PAVELDO VERTĖ

Daugelis autorių išskiria vidinę (angl. *intrinsic*) ir instrumentinę kultūros paveldo vertę, pabrėždami, kad siekiant socialinės ir ekonominės naudos, kurią gerai valdomas kultūros paveldas gali atnešti, svarbu

⁵ Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo veiklos direktyvos. Priimta 2008 m. birželio 16–19 d. Paryžiuje; paskutinį kartą pataisyta 2016 m. gegužės 30–birželio 1 d.; 15 straipsnis (Prieiga per internetą: https://unesco.lt/images/Paveldo_programos/galut_%20direktyvosn.pdf).

⁶ Ten pat, 14 straipsnis.

⁷ Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos etikos principai, 1 principas, žr. https://www.unesco.lt/images/Etikos_principai.pdf

⁸ Ten pat, 2 principas

⁹ Ten pat, 6 principas

¹⁰ Ten pat, 7 principas

¹¹ Ten pat, 8 principas

¹² Ten pat, 10 principas

nepamiršti vidinės kultūros paveldo, kaip kolektyvinės visuomenių atminties, vertės.¹³ Šį požiūrį išreiškia ir Lietuvoje naudojamas kultūros paveldo aktualizavimo apibrėžimas, kuriuo, viena vertus, siekiama pabrėžti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo svarbą, aktualumą ir prieinamumą (vidinę vertę) ir, kita vertus, paskatinti šiuolaikinę visuomenę ir/arba vietos bendruomenes atsakingai integruoti kultūros paveldą kaip svarbų išteklių į kasdienį kultūrinį, socialinį ir/arba ekonominį gyvenimą (instrumentinę vertę).¹⁴

Vidinės NKP vertės supratimas padeda laikytis anksčiau paminėtų NKP išsaugojimo etikos principų, pripažįstant ir gerbiant konkrečių vertybių, įsitikinimų, žinių ir tradicijų svarbą juos išsaugoti norintiems asmenims ir bendruomenėms. Šiame tyrime vadovaujamasi subalansuotu požiūriu į NKP, vertinant jį ne tik kaip priemonę darnaus vystymosi tikslams pasiekti, bet ir kaip savaime vertingą jį praktikuojantiems asmenims, grupėms ir bendruomenėms (1 lentelė).

LENTELĖ 1. VIDINĖ IR INSTRUMENTINĖ KULTŪROS PAVELDO VERTĖ

KP VERTINGAS PATS SAVAIME KAIP	KP VERTINGAS KAIP PRIEMONĖ KITIEMS TIKSLAMS PASIEKTI
<ul style="list-style-type: none"> Nuolat besivystančių vertybių, įsitikinimų, žinių ir tradicijų atspindys ir išraiška; Bendras atminimo, supratimo, tapatybės, sanglaudos ir kūrybiškumo šaltinis. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti dialogą – taikų sugyvenimą, ugdyti pasitikėjimą ir abipusį supratimą siekiant išspręsti konfliktus ir užkirsti jiems kelią; Prisidėti prie aplinkos apsaugos ir gyvenimo kokybės gerinimo; Skatinti tvarią¹⁵ ekonominę plėtrą.

Šaltinis: parengta autorių pagal Europos Tarybos Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencijos (2005)¹⁶, 3, 7, 8 ir 10 straipsnius.

2.5 NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO APIBRĖŽIMAI

2004 m. ratifikavusi Konvenciją, Lietuvos Respublika įsipareigojo saugoti NKP ir perduoti jį ateities kartoms. Vienas iš Konvencijos tikslų – ugdyti NKP svarbos suvokimą vietos, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis. Siekdamas šio tikslo, valstybės, Konvencijos šalys, įsipareigoja užtikrinti NKP pripažinimą, pagarbą jam ir jo prestižo kėlimą visuomenėje. Ši Konvencijos tikslą atitinka Lietuvos nacionalinis kultūros

¹³ Dümcke, C ir Gnedovsky, M. (2013) The Social and Economic Value of Cultural Heritage: Literature review, EENC Paper. Prieiga per internetą: <https://www.interarts.net/descargas/interarts2557.pdf>

¹⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. birželio 15 d. įsakymas Dėl Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijos tvirtinimo Nr. IV-735. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/109da290af4211ea9a12d0dada3ca61b?fwid=bkaxl524>

¹⁵ Europos Tarybos Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencijos (2005) autentifikuotame dokumento vertime į lietuvių kalbą (prieiga per internetą: <https://vkpk.lt/naujienos/autentifikuotas-faro-konvencijos-vertimas-i-lietuviu-kalba/>) vartojama terminas „tvari“ plėtra. Konvencijos vertime – „darni“ plėtra. Abu terminai žymi tą patį – „sustainable development“. Valstybinė lietuvių kalbos komisija siūlo naudoti ir darnus vystymas(is) ir tvarus vystymas(is). Rūšinis pažymins „darnus“ geriau tinka tada, kai siekiama pabrėžti, kad vystymasis yra suderintas, „tvarus“ – kai kalbama apie patvarų, nenutrūkstamą vyksmą. „Plėtra“ labiau tinka tais atvejais, kai kalbama apie kiekybinius pokyčius, plėtimą(si), „vystymasis“ – kai norima įvardyti kokybinius pokyčius (VLKK, prieiga per internetą <https://vlkk.lt/konsultacijos/3772-sustainable-development-darnus-vystymas-is>).

¹⁶ Valstybinė kultūros paveldo komisija (n.d.). Autentifikuotas Faro konvencijos vertimas į lietuvių kalbą. Prieiga per internetą: <https://vkpk.lt/naujienos/autentifikuotas-faro-konvencijos-vertimas-i-lietuviu-kalba/>

paveldo aktualizavimo siekis – pabrėžti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo svarbą, aktualumą ir prieinamumą¹⁷.

Tyrimo Techninėje užduotyje nurodyta, kad jame „*pagrindinis dėmesys skiriamas nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimui. Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimas analizuojamas tiek, kiek susijęs su aktualizavimo tema, t. y. tiek, kiek susijęs su aktualizavimo problematika ir galimomis aktualizavimo paskatinimo kryptimis.*“ Šioje tyrimo objekto formuluotėje yra netiesioginė nuoroda į Konvenciją ir Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepciją (toliau – Koncepcija) bei akcentuojamas ryšys, bet tuo pačiu ir skirtumas tarp aktualizavimo ir išsaugojimo. Teisinę galią turinčiame **Konvencijos tekste anglų kalba**¹⁸ **aktualizavimo terminas nėra vartojamas**¹⁹, todėl, siekiant tiksliau apibrėžti tyrimo objektą, t.y. geriau suprasti lietuviškojo aktualizavimo turinį ir santykį su išsaugojimu, būtina detaliau susipažinti su Konvencijos ir Koncepcijos priegomis bei surasti artimiausią (-ius) lietuviškojo aktualizavimo termino atitikmenį (-is) anglų kalboje.

Koncepcijoje pateikiamas materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo apibrėžimas (Lentelė 2) nurodo išsaugojimo tikslus ir priemones (identifikavimas, stebėseną, dokumentavimas, tyrimai, apsauga ir išsaugojimas, sklaida, plėtotė, gaivinimas, švietimas ir kt.), tačiau aktualizavimo priemonės nėra detalizuojamos, bet nurodomi jų tikslai: 1) pabrėžti NKP svarbą, aktualumą ir prieinamumą ir 2) integruoti paveldą į kultūrinį, socialinį, ekonominį gyvenimą. Todėl šiame tyrime vadovavomės prielaida, kad NKP išsaugojimo priemonės, tiek kiek jos prisideda prie aktualizavimo tikslų, kartu yra ir aktualizavimo priemonės.

LENTELĖ 2. NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO APIBRĖŽIMAI

NKP IŠSAUGOJIMAS	NKP AKTUALIZAVIMAS
priemonės , kuriomis siekiama užtikrinti visų Lietuvos kultūros paveldo rūšių išsaugojimą ir perdavimą ateinančioms kartoms, įskaitant nematerialaus kultūros paveldo vertybių gyvybingumą. Šios priemonės, skirtos nustatymui (identifikavimui), stebėsenai, dokumentavimui, moksliniams tyrimams, apsaugai ir išsaugojimui, sklaidai, plėtotei, gaivinimui, švietimui ir kt. , sudarytų sąlygas visuomenei geriau jį pažinti ir juo naudotis, stiprinti tautinės ir kultūrinės tapatybės bei tęstinumo pojūtį, su kultūros paveldu siejamų vietovių savitumą.	priemonės, kuriomis siekiama pabrėžti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo svarbą, aktualumą ir prieinamumą; paskatinti šiuolaikinę visuomenę ir (arba) vietas bendruomenės atsakingai integruoti kultūros paveldą kaip svarbų išteklių į kasdienį kultūrinį, socialinį ir (arba) ekonominį gyvenimą.

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepciją.

Nustatyti, kokia yra praktinė termino aktualizavimas vartoseną, buvo vienas iš tyrimo uždavinių. Tuo tarpu teorinį termino pagrindimą galima išvelgti problemų medyje ir intervencijos logikoje, pateikiamuose Koncepcijoje, o dar anksčiau – 2014-2020 metų Nacionalinėje pažangos programoje (toliau – NPP)²⁰. Būtent pastarajame dokumente bene pirmą kartą paveldo apsaugos kontekste buvo pavartotas aktualizavimo

¹⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. birželio 15 d. įsakymas Dėl Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijos tvirtinimo Nr. IV-735. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/109da290af4211ea9a12d0dada3ca61b?ifwid=bkaxl524>

¹⁸ Konvencijos originalas turi teisinę galią kaip išdėstytas anglų, arabų, ispanų, kinų, prancūzų ir rusų kalbomis.

¹⁹ Kai kuriuose Konvencijos variantuose kitomis kalbomis (pvz. ispanų k.) žodis „aktualizuoti“ yra vartojamas, tačiau ne NKP vertybių, bet duomenų apie jas (t.y. sąvado) atnaujinimo prasme.

²⁰ 2014–2020 metų Nacionalinė pažangos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439028/asr>

terminas: „istorinė atmintis ir kultūrinis paveldas didelei gyventojų daliai praranda aktualumą, nesiejami su svarbių šių dienų problemų sprendimu“. Dėl to, kaip nurodoma NPP, makro lygmenyje mažėja domėjimasis kultūra ir istorija, mikro lygmenyje silpsta gyventojų lokalinė tapatybė ir lokalinė istorinė atmintis; menksta nacionalinės tapatybės reikšmė telkiant bendriems tikslams, kyla selektyvaus santykio su Lietuvos istorija ir kultūra problema. Emigracija, kultūrinės ir ekonominės globalizacijos procesas silpnina bendruomeniškumą, niveliuoja tradicinių identitetų skirtumus, silpnina istorinę atmintį ir drauge sukuria dirbtines perskyras tarp emigravusių ir pasilikusių gyventojų. Galiausiai pasireiškia atsakomybės už savo gyvenimą, šeimą, bendruomenę, supančią aplinką ir visą šalį stoka, o pasyvumas ir baimė veikti neleidžia daugumai Lietuvos gyventojų rasti veiksmingų bendrų problemų sprendimų (2 paveikslas).

Panašiai, tik labiau „paveldocentriškai“ problemos formuluojamos ir Konceptijoje: „šių dienų socialiniai, kultūriniai ir ekonominiai procesai, neigiamas globalizacijos poveikis kelia grėsmę materialiam ir nematerialiam kultūros paveldui, etninei kultūrai“; tai pasireiškia besiformuojančiu skeptišku požiūriu į etninės kultūros reiškinius, tradicijų, papročių, vietovių, siejamų su savitu kultūros paveldu, bei etnografinių regionų skirtumų nykimu ir niveliavimusi, tarmių asimiliavimusi.

PAVEIKSLAS 2. PROBLEMŲ MEDIS

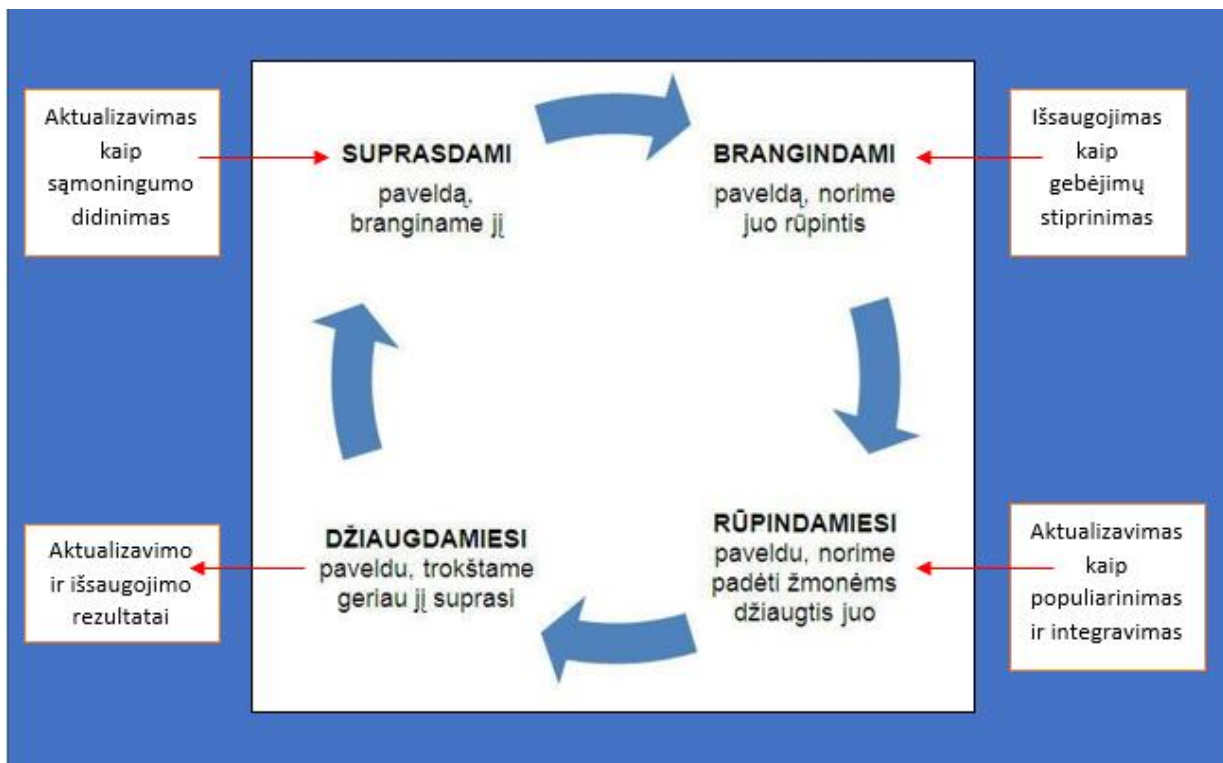
Šaltinis: sudaryta autorių pagal 2014–2020 metų Nacionalinę pažangos programą

NPP intervencijos logika pasiūlo bendras kryptis aukščiau minėtų problemų sprendimui, tačiau nedetalizuoja konkretesnių priemonių: NPP 1.2.2 uždavinio – Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą ir ugdyti sąmoningumą – įgyvendinimu „siekiama plėsti ir atgaivinti Lietuvos gyventojų istorinę ir kultūrinę atmintį – šiuolaikinėmis priemonėmis aktualizuoti kultūros paveldą ir padaryti jį prieinamą. Daugiausia dėmesio skiriama kultūros paveldo išsaugojimui, skaitmeninimui, įvairių interaktyvių šiuolaikiškų eksponavimo ir paveldo įdabartinimo sprendimų diegimui“. Specifiškai NKP skirtos trys uždavinio įgyvendinimo kryptys: teikti paramą tradicinių amatų veikloms; teikti paramą iniciatyvoms, ugdančioms tausaus lokalinės, nacionalinės ir pasaulinės reikšmės Lietuvos kultūros objektų naudojimo savimonę ir kultūrinį aktualizavimą; bei teikti paramą iniciatyvoms, skatinančioms prižiūrėti, aktualizuoti ir propaguoti lokalius (kaimo, regiono) kultūrinės atminties objektus (įskaitant etnografinių kaimų atgaivinimą).

Tuo tarpu Konceptijoje aukščiau minėtas problemas siūloma spręsti didinant visuomenės sąmoningumą, integruojant materialų ir nematerialų kultūros paveldą ir etninę kultūrą į ugdymo sistemą, keliant pedagogų kvalifikaciją bei kuriant plačiai visuomenei skirtas diskusijų platformas apie etninės kultūros ir NKP išsaugojimo aktualijas ir problematiką.

Pagrindiniai raktažodžiai NKP išsaugojimo ir aktualizavimo kontekste yra sąmoningumas (angl. *awareness*) ir supratimas (angl. *understanding*)²¹. Pagal S. Thurley sukurtą Paveldo ciklo (angl. *Heritage Cycle*) modelį, norint „išukti“ paveldo išsaugojimo procesą, reikia pradėti nuo visuomenės supratimo didinimo (Paveikslas 3)²². Geriau suprasdami paveldą ir jo reikšmę, mes imame jį branginti. Brangindami, norime juo rūpintis. Rūpindamiesi, norime juo džiaugtis ir dalintis su kitais. Džiaugdamiesi, trokštame dar geriau jį pažinti ir suprasti. Išskaidžius aktualizavimo terminą pagal tikslus į terminus **sąmoningumo didinimas** (angl. *awareness-raising*), **populiarinimas** (angl. *promotion*) ir **integravimas** į kitas sritis (angl. *integration*) galima geriau suprasti jo atitikmenis kitomis kalbomis, o taip pat ir ryšį su išsaugojimu ir aktualizavimo vieta paveldo cikle.

PAVEIKSLAS 3. AKTUALIZAVIMO VIETA IR RYŠYS SU IŠSAUGOJIMU PAVELDO CIKLE

Šaltinis: sudaryta ir papildyta autorių, panaudojant paveldo ciklą pagal Thurley, S. (2005).

Taigi, šiame tyrime aktualizavimui bus priskiriamos priemonės, kurios didina paveldo žinojimą ir supratimą (sąmoningumą), skatina rūpinimąsi ir naudojimąsi juo, jo populiarinimą ir integravimą į kitas

²¹ NPP atitinkamai minimi iš viso (t.y. ne tik paveldo apsaugos kontekste) 21 ir 2 kartus, Konceptijoje – po 2 kartus, Konvencijoje ir ją lydinčiuose dokumentuose – 59 ir 17 kartų!

²² Thurley, S. (2005). Into the Future. Our Strategy for 2005–2010. *Conservation Bulletin*, 49, 26-27. Prieiga per internetą: <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/conservation-bulletin-49/cb-49/>

stritis. Visos, o ypač žemiau nurodytos, Konvencijoje ir Konceptijoje minimos paveldo išsaugojimo priemonės potencialiai turi aktualizavimo poveikį, todėl yra nagrinėjamos šiame tyrime (3 lentelė).

LENTELĖ 3. NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO TERMINOLOGIJA

KONVENCIJA IR ĮGYVENDINIMO VEIKLOS DIREKTYVOS ²³ (ANGL.)	KONVENCIJA ĮGYVENDINIMO VEIKLOS DIREKTYVOS ²⁴ (LIET.) IR KONCEPCIJA (LIET.)
<i>promotion</i>	propagavimas, puoselėjimas, skatinimas, rečiau – rėmimas
<i>promotion, promotional material / activities</i>	viešinimas, reklaminė medžiaga / sklaidos veiklos
<i>raising awareness / awareness-raising</i>	supratimo/sąmoningumo/suvokimo didinimas, sąmoningo suvokimo didinimas, sąmoningumo ugdymas, rečiau – dėmesio atkreipimas
<i>to communicate the meaning and value of intangible cultural heritage</i>	nematerialaus kultūros paveldo prasmės ir vertės perdavimas
<i>transmission, particularly through formal and non-formal education</i>	perdavimas, ypač per formalų ir neformalų švietimą
<i>viability</i>	gyvybingumas

Šaltinis: sudaryta autorių

Atlikus Konvencijos teksto kitomis kalbomis lyginamąją analizę (Lentelė 4), paaiškėjo, kad lietuviškasis NKP išsaugojimo apibrėžimas netiksliai (ir skirtingai nei kitose kalbose) perteikia kai kuriuos Konvencijos aspektus: angliškas *promotion* verčiamas į propagavimas (plg. propaguoti – skleisti kurias nors idėjas arba mokymą, užsiimti propaganda, žr. <http://www.lkz.lt>), angliškas *enhancement* verčiamas į turtinimas (plg. turtinti – daryti turtingą <http://www.lkz.lt>).

²³ Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. UNESCO, 2020.

²⁴ Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo veiklos direktyvos. Priimta 2008 m. birželio 16–19 d. Paryžiuje; paskutinį kartą pataisyta 2016 m. gegužės 30–birželio 1 d.; Žr. https://unesco.lt/images/Paveldo_programos/galut_%20direktyvosn.pdf

LENTELĖ 4. NKP IŠSAUGOJIMO APIBRĖŽIMAS NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO KONVENCIJOJE SKIRTINGOMIS KALBOMIS

ANGLŲ K. ²⁵	ISPANŲ K. ²⁶	PRANCŪZŲ K. ²⁷	RUSŲ K. ²⁸	LIETUVIŲ K. ²⁹	VOKIEČIŲ K. ³⁰	LATVIŲ K. ³¹
Safeguarding' means measures aimed at ensuring	Se entiende por "salvaguardia" las medidas encaminadas a garantizar	On entend par « sauvegarde » les mesures visant à assurer	«Охрана» означает принятие мер с целью обеспечения	„Išsaugojimas“ – priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti nematerialaus kultūros paveldo	Unter „Schutz“ sind Maßnahmen zu verstehen, die auf die Sicherung	“Saglabāšana” nozīmē veikt darbības, kuru mērķis ir nodrošināt nemateriālā kultūras mantojuma
the viability,	la viabilidad	la viabilité	жизнеспособности	gyvybingumą,	der Lebensfähigkeit	dzīvotspēju,
of the intangible cultural heritage, including the	del patrimonio cultural inmaterial, comprendidas	du patrimoine culturel immatériel, y compris	нематериального культурного наследия, включая его	įskaitant jo	des immateriellen Kulturerbes gerichtet sind, einschließlich	ieskaitot tā
identification,	la identificación,	l'identification,	идентификацию,	nustatymą,	der Identifizierung,	identifikāciju,
documentation,	documentación,	la documentation,	документирование,	dokumentavimą	der Dokumentation,	dokumentēšanu
research,	investigación,	la recherche,	исследование,	mokslinius tyrimus,	der Erforschung,	pētniecību,
preservation,	preservación,	la préservation,	сохранение,	išsaugojimą,	der Bewahrung,	saglabāšanu,
protection,	protección,	la protection,	защиту,	apsaugą,	des Schutzes,	aizsardzību,
promotion,	promoción,	la promotion,	популяризацию,	propagavimą,	der Förderung,	popularizēšanu,
enhancement,	valorización,	la mise en valeur,	повышение его роли,	turtinimą,	der Aufwertung,	vērtības nostiprināšanu,
transmission,	transmisión	la transmission,	его передачу,	perdavimą,	der Weitergabe,	tālāk nodošanu,
particularly through formal and non-formal education,	-básicamente a través de la enseñanza formal y no formal-	essentiellement par l'éducation formelle et non formelle,	главным образом с помощью формального и неформального образования,	ypač per formalų ir neformalų švietimą,	insbesondere durch formale und informelle Bildung,	it īpaši ar formālās un neformālās izglītības palīdzību,
as well as the revitalization of the various aspects of such heritage.	y revitalización de este patrimonio en sus distintos aspectos.	ainsi que la revitalisation des différents aspects de ce patrimoine.	а также возрождение различных аспектов такого наследия.	taip pat įvairių tokio paveldo aspektų atgaivinimą.	sowie der Neubelebung der verschiedenen Aspekte dieses Erbes.	kā arī atdzīvināt šāda mantojuma dažādus aspektus.

Šaltinis: Parengta autorių pagal Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvenciją (2003 m.), 2 str. 3 punktas.

²⁵ Žr. https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-EN.pdf

²⁶ Žr. https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-SP.pdf

²⁷ Žr. https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-FR.pdf

²⁸ Žr. https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-RU.pdf

²⁹ Žr. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cf64732038bb11edbc04912defe897d1>

³⁰ Žr. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-DE-Luxembourg-PDF.pdf>

³¹ Žr. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-LV-PDF.pdf>

2.6 NKP IŠSAUGOJIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS

Konvencijoje nuoroda į darnųjų vystymąsi yra jau pačiame NKP apibrėžime: „*Konvencijoje aptariamas tik toks nematerialus kultūros paveldas, kuris yra suderinamas su esamais tarptautiniais žmogaus teisių dokumentais, taip pat su bendruomenių, grupių ir asmenų savitarpio pagarbos ir darnaus vystymosi principais*“ (2 straipsnis). Iš to kyla imperatyvas, kad valstybės Šalys turi stengtis „*apsaugoti tik tokią nematerialų kultūros paveldą, kuris yra suderinamas su esamais tarptautiniais žmogaus teisių dokumentais, taip pat atitinka abipusės bendruomenių, grupių ir asmenų pagarbos ir darnaus vystymosi reikalavimus*“³².

Direktyvose pabrėžiama, kad pripažindamos NKP, darnaus vystymosi ir taikos bei saugumo užtikrinimo sąsajas, valstybės Šalys turi stengtis išlaikyti trijų darnaus vystymosi aspektų (ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio) pusiausvyrą³³.

Įtraukaus **socialinio vystymosi** kontekste NKP yra svarbus:

- maisto saugai (žemės ūkio, žvejybos, medžioklės, ganymo, maisto rinkimo, jo paruošimo ir konservavimo žinios bei patirtis, taip pat su jais susiję ritualai ir tikėjimai prisideda prie maisto saugos bei tinkamos mitybos);
- sveikatos priežiūrai (sveikatos priežiūros veiklos, bendruomenių, grupių ir tam tikrais atvejais asmenų pripažintos kaip jų NKP dalis prisideda prie jų gerovės ir gali būti panaudotos siekiant kokybiškos sveikatos priežiūros visiems);
- kokybiškam švietimui (NKP atlieka ypatingą vaidmenį perduodant vertybes ir gyvenimo įgūdžius³⁴ bei prisidedant prie darnaus vystymosi);
- lyčių lygybei (bendruomenės ir grupės perduoda savo vertybes, normas ir lūkesčius, susijusius su lytimi, per NKP ir todėl tai yra ypatingas kontekstas, kuriame formuojasi grupės ir bendruomenės narių lytinis tapatumas);
- galimybei gauti švaraus bei saugaus vandens ir tvariam vandens naudojimui (pvz. kai bendruomenės, grupės ir tam tikrais atvejais asmenys pripažįsta vandens išteklių valdymo sistemas esant savo NKP dalimi, tokiu būdu saugant NKP stengiamasi užtikrinti tokių sistemų gyvybingumą ir sudaryti tinkamas sąlygas gauti saugaus geriamojo vandens bei tvariai naudoti vandenį visų pirma žemės ūkio ir kitai pragyvenimo veiklai).

Įtraukaus **ekonominio vystymosi** kontekste NKP yra svarbus:

- kaip galimybė suteikti žmonėms pajamas ir tvarius pragyvenimo šaltinius;
- dėl indėlio į našų užimtumą ir deramą bendruomenių, grupių ir asmenų darbą;
- dėl galimybių tvaraus turizmo vystymui³⁵.

³² Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo veiklos direktyvos; 170 straipsnis. Priimta 2008 m. birželio 16–19 d. Paryžiuje; paskutinį kartą pataisyta 2016 m. gegužės 30–birželio 1 d.; Žr. https://unesco.lt/images/Paveldo_programos/galut_%20direktyvosn.pdf.

³³ Ten pat.

³⁴ Taip bendruomenėms ir grupėms suteikiamas tapatybės jausmas, kuris yra ypatingai svarbus krizių ir transformacijos laikais. Žr. UNESCO (2013). Evaluation of UNESCO's Standard-setting Work of the Culture Sector: Part I: 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO Publishing.

Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO Publishing, UNESCO, 2013, p.23, cit. pagal Meissner, M. (2018).

³⁵ Darnaus vystymosi, turizmo ir kultūros paveldo tarpusavio ryšys taip pat akcentuojamas Keiptauno deklaracijoje, kuri skelbia, kad atsakingas turizmas „mažina neigiamą ekonominį, aplinkosauginį ir socialinį poveikį; generuoja didesnę ekonominę naudą vietos gyventojams, skatina vietos bendruomenių gerovę, gerina darbo sąlygas ir gerina turizmo industrijos pasiekiamumą, įtraukia vietinius

NKP indėlis į aplinkos tvarumą pasireiškia per:

- su gamta ir visata susijusias žinias ir veiklas (pvz. išnaudojant jų galimybes biologinės įvairovės apsaugai ir tvariam gamtos išteklių valdymui);
- bendruomenių atsparumą stichinėms nelaimėms ir klimato kaitai (pvz. su Žemės mokslais, ypač klimatu, susijusios žinios ir veiklos gali būti panaudojamos mažinant riziką, atsigaunant po stichinių nelaimių, visų pirma stiprinant socialinę sanglaudą ir švelninant klimato kaitos poveikį).

Pagal UNESCO kaitos teoriją bendriausias NKP apsaugos tikslas – taika. NKP indėlis į taiką pasireiškia per:

- socialinę sanglaudą ir teisingumą (pvz. įveikiant bet kokios formos diskriminaciją ir įtraukioju būdu stiprinant socialinę bendruomenių ir grupių struktūrą; Direktyvose rekomenduojama ypatingą dėmesį skirti toms veikloms, raiškoms ir žinioms, kurios padeda bendruomenėms, grupėms ir asmenims įveikti bei spręsti lyčių, odos spalvos, tautybės, kilmės, klasės ir vietovės skirtumus ir kurios plačiai apima visus sektorius bei visuomenės sluoksnius, įskaitant vietines tautas, migrantus, imigrantus ir pabėgėlius, įvairaus amžiaus ir skirtingų lyčių žmones, neįgaliuosius ir marginalizuotų grupių narius);
- galimybę prisidėti prie konfliktų prevencijos ir jų taikaus sprendimo;
- galimybę prisidėti prie taikos ir saugumo atkūrimo (pvz. sutaikant šalis ir atgaivinant bendruomenių, grupių ir asmenų gyvenimą);
- ilgalaikės taikos siekį (pvz. užtikrinant pagarbą vietinių tautų, migrantų, imigrantų ir pabėgėlių, įvairaus amžiaus ir skirtingų lyčių žmonių, neįgaliųjų ir pažeidžiamų grupių narių NKP; pasinaudojant NKP indėliu į demokratinį valdymą ir žmogaus teises, užtikrinant kuo platesnį bendruomenių, grupių ir asmenų dalyvavimą; per kultūrų dialogą ir pagarbą kultūrų įvairovei).

Iš instrumentinės kultūros paveldo vertės kyla jam būdingas tarpsektoriškumas, pasireiškiantis ryšiais ne tik su kitais kultūros politikos aspektais, bet ir su kitomis viešosios politikos sritimis, pavyzdžiui, regioniniu vystymusi, socialine sanglauda, žemės ūkiu, jūrų reikalais, aplinka, turizmu, švietimu, skaitmenine darbotvarka, moksliniais tyrimais ir inovacijomis.³⁶ Jis pripažįstamas ne tik kaip neatsiejama kultūros ir kūrybos sektorių dalis, bet ir kaip svarbus socialinis ir ekonominis išteklius, galintis prisidėti prie aplinkosauginio tvarumo.³⁷ Kita vertus, kitų sričių politika taip pat daro tiesioginį ir (ar) netiesioginį poveikį kultūros paveldui³⁸, todėl Europos Taryba ragina valstybes nares *inter alia* skatinti kultūros paveldo ir kitų

gyventojus į priėmimą sprendimų, kurie daro poveikį jų gyvenimui ir galimybėms; teigiamai prisideda prie gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimo ir pasaulio įvairovės palaikymo; suteikia malonesnių patirčių turistams per prasmingesnius ryšius su vietos gyventojais ir geresnį vietinių kultūrinių, socialinių ir aplinkosauginių reikalų supratimą; suteikia priėjimą žmonėms su negalia; yra kultūriškai jautrus, sužadina abipusę turistų ir šeimininkų pagarbą ir ugdo vietinį pasididžiavimą bei pasitikėjimą. Atsakingas turizmas siekia kurti geresnes vietas žmonėms gyventi ir lankytis“ (Cape Town Declaration (2002). *Cape Town Declaration: responsible tourism in destinations*. Prieiga per internetą <http://www.icrtourism.org/Capetown.shtml>).

³⁶ Europos Sąjungos Tarybos 2014 m. gegužės 21 d. išvados dėl kultūros paveldo kaip vieno iš strateginių tvarios Europos išteklių (2014/C183/08).

³⁷ Ten pat.

³⁸ Keletas pavyzdžių: (1) Kai kurių NKP vertybių išsaugojimas tiesiogiai priklauso nuo žaliavų, kurios gaunamos tradicinio ūkininkavimo būdu, arba esant tik pakankamai bioįvairovei (pvz. šiaudinių sodų tradicijai reikalingos tradicinės pasėlių rūšys ir kad derlius būtų nuimamas rankiniu būdu; verbų rišimo tradicijai svarbu, kad būtų laukinių pievų, o jose – pakankama žolynų įvairovė). (2) Netinkamai organizuojamas ir valdomas turizmas kelia grėsmę NKP vertybės puoselėjančių bendruomenių išnaudojimui, akulturacijai, moralės nuosmukiui, o taip – gali sunaikinti ar reikšmingai sumažinti NKP vertybei kritiškai svarbius kultūrinius ir gamtinius išteklius, todėl labai svarbu imtis tinkamų teisinių, techninių, administracinių ir finansinių priemonių, kurios užtikrintų, kad suinteresuotos bendruomenės, grupės ir asmenys būtų pirminiai naudos gavėjai ir pagrindiniai veikėjai turizmo valdymo srityje, kad dėl turizmo nemažėtų paveldo gyvybingumas, socialinė funkcija ir kultūrinė reikšmė ir kad būtų reguliuojama tiek turizmo pramonės dalyvių, tiek ir pačių turistų veikla ir elgesys (Direktyvų 187 straipsnis). (3) Silpnėjant savaiminiam NKP vertybių perdavimui, auga švietimo sistemos svarba.

sričių politikos, įvairių valdymo lygių, viešojo ir privataus sektoriaus subjektų visose svarbiose srityse tinklus ir partnerystes.³⁹

Dar daugiau, Europos Tarybos Ministrų Komitetas ragina valstybes nares „*skubiai iš naujo pertvarkyti kultūros paveldo strategijas, koncentruojant jas į integralų visos visuomenės (tiek nacionalinių valdžios institucijų, tiek bendruomenių, kaip šio paveldo globėjų) paveldo išsaugojimo, apsaugos ir propagavimo metodą, kad kiekvienas – tiek artimai, tiek tolimesniu ryšiu susijęs su paveldu – galėtų jį vertinti ir ugdyti atsakomybės jausmą.*“⁴⁰ Tokiu būdu, kultūros paveldo vertės supratimas visuomenėje ir atsakingai vykdomas jo integravimas į kasdienį kultūrinį, socialinį ir (arba) ekonominį gyvenimą yra du vienas kitą papildantys kultūros paveldo aktualizavimo rezultatai.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Europos Taryba (2017). Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl Europos kultūros paveldo strategijos XXI amžiuje. Prieiga per internetą: <https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2018/05/Europos-kult%C5%ABros-paveldo-strategija-XXI-am%C5%BEiuje.doc>

3. NKP AKTUALIZAVIMO TYRIMŲ APŽVALGA

Šioje dalyje apžvelgiami NKP tyrimai užsienio šalyse ir Lietuvoje, suteikiantys tyrimui reikalingų žinių apie NKP gyvybingumą, perdavimą ir sklaidą, jo poveikį ir komunikaciją. NKP ir jo aktualizavimas Lietuvoje yra mažai tyrinėti, todėl daugiausiai apžvelgėme užsienio autorių tyrimus šioje srityje. Kadangi Lietuvoje kai kurie NKP reiškiniai yra įvardinami kaip etninė kultūra, į apžvalgą įtraukėme Lietuvoje atliktus etninės kultūros aktualizavimo tyrimus. Taip pat trumpai apžvelgėme NKP ir etninės kultūros terminų vartojimą Lietuvoje, siekdami atsakyti į klausimą, kokie yra jų panašumai ir skirtumai. Be to, naudojomes Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato 2021-2022 metais atliktų dainų šventės, sodų rišimo, sutartinių ir kryždirbystės puoselėtojų apklausų duomenis.

3.1 TARPTAUTINIAI TYRIMAI

Meissner (2018)⁴¹ nagrinėja, kaip NKP praktikos gali paskatinti individo priklausymo bendruomenei ar vietai jausmą. Jo manymu, daugialypė kultūrinė pasiūla NKP pagrindu, jeigu ji sukurta taip, kad pritrauktų skirtingos socialinės ir kultūrinės padėties žmones, gali paskatinti socialinę sanglaudą, kurti regioninę tapatybę ir dalyvavimą darnaus vystymo strategijose.

Románková-Kuminková (2017) argumentuoja, kad jau pats NKP vertybės įrašymas į sąrašą padidina jų matomumą ir tokiu būdu padeda bendruomenėms labiau vertinti savo paveldą bei paskatina kitas bendruomenes ieškoti savo kultūrinių šaknų.⁴² Taigi, tai yra stiprus tradicijų puoselėtojų pasididžiavimo šaltinis, stiprinantis puoselėtojų priklausymo jausmą ir konsoliduojantis jų ryšius su vietine tradicija bei kitais bendruomenės nariais. Be to, vertybės įrašymas suaktyvina diskusiją valdžios institucijose ir medijose, parodo pavyzdį kitoms bendruomenėms, atkreipia dėmesį ne tik į pačią įrašytąją, bet ir į kitas su ja susijusias vertybes. Toks daugiklio efektas fiksuotas įvairiose šalyse, tame tarpe Čekijos Respublikoje. Taip pat, įrašymas į UNESCO Reprezentatyviojo žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą padidina ir visos šalies žinomumą⁴³ bei „minkštąją galią“.⁴⁴

NKP, kaip kultūros kapitalo forma, perduoda pasaulėžiūrą, moralę ir vertybes iš praėjusių kartų ateinančioms, yra praeities socialinių struktūrų veidrodis.⁴⁵ Tokiu būdu NKP gali perduoti ir stabilizuoti socialines struktūras (pvz. lyčių vaidmenis). Priklausomai nuo politinės sistemos, tai gali būti pageidautina arba ne. Kaip bebūtų, jeigu NKP praktikavimas daro įtaką paveldo bendruomenės socialinėms struktūroms,

⁴¹ Meissner, M. (2018). Between social cohesion and social distinction: intangible cultural heritage and sustainable social development. Amoèda, R. et.al.ed. *Heritage*, p.235-244.

⁴² Románková-Kuminková, E. (2017). Lists of intangible cultural heritage: the beginning or the end of sustainability? *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 352-369.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Schreiber, H. (2017). Ten remarks on the 10th anniversary of entry into force of the 2003 UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 434-471.

⁴⁵ Meissner, M. (2017). The valorisation of intangible cultural heritage: intangible cultural heritage as cultural capital in sustainable development. Lira, S. et al. ed. *Sharing Cultures*. P.295-304.

tai taip pat reiškia, kad modifikavus NKP elementus, tai gali pakeisti ir socialines struktūras. Tokiu būdu UNESCO nominavimo procesas per NKP kaip mediumą gali „implantuoti“ ateities kartoms tokius principus kaip dalyvavimas, abipusė pagarba ar lyčių lygybė. Taigi, NKP turi didžiulį potencialą paskatinti darnų vystymąsi: jis gali būti panaudotas „transportuoti“ darnaus elgesio modelius ateities kartoms.

NKP ir darnaus vystymosi santykis yra abipusis. Autoriai, rašę apie NKP perdavimą (tvarumą), išskiria keletą tai lemiančių faktorių. Akivaizdu, kad NKP darnumas gali būti užtikrinamas tik tuomet, jeigu vertybės saugojimo priemonėse dalyvauja mažiausiai dviejų kartų atstovai.⁴⁶ Darnaus vystymosi principų taikymas NKP saugojimo kontekste pirmiausia pasireiškia tuo, kad vertybių puoselėtojai ir vietos bendruomenės yra įtraukiamos į visus vertybės išsaugojimo planavimo ir vystymo etapus.⁴⁷ Tam reikalingas pačių vertybių puoselėtojų sąmoningumas ir gebėjimas reflektuoti savo dalyvavimą NKP saugojimo priemonėse, o taip pat – būtinybė balansuoti bendruomenių, grupių ir pavienių asmenų veiksmus (iš apačios į viršų) su iš išorės skatinamais veiksmais (iš viršaus į apačią).⁴⁸ Latvijos suitų⁴⁹ pavyzdys rodo, koks svarbus NKP išsaugojimui yra holistinis požiūris, įtraukiantis į procesą visas suinteresuotas šalis, tuo pačiu paliekant pačiai bendruomenei teisę nepriklausomai spręsti kas jai yra gerai ir kaip saugoti jos pačios kultūrinės tradicijas.⁵⁰

Meissner (2017), remdamasis Pierre Bourdieu kapitalo teorija, siūlo požiūrį, kad NKP yra kultūros kapitalo forma, o NKP valorizavimas (perdavimas) – kapitalo konversijos procesas, kuriame esminis faktorius yra laikas: greitos naudos siekimas veda prie „sudaiktinimo“, „folklorizavimo“ ir „fosilizacijos“, tuo tarpu esminė NKP vertė slypi laike, kuris buvo panaudotas tam, kad NKP būtų perduota vienų kartų kitoms.⁵¹ Lygiai kaip darnus (tvarus) vystymas akcentuoja ne greitos gražos siekimą, bet poreikį užtikrinti, kad ateities kartos iš to turėtų ne mažiau naudos nei dabartinės, taip ir NKP perdavimas reikalauja laiko ribas peržengiančio („transtemporal“) planavimo. Kaip ir kultūriniam kapitalui, taip ir NKP žinioms perduoti reikia investuoti asmeninio laiko ir pastangų – tiek „palikimą paliekančioms“ senesnėms kartoms, tiek „palikimą priimančioms“ jaunesnėms kartoms.⁵² Tokios perdavimo veiklos gali vykti aktyviai – formaliojo arba neformaliojo švietimo procesuose, arba daug dažniau pasyviai per nesąmoningą žinių ir įgūdžių įsisavinimą, vykstantį įprastoje aplinkoje. Siekiant išvengti NKP praktikų „fosilizacijos“ ar „užšaldymo“, reikia leisti joms kūrybingai keistis. Vyresnių kartų NKP puoselėtojai kartais reikalauja, kad NKP elementai būtų praktikuojami autentišku būdu ir prieštarauja pakitimams. Tai, kaip jie praktikuoja NKP, yra stipriai susiję su socialinėmis ir kultūrinėmis gyvenimo sąlygomis, kokios buvo tais laikais, kai jie perėmė NKP praktiką. NKP dažnai atspindi galių santykius, kuriuos vyresnieji norėtų išsaugoti. Tačiau globaliais laikais, kuomet socialiniai ir kultūriniai pokyčiai yra ypatingai greiti, „seni“ NKP praktikavimo būdai neturi

⁴⁶ Hulubaş, A. (2017). Securing the future of intangible cultural heritage in Romania in a sustainable way: benefits and subsequent risks. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 412-420.

⁴⁷ Hrovatin, M. (2017). Importance of inter-institutional cooperation for ICH safeguarding and sustainable development. The case of dry stone building. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 398-411.

⁴⁸ Smyk, K. (2017). Vernacular religion as an element of intangible heritage in terms of sustainable development. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 381-397, cit. pagal Schreiber, 2017, p. 461-462.

⁴⁹ Suitai (latv. Suiti) – latvių etninė grupė, gyvenanti Kuržemės vakaruose, savo kultūra, kalba ir tradicijomis besiskirianti nuo kitų Latvijos regionų gyventojų.

⁵⁰ Vaivade, A. (2017). Intangible cultural heritage and sustainable development: case study of Suiti cultural space in Latvia. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 381-397, cit. pagal Schreiber, 2017, p. 370-379.

⁵¹ Meissner, M. (2017). The valorisation of intangible cultural heritage: intangible cultural heritage as cultural capital in sustainable development. Lira, S. et al. ed. *Sharing Cultures*. P.295-304.

⁵² Meissner, M. (2018). Between social cohesion and social distinction: intangible cultural heritage and sustainable social development. Amoëda, R. et al. ed. *Heritage*, p.235-244.

reikšmės jaunesnėms kartoms kadangi jie nebeatspindi šiuolaikinių gyvenimo sąlygų. Taip NKP vertybė atsiduria pavojuje, kadangi ji gali netekti ryšio su jaunesnių kartų socialine realybe, taigi, netekti prasmės. Nereikėtų kaltinti senosios ar jaunosios kartų, bet vadovautis požiūriu, kad NKP perdavimas/perėmimas yra bendra jų atsakomybė, todėl, rengiant darnaus vystymo planus, reikėtų atsižvelgti į paveldo bendruomenėje egzistuojančias heterogeniškas kultūrinės preferencijas bei skirtingus bendruomenės narių lūkesčius dėl NKP vertybės praktikavimo.⁵³

Autoriai atkreipia dėmesį ne tik į NKP potencialą prisidėti prie darnaus vystymosi, bet ir į NKP saugojimo neigiamus „šalutinius efektus“, kurie kartais gali būti net didesni nei siekiama NKP išsaugojimo priemonių nauda.⁵⁴ Skirtingai nei UNESCO „idealoje teorijoje“, praktikoje NKP saugojimas kartais virsta rungtyniavimu ir sukelia konfliktą tarp atskirų šalies vietovių, o taip pat – skirtingų valstybių kova dėl autorystės teisių.⁵⁵ Išaugus tyrinėtojų, muziejininkų ir medijos dėmesiui, iškyla pavojus, kad NKP vertybė bus formalizuota, kanonizuota, o jos perdavimas mažiau natūralus ir spontaniškas.⁵⁶

Gana plačiai diskutuojama apie NKP komercializavimo pavojų, ypač per turizmą. Viena vertus, išaugęs vertybės žinomumas padeda pritraukti turistų, tačiau, kita vertus, pernelyg dideli turistų srautai gali tapti nepakeliami, dėl ko kyla grėsmė sunaikinti pačius vertingiausias tradicijos aspektus.⁵⁷ Pavyzdžiui, Rumunijoje išpopuliarėjusi Horezu keramika dėl savo komercinės sėkmės išstumia kitas tradicijas: regionuose, kur buvo būdinga kitokia keramika, turistams siūloma ne jų regionui būdinga, o į NKP sąrašus įtraukta ir išpopuliarėjusi kito regiono keramika.⁵⁸ Kitas Rumunijos pavyzdys – Čaluš ritualas, pasižymėjęs tam tikrais mistiniais elementais ir dėl to praktikuotas tik keletą kartų per metus, po įrašymo į NKP sąrašą susiaurėjo iki šokio meistriškumo, demonstruojamo įvairiuose renginiuose ištisus metus (folklorizavimas). Žinomas ir Kroatijos pavyzdys, kai po karo sugrižę pabėgėliai atgaivino senas švenčių tradicijas, kurios vėliau vėl ėmė nykti, kai vietinių gyventojų pradėjo mažėti dėl masinio turizmo augimo.⁵⁹ Tačiau esama ir gerosios praktikos pavyzdžių, tokių kaip Batana ekomuziejaus projektas: sprendimų galios perdavimas NKP puoselėtojams leido jiems suvaldyti turizmą, kad jis būtų tvarus⁶⁰ (šis atvejis įrašytas į UNESCO gerosios praktikos registrą).

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Schreiber, H. (2017). Ten remarks on the 10th anniversary of entry into force of the 2003 UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 434-471.

⁵⁵ Deming, A. (2017). Intangible cultural heritage safeguarding: a global campaign and its practice in China. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 52-67.

⁵⁶ Románková-Kuminková, E. (2017). Lists of intangible cultural heritage: the beginning or the end of sustainability? *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 352-369.

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Hulubaş, A. (2017). Securing the future of intangible cultural heritage in Romania in a sustainable way: benefits and subsequent risks. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 412-420.

⁵⁹ Hrovatin, M. (2017). Importance of inter-institutional cooperation for ICH safeguarding and sustainable development. The case of dry stone building. *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. National Heritage Board of Poland, p. 398-411.

⁶⁰ Ten pat.

3.2 TYRIMAI LIETUVOJE

NKP IR ETNINĖ KULTŪRA

Etninės kultūros (EK) terminas Lietuvoje buvo įtvirtinta 1999 m., priėmus Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą.⁶¹ Nuo 2004 m., Lietuvai ratifikavus Konvenciją, NKP ir EK terminai Lietuvos teisės aktuose vartojami lygia greta, tokiu būdu darant prielaidą, kad jie išreiškia dvi skirtingas sąvokas. Kita vertus, Konceptijoje teigiama, kad: „*Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo esmė yra iš kartos į kartą perduodamos žinios ir gebėjimai, etninė kultūra ir tradicijos, istorinis urbanistinis kraštovaizdis, atspindintis žmogaus sambūvį su aplinka.*“⁶² Tokia formuluotė implikuoja etninę kultūrą esant materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo dalimi.

Norėdami geriau suprasti EK sąvoką tiek, kiek ji yra susijusi su šio tyrimo objektu, atlikome lyginamąjį NKP ir EK sąvokų, kaip jos apibrėžiamos Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose (Konvencijoje ir Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme), analizę (Lentelė 5).

LENTELĖ 5. NKP IR EK PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI

PALYGINIMO KRITERIJAI	NEMATERIALUS KULTŪROS PAVELDAS	ETNINĖ KULTŪRA
Kilmė (autorystė)	Sukurta bendruomenės ar grupės	Sukurta visos tautos
Turinys (vertybės)	Veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susijusios kultūros erdvės	Nedetalizuotas („Etninės kultūros vertybės – tautai reikšmingi dvasinės bei medžiaginės etninės kultūros užfiksuoti ir neužfiksuoti dalykai“)
Legitimumas (kas pripažįsta)	Bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės	Neapibrėžta
Tradicija	Perduodamas iš kartos į kartą	Perduodama iš kartos į kartą
Gyvybingumas	Nuolat atkuriamas	Nuolat atnaujinama
Vertė	Teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį	Padedą išlaikyti tautinį tapatumą bei savimonę ir etnografinių regionų savitumą
Poveikis	Skatina pagarbą kultūrų įvairovei ir žmogaus kūrybingumui	Neapibrėžtas

Šaltinis: Parengta autorių pagal UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvencijoje ir Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme pateikiamus apibrėžimus.

Yra du abiemis sąvokoms būdingi skiriamieji bruožai (panašumai). Tai: 1) Ir NKP, ir EK yra perduodamos iš kartos į kartą, t. y. tradicijos (iš lot. *tradere* – perduoti, neapibrėžiant nei perdavimo turinio, nei perdavimo laikotarpio) ir 2) ir NKP, ir EK yra gyvybingos, t. y. nuolat atkuriamos, atnaujinamos. Taigi, bendras NKP ir

⁶¹ Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-12-04). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.83737>

⁶² Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. IV-735, 1 skyrius, 7 punktas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/109da290af4211ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=bkaxl524>

EK požymis yra **gyvoji tradicija**. Kitas NKP ir EK panašumas yra jų teikiamas **tautinis tapatumas**, tačiau šiuo atžvilgiu NKP ir EK taip pat ir skiriasi: NKP teikia ne tik tautinį tapatumą, EK – tik tautinį.

Sąvokų skirtumai yra susiję su jų apibrėžimu. Tai: 1) NKP turinys detalizuotas, EK – nedetalizuotas, 2) NKP legitimumas ir poveikis apibrėžtas, EK – neapibrėžtas, 3) NKP vertė yra plačiau apibrėžiama nei EK. Taigi, NKP sąvokos apibrėžimas – platesnis ir detalizuotas, EK – siauresnis ir nedetalizuotas.

EK sąvokos turinio neapibrėžtumą („*užfiksuoti ir neužfiksuoti dalykai*“) galima vertinti kaip pagrindinį jos trūkumą. Būtent dėl turinio neapibrėžiamumo UNESCO atsisakė liaudies kultūros (t.y. folkloro) sąvokos vartojimo ir po maždaug du dešimtmečius trukusių tarptautinių tyrimų ir diskusijų priėmė ir Konvencijoje apibrėžė NKP terminą.⁶³

NKP termino vartojimo privalumai, lyginant su EK terminu:

- Visuotinai pripažintas ir apibrėžtas UNESCO konvencijoje, todėl vienodai suprantamas tarptautinėje erdvėje;
- Turinys yra detalizuotas, todėl nekelia diskusijų ir nesutarimų dėl skirtingo interpretavimo;
- Neapsiriboja tik tautiniu tapatumu bei etnografinių regionų savitumu, todėl gali išreikšti tapatybių bei kultūrų (taip pat ir tautinių) įvairovę;
- Apibrėžia termino legitimumą, detalizuoja jo turinį ir numato poveikį, todėl yra labiau tinkamas viešosios politikos kontekste.

Šiame tyrime vadovaujamės požiūriu, kad EK, suprantama kaip gyvoji tradicija, išlaikanti tautinį tapatumą, kartu yra ir NKP, todėl į literatūros apžvalgą įraukėme ir tyrimus, kurie nagrinėja EK išsaugojimo ir aktualizavimo klausimus.

TRADICIJŲ GYVYBINGUMAS

Į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą įtrauktų ir ketinamų įtraukti Lietuvos NKP vertybių puoselėtojų apklausos rodo, kad šios tradicijos yra gyvybingos. Bene labiausiai iš visų NKP vertybių Lietuvoje išsiskiria Dainų šventės tradicija. Palyginus su kitomis, ji yra masiškiausia ir organizaciniu požiūriu kompleksiškiausia tradicija. Be to, šios vertybės puoselėtojų manymu, efektyviausias jos perdavimo jaunajai kartai, kitiems asmenims būdas yra dalyvavimas meno kolektyvo veikloje. Šeimos vaidmuo šios vertybės perdavimo procese vertinamas kaip mažiau svarbus.⁶⁴

Sodų rišėjų apklausa rodo, kad ši tradicija yra gyvybinga, jos puoselėtojai – bendruomeniški ir aktyvūs mokydami ir skleisdami žinių apie sodų rišimo tradiciją Lietuvoje. Dauguma sodų rišėjų savo žinias perduoda viešuose renginiuose mokyklose, darželiuose, bibliotekose, muziejuose, specialiose edukacijose, seminaruose, mugėse, festivaliuose, konferencijose, vaikų stovyklose. Kartais sodus rišti jie moko privačiose pamokose bendruomenių ar savo pačių namuose. Kai kurie sodų rišėjai savo mokomąją medžiagą yra

⁶³ Apie Nematerialaus kultūros paveldo apibrėžimą ir šio termino susiformavimą iš tokių terminų kaip paveldas, kultūra, tradicija, ir folkloras, žr. Harrison, S. (2019). *The Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in England: A Comparative Exploration*. Skyrius 3 - Nematerialaus kultūros paveldo istoriografija, p.39-59. Prieiga per internetą: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-safeguarding-of-intangible-cultural-heritage-in-Harrison/c8f275c7485160dbd6d239bb17eef1cf40386d3>

⁶⁴ Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato 2021 m. spalio-lapkričio mėn. atliktos apklausos „Dainų šventės tradicija“ duomenys (neapibendrinti, nepublikuoti). Atsakymai gauti iš 508 respondentų.

paskelbę internete, *YouTube* kanale. Be to, dauguma apklaustų sodų rišėjų aktyviai naudojami socialinėmis platformomis *Facebook* ir *Instagram*, reklamuodami savo veiklą ir kūrinius.⁶⁵

Dauguma apklaustų sutartinių giedotojų pastebi, kad susidomėjimas sutartinėmis auga, sutartinių bendruomenių kasmet vis daugėja, formuojasi mišrios (vyrų ir moterų) grupės, į kurias renkamos ir šeimomis. Pastebimai išaugo sutartinių socialinė funkcija, nors ir kultūrinė funkcija tebėra svarbi. Žmonės buriasi į sutartinių giedojimo ratelius, ieškodami bendrystės, ryšio, nusiramino. Galbūt dėl to ne vienas respondentas/ė pastebėjo, kad sutartinės labiau tinkamos patiems giedoti nei klausyti, o ir žiūrovai, kaip pastebima, vangiai renkasi į sutartinių koncertus. Koncertinis atlikimas yra vertinamas kaip sutartinių sklaidos forma. Respondentų teigimu, sutartinių mokymų visuomenei yra labai daug įvairiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje ir kituose Lietuvos miestuose sukamas „Sutartinių ratas“, „Sutartinių ir dainų ratas“ Klaipėdoje, „Pramočių giesmės“, „Sutartinių mokykla“ Vilniuje, įvairūs sutartinių mokymai Kaune, „Sutartinių vakarai“ Vilniaus EKC, „Sutartinių mankšta“, sutartinės Vilniaus Antakalnio bendruomenėje ir pan. Vyksta ir praktiniai sutartinių seminarai įvairiuose regionuose, kasmetinė sutartinių giedojimo stovykla Vilkiroje A. ir J. Juškų muziejuje. Ypač teigiamai sutartinių giedotojai vertina mini festivalį „Lauksnos“ Klaipėdoje bei Aukštaitijos regiono sutartinių šventę „Sutarjėla“. Vis dėlto, kai kurie respondentai pastebi grėsmių sutartinių tradicijai, tai – kai kurių sutartinių giedojimo grupių uždarymas, neprieinamumas, susipriešinimas tarp autentiško ir neautentiško folkloro šalininkų, bandymai sieti sutartines su rytų dvasinėmis tradicijomis.⁶⁶

Priešingai nei sutartinių, kryždirbystės puoselėtojų apklausa rodo, kad daugumos respondentų manymu, su kryždirbyste siejamos bendruomenės (meistrai, kryžių užsakovai, tradicijos puoselėtojai) mažėja. Mažėja ir meistrų, ir užsakovų, tačiau tradicijos puoselėtojų išlieka, nes atsiranda poreikis restauruoti, atkurti senuosius kryžius. Be to, teigiama, kad pripažinti meistrai užsakymų trūkumu nesiskundžia. Dauguma apklaustų kryždirbystės puoselėtojų pastebi, kad keičiasi šios tradicijos funkcija: religinę ir socialinę vis labiau keičia kultūrinė-estetinė. Maždaug pusė apklaustųjų teigia, kad kryždirbystei Lietuvoje gresia išnykimas, didžiąja dalimi dėl senųjų meistrų mažėjimo ir jaunų trūkumo, švietimo stokos, be to, kaip iššūkius šiai tradicijai puoselėtojai įvardina mažėjančią kryžių paklausą, medienos prieinamumą, jos trumpaamžiškumą, taip pat biurokratinės kliūtis. Apklausoje dalyviai įvardino nemažai kryždirbystei skirtų plenerų, dirbtuvių, seminarų, mokymų, vykusių visoje Lietuvoje.⁶⁷ Bendruomenės telkimosi aspektu nagrinėti kalviškosios tradicijos „plenerai“ Užventyje.⁶⁸ Į šį reiškinį pažvelgta ir ilgametėje perspektyvoje.⁶⁹

NKP VERTYBIŲ POVEIKIS INDIVIDUI, BENDRUOMENEI IR APLINKAI

Iš kryždirbių, šiaudinių sodų meistrų, sutartinių giedotojų ir Dainų šventės dalyvių apklausų galima spręsti, kad šios vertybės daro daugiausia teigiamą poveikį asmeniui, bendruomenėms ir aplinkai. Didžiausias poveikis pastebimas asmens lygmenyje: sodų rišimas, sutartinių giedojimas ar dalyvavimas Dainų šventėje teigiamai veikia žmonių emocijas, intelektą, kūrybingumą, stiprina tapatybės jausmą. Kolektyvinės veiklos, tokios kaip giedojimas, dainavimas, šokiai, turi teigiamą socialinį poveikį: stiprina bendrystės jausmą, ugdo

⁶⁵ Šiaudinių sodų meistro klausimyno anketų apibendrinimas, atliko dr. Vytautas Tumėnas (2021) (nepublikuota) į anketos klausimus atsakė 50 aktyvių sodų rišėjų iš visų Lietuvos regionų.

⁶⁶ Sutartinių tradicijos kaita, iššūkiai ir grėsmės. Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato 2021 m. spalio mėn.-2022 m. sausio mėn. atliktos apklausos duomenys (neapibendrinti). Atsakymai gauti iš 60 respondentų.

⁶⁷ Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato 2021 m. spalio mėn. atliktos apklausos „Kryždirbystės ir kryžių simbolikos tradicija Lietuvoje“ duomenys (nepublikuoti). Apklausoje dalyvavo 102 respondentai.

⁶⁸ Tumėnas V. Kalvių bendruomenės kūryba Užventyje, *Tautodailės metraštis: LTS – 55, Kalvystė*, 2021, Nr. 46, p. 39-44. Prieiga per internetą: http://lietuvostautodaile.lt/images/siuntiniai/2021/TautMet_46.pdf

⁶⁹ Tumėnas V. (2022). Kūrybinės stovyklos Užventyje – išskirtinė daugialypės meninės veiklos erdvė. In *Užventis mene I-XII. 2009-2021* (p. 202 – 207). Kaunas: Kopa.; Tumėnas V. (2018). Meninės kalvystės stovyklos Užventyje – išskirtinė šalies kalvių kūrybinės veiklos santalka. *Tautodailės metraštis*, 35, 39-36. Prieiga per internetą: http://lietuvostautodaile.lt/images/siuntiniai/metrasciai/TM35_.pdf

pasitikėjimą, sutarimą. Minėtų vertybių poveikis aplinkai nėra toks ryškus, be to, ir nevienareikšmis, ypač Dainų šventės atveju (6 lentelė).

LENTELĖ 6. KAI KURIŲ NKP VERTYBIŲ POVEIKIS

POVEIKIS ASMENIUI	POVEIKIS BENDRUOMENEI	POVEIKIS APLINKAI
<p>Emocinis: padeda atsipalaiduoti, nurimti, gerina nuotaiką, savijautą;</p> <p>Intelektinis: lavina mąstymą, atmintį, koncentraciją;</p> <p>Kūrybinis: ugdo kantrybę ir kūrybingumą, estetinį skonį ir pasitenkinimą;</p> <p>Kultūrinis: stiprina tapatybės jausmą;</p> <p>Pažintinis: skatina geriau pažinti savo krašto tradicijas, istoriją;</p> <p>Fizinis: nevienareikšmis, pvz. šokiai skatina judėti, tačiau kalvystė gali būti ir žalinga sveikatai.</p>	<p>Socialinis: vienija bendruomenę, stiprina ryšius tarp bendruomenės narių, skatina pasitikėjimą, moko sutarti, derėti (sutartinės), patirti draugystę, bendrystę.</p>	<p>Tvarus naudojimas: nevienareikšmis, pvz. vietinių, natūralių medžiagų naudojimas, tačiau dainų šventės generuoja daug vienkartinį šiukšlių;</p> <p>Kraštovaizdinis: puošia gyvenamąją aplinką, suteikia jai savitumo.</p>

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato atliktas kryždirbių, šiaudinių sodų meistrų, sutartinių giedotojų ir Dainų šventės dalyvių apklausas (2021).

NKP IŠSAUGOJIMO POVEIKIS DARNIAM VYSTYMUISI

Lietuvoje tyrimų, tiesiogiai susijusių su NKP saugojimu ir santykiu su darniu vystymusi bei kitomis sritimis, atlikta nedaug. Dainų šventės poveikio ir naudos vertinimo modelio sukūrimo ir vykdymo galimybių studijoje apžvelgta tarptautinė masinių renginių bei mėgėjų ir profesionalaus meno ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio poveikio vertinimo patirtis bei išanalizuoti Lietuvos liaudies kultūros centro renkami duomenys.⁷⁰ Nustatyta, kad daugiausia duomenų yra apie Dainų šventės ir pasirengimo jai sąnaudas. Gerokai mažiau duomenų, atspindinčių dainų šventės procesą bei rezultatus. Tuo tarpu tyrimais pagrįstų įrodymų apie šventės poveikį visai nėra.

Lichtarovičienė (2020), išanalizavusi dviejų Lietuvos suaugusiųjų gimnazijų mokinių pažangumo duomenis, (iš viso 397 mokinių) nustatė, kad etninės kultūros dalykas „turi teigiamos įtakos suaugusiojo mokinio visapusei brandai“: visų tirtų klasių mokinių, turėjusių etninės kultūros pamokas, pažangumo vidurkis, valstybinių egzaminų įvertinimai buvo aukštesni nei tų pačių klasių etninės kultūros nesimokiusių mokinių.⁷¹

Kultūrinės edukacijos veiklų poveikio vertinime (2021) ekspertai atkreipia dėmesį, kad nepaisant didelių investicijų kultūros paveldui ir jo skaitmeninimui, pavyzdžiui. www.epaveldas.lt, šių priemonių naudojimas ugdymo tikslais išlieka mažas: „viena vertus, taip yra dėl menko šių priemonių patogumo, antra vertus, daugelis mokytojų nežino apie šias sukurtas priemones, trečia, jos nėra pritaikytos ugdymo procesui, tad didelė dalis mokytojų nėra linkę arba jiems trūksta kompetencijų rasti, kaip patiems pritaikyti šį turinį

⁷⁰ KULTUR (2013). *Dainų šventės poveikio ir naudos vertinimo modelio sukūrimo ir vykdymo galimybių studija*. Viešojo įstaiga „KULTUR“, Lietuvos liaudies kultūros centras.

⁷¹ Lichtarovičienė, L. (2020). *Etnokultūrinio ugdymo ypatumai ir svarba jaunimo ir suaugusiųjų amžiaus grupėse*. Prieiga per internetą: [https://ekgt.lt/media/dokumentai/L.Lichtarovicene_darbas_etno_loretos_taisytas_galut\[1494\].pdf](https://ekgt.lt/media/dokumentai/L.Lichtarovicene_darbas_etno_loretos_taisytas_galut[1494].pdf)

ugdymo procese” (p. 40).⁷² Nors tai labiausiai liečia materialųjį kultūros paveldą, bet galimai atspindi bendrą problemą, kad paveldo apsaugos ir švietimo procesai nėra pakankamai tarpusavyje integruoti.

Dusevičiūtė (2011), nagrinėjusi etnokultūros raišką kaimo turizmo sodybose, daro išvadą, kad „tik nedidelė dalis sodybų turi ką nors bendro su tradicine etnine kultūra“: sodybų architektūroje, išplanavime ir interjere tradiciškumo labai mažai, beveik nėra regioniško požymių, teikiamos paslaugos mažai susijusios su kaimo gyventojų tradicine veikla. Sodybų šeimininkai kartais bendradarbiauja su amatininkais, tačiau pastarųjų dirbiniai dažnai nėra tradiciniai, naudojami tik tradicinės medžiagos.⁷³

Urbanavičienė (2017), naudodamasi plačia literatūros apžvalga, argumentuoja, kad „geresnis vietos kultūros išmanymas leistų gerokai padidinti kaimo turizmo plėtros galimybes, išvengti kičinės kūrybos ir sustiprinti savitumo pojūtį“.⁷⁴ Išnykus daugelio kartų šeimai, susilpnėjus giminystės ryšiams, daug kur nebelikus senųjų bendruomenių, savaiminis etninių tradicijų perdavimas susilpnėjo, todėl reikalinga didesnė kultūrinio turizmo ir švietimo integracija.

Paminėtina ir Vidos Šatkauskienės 2021 m. kovo mėnesį atlikta į NKP sąvadą įrašytų vertybių puoselėtojų apklausa apie nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado reiškinį sąveiką su turizmu (tyrimas nepublikuotas, prieinamas Lietuvos nacionaliniame kultūros centre). Į anketos klausimus atsakė 19 vertybių atstovai. Dauguma atsakiusių nurodė, kad bendradarbiauja su turizmo sektoriumi, o visi bendradarbiaujantys su turizmo sektoriumi išvelgia teigiamą turizmo poveikį tradicijos tęstinumui, visuomenės informavimo didinimui ir planuoja tęsti bendradarbiavimą. Respondentų nuomone, geriausias galimybes didesne apimtimi įsitraukti į turizmo procesus turi tos tradicijos, kuriomis rūpinasi savivaldybės, kultūros įstaigos, saugomų teritorijų direkcijos, kadangi jos turi žmogiškųjų, finansinių išteklių, rengia leidinius, reklaminę medžiagą, pristatymus, edukacijas, renginius ir pan., gali pasinaudoti savo infrastruktūra.

ETNINĖS KULTŪROS VERTYBIŲ PERDAVIMAS IR SKLAIDA

2018 m. atlikta su etnine kultūra (toliau – EK) tiesiogiai susijusių asmenų kokybinė apklausa (31 respondentas) parodė, kad EK vertybių perdavimas yra labai asmenišką procesas.⁷⁵ Respondentų nuomone, pagrindinis vaidmuo šiame procese tenka šeimai, tuomet mažėjančia tvarka – kultūros centrams, mokyklai, individams (EK entuziastams), bendruomenėms, savivaldybėms ir valstybei. Asmeninė iniciatyva, asmeninis kitų puoselėtojų pavyzdys, bendravimas su jais yra reikšmingi EK perdavimą skatinantys veiksniai. Įstaigoms ir bendruomenėms (išvardinti) tenka antraeilis, bet taip pat svarbus vaidmuo: EK puoselėtojai vertina savivaldybių pagalbą, kultūros įstaigų (muziejų, kultūros centrų) organizuojamus renginius, o taip pat spausdintus leidinius, kaip darančius teigiamą poveikį EK saugojimui ir perdavimui.

Etninės kultūros globos tarybos ekspertų vertinimu, EK sklaidai reikšmingiausiomis laikomos didžiosios folkloro šventės, festivaliai, dainų šventės, kraštiečių sueigos ir bendruomenių šventės, vakaronės, mugės,

⁷² Žinių ekonomikos forumas (2021). *Kultūrinės edukacijos veiklų poveikio vertinimas*, p.40. Prieiga per internetą <https://www.kulturostyrimai.lt/visos-temos/kulturos-politika/kulturines-edukacijos-veiklu-poveikio-vertinimas/>

⁷³ Dusevičiūtė, G. (2011). *Etninės kultūros raiška kaimo turizmo sodybose. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, Nr. 2, p. 75–83. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/36197>

⁷⁴ Urbanavičienė, D. (2017) Etninės kultūros ugdymo reikšmė kultūrinio turizmo plėtrai. *Regional Formation and Development Studies*, No. 3 (23), p. 186-202, Klaipėda University Social science faculty, ISSN 2029-9370.

⁷⁵ Astrauskas, R. (2018). *Nematerialaus kultūros paveldo apsauga: tarptautinių ir nacionalinių juridinių dokumentų taikymo Lietuvoje ir kitose šalyse patirtis*. Etninės kultūros globos taryba, p. 21-24. Prieiga per internetą: https://www.ekgt.lt/media/dokumentai/R.Astrauskas_ataskaita.pdf

parodos, meno kūrybos stovyklos ir meistriškumo dirbtuvės, edukaciniai seminarai ir kiti renginiai, kulinarinio paveldo populiarinimas, televizija ir radijas, regioninė bei vietinė žiniasklaida.⁷⁶

Vienais sėkmingiausių etnomuzikavimo žinių ir įgūdžių perdavimo renginių yra įvardinami kasmet Rytų Aukštaitijoje organizuojami „Etnomuzikavimo kursai“, taip pat „Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai“ Kelmėje.⁷⁷ Amatų ir tradicijų perdavimas vyksta savivaldybių kultūros įstaigų (kultūros, etnokultūros, kt. centrų) visus metus rengiamose dirbtuvėse, kursuose, mokymuose, dainų ir šokių klubuose, jaunimo vasaros stovyklose, per folkloro ansamblių veiklą, tradicinių amatų centruose. Folkloro ansambliai atlieka svarbų EK pažinimo, tęstinumo ir sklaidos vaidmenį Lietuvoje, tačiau tiek suaugusiųjų, tiek vaikų folkloro ansamblių ir jų dalyvių skaičius pastaraisiais dešimtmečiais mažėjo. Taip pat mažėjo ir kraštotyros būrelių skaičius.⁷⁸

Viešieji kultūros ir meno renginiai yra viena iš visuomenei labiausiai matomų EK vertybes pristatančių veiklų formų, ypač kalendorinės šventės bei folkloro festivaliai, konkursai, šventės, mugės ir kiti renginiai, organizuojami visuose Lietuvos regionuose. 2009-2017 metų laikotarpiu kasmet rengiamų folkloro festivalių skaičius Lietuvoje augo 4-5 kartus. Taip pat augo ir tautodailės parodų bei jų lankytojų skaičius.⁷⁹

EK srities veiklas ir jų kokybę skatinančiomis priemonėmis įvardinami konkurso formatu organizuojami renginiai, dažnai vykstantys 2-3 turais visoje Lietuvoje. Paminėtini kasmet nuo 2005 m. LNKC organizuojama respublikinė liaudies meno konkursinė paroda „Aukso vainikas“, iš savivaldybių organizuojamų renginių paminėtinas medžio drožėjų konkursas Liongino Šepkos, tapytojų konkursai Adomo Varno, Monikos Bičiūnienės premijoms gauti ir kiti. Be to, organizuojami Lietuvos moksleivių liaudies dailės ir liaudies kūrybos atlikėjų konkursai, kokie kaip „Sidabro vainikėlis“, „Tramtatulis“ ir kiti.⁸⁰

Reikšminga ir LNKC bei Pasaulio lietuvių dainų šventės fondo organizuojama „Aukso paukštės“ nominacija. Nuo 1999 m. metų nominacija teikiama geriausiems mėgėjų meno kolektyvams ir jų vadovams. Nominacija greta kitų, apima ir folkloro sritį.⁸¹ EK patrauklumo ugdymui, populiarinimui ir žinių sklaidai jaunimo gretose itin reikšminga švietimo sistemoje kasmet Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro rengiama „Lietuvos mokinių etninės kultūros olimpiada“.⁸²

Galiausiai, Lietuvoje organizuojami visuomenės įtraukčiai didinti skirti renginiai, pavyzdžiui, tautinio kostiumo konkursas „Išauta tapatybė“, konkursas „Visa mokykla šoka“, pritraukiantis apie 100 šalies mokyklų ir apie 10 tūkstančių vaikų, kasmetinė akcija „Visa Lietuva šoka“, vykstanti beveik visose Lietuvos savivaldybėse ir pritraukianti 15–20 tūkst. dalyvių. Populiarija tradiciniams žaidimams ir sporto šakoms skirti renginiai, folkloro ir kitų žanrų sintezės festivaliai, istorinėmis kultūros rekonstrukcijomis besiremiantys renginiai.⁸³ Kultūros centrų teikiama duomenys rodo, kad EK renginių skaičius 2014-2019 m. netolygiai, bet augo, tačiau lankytojų skaičius, priešingai – mažėjo.⁸⁴

⁷⁶ Urbanavičienė D., Rudzinskas J. (2020). *Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema. Etninės kultūros sritis*. Ekspertinio vertinimo ataskaita. Etninės kultūros globos taryba, Lietuvos kultūros taryba, p.23.

⁷⁷ Šatkauskienė, V., Sungailienė, L., Matulevičienė, S., Jurkuvienė, T. (2020). *Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema. Etninės kultūros sritis*. Ekspertinio vertinimo ataskaita. Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Lietuvos kultūros taryba, p. 66.

⁷⁸ Ten pat, p.71.

⁷⁹ Ten pat, p.73-74.

⁸⁰ Ten pat, p.74.

⁸¹ <https://www.lnkc.lt/go.php/lit/img/67>

<https://www.lmns.lt/etnines-kulturos-olimpiada/>

⁸² <https://www.lmns.lt/etnines-kulturos-olimpiada/>

⁸³ Ten pat, p.75.

⁸⁴ Duomenys skelbiami LNKC svetainėje <https://lnkc.lt/go.php/lit/Kulturos-centru-informacija/359>

PERDAVIMO TRUKDŽIAI

Kaip neigiamus veiksnius, trukdančius EK vertybių perdavimui, puoselėtojai įvardina EK vertės nesupratimą visuomenėje ir valstybėje, menką bendradarbiavimą tarp institucijų regione, nesidalinimą informacija, valdininkų abejingumą, atsainumą, nesupratingumą, neigiamus stereotipus apie EK, neteisingumo, nepagarbos jausmą, tradicinių bendruomenių nebuvimą (ypač mieste) ir kitus (5 lentelė).⁸⁵ Juntamas kai kurių EK puoselėtojų priešiškus įstaigų (kultūros, amatų centrų, savivaldybių) atstovų ir žiniasklaidos atžvilgiu. Be to, kai kurių EK puoselėtojų pasisakymuose juntamas EK ir šiuolaikinio gyvenimo supriešinimas, ypač kūrybingumo-vartotojiškumo ir šiuolaikinių technologijų vartojimo atžvilgiu.⁸⁶

EK srities ekspertai neigiamai vertina nacionalinio transliuotojo ir kitų žiniasklaidos kanalų indėlių aktualizuojant EK vertybes, pristatant jas visuomenei, formuojant jų suvokimą ir prestižą, bei teigia juos skleidžiant negatyvias, žeminančias, tiesos neatitinkančias, visuomenę priešinančias nuostatas EK vertybių subjektų ar veiklų atžvilgiu.⁸⁷ Ekspertų vertinimu, EK prestižui visuomenėje labai kenkia iškreiptas jos suvokimas, kylantis iš kičinės „liaudies kūrybos“ – pseudofolkloro, tautinės saviniekos, tradicinių vertybių suvulgarinimo.⁸⁸ Teigiama, kad žurnalistai iš visų pusių konkrečiai šventinei tradicijai galinčių daryti institucijų yra mažiausiai suinteresuoti kokybišku informacijos pateikimu ir beveik visuomet „pateikia pačią primityviausią, o dažnai dar ir klaidingą informaciją“.⁸⁹

LENTELĖ 7. PAČIŲ PUOSELĖTOJŲ-PRAKTIKŲ ĮVARDINTI ETNINĖS KULTŪROS/NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO VEIKSNIAI (MAŽĖJANČIOS SVARBOS TVARKA)

PASKATOS	TRUKDŽIAI
Šeima	NKP vertės nesupratimas visuomenėje ir valstybėje
Asmeninis noras, iniciatyva	Požiūris į žmogų kaip vartotoją, o ne kūrėją
Bendraminčiai	Menkas bendradarbiavimas tarp institucijų regione, nesidalinimas informacija
Kitų puoselėtojų pavyzdys	Valdininkų abejingumas, atsainumas, nesupratingumas
Bendravimas su kaimo (vietos) bendruomene, aktyvios bendruomenės	Neigiami stereotipai apie EK
Palankus savivaldybės darbuotojų požiūris ir pagalba	Neteisingumo, nepagarbos jausmas
Kultūros renginiai (parodos, šventės, konkursai, festivaliai)	Tradicinių bendruomenių nebuvimas (ypač mieste)
Leidiniai (knygos, nuotraukų albumai)	

Šaltinis: parengta autorių pagal Astrauskas, R. (2018). *Nematerialaus kultūros paveldo apsauga: tarptautinių ir nacionalinių juridinių dokumentų taikymo Lietuvoje ir kitose šalyse patirtis*, p. 21-24.

⁸⁵ Astrauskas, R. (2018). *Nematerialaus kultūros paveldo apsauga: tarptautinių ir nacionalinių juridinių dokumentų taikymo Lietuvoje ir kitose šalyse patirtis*, p. 21-24. Prieiga internete https://ekgt.lt/media/dokumentai/R.Astrauskas_ataskaita.pdf

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Šatkauskienė, V., Sungailienė, L., Matulevičienė, S., Jurkuvienė, T. (2020). *Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema. Etninės kultūros sritis*. Ekspertinio vertinimo ataskaita. Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Lietuvos kultūros taryba, p.86.

⁸⁸ Urbanavičienė D., Rudzinskas J., (2020). *Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema. Etninės kultūros sritis*. Ekspertinio vertinimo ataskaita. Etninės kultūros globos taryba, Lietuvos kultūros taryba, p.26.

⁸⁹ Vaicekauskas, A. (2016). *Institucinė įtaka Užgavėnių tradicijų tęstinumui XX šimtmečio pabaigoje – XXI šimtmetyje: lyginamasis atveju tyrimas*, p.14.

EK puoselėtojų požiūriu, labiausiai EK vertybes puoselėti ir perduoti padėtų organizacinės valstybės paramos priemonės, taip pat – edukacinės, ir mažesne dalimi – juridinės, finansinės bei kitokios.⁹⁰ Organizacinio pobūdžio pasiūlymai apima esamų renginių (tradicinių švenčių, festivalių, mugių, konkursų, parodų) efektyvumo didinimą bei turinio kokybės gerinimą, be to, kai kurių respondentų manymu, EK geriau puoselėti ir perduoti padėtų privalomas EK ugdymas, EK specialistai regionuose, etnologijos studijos universitetuose, nuolatinis, ne projektinis, etninių renginių bei kitų veiklų finansavimas iš regionų plėtros programų bei EK globos funkcijos delegavimas savivaldybėms.⁹¹

EK puoselėtojų nuomone, išnykimas gresia beveik visoms EK sritims, ypač seniesiems amatams, lietuvių kalbai, tarmėms, kraštovaizdžiui, tradicinei architektūrai, dainoms ir papročiams, daugiausia dėl demografinių veiksnių, pasikeitusių gyvenimo aplinkybių, mažo jaunimo domėjimosi EK bei konkurencinio masinės produkcijos pranašumo.

3.3 DALYVAUJAMASIS PAVELDAS IR NKP KOMUNIKACIJA

Šiuolaikinė paveldo erdvė neišvengiamai susijusi su skaitmeninėmis technologijomis, kurios pakeitė tradicines paveldo komunikacijos priemones ir pradėjo vaidinti vis svarbesnį vaidmenį paveldo išsaugojimo, sklaidos ir aktualizavimo srityse. Ne išimtis ir nematerialusis kultūros paveldas, kur skaitmeninės technologijos gali puikiai papildyti iki šiol buvusius tradicinius nematerialaus kultūros paveldo komunikacijos įrankius ir priemones, ypač turint omeny šio paveldo specifiškumą, nes jo raiška neapsiriboja kūriniais, bet apima ir paveldo praktikas, tradicijas, muziką, šokį, dainavimą, teatrą, o taip pat ir žmogaus įgūdžius, žinias, meistriškumą ir kt. aspektus. Taigi svarbu, kad vykdant nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimą ir komunikaciją, figūruotų inovatyvios technologijos, kuriomis galima lengvai fiksuoti ir perduoti garsą ir vaizdą, kas išryškina audiovizualinio turinio reikšmę. Svarbu ir tai, kad nematerialusis paveldas dažniausiai yra perduodamas žodžiu ir gestais tiek individualaus, tiek kolektyvinio veiksmo metu, kur nuolatinis vyksmas išryškina praktikuojančių bendruomenių (puoselėtojų, saugotojų ir entuziastų) bei jų dalyvavimo paveldo verčių kūrimo procese svarbą. Paveldo bendruomenės reikšmę pabrėžia ir „Europos tarybos paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija“, kitaip žinoma kaip Faro konvencija (2005), kurioje teigiama, kad kultūros paveldo bendruomenė – tai „žmonės, vertinantys specifinius kultūros paveldo, kurį jie viešosios veiklos sąlygomis nori išlaikyti ir perduoti ateities kartoms, aspektus“⁹². Bendruomenių dalyvavimas paveldo veikloje yra siejamas su pilietinės partnerystės ir bendruomenių įtraukimo į paveldo aktualizavimo ir komunikacijos procesus svarba. Tuo pačiu jų dalyvavimas sukuria kultūros paveldo praktikos kaip dalyvaujamojo veiksmo supratimą, reikalaujantį labiau atsižvelgti į bendruomenės poreikius ir jų vaidmenį interpretuojant kultūros paveldą ir kuriant ryšį su dabartine visuomene.

Šiame kontekste atsiranda ir dalyvaujamosios kultūros terminas, kur ji apibrėžiama kaip „kultūra, kuri perima įvairovės ir demokratijos vertybes, pasireiškiančias visuose mūsų tarpusavio sąveikavimo

⁹⁰ Iš 31 respondento buvo gauta 18 pasiūlymų dėl organizacinių priemonių, 13 pasiūlymų dėl edukacinių, 7 pasiūlymai dėl juridinių ir 7 pasiūlymai dėl finansinių ir kitų priemonių. Šaltinis: Astrauskas, R. (2018). *Nematerialaus kultūros paveldo apsauga: tarptautinių ir nacionalinių juridinių dokumentų taikymo Lietuvoje ir kitose šalyse patirtis*, p. 26-29.

⁹¹ Ten pat.

⁹² Council of Europe. (2005). Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. Treaty Office. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/1680083746>

aspektuose, remiantis nuostata, jog mes visi esame pajėgūs priimti tiek kolektyvinius, tiek individualius sprendimus, ir kad visi galime išreikšti save per platų skirtingų formų ir praktikų spektrą⁹³. Yra žinoma, jog visuomenės dalyvavimas kultūroje reiškia platų spektrą veiklų, susijusių su apsilankymais, įpročiais ir mėgėjiška veikla. Pavyzdžiui, kultūrinio dalyvavimo modelio taikymas informacinių ir komunikacinių technologijų kontekste rodo keturis svarbiausius bendruomenių ir plačiosios visuomenės įsitraukimo kertinius taškus, kurie aktualūs ir nematerialiajam paveldui: 1) informacijos sklaida, pasireiškianti per platų žiniatinklio panaudojimą, kur didesnis informacijos prieinamumas internete įgalina mėgėjiškų ir praktikuojančių bendruomenių savarankiškumą, jiems tampant mažiau priklausomais nuo vietinių organizacijų, įstaigų ir asociacijų; 2) paveldo komunikacija, kuri tampa vis labiau orientuota į didėjančią vartotojų kuriamo turinio svarbą, taip įgalinant naujas komunikacijos formas, kurios yra šiuolaikinio kultūrinio gyvenimo centre; 3) mėgavimasis ir saviraiška, kurie suteikia naujų galimybių ne tik profesionalams, bet ir mėgėjams pristatyti savo kūrybą virtualioje erdvėje, taip sukurdami naujus būdus mėgautis kultūra, pvz. sujungiant tradicinę ir populiariąją kultūrą, bei įgalindami naujas kultūros raiškos formas; 4) dalyvavimas sandorių forma, pasitelkiant skaitmenines technologijas, reiškia platesnį ir spartesnį paveldo išteklių vartojimą, kaip kad kūrinių, turinio, prekių ir bilietų į renginius išsigijimas⁹⁴. Taigi, skaitmeninių technologijų taikymo ir visuomenės dalyvavimo kultūros paveldo srityje spektras yra labai platus ir gali pasireikšti per bendrą suinteresuotųjų šalių įtraukimą į įvairius paveldo procesus ir projektus.

Nacionaliniame tyrime „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“ (2020)⁹⁵ padaryta išvada, kad 100% Lietuvos gyventojų vartojo kultūros produktus ar (ir) paslaugas, o 45% Lietuvos gyventojų dalyvauja mėgėjiškoje ar profesionalioje kultūrinėje veikloje, yra aktyvūs kultūros mylėtojai ir puoselėtojai. Be to, pamažu didėja kultūroje aktyviai dalyvaujančių žmonių dalis, ypač mažesniuose miesteliuose ir kaimuose nuo 30% (2014 m.) iki 42% (2020 m.)⁹⁶. Masinių medijų vartojimas yra labiausiai paplitusios kultūrinės veiklos, nes beveik visi Lietuvos gyventojai žiūri televiziją, o 8 iš 10-ties naudojami internetu bei klausosi radijo. Tačiau buvo pastebėta, jog nors televizija ir radijas išlieka populiariausi masinės medijos kanalai, gyventojai vis daugiau laiko praleidžia internete, o laikas su televizija ir radiju – trumpėja⁹⁷. Dalyvavimas kultūrinėse veiklose, pasitelkiant internetą, atitinka bendrą naudojimosi internetu tendenciją ir labiausiai yra matomas tarp jaunesnio amžiaus (15-29 m.) žmonių grupių. Tuo pačiu ataskaitoje pastebimas ir informacijos apie kultūrinės veiklos galimybes poreikio augimas, kur teigiančiųjų, kad jos trūksta, dalis paaugo nuo 8 % 2014 m. iki 15 % 2020 m., o tą dažniausiai akcentavo gyventojai nuo 20 iki 29 m. (23 % jų), kuriems dėl didelio interneto raštingumo informacija yra viena geriausiai prieinamų⁹⁸. Tačiau reiktų akcentuoti ir taip vadinamą „konservatyviųjų skaitytojų“ segmentą, kurį sudarė 29% apklaustųjų – tai žmonių grupė, kuri dažniausiai skaito laikraščius ir žurnalus, o informacija juos pasiekia radijo ir TV kanalais⁹⁹. Remiantis šiomis išvaidomis, paveldo aktualizavimas turėtų būti segmentuojamas, atsižvelgiant į šių skirtingų vartotojų ir dalyvių grupių poreikius.

Sparčiai besivystančios žiniatinklio technologijos, vis labiau populiarėjantys išmanieji įrenginiai, augantis suskaitmeninto ir lengvai prieinamo kultūrinio turinio kiekis bei gerėjantys žmonių skaitmeniniai įgūdžiai įgalina naujas „iš apačios į viršų“ principu grindžiamas paveldo praktikas, kurių centre – „žmonių paveldas“,

⁹³ Jenkins, H., Ito, M. ir Boyd, D. (2015). *Participatory Culture in a Networked Era: A Conversation on Youth, Learning, Commerce, and Politics*. Cambridge: Polity Press.

⁹⁴ ESSnet-CULTURE. (2012). *European Statistical System Network on Culture* [Final report]. (prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf)

⁹⁵ KOG institutas, Norstat LT (2021). *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2020*. UAB „KOG institutas“, UAB „Norstat LT“, Lietuvos kultūros taryba. Prieiga per internetą: <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/05/GYVENTOJU-DALYVAVIMAS-KULTUROJE-IR-PASITENKINIMAS-KULTUROS-PASLAUGOMIS-2020.pdf>

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Ten pat.

⁹⁸ Ten pat.

⁹⁹ Ten pat.

kaip socialinio veiksmo forma, dalyvaujamas prasių kūrimo procesas.¹⁰⁰ Žmonių asmeninis noras ir interesai skatina dalintis kultūros paveldo turiniu ir kurti naujas žinias apie jį, ir tokiu būdu skaitmeninis kultūros paveldas tampa plačiai naudojamais visuomenės ištekliais, o paveldo veikla pasireiškia kur kas įvairesnėmis veikimo formomis, dažnai atsiribojančiomis nuo tradicinių jo interpretacijų, kurias paprastai siūlo kultūros paveldo organizacijos. Šioje vietoje dažniausiai iškyla problema – atotrūkis tarp paveldo organizacijų ir visuomenės, nes organizacijos dažnai remiasi įsisenėjusiomis nuostatomis ar strategijomis, kaip paveldas turi būti komunikuojamas, o šių nuostatų ir strategijų keitimas dažniausiai būna ilgas ir sunkus procesas.¹⁰¹ Tuo tarpu visuomenė ar atitinkamos bendruomenės (ypač lokaliai, suinteresuotos ar praktiškai bendruomenės), juda sparčiau ir atranda naujus įrankius ir erdves, kuriose įsitraukia į paveldo veiklas (dažniausiai šie nauji būdai būna skaitmeniniai). Siekiant išspręsti šią problemą, organizacijoms (saugotojams ir puoselėtojams) svarbu reaguoti į visuomenėje vykstančius pokyčius ir taipogi būti ten, kur vyksta žmonių įsitraukimas.

Viena iš tokių įsitraukimo erdvių yra internetas (žiniatinklis) ir ypač socialinių medijų platformos, kur tiesioginis bendruomenių ir visuomenės dalyvavimas, kuriant alternatyvias paveldo grupes, keičia tradicines paveldo aktualizavimo strategijas, suburdamos tiek profesionalų (puoselėtojų ir saugotojų), tiek entuziastų (mėgėjų ir vartotojų), tiek hibridines žmonių grupes, kurios tampa aktyviais kultūros paveldo kuratoriais ir komunikatoriais. Dėl besiplečiančios virtualios informacinės erdvės galimybių tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje fiksuota, jog besilankančių socialiniuose tinkluose kultūros tikslais gyventojų dalis nuo 41 % (2014 m.) ženkliai paaugo iki 55 % (2017 m.) ir 70 % (2020 m.), o naudojimosi socialiniais tinklais per dieną vidutinė trukmė per 6 metus išaugo triskart – nuo 0,5 iki 1,5 valandos¹⁰². Teigiama, jog vis daugiau apklaustųjų yra Y ir Z kartų atstovų (gimę 1980 m. ar vėliau), kuriems socialinių tinklų naudojimas yra neatskiriama gyvenimo dalis. Iki 39 m. amžiaus grupėse naudojimas yra beveik šimtaprocentinis, 40–49 m. amžiaus grupėje siekia 84 %, o jau nuo 50 m. krenta stipriai¹⁰³. Jau 2017 m. ataskaitoje¹⁰⁴ pasiūlytų rekomendacijų paveldo institucijoms buvo didinti visuomenės dalyvavimą kultūroje, kuriant praktines kultūrinio įsitraukimo socialiniuose tinkluose priemones, tokias kaip kultūrinio pobūdžio puslapių ir grupių kūrimas socialiniame tinkle „Facebook“, kurie galėtų skatinti naudoti kultūrinį turinį ir puoselėti kultūros institucijų ir žmonių bendradarbiavimą. Tačiau, kadangi daugelis kultūros organizacijų jau veikia socialinėje žiniasklaidoje, bet neveikia itin efektyviai, panašu, kad įtraukiančios strategijos kūrimas nėra paprastas darbas ir reikalauja daugiau išvalgų, ką reiškia sėkmė, įsitraukimas ir geresnis dalyvavimas.

Reiktų pastebėti, jog vienas iš būdingiausių socialinėse medijose platinamo paveldo bruožų yra jo formų ir išraiškų įvairovė, dažnai disonuojanti su tradicinėmis paveldo objektų interpretacijomis, kurias siūlo autoritetais laikomos kultūros paveldo institucijos. Vartotojų pateikiamos kūrybiškos, dažnai humoristinių pobūdį turinčios, paveldo interpretacijos skiriasi nuo įprastai paplitusio paveldo objekto. Šiuo atveju reiktų turėti omenyje, jog paveldo objektas socialinių medijų erdvėje yra besikeičiantis, todėl jį reiktų analizuoti, neatmetant nuolat vykstančių jo modifikacijų ir interpretacijų, kuriose ir slypi suvokiama šio paveldo vertė.

¹⁰⁰ Liu, S. (2011). *Grassroots Heritage: A Multi-Method Investigation of How Social Media Sustain the Living Heritage of Historic Crises*. ATLAS Institute Graduate Theses & Dissertations, 1. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/reader/54848680>

¹⁰¹ Citvarienė, D., Čizaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštimienė, G., ... Tutlytė, J. (2015). *Komunikuoti kultūrą: institucijos, strategijos, auditorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf

¹⁰² KOG institutas, Norstat LT (2021). *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2020*. UAB „KOG institutas“, UAB „Norstat LT“, Lietuvos kultūros taryba. Prieiga per internetą: <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/05/GYVENTOJU-DALYVAVIMAS-KULTUROJE-IR-PASITENKINIMAS-KULTUROS-PASLAUGOMIS-2020.pdf>

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Socialinės informacijos centras, Norstat LT (2017). *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis. Galutinė tyrimo ataskaita*. UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „Norstat LT“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, p. 228. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2017%20Gyventoju%20dalyvavimo%20kulturoje%20tyrimo%20ataskaita.pdf>

Pastebėta, jog socialiniuose tinkluose egzistuojančių bendruomenių tyrimai leidžia geriau pažinti šiandienines kultūros paveldo išraiškas bei formas, visuomenines tendencijas bei atskleisti kultūros paveldo srityje egzistuojančias visuomenines realijas ir kultūrinės veiklos praktikas. Pavyzdžiui, 2003 m. UNESCO inicijavo socialinę nematerialaus paveldo išsaugojimo kampaniją, kur visuomenė buvo skatinama pasidalinti įvairia video medžiaga, vaizduojančia nematerialųjį kultūros paveldą. Mokslininkės Sheenagh Pietrobruno (2013)¹⁰⁵ pateiktas pavyzdys apie Turkijoje populiarų Mevlevi dervišų Sama ritualą, kitaip žinomą „besisukančių dervišų“ pavadinimu dėl savo išskirtinės maldos praktikos šokti sukantis, kuris yra įtrauktas į UNESCO nematerialaus paveldo sąrašą, iliustruoja, kaip vartotojų kuriamas turinys keičia tradicinius kultūros paveldo naratyvus ir mūsų suvokimą apie paveldo vertes ir prasmes. Tradiciškai ir visuotinai priimtu požiūriu, šį ritualą atlieka vyrai, o moterims neleidžiama viešai arba kartu su vyrais dalyvauti šokyje, tačiau yra žinoma, kad kai kurios šiandieninės šokio interpretacijos apima ir moterų dalyvavimą šokyje. Socialinėje medijoje „Youtube“ įkelta video medžiaga fiksuoja platų šio ritualo praktikų spektrą, apimančią tiek religines ceremonijas, tiek pasirodymus turistams. Ji rodo, jog šiandieninės ritualo reprezentacijos vis labiau atsiriboja nuo visuotinai priimtose patriarchalinės šio ritualo sampratos ir patvirtina faktą, jog moterys yra neatsiejama šios praktikos dalis¹⁰⁶. Šis atvejis rodo socialinių medijų, bendruomenių dalyvavimo ir vartotojų kuriamo turinio svarbą, kai nematerialaus paveldo supratimas nėra formuojamas pagal šalies politinius interesus ar tradiciškai susiformavusius naratyvus, kurie labai dažnai ignoruoja mažumas ir kitas marginalines grupes, bet jis kuriamas, fiksuojant realius jo praktikavimo, pritaikymo ir vartojimo būdus.

Dėmesys žmonių veiklai ir skaitmeninių technologijų naudojimui prisidėjo prie „dalyvaujamojo paveldo“ koncepcijos atsiradimo, kur jis yra apibūdinamas kaip „nauja kultūros paveldo praktikų forma, atsirandanti iš žmonių bendradarbiavimo, kuriant turinį ir diskutuojant, bei tikslingai dalyvaujant kultūros paveldo veiklose dėl nostalginių paskatų, atminties įamžinimo, mėgėjiškų interesų, saviraiškos ir pomėgių bei ieškant alternatyvių žinių ir informacijos šaltinių“.¹⁰⁷ Pastebėta, jog virtualios bendruomenės tokiu būdu yra linkę kurti artimus ryšius aplink dominančias temas, kur iki šiol vyravusi tradicinė (ir dažnai vienkryptė) informacijos sklaida pakeičiama bendravimu ir aktyviu pokalbiu¹⁰⁸. Teigiama, jog dalyvaujamajam paveldui būdinga: 1) kompetencijų įvairovės, kur visiems bendruomenės nariams suteikiami vienodi įgaliojimai; 2) vartotojų sukurto turinio svarba, kuris suburia asmenis bendrai veiklai ar pokalbiui; 3) dėmesys bendrai kūrybai ir dalijimuisi žiniomis; 4) bendradarbiavimas iš apačios į viršų pagrindu, grindžiamas vartotojų tarpusavio ryšiais¹⁰⁹.

Iki šiol į socialinių tinklų pritaikymo kultūros paveldo srityje tyrimų objektą dažniausiai buvo žiūrima formaliai, neskiriant pakankamai dėmesio kitam šio reiškinio aspektui – visuomenės dalyvavimui tirti, kai įvairios ne pelno organizacijos, suinteresuotų žmonių grupės ar pavieniai asmenys tampa nematerialaus paveldo propaguotojais ir skleidėjais, turinio kūrėjais bei kultūros paveldo erdvėje vykstančio dialogo iniciatoriais. Negana to, pastarųjų grupių sėkmė, pritraukiant auditorijas ir efektyvi skaitmeninio paveldo sklaida versta giliau pažvelgti į šių grupių veiklą, identifikuojant jų sėkmingos praktikos priežastis ir jas pritaikant tolimesnėje kultūros paveldo aktualizavimo veikloje. Pavyzdžiui, Lietuvoje įvairūs kultūros paveldo sektoriaus segmentai yra prisijungę prie „Facebook“ socialinio tinklo ir dalis jų pastarąjį aktyviai naudoja savo veikloje, tačiau jų efektyvumas ir poveikis visuomenei išlieka abejotinas tiek dėl riboto ir

¹⁰⁵ Pietrobruno, S. (2013). YouTube and the Social Archiving of Intangible Heritage. *New Media & Society*, vol. 18, no. 8, 1259–1276.

¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ Kelpšienė, I. (2021). *The participatory heritage: a multiple-case study of Lithuanian grassroots cultural heritage communities on Facebook*. Daktaro laipsnio disertacija. Vilniaus universitetas. doi: 10.15388/vu.thesis.181

¹⁰⁸ Giaccardi, E. (2012). Reframing heritage in participatory culture [introduction]. In Giaccardi, E. (sudaryt.), *Heritage and Social Media: Understanding heritage in a participatory culture* (1 edition). Routledge.

¹⁰⁹ Roued-Cunliffe, H. ir Copeland, A. (2017). What is participatory heritage? [Introduction]. In Roued-Cunliffe, H. ir Copeland, A. (sudaryt.), *Participatory Heritage* (p. XV–XXI). Facet Publishing.

nesėkmingo naujų technologijų taikymo¹¹⁰¹¹¹¹², tiek dėl ryšių bei interaktyvumo tarp paveldo tinklalapių ir socialinių medijų trūkumo¹¹³, tiek ir dėl individualių ir struktūrinių veiksnių organizacijose¹¹⁴. Pavyzdžiui, didelėms nacionalinės reikšmės institucijoms bet kokias komunikacijos reformas (taip pat ir skaitmenines) įgyvendinti yra sunkiau nei mažoms ir jaunoms organizacijoms, kurių struktūra yra lanksti ir prisitaikanti, palanki inovacijoms ir struktūrinėms reformoms¹¹⁵. Šiuo atžvilgiu dar lankstesnės yra bendruomeninės iniciatyvos, prisidedančios prie paveldo sklaidos, nes jie ne tik sugeba greitai reaguoti ir prisitaikyti prie pokyčių, taip sudomindami plačiąją visuomenę, bet ir geba pateikti paveldą jai labiausiai priimtinais būdais ir formomis. Apskritai, pastebėta, jog Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo procesas labiau susijęs su mechaniniu skaitmeninių vaizdų atkūrimu, o ne su aktyvia turinio interpretacija, todėl entuziastų aktyvumo augimas gali būti tiesioginė institucijų komunikacijos trūkumų pasekmė¹¹⁶.

Galiausiai, reiktų pabrėžti, jog dalyvaujamojo paveldo principai gali būti taikomi ne tik mėgėjiškoms žmonių bendruomenėms, bet ir organizacijoms, ir atminties saugojimo institucijoms, kur jos galėtų inicijuoti bei kurti tokio pobūdžio svetaines, virtualius projektus ar aktyviai remti piliečių iniciatyvas. Taigi, „iš apačios į viršų“ metodas taip pat galėtų būti įtrauktas į institucinę kultūros paveldo praktiką, ypač projektuose, skatinančiuose piliečių įsitraukimą ir vartotojų bendradarbiavimą. Pagrindinis skirtumas tarp profesionalų ir neprofesionalų bendruomenių gali būti apibrėžtas pagal abiejų grupių turimų žinių pobūdį arba kultūrinio kapitalo kiekį, kurį jos gali sukaupti. Paprastai, profesionalai turi tvirtą žinių bazę apie paveldą, o entuziastai ir mėgėjai dažniausiai turi didesnę praktinę patirtį, leidžiančią jiems tapti sėkmingesniais savo veikloje. Tačiau, šnekant apie socialines medijas, labai svarbu tampa ir nauji socialiniai įgūdžiai ir techninės žinios, kurios yra būtinos formuojant turinio sklaidos ir žinių perdavimo socialiniuose tinkluose būdus.

Be kultūrinių ir socialinių nematerialaus paveldo aspektų ne mažiau svarbus ir jo integravimas į ekonominį gyvenimą, siekiant sustiprinti paveldo indėlį į tvarią plėtrą, grįstą vietos ištekliais, turizmu ir užimtumu, kurį pabrėžia ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms dėl Europos kultūros paveldo strategijos XXI amžiuje¹¹⁷. Strategijoje yra akcentuojamas dalyvavimu grįstas valdymo modelis, kurio pagrindu skatinama plėtoti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę paveldo propagavimo ir išsaugojimo projektuose, vystyti ir propaguoti dalyvaujamąsias paveldo atskleidimo programas, kurti bendradarbiavimo platformas bendrai ir skirtingose temose vykdomai kultūros paveldo apskaitai (inventorizavimui), o taip pat skatinti ir alternatyvius finansavimo šaltinius, leidžiančius labiau atsižvelgti į piliečių lūkesčius¹¹⁸. Gerosios praktikos nematerialaus paveldo srityje pavyzdžių tyrimas atskleidė, jog, kuriant tokias programas, yra ypač svarbu atsižvelgti į platesnį socialinį kultūrinės praktikos kontekstą, o

¹¹⁰ Gaižutytė-Filipavičienė, Ž. (2012). Meno muziejai ir medijos. *Lietuvos kultūros tyrimai*, 2, 47–63.

¹¹¹ Šuminas, A., & Armonaitė, V. (2013). Socialinių medijų taikymas muziejų komunikacijoje: Naujosios muziejinių kystės aspektas. *Acta Museologica Lithuanica*, 1, 300–333. <https://doi.org/10.15388/MusLithuan.2013.1.5344>

¹¹² Dovydaitytė, L. (2015). Būti muziejaus dalimi: Lietuvos muziejų komunikacija su visuomene. In Citvarienė, D., Čizaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštimienė, G., ... Tutlytė, J. *Komunikuoti kultūrą: Institucijos, strategijos, auditorijos* (p. 199–240). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf

¹¹³ Tutlytė, J. (2015). (Pa)naudos link: Lietuvos meno ir kultūros organizacijų interneto svetainių tyrimas. In Citvarienė, D., Čizaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštimienė, G., ... Tutlytė, J. *Komunikuoti kultūrą: Institucijos, strategijos, auditorijos* (p. 309–330). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf

¹¹⁴ Juraitė, K. (2015). Kultūros komunikacijos dinamika: Procesai ir naratyvai. In Citvarienė, D., Čizaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštimienė, G., ... Tutlytė, J. *Komunikuoti kultūrą: Institucijos, strategijos, auditorijos* (p. 277–308). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Migonytė, V., & Petrusis, V. (2014). Kultūros paveldo skaitmeninimo procesai ir jų įtaka sovietinio architektūros palikimo įpaveldinimui. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 73, 11–25.

¹¹⁷ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl Europos kultūros paveldo strategijos XXI amžiuje, 2017. Prieiga per internetą <https://vokp.lt/wp-content/uploads/2018/05/Europos-kult%C5%ABros-paveldo-strategija-XXI-am%C5%BEiuje.doc>

¹¹⁸ Ten pat.

ne tik sutelkti dėmesį į techninių įgūdžių perdavimą¹¹⁹. Pavyzdžiui, tiriant kaip naujos informacinės ir komunikacijos technologijos buvo naudojamos nematerialaus paveldo inventorizavimui, dokumentacijai ir mokymuisi, padaryta išvada, jog per skaitmeninimo procesą nematerialusis paveldas dažnai buvo traktuojamas kaip konkrečių įgūdžių ar žinių rinkinys, kurį reikia pasirinkti, užfiksuoti ir perduoti, daugiau dėmesio skiriant techninių įgūdžių ir kompetencijų dokumentavimui, pagrindinių žinių apie kultūrinę praktiką perdavimui, o ne gilesniam socialiniam patyrimui ar įkūnijimui, tuo būdu ignoruojant tam tikrus kultūrinės praktikos aspektus¹²⁰. Šio tyrimo išvalga patvirtina ir strategijos rekomendacijas, teigiančias, jog prieš tai, kai bet kokie vadybos ir propagavimo procesai gali būti pradėti, visų pirma, paveldas turi būti atskleistas, kad gyventojai galėtų jį tinkamai atpažinti bei perimti¹²¹. Bet kuriuo atveju, šiame procese yra ypač pabrėžiama ne tik naudotojų ir vartotojų, bet ir aktyvaus specialistų (puoselėtojų) dalyvavimo visais etapais reikšmė, norint įgyvendinti sėkmingas dalyvaujamasias paveldo iniciatyvas¹²².

¹¹⁹ Alivizatos, M. (2019). Digital Intangible Heritage: Inventories, Virtual Learning and Participation. *Heritage & Society*, 12 (2-3), 116-135. doi: 10.1080/2159032X.2021.1883950

¹²⁰ Ten pat.

¹²¹ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl Europos kultūros paveldo strategijos XXI amžiuje, 2017. Prieiga per internetą <https://www.kulturostyrimai.lt/visos-temos/kulturos-politika/kulturines-edukacijos-veiklu-poveikio-vertinimas/>

¹²² Alivizatos, M. (2019). Digital Intangible Heritage: Inventories, Virtual Learning and Participation. *Heritage & Society*, 12 (2-3), 116-135. doi: 10.1080/2159032X.2021.1883950

4. NKP AKTUALIZAVIMO BŪKLĖ LIETUVOJE

Šioje dalyje pateikiama 2016-2021 metais Lietuvoje vykdytų nematerialaus kultūros paveldo aktualizavimo veiklų ir jų vykdytojų analizė, apžvelgiami veiklų tikslai ir rezultatai, tikslinės auditorijos, komunikavimo priemonės bei veiklų finansavimo šaltiniai ir apimtys. Taip pat aptariamos aktualizavimo veiklų tendencijos, privalumai, gerosios praktikos, trūkumai, problemos ir jų priežastys.

4.1 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ TIKSLAI

Aktualizavimo veiklų tikslai yra įvardinti kultūros paveldo aktualizavimo apibrėžime: „Kultūros paveldo aktualizavimas – priemonės, kuriomis siekiama pabrėžti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo svarbą, aktualumą ir prieinamumą; paskatinti šiuolaikinę visuomenę ir (arba) vietos bendruomenes atsakingai integruoti kultūros paveldą kaip svarbų išteklių į kasdienį kultūrinį, socialinį ir (arba) ekonominį gyvenimą.“¹²³

Vis dėlto, toks aktualizavimo tikslų įvardinimas yra netiesioginis. Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijoje apibrėžiamas šios politikos tikslas – „formuoti integralią materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos ir aktualizavimo politiką“.¹²⁴ Tokia tikslo formuluotė tiesiogiai neatsako į klausimą, ko siekiama paveldo aktualizavimo veiklomis, todėl šioje vietoje atsiranda erdvės interpretacijoms.

Pastebimos dvi aktualizavimo interpretavimo tendencijos. Viena, kai aktualizavimas suvokiamas siauresne prasme, kaip komunikavimas, viešinimas. Antra, kai aktualizavimas suvokiamas platesne prasme, kaip NKP reikšmės tiek pačiai bendruomenei, tiek jos vartotojams, tiek valstybei suvokimas, neatsiejamas nuo vertybės išsaugojimo. Šiuo atveju aktualizavimas suprantamas kaip apimantis mokymus (įvairių formų, įskaitant paramą žinovams, mokovams už tradicijos perdavimą tiesiogiai kitiems asmenims), lėšas įrankiams, darbo ir mokymo priemonėms, patalpoms, renginiams ir pan.

NKP vertybes praktikuojančios bendruomenės aktualizavimą supranta labiau kaip vertybės išsaugojimo priemonę. Jų požiūriu, aktualizavimas tiek siauresne, tiek platesne prasme, negali būti atsiejamas nuo tikslingų ir realių vertybių išsaugojimo veiksmų ir priemonių. Taigi, bendruomenėms NKP vertybių išsaugojimas ir perdavimas yra galutinis aktualizavimo veiklų tikslas.

NKP aktualizavimas tiek siauresne, tiek platesne prasme, prisideda prie NKP išsaugojimo, tačiau skirtingu būdu. Komunikavimo, viešinimo priemonės prie išsaugojimo prisideda tiesiogiai, per vertybėms (pvz. šventėms) reikalingos auditorijos formavimą ir netiesiogiai – per plačiosios visuomenės įtraukimą į vartotojų ratą, iš kurio dalis, tikėtina, pereis į praktikų ratą. Mokymai, renginių organizavimas prie

¹²³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. birželio 15 d. įsakymas Dėl Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijos tvirtinimo Nr. IV-735. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/109da290af4211ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=bkaxl524>

¹²⁴ 40 punktas. Ten pat.

išsaugojimo prisideda tiesiogiai. Jų tikslas – perduoti žinias, įgūdžius, vertybės prasmės, reikšmės suvokimą, stiprinti gebėjimus. Akivaizdu, kad šios priemonės yra viena kitą papildančios.

4.2 SAŲADAI KAIP NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO PRIEMONĖ

Vadovaujantis Konvencija, Lietuvoje nuo 2017 m. kuriamas nacionalinis visuomenei atviras Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas (toliau – Sąvadas). Sąvado kūrimo pagrindinis tikslas – užtikrinti NKP vertybių nustatymą ir apsaugą. Nominacijų Sąvadui rengimas skatina paveldo bendruomenes susitelkti, įvertinti konkrečių savo praktikuojamų vertybių svarbą bendruomenei ir visuomenei, o taip pat parengti vertybės apsaugos priemonių planą 5 metams, kuris užtikrintų vertybės tęstinumą, plėtrą, gaivinimą, švietimą, mokymą, žinomumo didinimą ir pan.

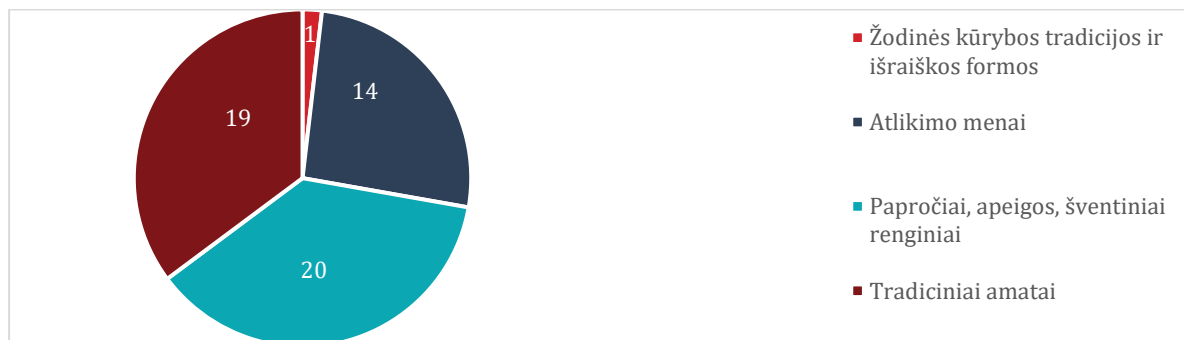
Vertybių atranka į Sąvadą vykdoma kiekvienais metais, teikiant paraiškas LNKCC, kuris yra šio sąvado tvarkytojas. Sprendimą dėl nominuotų vertybių įtraukimo į Sąvadą priima NKP vertybių sąvado komisija, vadovaudamasi NKP vertybių sąvado paraiškų vertinimo kriterijais. Šie kriterijai remiasi Konvencijos įgyvendinimo gairėmis.¹²⁵ 2021 m. į Sąvadą buvo įtrauktos 48 vertybės, įskaitant 3 vertybes, anksčiau įtrauktas į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Lygia greta kuriami Lietuvos Respublikos savivaldybių NKP vertybių sąvadais. Tyrimo vykdymo metu šiuos sąvadas buvo parengusios Kretingos ir Kauno rajonų savivaldybės, į kuriuos buvo įtrauktos atitinkamai 5 ir 1 NKP vertybės. Taigi, iš viso Lietuvoje šiuo metu yra **54 į sąvadas įtrauktos NKP vertybės** (Priedas 4)¹²⁶.

2017-2021 metų laikotarpiu į nacionalinį bei savivaldybių NKP vertybių sąvadas įrašytos vertybės reprezentuoja Lietuvos etnografinių regionų savitumą, dalies Lietuvoje gyvenančių tautų ir etninių mažumų (totorių, karaimų) bei dalies religijų įvairovę (katalikų, Evangelikų liuteronų, musulmonų), o taip pat kitų socialinių grupių, pvz. VU Fizikos fakulteto studentų ir alumnų bendruomenės, tradicijas. Kai kurios vertybės, pvz. Lietuvos Dainų šventė, tarptautinis festivalis „Skamba skamba kankliai“, Kūčios ir kt., neturi aiškiai apibrėžtos bendruomenės, o yra nacionaliniai visuotinio pobūdžio kultūros reiškiniai. Lietuvos NKP vertybės apima įvairias Konvencijoje apibrėžtas NKP raiškos formas, daugiausia papročius, apeigas, šventinius renginius bei tradicinius amatus (Paveikslas 4).

¹²⁵ Paraiškų formas, paraiškų vertinimo kriterijus ir kitą su sąvado sudarymu susijusią informaciją galima rasti: <https://savadas.lnkc.lt/lt/apie-savada/vertybiu-savadas/rastai-ir-dokumentai/>

¹²⁶ Klaipėdos rajono savivaldybės svetainėje internete skelbiamas sąrašas vertybių, įrašytų į rajono tradicinės kultūros vertybių registrą (žr. <https://www.klaipedos-r.lt/index.php?3278631486>), tačiau jis sudarytas kitais principais nei NKP vertybių sąvadas ir nuo 2014 m. jis nebepildomas ir neatnaujinamas, todėl į tyrimą nebuvo įtrauktas.

PAVEIKSLAS 4. LIETUVOS NKP VERTYBĖS PAGAL RAIŠKOS KATEGORIJAS

Šaltinis: Sudaryta autorių.

Sąvadas yra vienas iš svarbiausių NKP aktualizavimo kaip sąmoningumo didinimo instrumentų. Kadangi tai yra palyginti nauja priemonė Lietuvoje, jos naudojimo privalumai ir trūkumai dar tik pradeda ryškėti (Lentelė 8). Be to, vis dar nėra sutarimo dėl Sąvado veiklos ir plėtros modelio, dėl valstybės įsipareigojimų į Sąvadą įtrauktų vertybių atžvilgiu bei dėl pačių teikėjų atsakomybės. Tai reiškia, kad Sąvado, kaip NKP išsaugojimo ir aktualizavimo priemonės, funkcija iš esmės baigiasi ties vertybės įrašymu į Sąvadą ir jos būklės stebėseną kas 5 metus. Būtent iš šio Sąvado paskirties ribotumo kyla tiek paveldo bendruomenių, tiek socialinių partnerių, pvz. turizmo informacinių centrų darbuotojų suvokiami Sąvado trūkumai, kurie iš esmės yra nepatenkintų lūkesčių išraiška – „Sąvadas nėra gyvas“.

LENTELĖ 8. LIETUVOS NKP VERTYBIŲ SĄVADO PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

Privalumai	Trūkumai
<p>Skatinamas duomenų apie vertybes rinkimas; Vyksta bendruomenių ir institucijų susitelkimas; Išaugęs bendruomenių pasididžiavimas savo vertybe; Įsitraukimas į platesnę paveldo bendruomenę.</p>	<p>Mažas Sąvado žinomumas visuomenėje; Neaiškus adresatas; Minimali komunikacija su bendruomenėmis ir vartotojais; Neaiškus Sąvado veiklos ir plėtros modelis.</p>

Šaltinis: Parengta autorių pagal fokus grupių duomenis.

Teikdami paraišką dėl vertybės įrašymo į Sąvadą, teikėjai tikisi, kad išaugs vertybės matomumas, žinomumas, savo ruožtu tai padės pritraukti daugiau finansinių rėmėjų, padidinti prestižą (tikisi, kad NKP vertybės statusas veiks tarsi „užnugaris“, bendraujant su vietos savivaldybės administracija). Iš kitos pusės, pagal dabartinį modelį nėra atsakingų institucijų sutarimo, plano, kas vyksta po to, kai vertybė įrašoma į Sąvadą, įskaitant ir finansinį vertybių palaikymą. Fokus grupių diskusijų metu paaiškėjo, kad esama prieštaravimo tarp teikėjų lūkesčių ir Sąvado valdytojo/tvarkytojo galimybių.

„Kokia NKP vertybės ženklo vertė – parodys laikas, nes ženklas yra forma, o jo jėga yra turinys. Laikas parodys, kokia yra šio ženklo reali vertė.“

FiDi atstovas, Ne etnoregioninių vertybių fokus grupė

Fokus grupių dalyviams atkreipus dėmesį į tokį prieštaravimą, pastebėjome, kad jis „užprogramuotas“ Sąvado nuostatuose¹²⁷. Konvencijoje, iš kurios ir kilo iniciatyva rengti valstybių, Konvencijos šalių, NKP vertybių sąvadus (inventorius), nurodoma, kad tokių inventorių tikslas – vertybių išsaugojimas. Tuo tarpu Lietuvos NKP Sąvado (steigimo) tikslas nurodomas gerokai siauresnis – informacinių technologijų priemonėmis tvarkyti duomenis apie NKP vertybes (Nuostatų 4 straipsnis) ir atitinkamai vykdyti NKP reiškinių stebėseną (Nuostatų 7 straipsnis). Įdomu, kad Sąvado tvarkytojo – LNKC – nuostatuose yra įtvirtinta pakankamai plati įstaigos atsakomybė NKP išsaugojimo srityje: LNKC tikslas – rūpintis be kita ko ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimu, gaivinimu ir tęstinumu (8.1 punktą); saugoti ir plėtoti dainų švenčių tradiciją (8.2 punktą). Matomai, tuo pagrindu viešai prieinamoje svetainėje internete¹²⁸ Sąvado tikslas nurodomas platesnis nei Sąvado nuostatuose: užtikrinti vertybių nustatymą ir apsaugą; sudaryti sąlygas vertybių perimamumui, tęstinumui ir sklaidai; rinkti, kaupti, sisteminti, saugoti ir teikti fiziniams ir juridiniams asmenims duomenis apie Lietuvoje išlikusias vertybes; sukurti vertybių kompiuterines tekstinių, vaizdo bei garso duomenų bazes. Taigi, skiriasi ne tik NKP vertybių teikėjų ir Sąvado valdytojo/tvarkytojo lūkesčiai, bet ir Sąvado duomenų valdytojo (KM) ir Sąvado duomenų tvarkytojo (LNKC) požiūris į Sąvadą.

Toks Sąvado kūrimo tikslų neatitikimas tarptautiniame ir nacionaliniame lygmenyse gali būti rimta kliūtis valstybės įsipareigojimams NKP išsaugojimo srityje įgyvendinti, nes yra tiesioginis prieštaravimas tarp valstybės prisiimtų įsipareigojimų ir realių išteklių ir priemonių jiems įgyvendinti.

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 1. VERBOS PANAUDOJIMAS KURIANT VILNIAUS RAJONO SAVIVALDYBĖS VIZUALINĮ IDENTITETĄ

Iš pradžių Vilniaus rajono savivaldybė nepalaikė Vilniaus krašto tautodailės ir meno bendrijos iniciatyvos teikti paraišką dėl verbų rišimo tradicijos įrašymo į Lietuvos NKP vertybių sąvadą. Tačiau vėliau, šiai tradicijai įgijus Lietuvos NKP vertybės statusą, Vilniaus rajono savivaldybė sukūrė ir naudoja stilizuotą verbos karpinio atvaizdą kaip savo oficialų logotipą. Tokiu būdu verbų rišimo tradicija tapo pripažinta Vilniaus krašto tapatybės dalimi. Be to, po vertybės įrašymo į Sąvadą labai suaktyvėjo parodinė, edukacinė veikla, taip pat skirta ir užsienyje gyvenantiems lietuviams. Imtos organizuoti parodos-konkursai, kurie skatina verbų rišėjas ir finansiškai. „Kuriant savivaldybės vizualinį identitetą buvo siekiama ne tik pristatyti naują, modernesnę rajono „veidą“, bet tuo pačiu pabrėžti unikalų Vilniaus krašto kultūrinį paveldą – verbą, kuri yra krikščioniško tikėjimo ir gyvenimo išraiška.“

Daugiau: <https://www.vrsa.lt/apie-rajona/vilniaus-rajono-vizualinis-identitetas/6>

Nors Lietuvos NKP vertybių sąvadas kuriamas nuo 2017 metų, savivaldos lygmenyje analogiškas procesas vyksta lėtai. Tyrimo laikotarpiu savivaldybių NKP sąvadus buvo parengusios tik 2 savivaldybės (Kretingos ir Kauno rajonų), į kuriuos buvo įtrauktos atitinkamai 5 ir 1 NKP vertybės¹²⁹.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. liepos 31 d. įsakymas Dėl Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado nuostatų ir nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado duomenų saugos nuostatų patvirtinimo Nr. IV-516 Vilnius Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ca6f6f5037bf11e598499e1e1ba6e454/asr>

¹²⁸ žr. <http://savadas.lnkc.lt>

¹²⁹ Dar 6 Lietuvos savivaldybės (Biržų r., Ignalinos r., Klaipėdos r., Šilutės r., Varėnos r., Vilniaus r.) turi tarybos sprendimu patvirtintus savivaldybių lygmens NKP sąvadus, tačiau neturi pagal jį patvirtintų vertybių (neskaitant tų, kurios įrašytos į Lietuvos NKP vertybių sąvadą. Galimos priežastys, kodėl savivaldybės nekuria savivaldybės lygmens sąvadų – nepakankamas supratimas apie NKP, kvalifikuotų specialistų trūkumas, motyvacijos stoka, vengimas imtis papildomų funkcijų ir įsipareigojimų.

Pastebėtina, kad Kretingos rajono savivaldybės ir Kauno rajono NKP sąvadų nuostatuose sąvadų tikslai formuluojami platesni ir artimesni UNESCO konvencijos požiūriui, nei Lietuvos NKP vertybių sąvado nuostatuose nurodytas Sąvado tikslas (žr. lentelę 9).

LENTELĖ 9. LIETUVOS NKP VERTYBIŲ SĄVADO PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

NKP sąvado tikslas		
Lietuvos	Kauno rajono savivaldybės ¹³⁰	Kretingos rajono savivaldybės ¹³¹
<p>4. NKPVS steigimo tikslas – informacinių technologijų priemonėmis tvarkyti duomenis apie Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybes</p> <p>7. Pagrindinis asmens duomenų tvarkymo tikslas yra užtikrinti tinkamą NKPVS kūrimo procesą, kontrolę ir NKPVS pagalba vykdyti Nematerialaus kultūros paveldo reiškinių, kurie tiesiogiai su fizinių asmenų, jų grupių, bendruomenių vykdomomis veiklomis, stebėseną. [...]</p>	<p>4. Sąvado tikslai yra:</p> <p>4.1. rinkti duomenis apie savivaldybėje išlikusius unikalios paveldo elementus;</p> <p>4.2. sukurti vietinį Sąvado bylų archyvą;</p> <p>4.3. užtikrinti Sąvado vertybių apsaugą, sudaryti sąlygas jų perimamumui, tęstinumui ir sklaidai;</p> <p>4.4. sudaryti galimybes Sąvadu naudotis valstybinės valdymo institucijoms, mokslo ir studijų, kultūros bei švietimo įstaigoms bei institucijoms, kitoms suinteresuotoms organizacijoms ir asmenims;</p> <p>4.5. skleisti informaciją apie Sąvado vertybes rajono ir šalies mastu.</p>	<p>4. Sąvado tikslai yra:</p> <p>4.1. rinkti duomenis apie savivaldybėje (toliau – Savivaldybė) išlikusius unikalios paveldo elementus;</p> <p>4.2. sudaryti Kretingos rajono nematerialaus kultūros paveldo vertybių registrą, atrinktus reikšmingus registro objektus įtraukiant į Sąvadą;</p> <p>4.3. sukurti vietinį Sąvado bylų archyvą;</p> <p>4.4. pateikti vietinio Sąvado vertybių pasiūlymus nacionalinio Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado tvarkytojui;</p> <p>4.5. siekti užtikrinti Sąvado vertybių apsaugą, sudaryti sąlygas jų perimamumui, tęstinumui ir sklaidai;</p> <p>4.6. sudaryti galimybes Sąvadu naudotis valstybinės valdymo institucijoms, mokslo ir studijų, kultūros bei švietimo įstaigoms bei institucijoms, kitoms suinteresuotoms organizacijoms ir asmenims;</p> <p>4.7. skleisti informaciją apie Sąvado vertybes rajono ir šalies mastu.</p>

Šaltinis: Sudaryta autorių.

Kretingos rajono atvejis rodo, kad savivaldos lygmenyje tendencijos yra panašios kaip ir nacionaliniame, pastebimi panašūs įtraukimo į sąvadą privalumai ir trūkumai. Įrašius į savivaldybės sąvadą, NKP praktikuojančioms bendruomenėms ir kultūros darbuotojams atsiranda pasididžiavimas savo vertybėmis, išauga jų aktyvumas, tačiau kartu ir kyla klausimas: o kas toliau? (Gerosios praktikos pavyzdys 2).

¹³⁰ Patvirtinti Kauno rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2021-03-18 įsakymu Nr. ĮS-593.

¹³¹ Patvirtinta Kretingos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2020-10-22 įsakymu Nr. A1-1086.

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 2. KRETINGOS RAJONO SAVIVALDYBĖS NKP VERTYBIŲ SĄVADO KŪRIMAS

2021 m. Archyvų metų proga Kretingos rajono savivaldybės Taryba priėmė nutarimą kurti Kretingos rajono nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą. Sąvado tikslas – rinkti duomenis apie Kretingos rajono savivaldybėje išlikusius unikalius istoriniu, kultūriniu, etnologiniu ir kitais požiūriais vertingus, bendruomenėms reikšmingus nematerialaus kultūros paveldo elementus, sudaryti sąvado vertybių registrą, kurti vietinį bylų archyvą ir siekti užtikrinti sąvado vertybių apsaugą, sudaryti sąlygas jų perimamumui, tęstinumui ir sklaidai. Į sąvado rengimo procesą buvo įtrauktos rajono kultūros įstaigos, kurių buvo prašoma siūlyti vertybes. Tuomet buvo kreipiamasi į kultūros įstaigų filialus mažesnėse vietovėse. Pavyzdžiui, Kretingos rajono savivaldybės M.Valančiaus viešoji biblioteka turi 19 filialų, jų darbuotojai buvo paraginti pagalvoti, kokias vertybes iš savo gyvenamųjų vietų galėtų pateikti į sąvadą. Visų 5 į savivaldybės sąvadą įrašytų vertybių teikėjai – kultūros įstaigos:

1. „Folklorinio dainavimo Kretingoje tradicija“, teikėjas – Kretingos rajono kultūros centras;
2. „Liaudiškojo giedojimo tradicija Salantų krašte“, teikėjas – Kretingos rajono Salantų kultūros centras;
3. „Salantų pyragas“, teikėjas – Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos Salantų miesto filialas;
4. „Vydmantų riešinių mezgėjos“, teikėjas – Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos Vydmantų filialas;
5. „Žemaitiški patiekalai Nasrėnuose“, teikėjas – Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus.

Šių tradicijų įrašymas į savivaldybės NKP vertybių sąvadą turėjo teigiamą poveikį: prasidėjo tradicijų fiksavimas (ko anksčiau nebuvo), suaktyvėjo paveldo bendruomenės (pvz. giedotojų grupės), jos tapo populiareesnės, pritraukia daugiau narių, jaunų šeimų, vaikų, rengiamos bendruomenių išvykos į kitus kaimus, seniūnijas, atsirado vietos bendruomenės pasididžiavimas savo vertybe, o kultūros darbuotojams – jų darbo įvertinimas, užsimezgė tarpinstitucinis bendradarbiavimas (pvz. tarp Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejaus ir Salantų regioninio parko), kilo idėjų dėl naujų paslaugų ir produktų kūrimo (pvz. į sąvadą įtrauktų patiekalų degustacijos, edukacijos muziejaus lankytojams), galiausiai, kilo diskusija dėl kai kurių vertybių įtraukimo į Lietuvos NKP vertybių sąvadą.

4.3 KITOS NKP IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS IR JŲ RYŠYS SU AKTUALIZAVIMU

Dėl globalizacijos ir socialinių procesų gali kilti grėsmė, kad NKP, kaip kultūros įvairovės šaltinio ir tvarios plėtros garantijos, būklė ims prastėti, jis ims nykti. Todėl NKP išsaugojimo tikslas – jį išlaikyti ir perduoti kitai kartai. UNESCO požiūriu, NKP išsaugojimas pirmaisia yra orientuotas į žinių ir įgūdžių, o ne produktų perdavimą. Tai ypač aktualu, kalbant apie atlikimo menus ir tradicinius amatus.

Žvelgiant į UNESCO siūlomas NKP išsaugojimo priemones (Lentelė 9), galima matyti, kad kai kurios jų atitinka ir aktualizavimo tikslus, pvz. vertybių prieinamumo skatinimą, auditorijų ugdymą, jų sąmoningumo didinimą, vertybių įtraukimą į kasdieninį gyvenimą. Todėl galima teigti, kad NKP išsaugojimo priemonės kartu yra ir aktualizavimo priemonės, jeigu jomis siekiama aktualizavimo tikslų.

Atkreiptinas dėmesys, kad turizmas, nors ir gali turėti teigiamos įtakos kai kurių tradicijų, pvz. atlikimo menų, papročių, apeigų, šventinių renginių atgaivinimui ir suteikti „rinkos vertę“ NKP, yra vertinamas kaip potenciali grėsmė tradicijų autentiškumui (žr. 2.6 NKP išsaugojimas ir darnus vystymasis).

LENTELĖ 10. NKP KYLANČIOS GRĖSMĖS IR JO IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS

NKP SRITYS	GRĖSMĖS	IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS
Žodinės kūrybos tradicijos ir išraiškos formos	Urbanizacija; Migracija; Industrializacija; Aplinkos pokyčiai; Spauda, Internetas ir masinės komunikacijos priemonės.	Pati žodinė išraiška ir jos viešas atlikimas; Progos perduoti žinias iš asmens asmeniui; Galimybės susitikti pagyvenusiems ir jauniems žmonėms; Informacinių technologijų panaudojimas; Tradicijų vaidmens kasdieniniame visuomenės gyvenime išlaikymas; Parama šventėms ir kultūriniam renginiams; Pasirodymų įrašų transliavimas ir sklaida.
Atlikimo menai	Kultūros praktikų standartizavimas, populiarėjimas; Turizmas.	Žinių ir atlikimo technikos perdavimas; Ryšių tarp meistrų ir mokinių stiprinimas; Tyrimai, fiksavimas, dokumentavimas, inventorizavimas ir archyvavimas; Skaitmeninimas; Mokymų ir infrastruktūros gerinimas; Auditorijų ugdymas ir visuomenės sąmoningumo didinimas.
Papročiai, apeigos, šventiniai renginiai	Migracija; Individualizacija; Formalus ugdymas; Didžiosios religijos; Turizmas; Socio-ekonominės sąlygos.	Didelio skaičiaus žmonių ir socialinių, politinių bei teisinių institucijų mobilizavimas; Kai kuriais atvejais teisinės priemonės; Kuo platesnis visuomenės dalyvavimas, išlaikant pagarbą papročiams, kurie gali riboti kai kurių grupių įsitraukimą.
Su gamta ir visata susijusios mokslo sritys ir veikla	Urbanizacija; Dirbamos žemės plotų plėtra; Žemės valymas; Klimato kaita; Miškų kirtimas; Dykumų plėtimasis; Gyvenimo būdo kaita.	Gamtosaugos priemonės.
Tradiciniai amatai	Masinė produkcija; Miškų kirtimas; Žemės valymas; Ilgas pameistrystės laikotarpis; „Verslo paslaptys“.	Finansinės paskatos meistrams ir mokiniams; Vietiniai, tradiciniai turgūs; Medžių atsodinimas; Kai kuriais atvejais teisinės priemonės, įskaitant intelektinės nuosavybės apsaugą ir patentų ar autorių teisių registravimą, arba pvz. vietinių plastikinių maišelių naudojimo draudimą.

Šaltinis: Parengta autorių pagal UNESCO medžiagą, žr. <https://ich.unesco.org/en/intangible-heritage-domains-00052>

NACIONALINIO LYGMENS PRIEMONĖS

Tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą užtikrina ir reikšmingą įtaką kai kurių NKP vertybių, pvz. verbų rišimo, juostų pynimo, alaus gamybos, tęstinumui turi 2007 m. LR Seimo priimtas „**Tautinio paveldo įstatymas**“. Juo įtvirtinta gaminių sertifikavimo sistema skatina meistrus laikytis tradicijų ir tobulinti įgūdžius, siekiant sertifikavimo. Įstatymas taip pat numato ir paramos teikimą pripažintiems meistrams jų puoselėjamos tradicijos sklaidai, dalyvavimui parodose, meistriškumo ugdymui. Be to, įstatymu siekiama skatinti tradicinių amatininkų asociacijų kūrimąsi ir veiklą, sukurti informacinę sistemą duomenims, reikalingiems tradicinių amatų plėtrai ir tautinio paveldo produktų sklaidai, kaupti.¹³²

2018 m. patvirtinta **Kultūros paso koncepcija** sudaro galimybes visų Lietuvos mokyklų moksleiviams, besimokantiems pagal bendrojo ugdymo programas, gauti kultūros ir meno paslaugas ir per jas ugdyti kultūros pažinimo įpročius bei plėsti savo kultūros patirtį.¹³³ Šiuo metu jau sukurtos kultūros paso programos etninės kultūros srityje, apimančios NKP vertybes, yra Edukacinė programa „Lietuviškos Kūčios“, „Užgavėnės“, „Šiaudinių menas. Lietuvių liaudies tradiciniai sodai“, „Lietuvos kryždirbystės fenomenas“, „Delmono raštai“, „Audžiam, pinam laumės juostą“, „Verbų rišimas“, „Vėtrungės uodega“ ir kitos.¹³⁴ Kultūros pasas ir jo laukiami rezultatai atitinka NKP aktualizavimo tikslus – didinti kultūros (ir konkrečiais atvejais – etnokultūros) prieinamumą, skatinti kultūrinį mokinių sąmoningumą, stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę.

Siekiant užtikrinti mėgėjų meno kolektyvų aprūpinimą muzikos instrumentais, o taip pat ir tautiniais, archeologiniais, istoriniais kostiumais, bei sudaryti jiems sąlygas dalyvauti Lietuvos dainų šventėse, LR Kultūros ministerija per Lietuvos nacionalinį kultūros centrą (LNKC) nuo 2019 m. vykdo dalinį **muzikos instrumentų bei tautinių, archeologinių, istorinių kostiumų gamybos ir įsigijimo finansavimą** mėgėjų meno kolektyvams.¹³⁵ Pagal šias priemones paramą yra gavę kai kurie NKP vertybes puoselėjantys mėgėjų kolektyvai: Kauno rajono Samylų kultūros centro ansamblis (2019 m.)¹³⁶ ir Tauragės kultūros centro bandonininkų ansamblis (2020 m.)¹³⁷. Be to, LNKC organizuoja **tradicinio muzikavimo kursus**, kuriuose kviečiami dalyvauti folkloro ansamblių dalyviai, muzikantai, grojantys tradiciniais liaudies instrumentais (smuiku, armonika, mažuoju būgneliu, cimbolais), besidomintys tradicine grojimo jais maniera

Nacionalinis transliuotojas Lietuvos radijas ir televizija savo rengiamose laidose „Ryto suktinis“, „Labas rytas Lietuva“, „Mūsų miesteliai“, „Daiktų istorijos“, „Nacionalinė ekspedicija“, „Duokim garo“, pristato Lietuvos etninę kultūrą ir konkrečias NKP vertybes. Kai kurios vertybės taip pat buvo pristatytos dokumentinių laidų cikle „Praeitį ateičiai“.

¹³² Lietuvos Respublikos Tautinio paveldo produktų įstatymas, 2007 m. birželio 26 d. Nr. X-1207. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301365>

¹³³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2018 m. liepos 13 d. įsakymas Dėl Kultūros paso koncepcijos patvirtinimo Nr. IV-572/V-650. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/84c5f8208a5511e8adc2b65cf0f647e0/asr>

¹³⁴ Kultūros paso programų etninės kultūros srityje sąrašas prieinamas internete <https://kulturos-pasas.emokykla.lt/renginiai?cat=56&page=1>

¹³⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Dėl muzikos instrumentų mėgėjų meno kolektyvams gamybos ir įsigijimo išlaidų dalinio finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo Nr. IV-608. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Instrumentu%20Tvarkos%20Aprasas%20.pdf>

¹³⁶ Žr. LR kultūros ministro 2019-10-15 įsakymas Nr. IV-659. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/LNKC%20Instrument%C5%B3%20finansavimo%20C4%AFsakymas-naujas.pdf>

¹³⁷ Žr. <https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Megeju-meno-kolektyvams-skirtas-muzikos-instrumentu-gamybos-ir-isigijimo-islaidu-dalinis-finansavimas/137028> ; <https://lnkc.lt/go.php/lit/Kostiumu-megeju-meno-kolektyvams-gamyba-ir-finansavimas/110292>

VERTYBIŲ LYGMENS PRIEMONĖS

Vertybių lygmens išsaugojimo priemonės yra pateikiamos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado paraiškų Priede Nr. 4. „NKP vertybės išsaugojimo priemonių planas“. Šiame plane vertybių teikėjai nurodo ateinantiems 5 metams numatomas perdavimo skatinimo natūralioje aplinkoje, švietimo, mokymų, viešinimo priemonės, taip pat priemonės, susijusias su išsamiu dokumentavimu, duomenų apie procesus, veiklas, asmenis, grupes ar bendruomenes kaupimu, bei informaciją apie institucijų, bendruomenių, asmenų įsipareigojimus (planuojamų veiklų apibendrinimas pateikiamas 11 Lentelėje).

LENTELĖ 11. PLANUOJAMOS LIETUVOS NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS

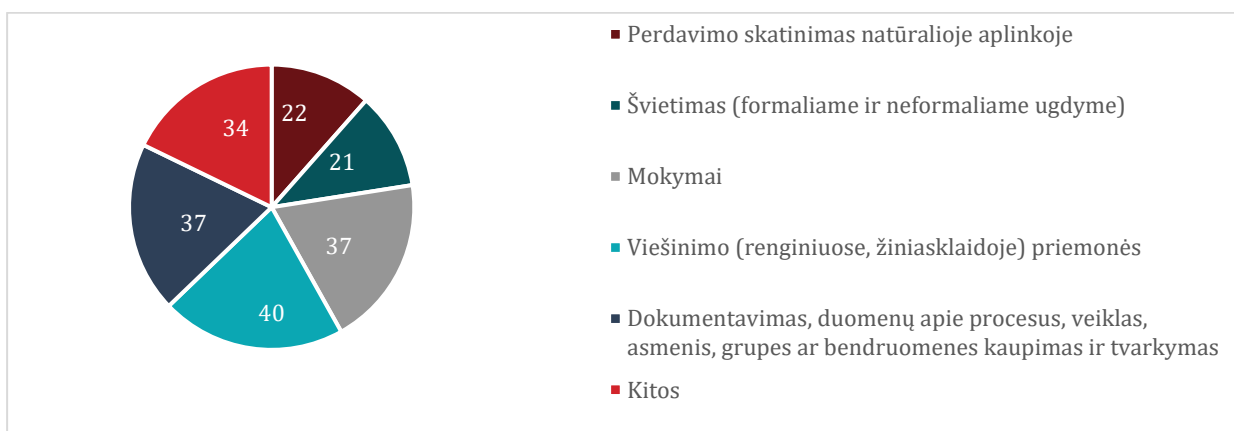
VEIKLOS SRITYS	VEIKLOS	VYKDYTOJAI
Perdavimo skatinimas natūralioje aplinkoje	<ul style="list-style-type: none"> - Tradicijų praktikavimas šeimoje, bendruomenėje; - Kasmetinių tradicinių švenčių organizavimas; - Klubų veikla; - Savanorių veikla. 	NKP vertybes praktikuojančios bendruomenės
Švietimas (formaliame ir neformaliame ugdyme)	<ul style="list-style-type: none"> - Mokymo programų rengimas ir vykdymas, bendradarbiaujant su vietos muzikos ir meno mokyklomis ir bendrojo ugdymo įstaigomis. 	Formalaus ir neformalaus ugdymo įstaigos, vietos savivaldybių administracijos švietimo skyriai, kt.
Mokymai	<ul style="list-style-type: none"> - Edukacinių programų sukūrimas ir vykdymas; - Amatų pameistrystės mokymo programos parengimas; - Paskaitos; - Konsultacijos - Vaizdo paskaitos, paskaitų ciklai YouTube kanale; - Mokomųjų priemonių sukūrimas; - Metodinės medžiagos parengimas; - Edukacijų perkėlimas į virtualią erdvę (pvz. <i>YouTube</i>); - Vaikų vasaros stovyklos (jų programų sudarymas); - Kūrybinės stovyklos. 	Kultūros ir etninės kultūros centrai, švietimo centrai, nacionalinių ir regioninių parkų direkcijos, TIC'ai, mokslininkai, vertybių saugotojai, IT specialistai, kt.
Viešinimo (renginiuose, žiniasklaidoje) priemonės	<ul style="list-style-type: none"> - Koncertinių/pasirodymo programų sukūrimas ir vykdymas; - Kasmetinės šventės, festivaliai, varžytuvės, konkursai (jie taip pat yra ir mokymo priemonės, nes apima pasirengimo laikotarpį); - Straipsniai spaudoje (dažniausiai būna apie renginius; tai reiškia kad renginiai ir straipsniai apie juos dažnai eina drauge); - Facebook paskyros sukūrimas ir administravimas; - Parodų rengimas; - Ekspozicijų muziejuose ir kitose vietose kūrimas; - Gidų pasakojimų kūrimas; - Amatų demonstravimas renginiuose; 	Kultūros centrai, vietos žiniasklaida, TIC'ai, įvairios draugijos, muziejai, kt.

VEIKLOS SRITYS	VEIKLOS	VYKDYTOJAI
	- Informacijos sklaida internete; - Mobili virtuvė renginiuose.	
Dokumentavimas	- Ekspedicijos; - Archyvų kūrimas; - Mokslinių tyrimų plėtra; - Išteklių skaitmeninimas.	Vykdytojai: LNKC, muziejai, mokslininkai, bendruomenės, kt.
Kita	- Įrašų leidyba; - Knygų leidyba; - Filmų kūrimas ir leidyba; - Tarptautinių kontaktų plėtojimas (aktuali tautinėms mažumoms); - Tradicijos reprezentavimas užsienyje; - Teisės aktų keitimo iniciavimas - Rėmėjų paieška.	LNKC, muziejai, savivaldybių administracija, kultūros centrai, mokslo įstaigos, vertybių saugotojai, kt.

Šaltinis: Parengta autorių pagal vertybių paraiškose pateiktą informaciją.

Vertybių išsaugojimo priemonių planų apžvalga rodo, kad **daugiausia veiklų vertybių teikėjai yra numatę vykdyti viešinimo, mokymų ir dokumentavimo srityse**. Iš analizuotų 45 vertybių¹³⁸ 40 planuoja vykdyti viešinimo veiklas, po 37 – mokymus ir dokumentavimo veiklas, 34 – kitas, daugiausia garso ir vaizdo įrašų leidybos, veiklas, maždaug pusė planuoja skatinti perdavimą natūralioje aplinkoje ir vykdyti formalus ir neformalus švietimo veiklas (Paveikslas 5 ir Priedas 2).

PAVEIKSLAS 5. SUPLANUOTOS NKP VERTYBIŲ IŠSAUGOJIMO PRIEMONĖS PAGAL KATEGORIJAS

Šaltinis: Parengta autorių pagal vertybių paraiškose pateiktą informaciją.

Taigi, viešinimo, mokymo ir dokumentavimo priemonės yra populiariausios ir universaliausios. Kitos išsaugojimo priemonės skiriasi, priklausomai nuo vertybių kategorijos. Pavyzdžiui, perdavimo skatinimas natūralioje aplinkoje labiau aktualus papročiams, apeigoms, šventiniams renginiams ir kai kuriems amatams, tuo tarpu švietimo veiklas formaliame ir neformaliame ugdyme daugiausia planuoja atlikimo menų ir kai kurių amatų saugotojai. Kai kurios kitos veiklos, pavyzdžiui, tarptautinių kontaktų plėtojimas aktualus tautinių mažumų vertybes praktikuojančioms bendruomenėms.

¹³⁸ Išsaugojimo priemonių apžvalga neapima į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą ir į Lietuvos Respublikos savivaldybių Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių, nes jos neteikė vertybių išsaugojimo priemonių planų.

RYŠIAI TARP VERTYBIŲ

Kai kurių vertybių išsaugojimo planuose yra numatytas dalyvavimas kitų vertybių išsaugojimo renginiuose, pavyzdžiui, Lietuvos totorių gastronomicinė tradicija įtraukiama į Visaginiečių totorių šventę „Sabantų“ (šventės dalyviai vaišinasi tradiciniais totorių patiekalais) arba Mažosios Lietuvos delmonai yra naudojami kaip Lietuvininkų dainavimo tradiciją saugančių folkloro ansamblių atlikėjų tautinio kostiumo elementas. Rytų Aukštaitijos būgnelininkai su Peterburgo armonikos muzikantais kartu dalyvauja įvairiuose renginiuose, taip pat ir į Sąvadą įrašytame tarptautiniame folkloro festivalyje „Skamba skamba kankliai“. Tokiu būdu konkretaus regiono ar etninės bendruomenės tradicijos papildo viena kitą.

Kai kurių tradicijų gyvybingumas priklauso nuo teisinio reguliavimo, pvz. poledinės žvejybos tradicijos priklauso nuo LR Mėgėjų žvejybos įstatymo, todėl jo pakeitimai turėtų teigiamos įtakos iš karto kelių NKP vertybių išsaugojimui.

INTEGRAVIMO GALIMYBĖS

Tradiciniai atlikimo menai (pvz. būgnijimas kūlele, muzikavimas cimbolais, bandonija, Peterburgo armonika, dainavimo tradicija) ir amatai (pvz. akmentašystė, pintinių juostų pynimas, šiaudinių sodų rišimas, verbų rišimas) planuojami integruoti į vietos meno ir muzikos mokyklų programas bei formalias ir neformalias bendrojo ir profesinio ugdymo įstaigų programas. Pirmas žingsnis šia linkme – tai mokymo programų ar modulių sukūrimas, o būtina sąlyga – bendradarbiavimas tarp NKP vertybių saugotojų ir švietimo bei mokslo įstaigų.

Utenos meno mokyklos folkloro ansamblis „Sietynas“ moksleivių mokymui naudoja 2018 m. virtualioje erdvėje išleistą Utenos meno mokyklos pedagogo, muzikanto ir Utenos etninės kultūros centro įkūrėjo R. Garsono **elektroninę knygą „Tradicinis grojimas Peterburgo armonika“**. Joje pateikiama grojimo metodika, schemas ir QR kodų nuorodos į internetą su video pavyzdžiais.

Tradicinės šventės, festivaliai suteikia galimybę apjungti skirtingas NKP raiškos sritis (amatus, atlikimo menus, kulinarinį paveldą) ir plėtoti NKP vertybes praktikuojančių bendruomenių bei skirtingų vietos lygmens įstaigų (muziejų, kultūros centrų, turizmo informacinių centrų, savivaldybių) bendradarbiavimą. Tokių renginių pavyzdžiais galėtų būti „Pėdos marių dugne“ Kaune, medkopio pabaigos šventė „Ulioja bitelė“ Stripeikiuose, Stintapūkio šventė Nidoje, „Trauk stintelė“ šventė Palūšėje, tarptautinis liaudiško muzikavimo festivalis „Sėlos muzikantai“ Zarasuose, tautinių kultūrų festivalis „Rudeninės“ Visagine.

Skirtingų savivaldybių NKP gali būti integruojamas elektroninės rinkodaros priemonėmis, pavyzdžiui įgyvendintas bendras Trakų, Varėnos ir Prienų rajonų savivaldybių projektas populiarinti NKP.¹³⁹ O kilnojamos parodos, kartu su edukacinėmis programomis, gali pristatyti bendrą skirtingų šalių regionų paveldą, pavyzdžiui, parodų ciklas „Sėlių krašto nematerialaus kultūros paveldo ženklai“ Latvijoje (Kuoknesėje, Aknystoje) ir Lietuvoje (Adomynėje, Kupiškėje).¹⁴⁰

¹³⁹ Varėnos rajono Tarybos 2018 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas Nr. T-VIII-1026Dėl projekto „Nematerialaus kultūros paveldo populiarinimas Trakų, Varėnos ir Prienų rajonų savivaldybėse e-rinkodaros priemonėmis“ įgyvendinimo partnerio teisėmis. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/73f55260b0d511e88f64a5ecc703f89b>

¹⁴⁰ Žr. <https://www.infokupiskis.lt/renginys/parodu-ciklas-seliu-krasto-nematerialaus-kulturos-paveldo-zenklai/>

Tarptautinis tradicinis liaudiško muzikavimo festivalis „Sėlos muzikantai“

2022 m. gegužės 6-8 dienomis Zarasuose vyko XXIX tarptautinis liaudiško muzikavimo festivalis, kuriame dalyvavo muzikantai iš įvairių Lietuvos vietų, o taip pat iš Latvijos, Estijos, Ukrainos, Norvegijos, Vokietijos, Prancūzijos. Prasidėjęs kaip vietinis festivalis, į kurį muzikantai rinkosi tam, kad išmokytų muzikuoti ir susigroti kartu, vėliau išaugo į tarptautinį dalinimosi gerąja patirtimi renginį. Festivalio ištakos – mokymasis groti trieilę Peterburgo armonika. XXIX kartą susirinko tradicinės trieilės armonikos muzikantai iš Utenos, Zarasų, Rokiškio, Ignalinos, Molėtų ir kitų regionų, bei svečiai iš Latvijos ir Estijos. Finale – „Jungtinis trieilė harmonikų orkestras“. Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimas Peterburgo armonika į Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą įrašytas 2018 m. Festivalį iš dalies finansuoja Lietuvos kultūros taryba, Kultūros ministerija, NordPlus programos projektas „Happy Learning“ NPAD-2021/10087 ir Zarasų rajono savivaldybė.

Daugiau: http://www.zarasai.lt/naujiena-jau-xxix-karta-zarasuose-vyks-festivalis-selos-muzikantai_12835

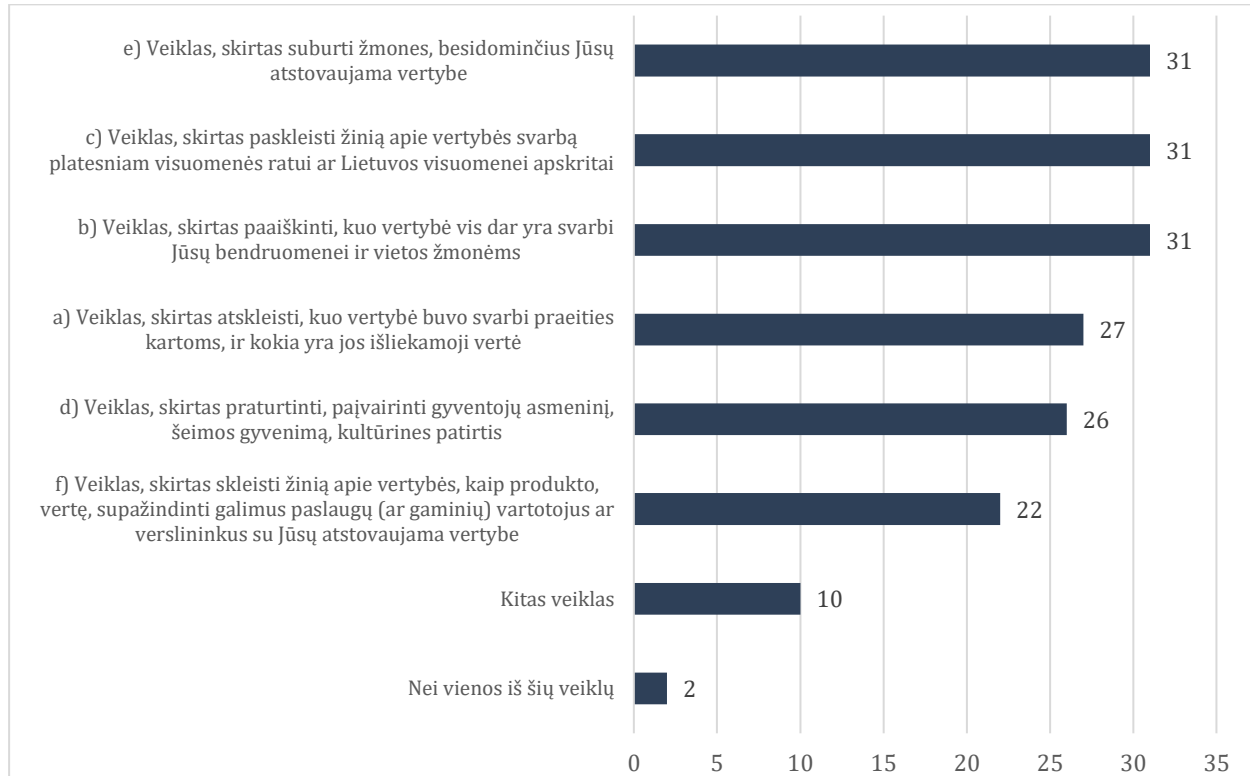

LNKC vykdo į Sąvadą įtrauktų NKP vertybių išsaugojimo priemonių stebėseną. Praėjus 5 metams po vertybės įtraukimo į Sąvadą, teikėjai privalo pateikti NKP vertybės būklės ataskaitą. Ataskaitoje turi būti pateikta informacija apie vertybės išsaugojimo veiklų tikslus, pobūdį ir pasiektus rezultatus įgyvendinant numatytą NKP vertybės išsaugojimo planą, o taip pat ir apie bendruomenės (vertybės saugotojų ir vartotojų) bei pačios vertybės pokyčius.

2016-2021 METŲ LAIKOTARPIU VYKDYTOS AKTUALIZAVIMO VEIKLOS

2016-2021 metų laikotarpiu Lietuvos NKP vertybių bendruomenės daugiausia vykdė aktualizavimo veiklas, skirtas atskleisti konkrečios vertybės aktualumą, didinti jos prieinamumą bei integruoti ją į socialinį gyvenimą (šiuos tikslus pažymėjo 31 iš 35, arba 89 proc. apklausoje dalyvavusių vertybių teikėjų, respondentai galėjo pasirinkti daugiau negu vieną atsakymo variantą). Šiek tiek mažiau veiklų buvo skirtos atskleisti vertybių svarbą (27 iš 35, arba 77 proc. teikėjų) ir integruoti jas į kultūrinį gyvenimą (26 iš 35, arba 74 proc. teikėjų). Mažiausiai veiklų buvo skirta vertybių integravimui į ekonominį gyvenimą (22 iš 35, arba 63 proc. teikėjų, Paveikslas 6).

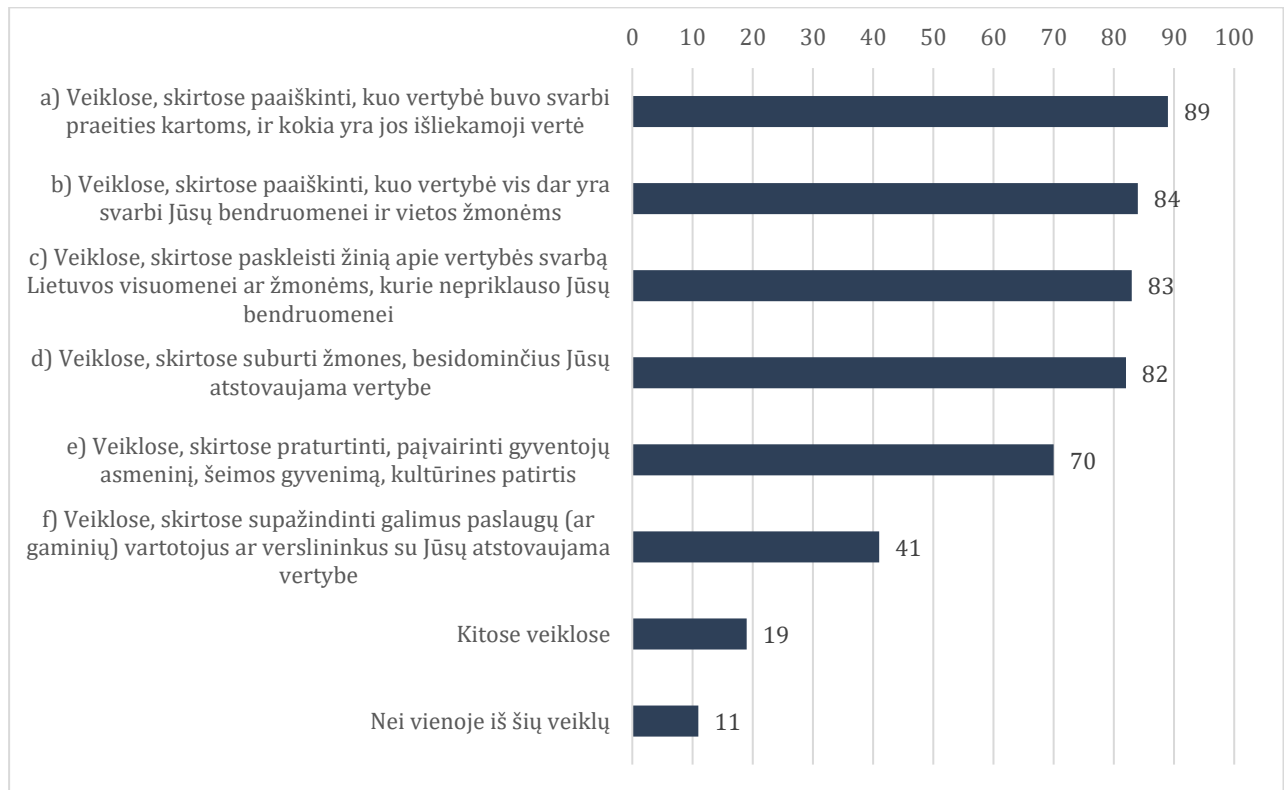
PAVEIKSLAS 6. KOKIAS IŠ ŽEMIAU IŠVARDINTŲ AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ JŪS AR JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ PRAKTIKUOJANČIOS BENDRUOMENĖS NARIAI VYKDĖTE PER PASKUTINIUSIUS 6 METUS (2016-2021)?

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa, Q 35.

Iš kitos pusės, Lietuvos paveldo bendruomenių nariai ir patys daugiausia dalyvavo aktualizavimo veiklose, skirtose atskleisti vertybių svarbą (89 iš 129, arba 69 proc. respondentų), aktualumą (84 iš 129, arba 65 proc.), didinti jų prieinamumą (83 iš 129, arba 64 proc.) bei integruoti jas į socialinį gyvenimą (82 iš 129, arba 63 proc., respondentai galėjo pasirinkti daugiau negu vieną atsakymo variantą). Lygiai taip pat jie palyginti retai (41 iš 129, arba 32 proc.) dalyvavo veiklose, skirtose integruoti NKP vertybes į ekonominį gyvenimą (Paveikslas 7).

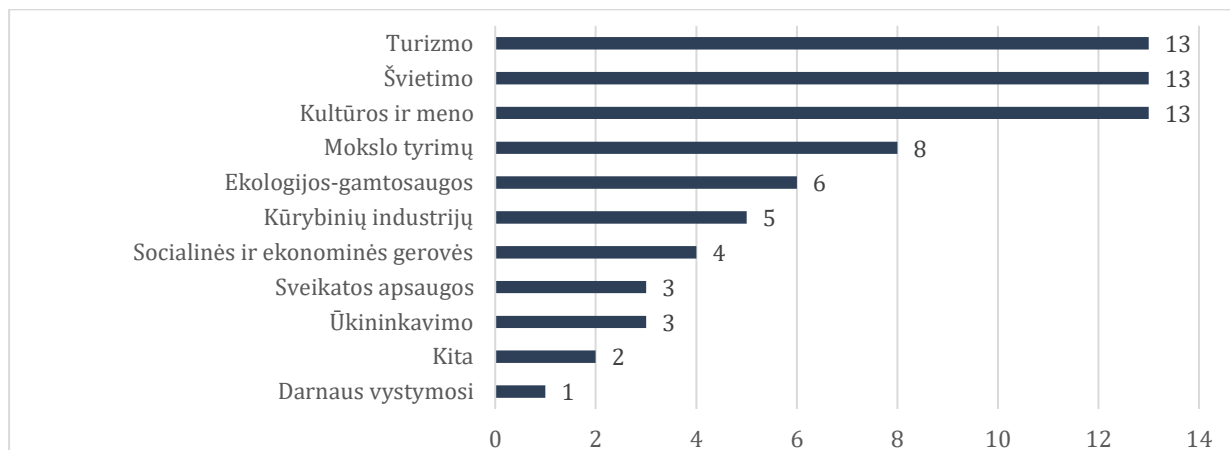
PAVEIKSLAS 7. GALVODAMI APIE VERTYBĘ, KURIĄ PRAKTIKUOJATE, PAŽYMĖKITE, KOKIOSE SU JA SUSIJUSIOSE VEIKLOSE DALYVAVOTE PER PASKUTINIUS 6 METUS (2016-2021).

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa, Q 129.

Be to, daugiau nei pusės (13 iš 20, arba 65 proc.) apklausoje dalyvavusių NKP vertybių teikėjų teigimu, jų atstovaujamos vertybės buvo įtrauktos į kitų, ne kultūros paveldo, sričių veiklas, daugiausia švietimo, turizmo bei kultūros ir meno (Paveikslas 8).

PAVEIKSLAS 8. JEIGU JŪS AR JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ PRAKTIKUOJANČIOS BENDRUOMENĖS NARIAI DALYVAVO VEIKLOSE, KURIOMIS BUVO SIEKIAMA TIKSLŲ KITOSE, NE KULTŪROS PAVELDO, SRITYSE, PATEIKITE TOKIOS VEIKLOS PAVYZDŽIŲ.

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa, Q 20.

Kaip NKP vertybių integravimo į **turizmo** sritį pavyzdžius respondentai minėjo dalyvavimą turizmo mugėse, medžiagos parengimą TIC leidiniui apie etnokultūrą rajone, paskaitas gidams, informacijos teikimą, ekskursijas ir edukacijas muziejų, nacionalinio ir regioninio parko lankytojams, vakarones užsienio svečiams. 2020-2022 metais Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija kartu su partneriais įgyvendino projektą „Etninės kultūros paveldo išsaugojimas ir turizmo plėtra drevinės bitininkystės regione“, finansuotą iš 2014-2020 metų Europos kaimynystės priemonės Latvijos, Lietuvos ir Baltarusijos bendradarbiavimo per sieną programos.¹⁴¹

„Pirčių paslaugos ir pirties lankymas labai glaudžiai siejasi su kaimo turizmu, plečiasi pirčių turizmas. Sukurtas turistams skirtas gerų pirčių žemėlapis.“

„Salantų pyragas plačiai žinomas, kaip lauktuvės iš Salantų miestelio ir jo apylinkių, tad turistams rekomenduojama jį įsigyti.“

„Krekenavos Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų bazilika priklauso Jono Pauliaus II piligriminio kelio objektas. Kad tinkamai priimti visus besilankančius sutvarkyti parapijos namai, kurie atlieka informacinio centro funkciją.“

Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa

Kaip NKP integravimo į **švietimą** pavyzdžius respondentai minėjo mokymus mokyklų bendruomenėse, edukacijų, vasaros stovyklų organizavimą, bendradarbiavimą kuriant valstybinę pirtininko profesijos mokymų programą.

Į **kultūros ir meno** sritį NKP buvo integruojamas dalyvaujant įvairiuose kultūros renginiuose: koncertuose, spektakliuose, kultūros centrų organizuojamose šventėse, bendradarbiaujant su profesionaliais muzikantais, panaudojant liaudies melodijas profesionalių muzikantų kūryboje, pvz. Reginos Marozienės muzikiniame kūrinyje „Sutartinės“ penkiastygėms kanklėms, ragams, skudučiams ir kanklių ansamblui.

¹⁴¹ Trumpas projekto pristatymas prieinamas internete: <http://cepkeliai.cepkeliai-dzukija.lt/19174/?read=32287>

Marių dugno lėlių teatras Kaunas 2020 Europos kultūros sostinė programoje

Nuo 2015 m. Kauno r. Samylų kultūros centre veikia mobilus „Marių dugno“ lėlių teatras, dainomis ir pasakojimais atkuriantis senąsias legendas. 2019 m. Kaunas 2020 Europos kultūros sostinė į savo renginių programą įtraukė šio teatro dirbtuves, skirtas 5-12 m. amžiaus vaikams. Teatro dirbtuvėlių dalyviai, padedami edukatorės, gamino lėles, vaidino atkurtas užlietų Kauno marių kaimų padavimų inscenizacijas. Daugiau: <https://istorijufestivalis.eu/class/mariu-dugno-leliu-teatras-edukacija-vaikams/>

Iš integravimo į kitas sritis pavyzdžių galima paminėti tai, kad 2024 m. dainų šventės turinys planuojamas tiesiogiai sieti su ekologija ir apie tai komunikuojama nuo 2021 m.; projekto "Sauna Aid" metu buvo teikiamos nemokamos pirties paslaugos Ukrainos karo pabėgėliams, Vilniaus Mokytojų namuose buvo rengiama „Sutartinių mankšta“, kaip priemonė dvasinei pusiausvyrai stiprinti.

2016-2021 metais vykdytų aktualizavimo veiklų analizė rodo, kad jos didele dalimi atitinka suplanuotas Lietuvos NKP vertybių išsaugojimo priemonės, daugiausia mokymų, viešinimo ir kitose (leidybės, pristatymo užsienyje) srityse (Lentelė 12).¹⁴² Be to, buvo vykdomos aktualizavimo veiklos, nenumatytos išsaugojimo priemonių planuose. Tai – pažintinio turistinio maršruto rengimas, asociacijos ir internetinės platformos sukūrimas („Dangaus sodai“, www.sodai.eu), bendradarbiavimas su turizmo agentūromis, dalyvavimas tradiciniuose verslo renginiuose, asmeninis bendravimas su verslininkais. Vienos NKP vertybės teikėjo vertinimu, pats paraiškos rengimas vertybės įtraukimui į Sąvadą ir bylos rengimas vertybės įtraukimui į UNESCO reprezentatyvų žmonijos nematerialios kultūros paveldo sąrašą buvo priemonės, atskleidžiančios tos vertybės aktualumą.

LENTELĖ 12. 2016-2021 METAIS VYKDYTOS VEIKLOS NKP VERTYBIŲ AKTUALIZAVIMO TIKSLAMS PASIEKTI

AKTUALIZAVIMO TIKSLAI	JIEMS PASIEKTI SKIRTOS VEIKLOS
Atskleisti NKP vertybės svarbą (a)	<p>Mokymai: tarptautinės stovyklos, seminarai-praktikumai, mokymai ir edukaciniai užsiėmimai, paskaitos.</p> <p>Viešinimas (renginiuose ir žiniasklaidoje): šventės, reportažai ir straipsniai, konkursai, prezentacijos, informaciniai filmukai, TV laidos, leidiniai, pristatymai mugėse, konferencijose, žiniasklaidoje, lankytojų centruose, liaudies meno parodos, dalyvavimas eksperimentinės archeologijos renginiuose, atlidai.</p> <p>Kita: duomenų kaupimas ir sisteminimas.</p>
Atskleisti NKP vertybės aktualumą (b)	<p>Mokymai: seminarai, mokymai, konferencijos, stovyklos-simpoziumai, edukacijos, paskaitos, vaikų ir jaunimo stovyklos.</p> <p>Viešinimas: Pristatymai renginių, švenčių, mugių metu, pokalbiai su kultūros, švietimo, sporto, savivaldybės darbuotojais, TV reportažai, straipsniai spaudoje, pristatymai bendruomenei, koncertinės programos, ekskursijų programos.</p> <p>Kita: paraiškos rengimas vertybės įtraukimui į Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą, bylos rengimas vertybės įtraukimui į UNESCO reprezentatyvų žmonijos nematerialios kultūros paveldo sąrašą, knygų leidyba.</p>

¹⁴² Netaikoma į UNESCO ir į savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktoms vertybėms, nes jos neteikia vertybių išsaugojimo priemonių plano.

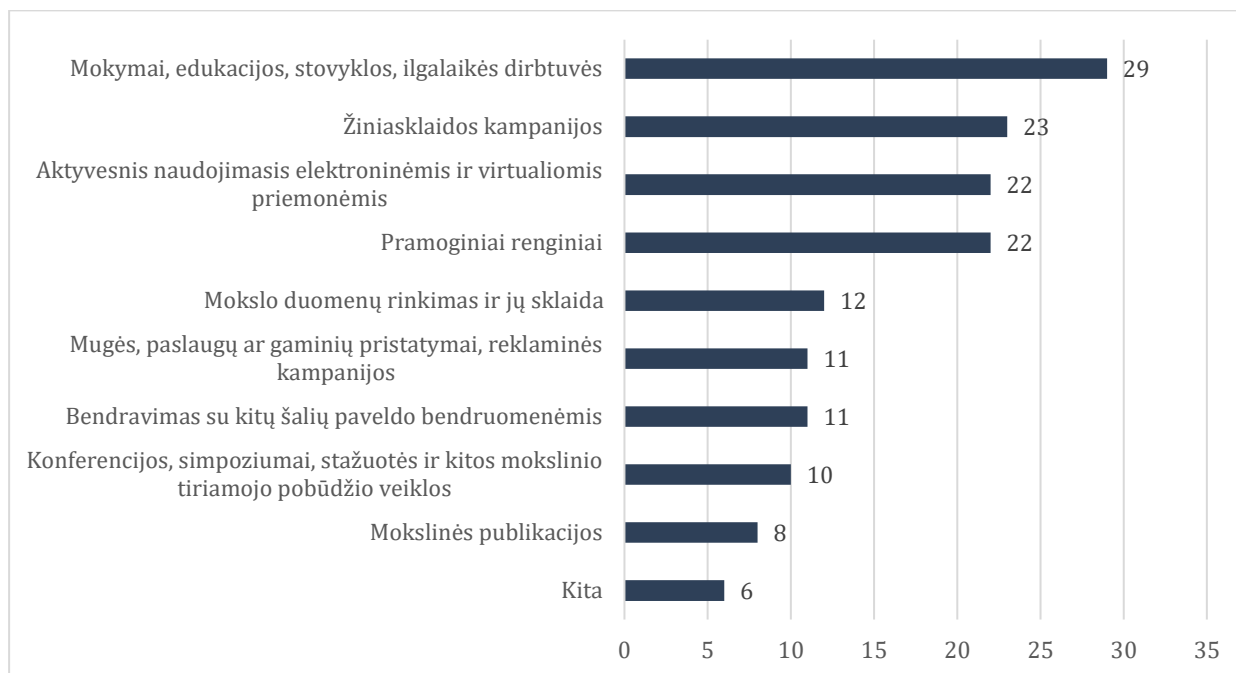
AKTUALIZAVIMO TIKSLAI	JIEMS PASIEKTI SKIRTOS VEIKLOS
Didinti NKP vertybės prieinamumą (c)	<p>Mokymai: kasmetiniai seminarai, paskaitos, pristatymai, edukaciniai užsiėmimai užsienyje gyvenantiems lietuviams, muziejų edukacinės programos ir audiogidai.</p> <p>Viešinimas: Informacinių filmų kūrimas, garso ir vaizdo įrašų leidyba ir jų sklaida internete, tarptautiniai forumai ir parodos, regioninės šventės, konkursai-varžytuvės, išvykos į kitų bendruomenių organizuojamas šventes, sklaida televizijoje ir spaudoje, koncertai užsienio svečiams, pranešimai konferencijose, straipsniai moksliniuose leidiniuose, edukacinės ekskursijos, atvirlaiškiai.</p> <p>Kita: meninis projektas, pažintinis turistinis maršrutas.</p>
Integruoti NKP vertybę į kultūrinį gyvenimą (d)	<p>Mokymai: edukacinės programos (taip pat ir Kultūros paso renginiai), ilgalaikiai mokymai, virtualios amatų pamokos, seminarai, etnokultūros mokyklėlės.</p> <p>Viešinimas: Eitynės, parodos, vakaronės, koncertai, orientaciniai žaidimai, šventės, sklaida spaudoje ir televizijoje (kultūros laidose), liaudies meno konkursai.</p> <p>Kita: leidinių ir audio įrašų leidyba.</p>
Integruoti NKP vertybę į socialinį gyvenimą (e)	<p>Mokymai: kūrybinės stovyklos, seminarai, mokymo kursai, pamokos, edukaciniai renginiai.</p> <p>Viešinimas: Kasmetiniai folkloro ansamblių iš įvairių Lietuvos vietovių susibūrimai, tradicinės šventės, festivaliai, koncertai, mugės (kermošiai), varžybos ir kiti renginiai, parodos, forumai.</p> <p>Kita: asociacijos kūrimas, internetinės platformos kūrimas, vertybių pristatymas užsienyje.</p>
Integruoti NKP vertybę į ekonominį gyvenimą (f)	<p>Mokymai: edukaciniai užsiėmimai.</p> <p>Viešinimas: Tradicinės šventės, parodos, vakaronės, sklaida televizijoje ir spaudoje, socialiniuose tinkluose.</p> <p>Kita: bendradarbiavimas su turizmo agentūromis, dalyvavimas tradiciniuose verslo renginiuose, asmeninis bendravimas su verslininkais.</p>

Šaltinis: Parengta autorių pagal I Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausos duomenis.

Remiantis Lietuvos NKP vertybių išsaugojimo planų ir apklausos duomenų analize, galima teigti, kad **NKP vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos didele dalimi sutampa**. Veiklos mokymų, viešinimo ir kitose (leidybos, pristatymo užsienyje) srityse gali siekti tiek NKP vertybių išsaugojimo, tiek ir aktualizavimo tikslų.

Apklausoje dalyvavusių NKP vertybių teikėjų nuomone, geriausiai jų atstovaujamų vertybių svarbą, aktualumą ir prieinamumą atskleidžia **mokymų veiklos** (edukacijos, stovyklos, ilgalaikės dirbtuvės), tai pažymėjo 29 iš 35 vertybių teikėjų arba 89 proc. Taip pat – žiniasklaidos kampanijos (23 iš 35 teikėjų arba 66 proc.), pramoginiai renginiai, ir aktyvesnis naudojimas elektroninėmis ir virtualiomis priemonėmis (po 22 teikėjus iš 35 arba po 63 proc., Paveikslas 9). Kaip „kitos“ efektyvios aktualizavimo veiklos buvo paminėtos vertybės populiarinimui skirtos publikacijos, etnokultūrinis švietimas pradinio ir bendrojo ugdymo įstaigose.

PAVEIKSLAS 9. PAŽYMĖKITE, KOKIOS VEIKLOS, JŪSŲ MANYMU, GERIAUSIAI ATSKLEIDŽIA JŪSŲ ATSTOVAUJAMOS VERTYBĖS SVARBĄ, AKTUALUMĄ IR PRIEINAMUMĄ

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa, Q 35.

Paveldo bendruomenių nuomonė dėl aktualizavimo priemonių efektyvumo didele dalimi sutampa su vertybių teikėjų nuomone. Mokymai, edukacijos, stovyklos, ilgalaikės dirbtuvės taip pat yra vertinamos kaip efektyviausia aktualizavimo priemonė (taip mano 93 iš 129, arba 72 proc. respondentų). Skirtingai nei vertybių teikėjai, paveldo bendruomenių nariai labiau teigiamai vertina pramoginius renginius (koncertus, vakarones, šventes). Tokia pati dalis respondentų (93 iš 129, arba 72 proc.) mano, kad būtent pramoginiai renginiai geriausiai atskleidžia jų atstovaujamos vertybės svarbą, aktualumą ir prieinamumą (Paveikslas 10). Pramoginio renginio pavyzdys ir jo rezultatai aprašomi Atvejo studija 1. Žiemos žūklės šventė Mindūnų kaime.

Reikia pastebėti, kad skirtingų vertybių bendruomenės skirtingai vertina aktualizavimo priemonių efektyvumą. Pavyzdžiui, pramoginius renginius kaip efektyvius dažniausiai įvardino FiDi bendruomenės respondentai (taip mano 41 iš 43, arba 95 proc. respondentų, tai yra gerokai didesnė dalis nei kitų bendruomenių respondentų). O, pavyzdžiui, žiniasklaidos kampanijas kaip efektyvias dažniausiai įvardino nacionalinio lygio vertybių (Dainų šventės, kryždirbystės, sutartinių ir kt.) bendruomenių respondentai (14 iš 22, arba 64 proc.), kai palyginimui vos 9 iš 43, arba 21 proc. FiDi bendruomenės respondentų jas įvertino kaip efektyvias. Panašiai ir bendravimą su kitų šalių paveldo bendruomenėmis labiausiai vertina nacionalinio lygio vertybių respondentai (11 iš 22, arba 50 proc.), o aktyvesnį naudojimąsi elektroninėmis ir virtualiomis priemonėmis labiausiai vertina etnoregioninių vertybių bendruomenių respondentai (24 iš 51, arba 47 proc.).

PAVEIKSLAS 10. KOKIOS VEIKLOS, JŪSŲ MANYMU, GERIAUSIAI ATSKLEIDŽIA JŪSŲ ATSTOVAUJAMOS VERTYBĖS SVARBĄ, AKTUALUMĄ IR PRIEINAMUMĄ?

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa, Q 129.

Mokymų veiklos taip pat dominuoja ir kaip finansavimo prioritetas. Daugiausia NKP vertybių teikėjų (28 iš 35, arba 80 proc. respondentų) mano, kad būtent mokymams, edukacijoms, stovykloms ir ilgalaikėms dirbtuvėms reikėtų skirti papildomą savivaldybės ar valstybės finansavimą (Paveikslas 11). Toliau prioriteto tvarka eina bendravimas su kitų šalių paveldo bendruomenėmis (20 iš 35 teikėjų, arba 57 proc.). Papildomai, kaip kita remtina veikla, paminėtas bendradarbiavimas su panašias vertybes puoselėjančiomis kaimyninių šalių organizacijomis (muziejais, centrais Estijoje, Vokietijoje, Suomijoje, Švedijoje, Norvegijoje), bendrų parodų, seminarų, aktualių diskusijų rengimas. Daugiau nei pusė atsakiusių teikėjų (18 iš 35, arba 51 proc.) mano, kad papildomai reikėtų finansuoti žiniasklaidos kampanijas, buvo paminėtas vertybės populiarinimui skirtų publikacijų rėmimas. Ir nors beveik pusė (17 iš 35, arba 49 proc.) teikėjų mano, kad reikėtų papildomai finansuoti aktyvesnį naudojimąsi elektroninėmis ir virtualiomis priemonėmis, buvo atkreiptas dėmesys, kad reikėtų remti tradicinio amato pristatymą ir galimybę patirti kontaktą su realia medžiaga, ne tik internetine variacija. Taip pat buvo paminėtas poreikis papildomai finansuoti vadovų darbą.

PAVEIKSLAS 11. KURIOMS IŠ ŠIŲ VEIKLŲ, JŪSŲ MANYMU, REIKĖTŲ SKIRTI PAPILDOMĄ SAVIVALDYBĖS AR VALSTYBĖS FINANSAVIMĄ?

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa, Q 35.

KLIŪTYS AKTUALIZAVIMO VEIKLOMS ĮGYVENDINTI

Maždaug 2/3 apklausoje dalyvavusių NKP vertybių teikėjų (23 iš 35, arba 66 proc.) įvykdė visas planuotas aktualizavimo veiklas. Likusi dalis (12 iš 35, arba 34 proc.) teigė neįgyvendinusi kai kurių aktualizavimo veiklų daugiausia dėl laiko, lėšų ir žmogiškųjų išteklių trūkumo, nepakankamos infrastruktūros, o taip pat dėl COVID-19 pandemijos ir karantino. Vienu atveju kaip kliūtis aktualizavimo veikloms įgyvendinti buvo paminėtas bendruomenės narių ir kultūros darbuotojų nesuinteresuotumas.

Kai kurių vertybių atveju kliūtys aktualizavimo veikloms vykdyti buvo labai specifinės. Pavyzdžiui, Poledinės bumbinamosios stintų žvejybos patyriminės edukacinės programos nebuvo įvykdytos dėl neužsalusių marių, edukatorių nebuvimo ir teisinio reguliavimo kliūčių (ne visi šią tradiciją išmanantys žvejai turi leidimus, nes bumbinamoji stintų žvejyba prilyginama verslinei žvejybai).

Panašiai ir NKP vertybių bendruomenių atveju, maždaug trečdalis respondentų paminėjo, kad yra veiklų, kurias norėtų vykdyti, kad visuomenė daugiau sužinotų apie praktikuojamą vertybę, jos svarbą, vertę, prieinamumą, bet nevykdo. Tai – daugiausia viešinimo veiklos, ypač radijo ir televizijos sklaida, įvairūs mokymai, o kaip kliūtys jiems įgyvendinti dažniausiai buvo minimas lėšų trūkumas, taip pat laiko ir žmogiškųjų išteklių stoka.

Konkrečių vertybių bendruomenės susiduria su labai konkrečiomis kliūtėmis savo idėjoms įgyvendinti. Pavyzdžiui, ne vienas FiDi bendruomenės narys minėjo norintys padaryti didesnę dinozaurą ir gauti leidimą jam važiuoti gatve. O vietovardžių erdvinių duomenų tvarkymui reikalingas nuolatinis ir nepertraukiamas palaikymas ir administravimas.

„FiDi šventę rengiantys studentai turi be galo daug fantastiškų idėjų, kurios dar labiau pagyvintų fizikų šventę, kurioms deja ne visada užtenka finansavimo. Taip pat kyla sunkumų su Vilniaus miesto savivaldybe dėl įvairių leidimų eisenos metu.“

! Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa

Maždaug pusė NKP bendruomenių apklausos respondentų mano, kad ne bendruomenės nariai taip pat turėtų prisidėti prie NKP vertybių aktualizavimo. Didžiausias lūkestis yra susijęs su vertybių viešinimu, ypač televizijoje, socialiniuose tinkluose, mokyklose, asmeniškai. Taip pat bendruomenių nariai norėtų didesnio finansavimo ir dėmesio savo vertybėms. Jų teigimu, net ir nedidelė valstybės parama padėtų veiklas padaryti pastoviomis ir turėti kryptingesnę sklaidą, o bendruomenių nariai tarpusavyje turėtų dalintis savo patirtimis ir idėjomis.

Aktualizavimo veiklų analizė rodo, kad bendruomenių nariai savo praktikuojamas vertybes viešina daugiausia renginių metu (šventėse, festivaliuose, seminaruose, konferencijose, kt.), socialiniuose tinkluose ir asmeniškai, pasakodami apie savo praktikuojamas vertybes, kviesdami dalyvauti renginiuose. Jie kuria turinį žiniasklaidai, informacijos sklaidai, rengia leidinius, tačiau vertybių viešinimas žiniasklaidoje yra už jų kompetencijos ribų.

„Aktyviai prisidedu prie FiDi šventės organizavimo pastaruosius 3 metus. Padedu skleisti žinių apie FiDi, pasakojų kitiems Lietuvos gyventojams apie tai, ką ir kodėl mes darome, kuriant šią šventę.“

„Surengiau personalinę sodų parodą Klaipėdoje (2017 m.), Tarptautinę sodų rišimo stovyklą (2017 m.); Respublikines sodų parodas Jelgavoje ir Kroatijoje (2020 m.); Mano rištų sodų parodos vyko Gloggnitz mieste (2018 m.) - rengta kartu su Lietuvos ambasada Austrijoje, Dubline (2018 m.) - rengta kartu su Lietuvos ambasada Airijoje; Organizavau mobilią respublikinę sodų parodą „Sodų sakmės“, kuri nuo 2020 m. keliauja per miestus ir miestelius, šiuo metu yra Alytuje.“

! Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa

Fokus grupių dalyvių manymu, vatotojams patraukliausias yra tos veiklos, kurios apima ne tik pasakojimą apie NKP vertybes, bet ir gyvą jų demonstravimą įtraukiant paveldo bendruomenes. Tokiu būdu bendruomenės ne tik praktikuoja savo vertybes, bet ir supažindina su jomis visuomenę (Gerosios praktikos pavyzdys 3 ir Atvejo studija 5. Edukacinė programa „A biržiečė vaišin dainuodamūs“).

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 3. EDUKACINĖ PROGRAMA „A BIRŽIEČĖ VAIŠIN DAINUODAMŪS“

Biržų krašto muziejaus „Sėla“ vykdoma edukacinė programa „A biržiečė vaišin dainuodamūs“ lankytojams pristato 2 Lietuvos NKP sąvado vertybes – naminio alaus tradiciją ir Biržų krašto sutartines. Pabiržės tautinės kultūros draugijos folkloro ansamblis (kuris yra Biržų krašto sutartinių vertybės teikėjas) bei kiti Biržų krašto atlikėjai dalyvauja programoje ir pristato muziejaus ekspoziciją „Senoji aludarystė“: papildo ją pasakojimais, apeigomis, vaišina lankytojus alumi, sūriu ir juoda duona. Ansamblio nariai ne tik patys gieda Biržų krašto sutartines, bet ir lankytojus pamoko giedoti paprastą sutartinę. Per Biržų krašto muziejaus edukacinę programą bendruomenė pristato savo praktikuojamą vertybę muziejaus lankytojams ir papildomai gauna atlygį, kurį panaudoja bendruomenės reikmėms. Ši programa yra labai populiari jau daugiau nei 20 metų ir vertinama kaip viena geriausių edukacinių programų Lietuvoje.

Daugiau: <https://www.birzumuziejus.lt/edukacines-programos-suaugusiems/>

Panašių gerosios praktikos pavyzdžių esama ir kituose Lietuvos regionuose. Pavyzdžiui, Klaipėdos rajone yra parengta kultūrinė edukacinė 4 valandų programa „Žuvies kelias“, kurioje taip pat dalyvauja vietos

bendruomenė ir folklorinis ansamblis. Programoje pristatoma vietinė šišioniškių kalba (Mažosios Lietuvos dialektas), tautinis kostiumas, žaidimai, šokiai ir dainos. Ši programa parengta, bendradarbiaujant su Priekulės kultūros centru, Drevernos kultūros namais ir vietos bendruomene. Klaipėdos etnokultūros centre veikia nuolatinė delmonų galerija, kartu vykdomos ir mokamos edukacijos, kurių metu lankytojai gali išsisiuvinėti delmoną. Stebimas delmonų gamintojų tradicijos atgimimas. Be to, parengta kilnojama delmonų rekonstrukcijų paroda, kuri keliauja po visą Lietuvą. Kartais paroda vyksta kartu su paskaita, kuri padeda užmegzti gyvą bendravimą tarp žmonių, kurie moka gaminti delmonus ir kurie nori tai daryti, atsiranda ryšiai. Krašto vertybės pristatymas kitame krašte padeda užmegzti dialogą tarp bendruomenių, suteikia joms progą dalintis krašto vertybėmis ir patirtimi.

Paveldo bendruomenių, kultūros darbuotojų ir TIC darbuotojų paminėti gerosios praktikos pavyzdžiai turi keletą bendrų bruožų, kuriuos galima vertinti kaip NKP išsaugojimo ir aktualizavimo priemonių veiksmingumo sąlygas. Tai:

- **Paveldo bendruomenių aktyvumas.** Esminė NKP vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo sąlyga, nes tik praktikuojančios bendruomenės viduje gali vykti prasmės, žinių ir įgūdžių perdavimas.
- **Etikos principų laikymasis.** Paveldo bendruomenių į(si)traukimas į aktualizavimo veiklas, pagarba joms ir skaidrus bendradarbiavimas, o ypač moralinė ir kai kuriais atvejais materialinė nauda, kurią patiria paveldo bendruomenės, yra didelė paskata bendruomenių aktyvumui.
- **Aktualizavimo ir išsaugojimo priemonių derinimas.** Aktualizavimo veiklos (pvz. edukacijos muziejuose) sulaukia didelio populiarumo ir tęstinumo tais atvejais, kai į jas yra įtraukiamos paveldo bendruomenės. Tokiu atveju yra derinamas vertybės išsaugojimas ją praktikuojant ir aktualizavimas ją viešinant, vertybės vartotojams suteikiamas didesnis pasitenkinimas, o paveldo bendruomenėms – pripažinimas ir finansinė nauda. Tais atvejais, kai paveldo vertybė yra šventė, jos organizavimas ir vykdymas yra kartu ir išsaugojimas (nes organizuojant šventę yra perduodama prasmė, žinios ir įgūdžiai), ir aktualizavimas.
- **Bendradarbiavimas.** Gerosios praktikos pavyzdžiai rodo, kad pasiekti gerų aktualizavimo veiklų rezultatų dažniausiai padeda glaudus bendradarbiavimas tarp paveldo bendruomenių, savivaldybės kultūros įstaigų, TIC ir kitų vietos ir/ar nacionalinių įstaigų (pvz. muziejų).

Viešinimas yra viena dažniausiai minimų NKP vertybių aktualizavimo problemų. Kaip jau buvo minėta, problemomis dažnai įvardijami nepatenkinti lūkesčiai. Būtent taip reikėtų vertinti viešinimą kaip problemą. NKP aktualizavimo veiklų analizė rodo, kad bendruomenės aktyviai viešina savo vertybes, daugiausia renginių metu, socialiniuose tinkluose ir asmeniškai. Tačiau ryškėja tendencija, kad NKP vertybes išrašius į Sąvadą, atsiranda ir didesnės informacijos sklaidos lūkestis. Kaip pagrindinę kliūtį savo vertybių viešinimui ir sklaidai bendruomenės ir įstaigų darbuotojai įvardina žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumą. Dažnai NKP vertybių teikėjai, siekdami pritraukti papildomų lėšų viešinimui, dalyvauja projektinio finansavimo konkursuose, taip pat ir LKT, kur konkuruoja tarpusavyje bei su kitais pareiškėjais ir ne visuomet laimi. Paveldo bendruomenės išreiškia profesionalios (kokybiškos), nuoseklios ir planuojamos vertybių komunikacijos ir viešinimo poreikį.

NKP vertybių viešinimą kaip problemą įvardino ir TIC darbuotojai. TIC atlieka svarbų vaidmenį skleisdami žinią apie vietos ir Lietuvos NKP vertybes, integruodami jas į turizmo maršrutus ir pritraukdami lankytojus, tačiau patys dažnai susiduria su vartotojams skirtos informacijos apie NKP vertybes trūkumu. Vartotojų poreikiams reikalinga informacija apie 1) nuolatinės ekspozicijas, kuriose pristatomos NKP vertybės, 2) su vertybėmis susijusius produktus ir paslaugas ir 3) su vertybėmis susijusius renginius. Nuolatinė, patikima ir lengvai prieinama informacija yra labai svarbi vartotojams, kadangi leidžia planuoti savo kelionę ar veiklas laisvalaikiu. Tam neabejotinai pasitarnauja TIC darbuotojų gebėjimai komunikuoti ir bendradarbiauti su kitomis organizacijomis.

Bendruomenė jau atliko savo darbą išsaugodama šią tradiciją, puoselėdama ją kaip vietinį vyksmą, jai jokiū būdu negalima užkrauti naštos populiarinti vertybę nacionaliniu lygmeniu.

Kurtuvėnų Užgavėnės, Žemaitijos regiono fokus grupė

Labai priimtina galimybė skleisti informaciją apie renginius LNKC puslapyje. Tačiau mintis apie fondą ir pinigų dalybas viešinimui „nukrato“.

FiDi atstovas, Ne etnoregioninių vertybių fokus grupė

4.4 LIETUVOS PAVELDO BENDRUOMENIŲ APŽVALGA

BENDRUOMENIŲ APIBRĖŽIMAS IR ATSAKOMYBĖS PASIDALINIMAS

Konvencija pripažįsta svarbų bendruomenių vaidmenį, išsaugant jų NKP, tačiau paveldo bendruomenės apibrėžimo Konvencijoje nėra, todėl galimi įvairūs paveldo bendruomenės interpretavimo atvejai. NKP vertybės gali būti tiek nacionalinės, tiek regioninės, tiek vietinės, todėl ir jų bendruomenės yra skirtingos. Dažnu atveju NKP vertybės yra lokaliai; jomis rūpinasi vietos bendruomenės ar sutelktos jų grupės (pvz. folkloro kolektyvai). Tačiau nacionalinės aprėpties vertybių bendruomenės yra sudėtinės. Tokių vertybių teikėjų-organizacijų (LNKC, Lietuvos geografų draugijos) požiūriu, jų bendruomenės gali būti sudarytos iš kolektyvų (pvz. dainų šventės, sutartinių, „Skamba skamba kankliai“, polkos atveju), įstaigų kaip bendruomenių ar dar mažesnių darinių kaip šeima (Kūčių, lopšinių atveju) ir prie jų prisijungiančių NVO. Tačiau šalia to (pvz. kryždirbystės ir sodų tradicijos atveju) yra ir tradiciją saugantys pavieniai asmenys.

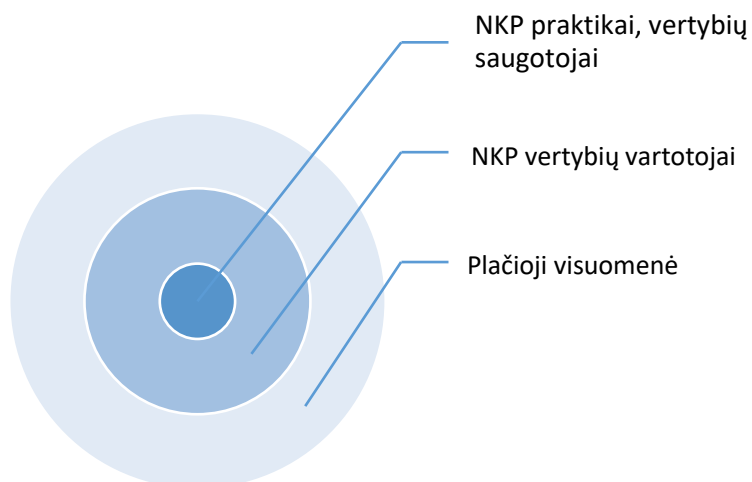
Vis dėlto, netiesioginį paveldo bendruomenės apibrėžimą galima rasti Konvencijos preambulėje: tai – „bendruomenės, ypač vietos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais asmenys, kurie kuria, išsaugo, išlaiko ir atkuria nematerialų kultūros paveldą“.¹⁴³ Be to, kaip NKP bendruomenių bruožą galima vertinti ir tai, kad NKP joms teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį.¹⁴⁴ Vadovaujantis tokiu požiūriu, NKP bendruomenės sudaro praktikai, vertybių saugotojai, todėl valstybės ir savivaldybių įstaigos neturėtų būti priskiriamos NKP bendruomenėms.

Dar vieną netiesioginį NKP bendruomenės apibrėžimą galima rasti Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado paraiškos formoje. Čia vertybes praktikuojančių bendruomenių nariai apibrėžiami kaip vertybių saugotojai, kurie saugo ir perduoda vertybę, yra jos žinovai, o taip pat vartotojai, kurie domisi vertybe, tačiau nėra jos saugotojai, ir kurie prisideda prie vertybės raidos, sklaidos ir išsaugojimo. Šis apibrėžimas išplečia NKP bendruomenės sąvoką taip, kad ji apimtų ne tik vertybių saugotojus, bet ir vartotojus, ir tokiu būdu parodo ryšį tarp NKP praktikų ir plačiosios visuomenės per vartotojus (Paveikslas 12).

¹⁴³ Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvencija (2003), preambulė. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cf64732038bb11edbc04912defe897d1>

¹⁴⁴ Ten pat, 2.1 straipsnis.

PAVEIKSLAS 12. NKP VERTYBIŲ BENDRUOMENĖS

Šaltinis: Sudaryta autorių.

„Prie raidos vartotojai labai prisideda ta prasme, kad domisi, užsako pas išėjus, tokiu būdu atsiranda interesas juos rišti.“

Šiaudinių sodų tradicijos atstovas. Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado paraiška

„Kai nors keletas drėvinės bitininkystės gerbėjų nueis kelią nuo žiūrovo iki proceso dalyvio, tradicijos puoselėtojo, palaikytojo, pagrindinis vertybės apsaugos tikslas bus pasiektas.“

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos atstovas

2020-11-12, nuotolinio seminaro medžiaga

Paveldo bendruomenės apibrėžimas yra svarbus tiek, kiek jis yra susijęs su NKP nuosavybės pripažinimu ir iš jo kylančiu atsakomybės už jo išsaugojimą prisiėmimu. Būtent bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės gali pripažinti tam tikras nusistovėjusias veiklas, vaizdus, išraiškos formas, žinias, įgūdžius savo kultūros paveldo dalimi¹⁴⁵, t.y. pripažinti juos savo nuosavybe. Nuosavybės ir atsakomybės klausimo svarbą atspindi tai, kad jis aptariamasis kaip pirmasis NKP apsaugos etikos principas: „Bendruomenės, grupės ir, jei taikytina, asmenys turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį saugant jų pačių nematerialų kultūros paveldą.“¹⁴⁶

Todėl reikėtų siekti NKP bendruomenių telkimosi, aktyvesnio jų įsitraukimo į NKP aktualizavimo ir išsaugojimo procesus ir atsakomybės už NKP išsaugojimą prisiėmimo. Tokio aktyvumo ir įsipareigojimo išraiška galėtų būti NKP bendruomenių-NKP vertybių teikėjų į Sąvadą skaičius ir santykinė dalis bendrame teikėjų kontekste.

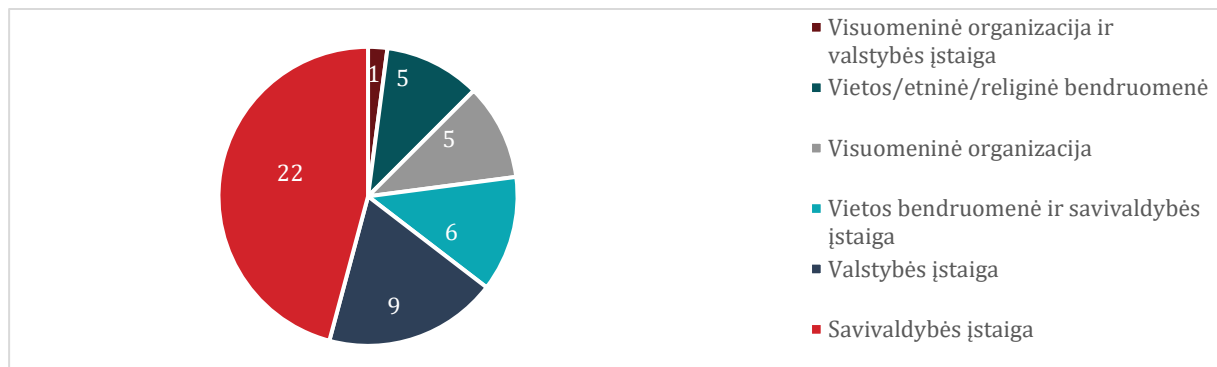
Šiuo metu į Sąvadą įtrauktų vertybių teikėjais dažniausiai yra savivaldybės įstaigos (kultūros centrai, muziejai, administracijos). Jos sudaro beveik pusę visų teikėjų (22 iš 48 vertybių, Paveikslas 13). Kitą dalį sudaro valstybės įstaigos (LNKC, nacionalinių parkų direkcijos, 9 iš 48 vertybių), visuomeninės

¹⁴⁵ Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvencija (2003), 2.1 straipsnis. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cf64732038bb11edbc04912defe897d1>

¹⁴⁶ Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos etikos principai. Prieiga per internetą: https://unesco.lt/images/Straipsniu_dokumentai/Etikos_principai_vertimas_galutinis_22_10_12.pdf

organizacijos (asociacijos, federacijos, draugijos, 5 iš 48 vertybių), bendruomenės (bendrijos, klubai, parapijos, 5 iš 48 vertybių). Kai kuriais atvejais paraiškų teikėjais yra vietos bendruomenės kartu su savivaldybės įstaigomis (6 iš 48 vertybių) ir vienu atveju – visuomeninė organizacija ir valstybės įstaigos.

PAVEIKSLAS 13. LIETUVOS NKP VERTYBIŲ TEIKĖJAI PAGAL KATEGORIJAS.

Šaltinis: Sudaryta autorių.

Tai, kad šiuo metu tarp NKP vertybių teikėjų į Sąvadą dominuoja savivaldybių ir valstybės įstaigos, galima paaiškinti tuo, kad, viena vertus, tų vertybių bendruomenės yra neorganizuotos, nemotyvotos arba nykstančios, kita vertus, nutrūkus arba susilpnėjus natūralioms NKP tradicijoms (jų perdavimui iš kartos į kartą), organizacijos imasi lyderystės išsaugoti nykstančias tradicijas (Gerosios praktikos pavyzdys 4) ir burti naujas NKP bendruomenes (Gerosios praktikos pavyzdys 6).

Kai kurių paveldo bendruomenių atstovų teigimu, paraiškų NKP vertybių įtraukimui į Sąvadą rengimas yra sunkus, daug išteklių reikalaujantis darbas. Dažnai bendruomenės pačios nėra pajėgios šio darbo atlikti, todėl daugeliu atvejų paraiškas rengia kultūros darbuotojai ar kiti specialistai, kurie neretai yra ir vertybių praktikai, entuziastai. Be to, bendruomenių nariai ne visuomet supranta vertybių įtraukimo į Sąvadą prasmę ir reikalingumą. Pavyzdžiui, kai kurių NKP vertybių teikėjai pripažino nesulaukę palaikymo teikti vertybę į Sąvadą nei iš bendruomenės, nei iš vietos savivaldybės, nes kilo klausimai „Kam to reikia?“, „Kas nuo to pasikeis?“ ir „Kas mums iš to?“ Panašiai, mažą Suvalkijos krašto vertybių skaičių Sąvade fokus grupės diskusijos dalyvė aiškino tuo, kad krašto gyventojai yra linkę matuoti savo pastangas ir iš jų gaunamą naudą: jeigu NKP puoselėtojai gali vykdyti veiklas, kurti produktus ir nebūdami Sąvade, kam prisiimti papildomą rūpestį, susijusį su paraiškos pateikimu, išsaugojimo plano įgyvendinimu, ataskaitomis ir kitais administraciniais dalykais?

Vertinant NKP vertybes pagal jų teikėją į Sąvadą, galima išskirti tokius NKP bendruomenių tipus: etninės/etnoregioninės ir ne etninės/etnoregioninės, kurias toliau galima skaidyti į lokalias (pvz. FiDi) ir pasklidusias visoje Lietuvoje (pvz. Kūčios). Tiek lokalias, tiek pasklidusias NKP bendruomenes, vertinant pagal jų teikėją į Sąvadą, galima skaidyti į organizuotas, t.y. tas, kurios pačios yra vertybių teikėjos (pvz. Lietuviškų ristynių federacija, Profesionalių pirtininkų asociacija, FiDi, Asociacija „Totoriškas skonis“) ir neorganizuotas, t.y. tas, kurių vertybes į Sąvadą teikia valstybės ar savivaldybės įstaiga (pvz. LNKC, Vilniaus etninės kultūros centras, savivaldybių administracijos).

Fokus grupių duomenys rodo, kad etnoregioninės ir lokalias NKP bendruomenės ir pavieniai praktikai, net jeigu jie yra neorganizuoti, dažnai turi gana artimą ryšį su NKP vertybių teikėjais-organizacijomis, ypač jei šios yra kultūros centrai, muziejai ar nacionalinio parko direkcija (pvz. Dainos iš marių dugno. Užlietų Kauno rajono kaimų dainavimo tradicija, Pintinių juostų pynimo tradicija, Dzūkų smuikavimo tradicija). Be to, esama pavyzdžių, kai NKP vertybių teikėjai – organizacijos ar pavieniai asmenys – imasi lyderystės burti NKP bendruomenes (Gerosios praktikos pavyzdys 6. Drevinė bitininkystė). Šiuos ir kitus pavyzdžius galima

vertinti kaip gerąją lokalių bendruomenių ir organizacijų/pavienių asmenų bendradarbiavimo praktiką, turinčią teigiamą poveikį tradicijų gyvybingumui.

Kitokia situacija yra neorganizuotų, visoje Lietuvoje pasklidusių bendruomenių atveju (pvz. Kūčios, Lopšinių ir vaikų migdymo tradicijos Lietuvoje, Polka Lietuvoje). LNKC, kuris yra 6 tokių vertybių teikėjas, atstovų požiūriu, atsakomybę už jų aktualizavimą ir plėtrą prisiima teikiančios organizacijos, tačiau už išsaugojimą – bendruomenės. Tačiau šiuo metu tokių vertybių bendruomenių nariai nėra registruojami, su jais nėra kontaktuojama, nors, LNKC nuomone, tai būtų tikslinga daryti ateityje. Tais atvejais, kai NKP vertybė su pasklidusia ir neorganizuota bendruomene įrašoma į Sąvadą, kyla klausimas, kokie konkretūs asmenys, grupės ar bendruomenės pripažįsta šią vertybę savo nuosavybe ir prisiima atsakomybę už jos saugojimą. Ir kaip tokiu atveju galima užtikrinti NKP vertybės išsaugojimo priemonių įgyvendinimą, veiklos koordinavimą ir išteklių (taip pat ir finansinių) administravimą, nepažeidžiant NKP apsaugos etikos principų?

Vietovardžių išsaugojimo tradicija labai skiriasi nuo visų kitų tradicijų. Kadangi jos atveju bendruomenė yra suprantama kaip visa šalis, todėl, vertybės teikėjų¹⁴⁷ požiūriu, labai svarbus vaidmuo ją išsaugant tenka nacionalinio lygmens institucijoms. Konkrečiau, pvz. Lietuvos geografų draugijos atstovų nuomone, draugija nėra tie, kurie buria judėjimą, bendruomenės, bet tie, kurie supranta šios vertybės išsaugojimo svarbą ir kelia su ja susijusius klausimus nacionaliniu mastu. Jų nuomone, turėtų būti sudaryta galimybė (platforma) prie konkrečios tradicijos prisijungti pavieniams asmenims, kuriems ji rūpi. Tačiau tą turėtų daryti kažkuri kita institucija, nes geografų draugija tokiai platformai palaikyti reikalingų išteklių neturi. Kiti šios vertybės teikėjai – Etninės kultūros globos taryba ir Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas – taip pat teigia neturintys pakankamų pajėgumų jos aktualizavimui ir tikisi valstybės paramos.

Vadovaujantis Konvencija ir NKP apsaugos etikos principais, NKP bendruomenių, grupių ir, jei taikytina, asmenų telkiamasis yra siektinas tikslas tam, kad būtų bendruomenės legitimuotų NKP ir galėtų prisiimti atsakomybę už jo išsaugojimą. Kaip rodo Lietuvos (Gerosios praktikos pavyzdys 5. Sutelkta ir atsakinga FiDi bendruomenė) ir užsienio šalių pavyzdžiai, organizuota bendruomenė yra pajėgi savarankiškai tęsti savo tradicijas, praktiškai rūpintis jų išsaugojimu ir populiarinimu net ir tais atvejais, kai NKP vertybės yra pasklidusios visoje šalyje (Užsienio praktikos pavyzdžiai 1 ir 2).

UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 1. ČIUOŽIMO ANT NATŪRALAUS LEDO BENDRUOMENĖ OLANDIJOJE

2017 m. čiuožimas ant natūralaus ledo buvo įrašytas į Olandijos NKP sąvadą kaip tradicinė socialinė praktika. Didžiąją dalį šios vertybės bendruomenės sudaro šalies gyventojai. Organizacinis ir administracinis vertybės „stuburas“ yra Olandijos čiuožimo sąjunga (*Koninklijke Nederlandse Schaatsenrijders Bond*), apimanti įvairias čiuožimo šakas ir vienijanti kelis šimtus čiuožimo klubų visoje šalyje. Vietiniai čiuožimo klubai yra pagrindiniai šios tradicijos tęsėjai. Jie išlaiko čiuožyklas, stebi natūraliai šąlantį ledą, kad būtų saugus čiuožti, organizuoja čiuožimo ant natūralaus ledo žygius (kurių trasos gali susijungti ir driektis iki 125 km.), varžybas (nuo trumpų distancijų iki maratono) ir kt. Iš viso Olandijoje veikia 500 čiuožimo ant natūralaus ledo klubų.

Šaltinis: <https://www.immaterieelerfgoed.nl/en/schaatsenopnatuurijis>

UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 2. ORGANIZUOTA VAŽIAVIMO DVIRAČIU KULTŪRA DANIJOJE

Važiavimas dviračiu yra išskirtinis Danijos bruožas ir sudaro didelę dalį daniškos tapatybės. Tai yra ne tik fizinė veikla, bet ir šalies demokratiškumo, lygybės ir bendruomeniškumo išraiška. Važiavimo dviračiu kultūra Danijoje perduodama iš kartos į kartą jau daugiau nei 100 metų. Važiavimas dviračiu į Danijos

¹⁴⁷ Vertybės – Vietovardžiai: atminties ir vartojimo tradicija – teikėjai – Etninės kultūros globos taryba, Lietuvos geografų draugija, Lietuvių kalbos institutas, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

NKP sąvadą buvo įrašytas 2017 m. Danijos dviračių federacijos teikimu. Įvairios organizacijos rengia sąmoningumo didinimo kampanijas darbo vietose, skatindamos išlaikyti važiavimo dviračiu kultūrą ir rinktis dviratį vietoj automobilio, o taip pat rengia saugaus važiavimo dviračiu mokymus mokyklose. Danijos dviratininkų federacija yra interesų grupė, kuri per lobizmą ir nacionalines kampanijas nori pabrėžti važiavimo dviračiu svarbą kuriant sveikesnę, žalesnę ir tvaresnę Daniją.

Šaltinis: https://levendekultur.kb.dk/index.php/Cykling_og_cyklisme; <https://www.cyklistforbundet.dk/>

BENDRUOMENIŲ TELKIMAS IR RAIDA

Kaip jau buvo minėta, įstaigos – NKP vertybės teikėjos – lyderystė yra svarbus veiksnys išsaugant tradiciją nesutelktos bendruomenės atveju (Gerosios praktikos pavyzdys 4. Teikėjo misija išsaugant šilinių dzūkų grybavimo tradiciją). Kai kuriais atvejais lyderio vaidmens telkiant bendruomenę imasi privatūs asmenys. 2002 m. Lietuvių etninės kultūros draugija, vadovaujama Dalios Urbanavičienės, įkūrė Vilniaus tradicinių šokių klubą, kurio pavyzdžiu vėliau įsikūrė Kauno ir Klaipėdos klubai. Šie klubai telkiasi FB grupėse ir iki šiol rengia tradicinių šokių vakarones (Atvejo studija 4. Tradicinių šokių vakarai ir vasaros stovyklos). 2020 m. sodų rišėja Marytė Liugienė įkūrė asociaciją „Dangaus sodai“, vienijančią Lietuvos sodų rišėjus, inicijavo svetainės www.sodai.eu įkūrimą (Atvejo studija 3. Šiaudinių sodų pamokos ir parodos). LNKC skatina ir kitas po Lietuvą pasklidusias NKP vertybių bendruomenes telktis, bet ne visi nori. Kartais bendruomenės ar pavieniai asmenys nesupranta savo praktikuojamų tradicijų vertės ir neturi nei noro, nei gebėjimų telktis dėl NKP išsaugojimo. Pastebima ir tendencija, kad kartais bendruomenės priešinasi iniciatyvoms, ateinančioms „iš viršaus“, taigi, bendruomenės telkimas yra nelengvas iššūkis NKP vertybių teikėjams-organizacijoms.

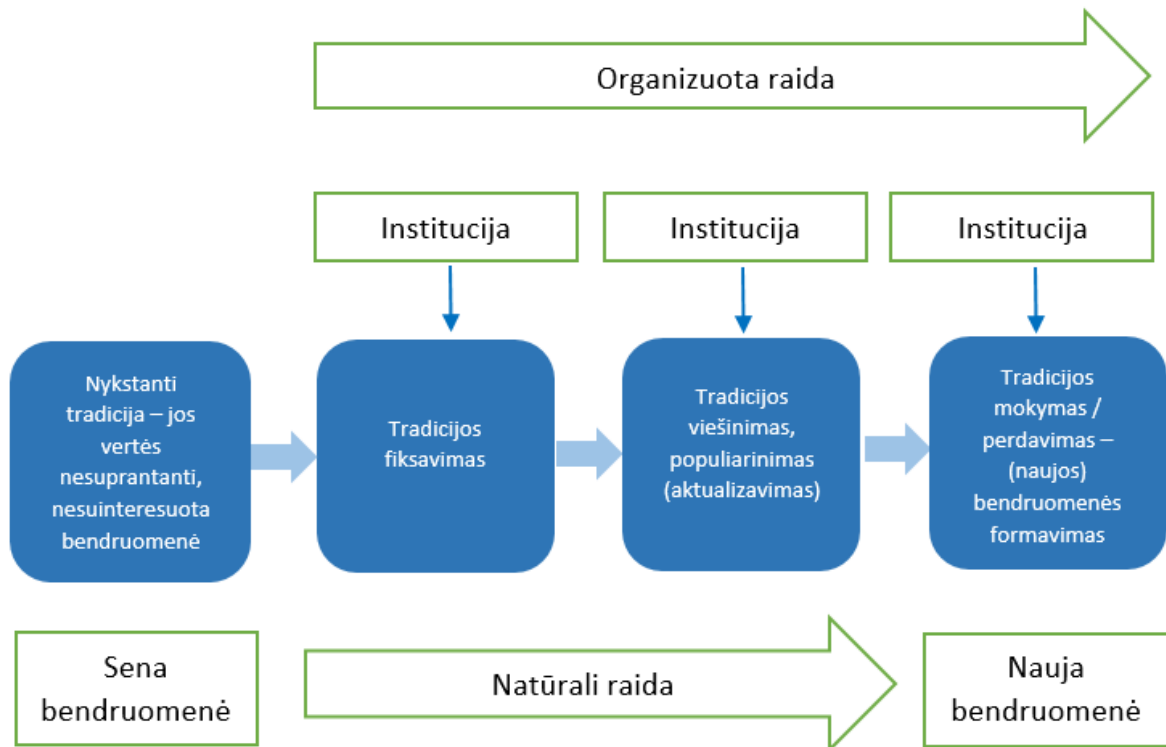
GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 4. TEIKĖJO MISIJA IŠSAUGANT ŠILINIŲ DŽŪKŲ GRYBAVIMO TRADICIJĄ

Grybavimas – po visą Lietuvą paplitusi ir labai populiari tradicija. Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija teikė paraišką dėl šilinių dzūkų grybavimo tradicijos įrašymo į Lietuvos NKP vertybių sąvadą, labai aiškiai suprasdama savo, kaip teikėjo, misiją ir atsakomybę – ugdyti grybautojų kultūrą. Kasmet Varėnoje vyksta grybų šventė, grybavimo čempionatai. Direkcija rūpinasi, kad šios šventės taptų kultūringomis, kad grybautojams būtų svarbus ne grybų kiekis, bet grybavimo kokybė, kad jie grybus rinktų ne į plastikinius maišelius, o į tradicines *kašeles*, kad grįždami iš miško grybautojai išneštų šiukšles. Grybavimo tradicija labai paplitusi, tad propaguojant šią vertybę svarbiausia yra ne santykis tarp bendruomenės narių, o santykis su aplinka, su mišku. Jaunoji karta jau nebeina į mišką su senąja karta ir dėl to kyla konfliktai tarp bendruomenių, nes nebėra tradicijos tęstinumo: senoji vietinė bendruomenė, kuri yra įpratusi saugoti aplinką, susitikdama su naująja bendruomene (tai buvo ypač ryšku sovietmečiu, kai atvažiuodavo autobusai grybautojų), kuri suardo samanas, paklotę, labai jautriai į tai reaguoja. Kalbėjimas apie grybavimo tradiciją gali pakeisti naujosios bendruomenės požiūrį į aplinką. Todėl grybavimo įrašymas į Lietuvos NKP vertybių sąvadą, taigi, ir direkcijos įsikišimas, padeda užtikrinti tradicijos perdavimą tarp bendruomenių, nes tradicinis perdavimas šeimose iš kartos į kartą jau yra išnykęs. Tokiu būdu direkcijos darbuotojai perima „močiūčių“ vaidmenį ir tampa tarpine grandimi tarp pateikėjų ir jaunosios kartos, jie perduoda jų patirtį, žinias, pasaulėjautą. Direkcijos darbuotojai gauna labai teigiamą grįžtamąjį ryšį, kuris įrodo tokios veiklos prasmingumą. Taip auginama nauja bendruomenė. Problema tame, kad jaunoji karta nelabai benori eiti į mišką, reikia pastangų atitraukti jaunimą nuo ekranų. Tačiau susidomėjimas yra. Ši tradicija gali labai prisidėti prie ekologijos propagavimo. Direkcija nesusiduria su problemomis aktualizuoama grybavimo tradiciją, skleidžia žinią apie ją tradiciniais būdais, per FB. Šiuo metu svarbiausias direkcijos uždavinys – surinkti medžiagą apie grybavimo tradiciją, nes be jos negalima plačiai apie ją kalbėti. Grybavimo ir grybų tema sutraukia didelę auditoriją, reikia tik turėti žinių bagažą, pasirinkti tinkamas priemones, mokėti kalbėti, žinoti, ką ir kaip pasakyti.

Kaip rodo Kretingos rajono savivaldybės pavyzdys, savivaldybės NKP vertybių sąvado kūrimas yra veiksminga priemonė paveldo bendruomenėms telktis. Vietos lygmens ir neetnoregioninių NKP vertybių

atvejais bendruomenių telkimas vyksta pačių bendruomenių, kultūros ir kitų įstaigų bei pavienių asmenų iniciatyva. Pastebima tendencija, kad vietos NKP vertybių įrašymas į Sąvadą prisideda prie bendruomenių telkimo, joms atsiranda didesnis įsipareigojimas viešinti savo šventes, renginius.

PAVEIKSLAS 14. PAVELDO BENDRUOMENIŲ RAIDA

Šaltinis: Sudaryta autorių.

Pastebimos dvi paveldo bendruomenių raidos tendencijos: natūrali (savaiminė) ir organizuota (su institucijų pagalba) (Paveikslas 14). Natūrali raida būdinga gyvų tradicijų bendruomenėms, o organizuota – dažniausiai nykstančių, tačiau pasitaiko ir gyvų tradicijų atveju. Gyvų tradicijų bendruomenėms būdinga aukšta motyvacija, didelis sutelktumas ir savarankiškumas. Jos pačios rūpinasi savo paveldo išsaugojimu, jį fiksuoja, aktualizuoja ir perduoda (Gerosios praktikos pavyzdys 5). Nykstančių tradicijų bendruomenės, priešingai, dažnai nesupranta savo praktikuojamo NKP vertės, todėl nėra motyvuotos jo fiksuoti, aktualizuoti ir perduoti, pavieniai praktikai nėra susitelkę. Todėl, norint palaikyti nykstančių tradicijų gyvybingumą, reikalinga pagalba iš šalies. Tokia pagalba yra kultūros įstaigų, nacionalinių parkų darbuotojai, pačių bendruomenių nariai, kurie mato ir supranta jų vietovėse esančio NKP vertę ir imasi lyderystės bei atsakomybės jį išsaugoti. Organizuotos raidos pavyzdžiais galėtų būti Užlietų Kauno r. kaimų dainavimo tradicija, Biržų krašto sutartinių atlikimo tradicija, Mažosios Lietuvos delmonai, poledinė stintelių žvejyba sukant bobas Lūšių ežere, drevinė bitininkystė ir kiti. (Gerosios praktikos pavyzdys 6).

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 5. SUTELKTA IR ATSAKINGA FIDI BENDRUOMENĖ

FiDi bendruomenė yra ryškus sutelktos ir atsakingos bendruomenės pavyzdys. Kadangi FiDi jau 50 metų yra gyva tradicija, jos perdavimas iš kartos į kartą vyksta natūraliai. Vertybės teikėjas – Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto Alumnų draugija, o į bylos rengimą įsitraukė Alumnų valdyba, studentai ir fakultetas. FiDi alumnai yra pagrindiniai šventės donoriai ir atminties nešėjai („paveldas“), o tradicijos perdavimo krūvį neša dabartiniai studentai. Alumnai nesikiša į dabar vykstančią šventę, ją organizuoja studentai, kurie veikia

labai savarankiškai, ir turi aukščiausios VU Fizikos fakulteto valdžios – dekanų – palaikymą. FiDi nėra tik šiuolaikinių studentų šventė, „veteranams“ ji yra tarsi „metiniai atlydai“. Ši šventė tapo ne tik fizikinių mokslų propagavimu, bet apima ir kitas sritis – kiną, meną – nes fizikos fakulteto absolventai yra ne tik fizikai. Be to, prie šventės organizavimo prisijungia studentai ir iš kitų studijų programų, kurie papildė šventės organizacinį komitetą žiniomis ir įgūdžiais. FiDi jau seniai išaugo savo fakultetą ir net universitetą ir tapo švente miestui. Ji pritraukia vis didesnę ratą žmonių, pvz. joje dalyvavo kariškiai iš Lietuvos karo akademijos, pasieniečiai su šunimis ir kiti. FiDi keitėsi kartu su laiku, bet visada buvo opozicija biurokratinėms struktūroms. Šiuolaikiniai studentai turi iššūkį ne tik gauti lėšų, bet ir įveikti vis didesnę biurokratinę reguliavimą. Studentų savarankiškumas, nepriklausomybė organizuojant šventę, pritraukiant rėmėjus, yra vertybės dalis. Šventės organizatoriai studentai iš savo pusės labai daug paaukvoja, bet daug ir gauna: „Aš iš Fiziko dienos gavau daug daugiau žinių ir socialinių įgūdžių, bendraminčių ratą ir visokeriopos gyvenimiškos patirties negu iš studijų. Studijos duoda mąstymą, o Fiziko diena duoda labai plačią patirtį.“

FiDi, Ne etnoregioninių vertybių fokus grupė

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 6. DREVINĖ BITININKYSTĖ – NAUJOS PAVELDO BENDRUOMENĖS KŪRIMAS

Drevinė bitininkystė buvo ant išnykimo ribos. Tam, kad ją atgaivintų, Dzūkijos nacionalinio parko direkcija ėmėsi iniciatyvos ir pateikė paraišką į Lietuvos NKP vertybių sąvadą, tikėdamasi, kad atsiras daugiau norinčių ją užsiimti. Pirmiausia, 2 direkcijos darbuotojai, drevinės bitininkystės entuziastai, užrašė tradiciją iš senosios kartos drevininkų (pati bendruomenė to padaryti negalėjo, o ir nebuvo suinteresuota). Tuomet jie rašė straipsnius, darė video reportažus drevinės bitininkystės tema, - maždaug 17 metų populiarino vertybę. Galiausiai, 2019 m. vertybę įrašius į Sąvadą, direkcija įsipareigojo kurti bendruomenę. Tuo metu Lietuvoje tebuvo 2 drevininkai (direkcijos darbuotojai). Direkcija vykė drevininkų mokymus ir jau išleido pirmuosius mokinius – 8 naujus drevininkus, taigi, dabar Lietuvoje jau yra 10 drevininkų. Kuriama nauja bendruomenė, pasklidusi po visą Lietuvą.

Bendruomenės kūrimas yra ilgas procesas, reikalaujantis kantrybės ir išradingumo. Norėdami įtraukti daugiau bitininkų, direkcijos darbuotojai praktikuoja ir propaguoja taip pat ir kelminę bitininkystę, nes kelminis avilys yra labiau prieinamas nei drevė. Bitininkai susidomi ir nori savo bityne turėti bent vieną kelminį avilį iš smalsumo, dėl „žaidimo“. Tokiu būdu tradicija plinta ir bendruomenė plečiasi. Labiausiai bendruomenę vienija dalinimasis patirtimi. Musteikos kaime direkcijos darbuotojai įrengė drevinės bitininkystės ekspoziciją ir pažintinį taką, per metus čia atvyksta 600-700 lankytojų. Drevinė bitininkystė susiejama su vietinės bitės atgaivinimu, yra įkurtas vietinių bičių poravimosi punktas. Direkcijos darbuotojai daug važinėja po Lietuvą, demonstruoja drevinę bitininkystę įvairiuose renginiuose. Nors tai yra varginantis darbas, jis yra būtinas, norint garsinti šią vertybę.

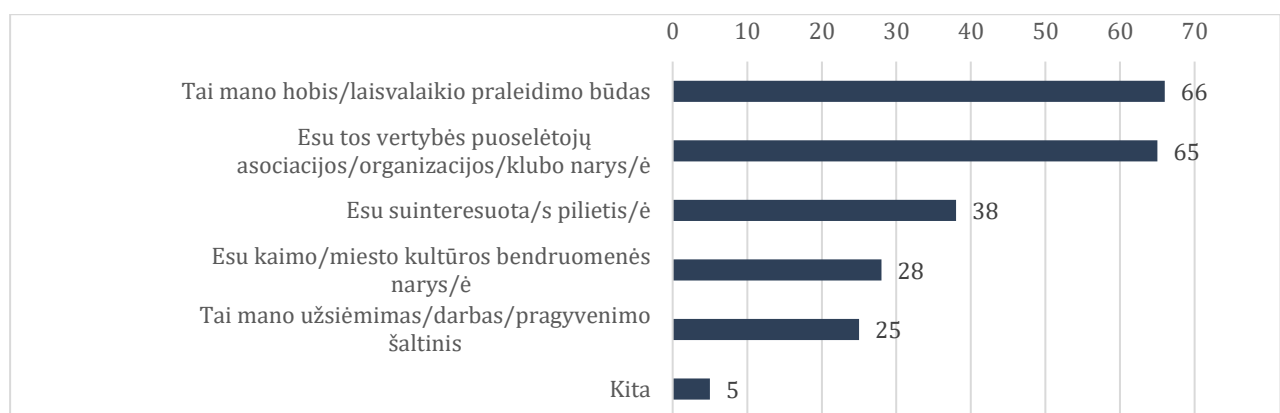
Būtinybė telkti bendruomenės valstybės ir vietos lygiu yra akcentuojama Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijoje,¹⁴⁸ tačiau kol kas nėra sukurta mechanizmo, kaip tai įgyvendinti.

¹⁴⁸ „... nematerialaus kultūros paveldo apsaugos teisės reguliavimo objektas – visuomeniniai, nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo, valstybei telkiant bendruomenės ir visuomenę, kuriant nematerialaus kultūros paveldo sąvadas ir naudojant kitas išsaugojimo ir tęstinumo užtikrinimo priemones, santykiai.“ (11 punktas) „Būtina skatinti nematerialaus kultūros paveldo bendruomenės steigti nevyriausybinės organizacijas, aktyviau įtraukti jas į vertybių išsaugojimo, puoselėjimo bei tęstinumo procesus. Būtina skatinti vietos valdžios institucijas telkti bendruomenės ir nevyriausybinės organizacijas, stiprinti jų žinias, įgūdžius ir kompetencijas, tarpusavyje bendradarbiauti, kurti nevyriausybinių organizacijų duomenų bazes.“ (31 punktas) „Nematerialaus kultūros paveldo sąvado vertybėms taip pat būtina reguliari vertybių gyvybingumo procesų stebėseną, renkant duomenis apie vertybių socialinių ir kultūrinių funkcijų raidą, bendruomenių įtraukties į išsaugojimo procesus, veiksmų, lemiančių vertybių kaitą, bei grėsmių studijas, todėl būtina stiprinti nematerialaus kultūros paveldo sąvado vertybes puoselėjančias nevyriausybinės organizacijas ir bendruomenes, kad jos tai galėtų atlikti savarankiškai.“ (33 punktas) „[...] skatinti paveldo bendruomenės dalyvavimą materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo procesuose [...] (41.4.8 punktas). Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m.

NKP BENDRUOMENIŲ MOTYVACIJA

Norint geriau suprasti NKP bendruomenių, taigi ir jų puoselėjamų tradicijų, gyvybingumą, verta atkreipti dėmesį į bendruomenės narių motyvaciją praktikuoti NKP. Kaip rodo tyrimo metu atlikta NKP bendruomenių apklausa, bendruomenės narių įsitraukimas į NKP vertybių puoselėjimą labiausiai priklauso nuo asmeninių paskatų (hobis, laisvalaikio praleidimo būdas – 66 iš 129, arba 51 proc. atsakymų) ir kultūrinio tapatumo (narystė vertybės puoselėtojų grupėje motyvuoja 65 iš 129, arba 50 proc. respondentų). Kitos paskatos motyvuoja gerokai mažesnę dalį NKP bendruomenių narių, iš jų – pilietinės (motyvuoja 38 iš 129, arba 29 proc. respondentų), profesinės (25 iš 129, arba 19 proc.) bei regioninis tapatumas (28 iš 129, arba 22 proc.) (Paveikslas 15, respondentai galėjo pasirinkti daugiau negu vieną atsakymą).

PAVEIKSLAS 15. KOKIU PAGRINDU/INTERESU DALYVAUJATE VERTYBĖS PUOSELĖJIMO VEIKLOJE?

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa, Q 129.

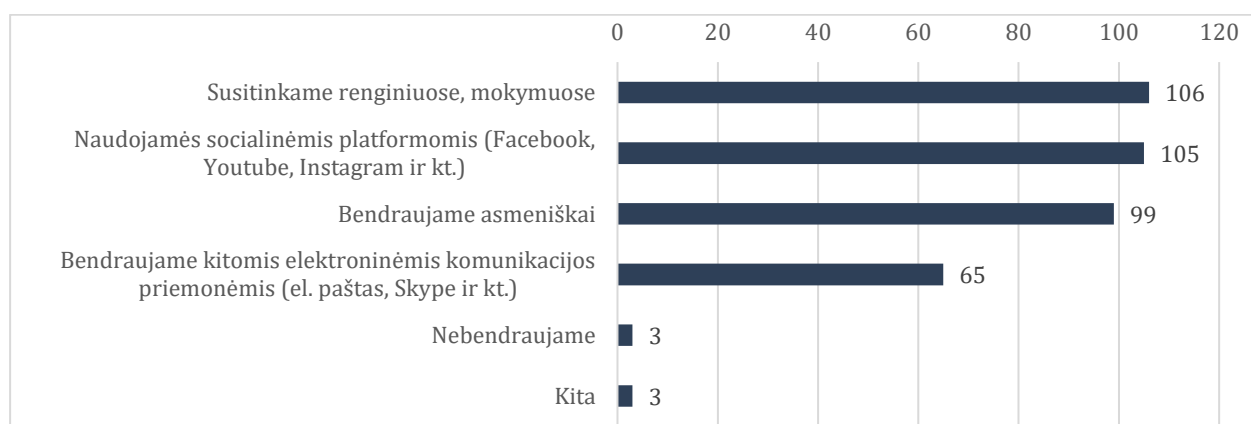
Esama gana ryškių motyvacijos skirtumų tarp bendruomenių. Pavyzdžiui, FiDi bendruomenę labiausiai savo vertybę puoselėti skatina kultūrinis tapatumas (jis motyvuoja 34 iš 43, arba 79 proc. respondentų) ir asmeninės paskatos (29 iš 43, arba 67 proc.). Nacionalinės aprėpties vertybių bendruomenės – asmeninės paskatos (9 iš 22, arba 41 proc.), o etnoregioninių vertybių bendruomenės – asmeninės paskatos (20 iš 51, arba 39 proc.) ir regioninis bei kultūrinis tapatumas (po 18 iš 51, arba 35 proc.). Pilietinės paskatos stipriausios FiDi bendruomenėje (jos motyvuoja 18 iš 43, arba 42 proc. respondentų), o silpniausios – nacionalinės aprėpties vertybių bendruomenėse (motyvuoja 4 iš 22, arba 18 proc. respondentų). Galiausiai, profesinės paskatos stipriausios pirties lankymo tradicijos bendruomenėje (motyvuoja 7 iš 13, arba 54 proc. respondentų) ir nacionalinės aprėpties vertybių bendruomenėse (motyvuoja 5 iš 22, arba 23 proc. respondentų). Be to, visus FiDi ir pirties lankymo tradicijos bendruomenių respondentus motyvuoja daugiau nei viena paskata.

NKP BENDRUOMENIŲ TARPUSAVIO RYŠIAI

Apklauskos duomenys rodo, kad didžioji dalis bendruomenių narių susitinka renginiuose, mokymuose, naudojami socialinėmis platformomis ir šiek tiek mažesnė dalis bendrauja asmeniškai (Paveikslas 16). Pastebima atvirkštinė priklausomybė tarp naudojimosi socialinėmis platformomis ir asmeninio

bendravimo: kuo didesnė dalis bendruomenės narių naudojami socialinėmis platformomis, tuo mažesnė jų dalis bendrauja asmeniškai. Pavyzdžiui, pirties lankymo tradicijos bendruomenės respondentai (gyvenantys skirtingose Lietuvos vietovėse) 100 proc. naudojami socialinėmis platformomis ir 69 proc. jų bendrauja asmeniškai. Panašiai ir kitos bendruomenės: FiDi respondentai atitinkamai 88 proc. ir 81 proc., etnoregioninių vertybių respondentai – 71proc. ir 67 proc. Tik nacionalinės aprėpties vertybių respondentai daugiau bendrauja asmeniškai (91 proc.) nei naudojami socialinėmis platformomis (82 proc.). Ryšį tarp dalyvavimo renginiuose ir asmeninio bendravimo vertinti sudėtinga, nes nėra aiškios tendencijos. Pavyzdžiui, nacionalinės aprėpties vertybių ir FiDi bendruomenių respondentai lygia dalimi susitinka renginiuose, mokymuose ir bendrauja asmeniškai (atitinkamai po 91 proc. ir 81 proc.). Visų kitų vertybių respondentai dažniau susitinka renginiuose nei bendrauja asmeniškai.

PAVEIKSLAS 16. KAIP PALAIKOTE RYŠIUS SU KITAIŠ PAVELDO BENDRUOMENĖS NARIAIS?Ž

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa, Q 129.

BENDRADARBIAVIMAS IR KOORDINAVIMAS

Kad užtikrintų bendruomenių, grupių ir tam tikrais atvejais asmenų, dalyvavimą, Konvenciją ratifikavusios valstybės, Konvencijos šalys, raginamos nustatyti jų bendradarbiavimo pagrindus, o taip pat skatinti ekspertų, kompetencijos centrų ir mokslinių tyrimų institutų bendradarbiavimą.¹⁴⁹ Šiuo tikslu šalys skatinamos kurti konsultavimo instituciją arba koordinavimo mechanizmą¹⁵⁰, subregioniniu ir regioniniu lygmenimis plėtoti bendruomenių, ekspertų, kompetencijos centrų ir mokslinių tyrimų institutų tinklus, vystyti bendras vizijas bei tarpdisciplininį požiūrį.¹⁵¹

Šiuo metu LNKČ iš dalies atlieka NKP vertybių bendruomenių ir įstaigų konsultavimo funkciją, tačiau dėl ribotų išteklių ši funkcija aktyviai vykdoma tik iki vertybės įrašymo į sąvadą momento, o po to sistemingas konsultavimas apsiriboja bendrais NKP vertybių teikėjų mokomaisiais informaciniais renginiais. Taip pat centras yra atsakingas už dainų ir šokių šventės išsaugojimą. Kad sudarytų sąlygas mėgėjų meno kolektyvams dalyvauti dainų ir šokių šventėje, LNKČ vykdo dalinį muzikos instrumentų bei tautinių,

¹⁴⁹ Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija. Įgyvendinimo veiklos direktyvos. 2016, 79 straipsnis. Prieiga per internetą: https://unesco.lt/images/Konvencijos/nematerialaus_paveldo_maketas.pdf

¹⁵⁰ Ten pat, 80 straipsnis.

¹⁵¹ Ten pat, 86 straipsnis.

archeologinių, istorinių kostiumų gamybos ir įsigijimo finansavimą. Taip pat centras organizuoja tradicinio muzikavimo kursus.

Kitų šalių praktika rodo, kad nacionalinio NKP sąvado tvarkytojas dažnai atlieka ir NKP bendruomenių koordinatoriaus vaidmenį, nors konkretūs koordinavimo modeliai ir skiriasi. Pavyzdžiui, Olandijoje NKP koordinavimo ir konsultavimo funkcijos yra integruotos ir centralizuotos (Užsienio praktikos pavyzdys 3), o Švedijoje – atskirtos ir decentralizuotos, vykdomos per teminius tinklus (Užsienio praktikos pavyzdys 4). Užsienio šalių praktikos gali būti naudingos, skatinant NKP bendruomenių aktyvumą ir bendradarbiavimą Lietuvoje bei plėtojant NKP aktualizavimo ir išsaugojimo veiklas.

UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 3. NKP KOORDINUOJANTI ORGANIZACIJA-KOMPETENCIJOS CENTRAS OLANDIJOJE

Olandijos Nematerialaus kultūros paveldo centras, veikiantis kaip Olandijos muziejaus po atviru dangumi padalinys, yra atsakingas už Konvencijos įgyvendinimą Europinėje Olandijos dalyje. Centras koordinuoja Olandijos NKP tinklą, sąvadą ir gerųjų praktikų registrą. Jis kartu yra ir kompetencijos centras, kurio darbuotojai padeda paveldo bendruomenėms parengti savo NKP išsaugojimo planus, vykdo jų stebėseną (kas 2 metus) ir konsultuoja. Centras kasmet organizuoja paveldo bendruomenių susitikimus, veikia kaip informacinis NKP centras, palaiko ryšius su paveldo organizacijomis, savivaldybės ir regionų institucijomis, organizuoja žiniasklaidos kampanijas, publikuoja straipsnius, rengia metodinę mokymo medžiagą ir organizuoja apsikeitimą metodinėmis žiniomis tarp paveldo bendruomenių. Centras taip pat vykdo NKP tyrimų programą ir dalyvauja UNESCO NVO Forume. Centre dirba 14 nuolatinių darbuotojų, 4 projektų darbuotojai ir dar kelios dešimtys valdymo ir patariamųjų organų narių.

Šaltinis: Periodinės UNESCO konvencijos ataskaitos, 2022 m. Olandija <https://ich.unesco.org/en/6b-periodic-reporting-rl-01285>

Daugiau apie Olandijos Nematerialaus kultūros paveldo centrą: <https://www.immaterieelerfgoed.nl/>

UŽSIENIO PRAKTIKOS PAVYZDYS 4. NKP KOORDINUOJANTI ORGANIZACIJA IR TEMINIAI TINKLAI ŠVEDIJOJE

Švedijoje Konvencijos įgyvendinimą koordinuoja Kalbos ir folkloro institutas, kuris pagrindinį dėmesį skiria bendradarbiavimui ir pilietinės visuomenės dalyvavimui. Institutas administruoja nacionalinį Švedijos NKP sąvadą (<https://www.isof.se/lar-dig-mer/levande-traditioner>). NKP išsaugojimo veikla organizuojama per 5 teminius tinklus, atitinkančius skirtingas NKP raiškos sritis, bei atskirą Samių paveldui skirtą tinklą. Kiekvieną tinklą sudaro viena atsakinga institucija ir platus suinteresuotų grupių tinklas: NVO, paveldo praktikai, ekspertai, tyrėjai, švietimo ir kultūros paveldo institucijos.

Šaltinis: Periodinės UNESCO konvencijos ataskaitos, 2022 m. Švedija <https://ich.unesco.org/en/6b-periodic-reporting-rl-01285>

Glaudžiausias bendravimas ir bendradarbiavimas NKP išsaugojimo ir aktualizavimo srityje vyksta vietos lygmenyje tarp NKP vertybių teikėjų (kultūros įstaigų, nacionalinių parkų direkcijų) ir paveldo bendruomenių. Šis bendradarbiavimas reiškiasi organizuojant tradicines šventes, vykdamas edukacijas, mokymus ir kitas veiklas. Taip pat pastebimos regioninio ir tarpregioninio bendravimo tarp skirtingų paveldo bendruomenių, kultūros įstaigų užuomazgos. Kretingos rajono savivaldybės pavyzdys rodo, kad vietos NKP sąvado kūrimas skatina kultūros įstaigų ir paveldo bendruomenių aktyvumą ir bendravimą. Kai kurių į Sąvadą įrašytų vertybių, pavyzdžiui, Mažosios Lietuvos delmonų, atveju kilnojamos parodos kartu su edukacijomis padeda užmegzti ryšius su kitų regionų kultūros įstaigomis ir bendruomenėmis. Taip pat vyksta NKP vertybių teikėjų bendradarbiavimas su vietos TICais.

Tais atvejais, kai NKP bendruomenė yra didesnė, o vertybės teikėjas – lokalus, atsiranda iššūkis užtikrinti bendruomenės narių informuotumą ir burti juos į bendrą veiklą (Gerosios praktikos pavyzdys 7).

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 7. PINTINIŲ JUOSTŲ BENDRUOMENĖS TELKIMAS AUKŠTAITIJOJE

Pintinių juostų pynimo tradicija į Sąvadą įrašyta 2020 m. Jos teikėjai – Panevėžio kraštotyros muziejus ir asociacija „Aukštaičių kultūros draugija“, o praktikuojanti bendruomenė pasklidusi visoje Aukštaitijoje. Teikėjai įgyvendina įvairias tradicijos išsaugojimo priemones, pirmiausia, kuria pynėjų duomenų bazę, siekdami užfiksuoti visus pinančius vyrus ir moteris (šiuo metu užfiksuoti 25). Muziejus rengia nedidelės kilnojamas pintinių juostų parodas, siekdamas, viena vertus, visuomenei pristatyti juostų pynėjas, o, kita vertus, pynėjoms suteikti žinių apie tradicijos tęstinumą. Juostų pynėjos pačios nelabai supranta, koks skirtumas, ar jų praktikuojama tradicija yra vertybė, ar ne, todėl muziejaus darbuotojams, kiekvieną kartą nuvažiavus pas pynėjas, tenka aiškinti šios tradicijos svarbą ir tokiu būdu ugdyti jų sąmoningumą, kelti pasididžiavimą tradicijos puoselėjimu. Parėmus Panevėžio miesto savivaldybei, muziejus planuoja surengti 1 dienos seminarą, kuriame muziejaus darbuotojai-specialistai pristatys pintinių juostų tradiciją, autentiškus spalvinius derinius, raštus, sujungimą ir t.t. dabartiniams juostų pynėjams, kad jie galėtų tęsti tradiciją. Pynėjoms labai norėtųsi suvažiuoti, būti kartu, dalintis savo darbais, patirtimi ir tuo pačiu gauti žinių. Taigi, nesvarbu, ar pynėjai būtų iš Ignalinos, ar iš Ukmergės, ar iš Tautodailininkų sąjungos, ar nepriklausomi, jie visi turi tokią pačią teisę į vertybę ir atsakomybę puoselėti tradiciją, o vertybės teikėjas atlieka jų informavimo ir koordinavimo vaidmenį.

Kaip teigiama praktika vertinamos LNKC organizuojamos NKP vertybės sertifikatu įteikimo ceremonijos. Jų metu NKP vertybių teikėjai ir bendruomenių nariai turi progą susipažinti vieni su kitais, pabendrauti neformalioje aplinkoje. Lietuvos NKP vertybių bendruomenių nariai norėtų kartą metuose sudalyvauti bendrame Lietuvos NKP vertybių forume, susipažinti, pasidalinti einamaisiais reikalais, apsikeisti patirtimi. Tokiu būdu užsimegztų ryšiai tarp bendruomenių, didėtų bendrumas. Vienas iš retų tinklaveikos tarp NKP bendruomenių skatinimo pavyzdžių – Vilniaus etninės kultūros centro ir Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato iniciatyva sukurtas Vilniaus apskrities nematerialaus kultūros paveldo nevyriausybinų organizacijų katalogas¹⁵².

Daugelis NKP vertybių teikėjų ir bendruomenių atstovų, o taip pat ir Lietuvos TIC atstovai, išreiškė poreikį daugiau bendrauti su kitomis NKP bendruomenėmis ir institucijomis, ypač nacionaliniame ir savivaldos lygmenyse. Iškeltas bendradarbiavimo, tinklaveikos, pasidalijimo patirtimi poreikis. Kaip rodo kai kurių vertybių (pvz., dainų švenčių, skamba kanklių, sodų rišėjų) praktika, bendradarbiavimas tampa jų tęstinumo sąlyga. LNKC norėtų glaudesnio bendradarbiavimo su mokslinių tyrimų institutais – tam reikėtų glaudesnio bendradarbiavimo tarp KM ir ŠMSM, rengiant tyrimų programas. Pagrindinės NKP srityje veikiančios valstybės įstaigos yra atstovaujamos Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo taryboje prie KM¹⁵³, o kitų viešosios politikos sričių institucijos įtraukiamos į ataskaitų UNESCO Tarpvyriausybiniam nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo komitetui rengimą. Nepaisant to, fokus

¹⁵²Projekto tikslai: 1) informacinis – sukurti duomenų bazę, kurioje bus galima susipažinti su Vilniaus apskrities NVO, veikiančiomis nematerialaus kultūros paveldo ir etninės kultūros srityje, vykdančiomis edukacijas ar rengiančiomis mokymus, tradicines šventes, kt. renginius bei projektus, ir 2) tinklaveikos – skatinti nematerialaus kultūros paveldo srityje veikiančias organizacijas jungtis į bendrą platformą, kurti bendras tikslus turinčius ir viename sektoriuje veikiančius organizacijų tinklus, asociacijas(-as). Šiuo metu kataloge yra duomenys apie 76 NVO: 12 profesinių kūrybinių sąjungų, 15 vietos bendruomenių, 15 ansamblių, kapelų, meno kolektyvų, 9 tautinės bendrijos, 13 kraštiečių bendrijų ir klubų, 1 labdaros ir paramos fondas, 11 kitų organizacijų. Žr. <https://www.nematerialuspaveldasnvo.lt/>

¹⁵³Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybos nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. birželio 20 d. įsakymu Nr. IV-426, nustatyta, kad Taryba teikia siūlymus etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo sričių strateginio planavimo, valstybinio finansavimo prioritetų ir šaltinių, vertybių išsaugojimo, teisės aktų rengimo ir (ar) tobulinimo klausimais. Tarybą sudaro 12 narių. Po vieną narį deleguoja: Kultūros ministerija, Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Lietuvos istorijos institutas, Lietuvos nacionalinis muziejus, Lietuvos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos žemės ūkio ministerija, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Etninės kultūros globos taryba prie Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kultūrų studijų katedra.

grupių atstovai išreiškė didesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo poreikį ir nacionaliniame lygmenyje (LNKC su KM ir LKT; TIC asociacija su LNKC).

IŠŠŪKIAI SAVIVALDOS LYGMENYJE

Vietos savivaldos institucijos vaidina svarbų vaidmenį išsaugant ir aktualizuojant NKP vertybes, ypač etnoregionines ir tas, kurios reiškiasi kaip miestų šventės. Jos finansuoja kultūros įstaigas, išduoda leidimus renginiams, gali teikti reikalingą pagalbą vietos bendruomenėms, telkti jas, formuoti vietos tapatybę ir pan. Lietuvoje esama vietos savivaldos ir NKP bendruomenių bendradarbiavimo pavyzdžių Klaipėdos, Šiaulių, Palangos miestų savivaldybėse, Šilutės, Varėnos, Biržų rajonų ir kitose savivaldybėse. Pastebima tendencija, kad bylų rengimas NKP vertybių įtraukimui į Sąvadą „išjudina“ institucijas, jos dalinasi atsakomybe už NKP vertybių išsaugojimą kartu su bendruomenėmis, sudaro tarpinstitucines darbo grupes, bendrauja su kitomis savivaldybėmis (Gerosios praktikos pavyzdys 8).

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 8. KLAIPĖDOS KRAŠTO SAVIVALDYBIŲ BENDRADARBIAVIMAS NKP PAGRINDU

Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras į Lietuvos NKP vertybių sąvadą teikti pasirinko tokias vertybes, kurios yra reikšmingos visam Klaipėdos kraštui. Lietuvinkų dainavimo tradiciją praktikuojanti bendruomenė yra gana didelė, ją sudaro daugiausia folkloro ansambliai ne tik iš Klaipėdos, bet ir Šilutės bei Neringos savivaldybių. Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamybos tradicijos teikėja – Neringos savivaldybės administracija, tačiau prie NKP vertybės paraiškos rengimo ir teikimo partnerio teisėmis prisijungė Šilutės raj. savivaldybė, nes vėtrungės kilo iš dabartinės Šilutės rajono Kintų seniūnijos teritorijos. Šiuo metu vėtrungių, kaip krašto tapatybės ženklo, populiarumas yra itin išaugęs ir išsivystęs į kultūros kelią „Vėtrungių kelias“, kuris apjungia visas etnoregiono savivaldybes. Klaipėdos etnokultūros centras bendradarbiauja su miesto savivaldybe, mieste organizuoja tarptautinį NKP festivalį „Lauksnos“, kuriame pristato UNESCO ir Lietuvos NKP vertybes. Šis festivalis susilaukia didelio lankytojų susidomėjimo, plačiai vyksta NKP vertybių sklaida. Vis dėlto, tiek Klaipėdos, tiek kitų krašto savivaldybių kultūros darbuotojams reikia papildomos pagalbos „iš šalies“, kviečiantis mokslininkus visoms regiono savivaldybėms, vykdant mokymus ir gerųjų patirčių sklaidą, plačiau viešinant vertybes vietos ir nacionaliniu lygmeniu, telkiant vietos ir nacionalines institucijas.

Vis dėlto, paveldo bendruomenių manymu, vietos savivaldos institucijoms dažnai trūksta supratimo apie NKP vertę. LNKC taip pat pastebi vietos savivaldos pasyvumą remiant vietinį NKP ir rengiant vietos NKP vertybių sąvadus. Šiuo metu tokius sąvadus yra parengusios tik Kauno ir Kretingos rajonų savivaldybės.¹⁵⁴ Taip pat pastebimai trūksta diskusijos ir bendravimo tarp savivaldos institucijų, nėra partnerystės kūrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo įgūdžių. Šiame kontekste ypač išsiskiria Vilniaus miesto savivaldybė. Ne vienos Lietuvos NKP vertybės bendruomenės atstovai teigė šioje savivaldybėje susidūrę su administracinėmis ir finansavimo kliūtimis.

Kaip neigiamą tendenciją reikėtų vertinti tai, kad nuo 2017 m. Sąvadas kuriamas nesant aiškaus atsakomybių už NKP išsaugojimą ir aktualizavimą pasiskirstymo tarp paveldo bendruomenių, vietos savivaldos ir valstybės institucijų. Viena vertus, Lietuvos NKP vertybių bendruomenės tikisi įgauti daugiau „svorio“ ir tokiu būdu sulaukti palankesnio požiūrio ir/ar finansinės paramos iš vietos savivaldybių. Kita vertus, vietos savivaldybės nejaučia nuosavybės ir nenori prisiimti atsakomybės už vertybes, kurios

¹⁵⁴ Tyrimo vykdymo laikotarpiu Šilutės r. savivaldybė taip pat patvirtino vietinio sąvado nuostatus, sudarė komisiją ir pradėjo formuoti savo savivaldybės sąvadą.

paskelbiamos visos Lietuvos NKP vertybėmis. Kadangi valstybės apsauga Lietuvos NKP vertybėms nėra numatyta (išskyrus dainų ir šokių šventę), kai kurios šių vertybių bendruomenės jaučiasi „paliktos vienos“.

„Reikėtų daryti kasmetinius seminarus vietos ir nacionalinės valdžios atstovams, ypač vadovams (švietimo, kultūros, verslo srityse), juos supažindinti su vertybėmis ir jų puoselėtojų atliktais darbais, kad žinotų ir galėtų įvertinti tai, kas padaryta, ir patys prisidėtų prie tų darbų tęstinumo ir vertybių populiarinimo.“

Aukštaitijos regiono fokus grupė

TAUTINIŲ MAŽUMŲ BENDRUOMENĖS

Remiantis Lietuvos Respublikos 2021 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais, tautinių mažumų atstovai sudaro apie 15,4 proc. Lietuvos gyventojų. Skaitlingiausios bendruomenės – lenkai (6,5 %), rusai (5 %), baltarusiai (1 %), ukrainiečiai (0,5 %), žydai (0,1 %). Statistikos suvestinėse be minėtųjų pateikiami duomenys apie dar 10 bendrijų¹⁵⁵. Tuo tarpu į Sąvadą yra įtrauktos tik dvi tautinių mažumų – totorių ir karaimų – iš viso keturios vertybės: Visaginiečių totorių pavasario ūkio darbų pabaigtuvių šventė Sabantujus, Totorių vestuvių pyrago čiakčiako tradicija, Lietuvos totorių gastronomicinė tradicija ir Lietuvos karaimų vestuvių tradicija¹⁵⁶. Tokį neproporcingą¹⁵⁷ gyventojų skaičiui tautinių mažumų kultūros reprezentavimą Sąvade galima paaiškinti viena vertus pačių tautinių mažumų bendruomenių iniciatyvos stoka, kita vertus – nepakankamomis valstybės pastangomis paskatinti tautines mažumas puoselėti savo NKP ir integruoti jį į šalies kultūros procesus.

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 9. ASOCIACIJOS „TOTORIŠKAS SKONIS“ VEIKLA

Lietuvos totorių bendruomenė, pastebėjusi, kad totorių paveldas ir kultūra Lietuvoje nyksta, ir norėdama jį išsaugoti ateinančioms kartoms, surengė bendruomenės diskusiją ir 2019 m. įkūrė asociaciją „Totoriškas skonis“. Pirmiausia, asociacija įgijo tautinio paveldo produkto sertifikata (10 patiekalų), o 2020 m. Lietuvos totorių gastronomicinė tradicija buvo įrašyta į Sąvadą. Pasirodo, Lietuvos totoriai išsaugojo tokias tradicijas, kurios jau yra išnykusios jų kilmės šalyje Tatarstane. Asociacijos populiarumas, jų produktų paklausa visuomenėje yra labai didelė, asociacijos nariai dalyvauja daugelyje renginių, gauna daug gerų atsiliepimų. Juos susiranda labai daug žmonių, dažniausiai per ŽŪM tautinio paveldo svetainę. Turėdama tautinio paveldo produkto sertifikata ir dalyvaudama įvairiuose savivaldybių renginiuose, asociacija gauna lengvatų ar moka tik simbolinį mokestį, gauna gerą garbingą vietą, sulaukia dėmesio miesto šventėse Marijampolėje, Širvintose, Kaune, Alytuje, dzūkų festivalyje Subartonių kaime, kur šalia yra vienintelis Lietuvoje totorių muziejus, Trakuose, Medininkuose. Išimtis – Vilnius, kur bendruomenės vertybės pristatymui miesto švenčių metu netaikomos jokios nuolaidos. Įgyvendindama ES finansuojamą projektą „Virtuvė ant ratų“, asociacija įsigijo mobilią virtuvės įrangą kartu su ekranu, kuriame rodo totorių kultūrą. Renginiuose asociacija neapsiriboja tik gastronomija, siūlo ir tradicines totoriškas pramogas: šaudymą iš lanko, šachmatus, bendradarbiauja su Lietuvos etnosporto federacija. Į asociacijos veiklą nuolat įsitraukę 20 žmonių. Kylančias problemas Lietuvos totorių bendruomenė gali išspręsti pati, bet ko ji negali – tai padidinti

¹⁵⁵ Šaltiniai: <https://tmde.lrv.lt/lt/tautiniu-mazumu-kulturos-centrai-ir-tautines-bendrijos/statistika> ir <https://storymaps.arcgis.com/stories/d7ac6efa3e99480992e956f440a1b3ec>

¹⁵⁶ Dar kelios vertybės yra bendros kelių tautybių gyventojams ar perimtos iš senųjų kitatautučių krašto gyventojų: verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte praktikuoja ir lenkiškos tapatybės gyventojai; Palangos Jurignių tradicija atgaivinama remiantis be kita ko ir Šventosios latvių (kuršininkų) pateiktųjų liudijimais; poledinės bumbinamosios stintų žvejybos amatą dabartiniai Kuršių nerijos gyventojai yra perėmę iš seniau čia gyvenusių savo kalba ir papročiais latviams artimesnių kuršių/kuršininkų; Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamybos tradicijos kilmė susijusi su vokiečių valdžios sprendimais.

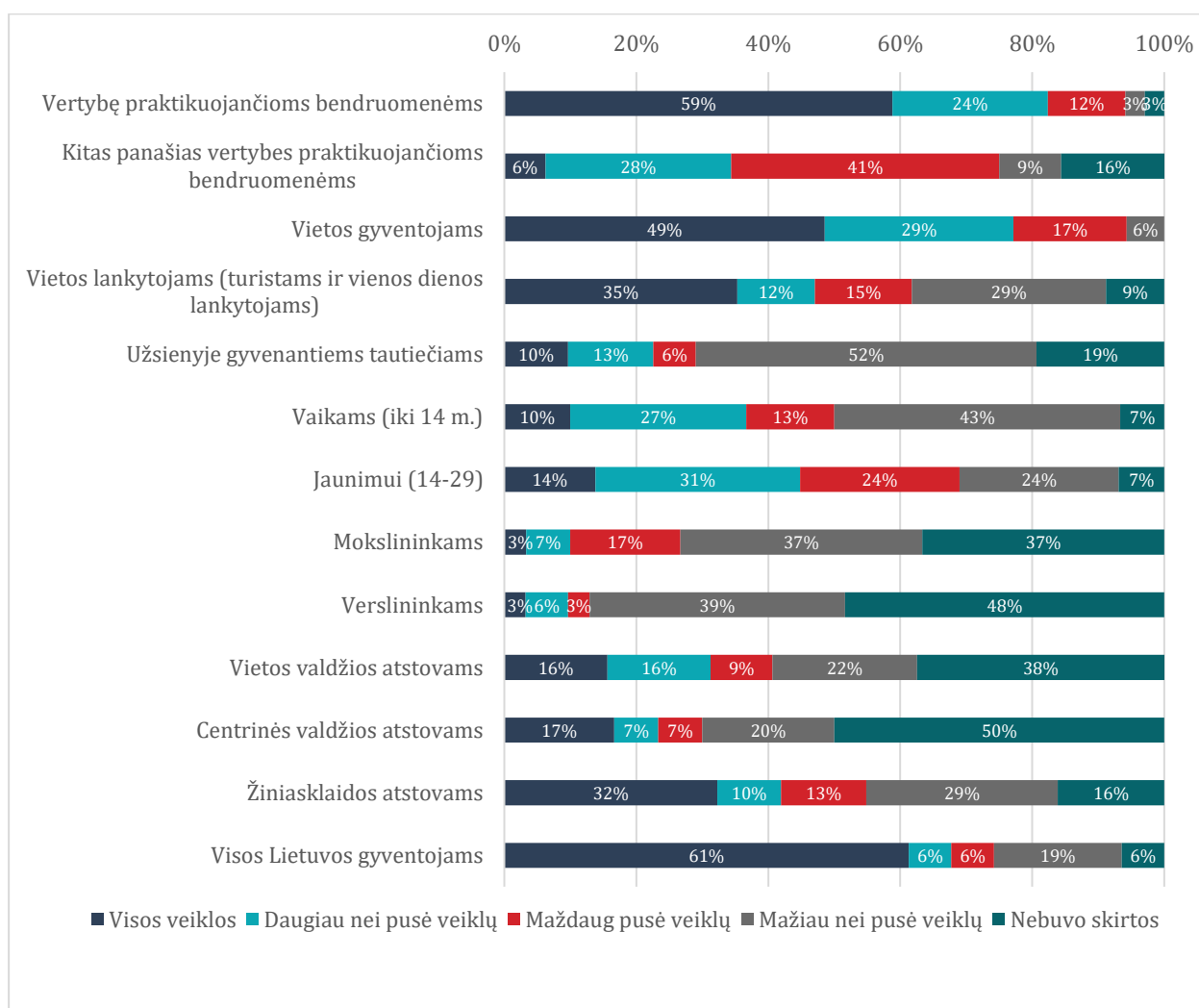
¹⁵⁷ Skaičiuojant pagal tautinių mažumų atstovų dalį šalies populiacijoje, tautinių bendrijų vertybių turėtų/galėtų būti du kartus daugiau nei šiuo metu.

paties Sąvado, kurio dalimi yra, žinomumo.

4.5 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ TIKSLINĖS AUDITORIJOS

2016-2021 metų laikotarpiu vykdytos NKP vertybių aktualizavimo veiklos daugiausia buvo skirtos vertybių bendruomenėms, vietos gyventojams ir visos Lietuvos gyventojams. Mažiausiai aktualizavimo veiklų buvo skirta verslininkams, mokslininkams, centrinės ir vietos valdžios atstovams (Paveikslas 17).

PAVEIKSLAS 17. KAM BUVO SKIRTOS 2 KLAUSIME ĮVARDINTOS AKTUALIZAVIMO VEIKLOS?

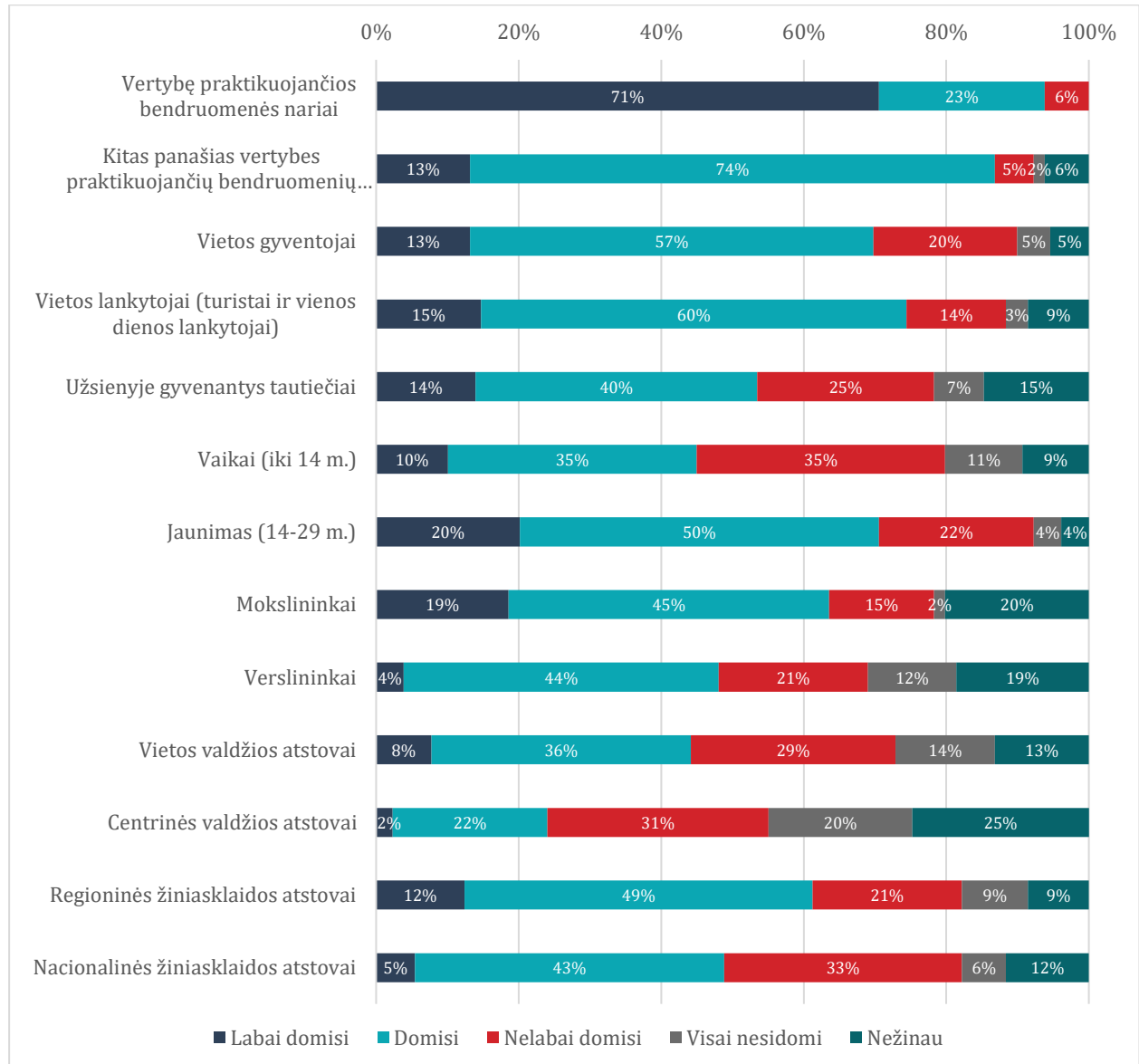

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa, Q 35.

Iš kitos pusės, NKP vertybes praktikuojančių bendruomenių narių vertinimu, būtent pačios bendruomenės labiausiai ir domisi jų atstovaujamosiomis NKP vertybėmis (Paveikslas 18). Šiuo klausimu pastebimi gana ryškūs skirtumai tarp paveldo bendruomenių. Pavyzdžiui, FiDi bendruomenės atveju, net 98 proc. respondentų pažymėjo, kad jų bendruomenė labai domisi jų atstovaujama vertybe, likusieji pažymėjo, kad domisi. Panašiai savo bendruomenės susidomėjimą vertina ir pirties lankymo tradicijos bendruomenės respondentai (atitinkamai 92 proc. ir 8 proc.). Palyginimui, etnoregioninių vertybių atveju, po 48 proc.

respondentų mano, kad jų bendruomenės domisi ir labai domisi jų atstovaujama vertybe, o 4 proc. mano, kad nelabai domisi. Mažiausias bendruomenės narių susidomėjimas savo praktikuojama vertybe, respondentų manymu, yra nacionalinės aprėpties vertybių bendruomenėse (55 proc. respondentų mano, kad jos labai domisi, 18 proc. – kad domisi, ir 27 proc. – kad nelabai domisi).

PAVEIKSLAS 18. KAS, JŪSŲ MANYMU, DOMISI JŪSŲ ATSTOVAUJAMA VERTYBE?

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa, Q 129.

Taigi, pastebimi šie tikslinių auditorijų prioritetai: 1) Pati paveldo bendruomenė, 2) Vietos gyventojai ir vietinė valdžia, ir 3) Plačioji visuomenė.

Didžiausias lūkestis buvo įrodyti „saviškiams“, kad tai, ką tu laikai vertybe, iš tikrųjų yra vertybė ne tik dėl asmeninio pomėgio ar požiūrio, bet ir dėl aiškaus institucinio-nacionalinio įvertinimo.

Kurtuvėnų Užgavėnės, Žemaitijos regiono fokus grupė

Tikslinės NKP aktualizavimo veiklų auditorijos plėtimas yra svarbus tiek, kiek jis prisideda prie vertybių išsaugojimo ir perdavimo. Masiškumo poreikis priklauso nuo konkrečios NKP vertybės pobūdžio. Pavyzdžiui, Dainų ir šokių šventė yra pati masiškiausia iš visų Lietuvos NKP vertybių, platus visuomenės dalyvavimas yra būtina jos išsaugojimo sąlyga. Masiškumas taip pat reikalingas miestų, miestelių ir kaimų švenčių tradicijoms palaikyti. Pastebima tendencija, kad vietos švenčių populiarumas formuoja labiau teigiamą vietos valdžios požiūrį į jas, skatina lankytojų susidomėjimą vietoje ne tik šventės metu. Kartu pastebima ir problema: augant masiškumui, didėja ir švenčių organizavimo kaštai, kuriems padengti reikalingi papildomi ištekliai. Kadangi tradicinės miesto šventės yra nekomerciniai renginiai, jų organizatoriai susiduria su sunkumais pritraukiant papildomų lėšų. Kita problema iškyla tuomet, kai masiškumas pradeda deformuoti tradicijos esmę, kai žiūrovų tampa daugiau nei dalyvių ir bendruomenės šventė tampa reginiu, nebeteikiančiu pasitenkinimo bendruomenės nariams. Galiausiai, masiškumas turi savo ribas. Pavyzdžiui, poledinės stintelių žūklės šventė Mindūnuose, pritraukianti mases lankytojų iš visos Lietuvos, jau pasiekė savo ribas ir nebegali daugiau plėstis, nes vieta yra ribota.

Tradicinių amatų, ypač nykstančių, atveju tikslinę auditoriją pritraukti yra sunkiau nei švenčių atveju. Be to, amatų perėmimas yra ilgas mokymosi procesas, todėl juo sudominti jaunimą yra sudėtinga. Galiausiai, iškyla tradicinių amatų produktų pritaikymo, panaudojimo klausimas, kai jų tradicinė funkcija jau yra išnykusi. Pavyzdžiui, pintinės juostos – tautinio kostiumo dalis, tačiau tautinis kostiumas šiais laikais jau retai naudojamas.

Tradicinių atlikimo menų atveju, svarbus vaidmuo pritraukiant auditoriją tenka švietimo įstaigoms, ypač muzikos ir meno mokykloms. Bendradarbiaudamos su kultūros įstaigomis ir paveldo bendruomenėmis, jos gali padėti perduoti tradiciją jaunajai kartai.

Labai svarbu, kad visos tradicijos būtų „vaikų akyse“. Reikia labai apgalvoti bendradarbiavimą su švietimu, su mokiniais. Nes jeigu tradicijos bus matomos ir girdimos, tai išauga tikimybė, kad atsiras vaikai, kurie norės jas perimti“.

Grojimas Peterburgo armonika, Aukštaitijos regiono fokus grupė

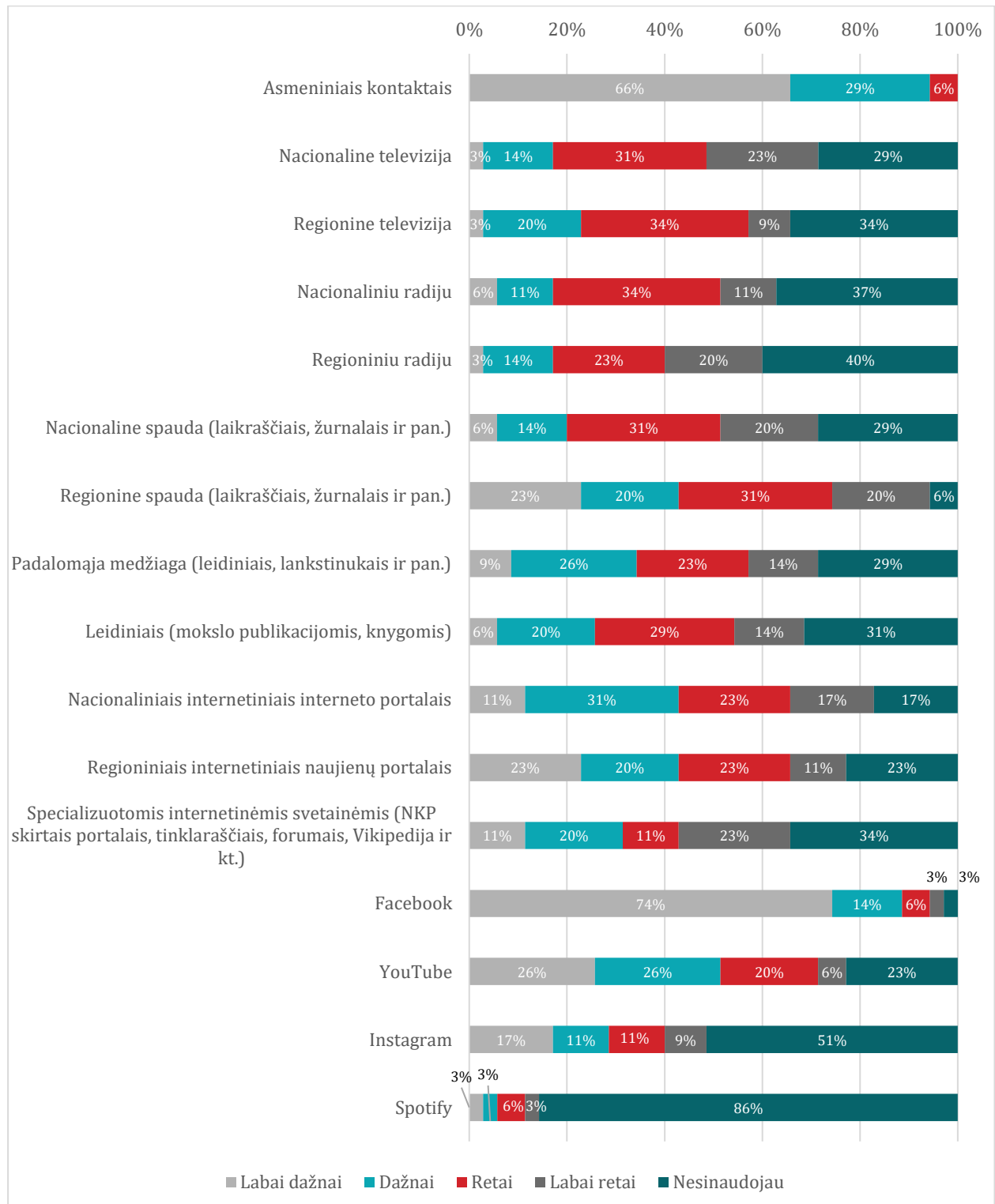
Varėnoje atsirado tradicinio muzikavimo dienos, vyksta pamokėlės, viso regiono meno mokyklos planuoja tradicinio smuikavimo dirbtuves, tai gal iš didelio būrio klasikinių smuikorių atsiras, kas susidomės ir tradiciniu smuikavimu.

Dzūkų smuikavimo tradicija, Dzūkijos ir Suvalkijos regionų fokus grupė

4.6 AKTUALIZAVIMO VEIKLOSE NAUDOJAMI BŪDAI, MEDIJOS

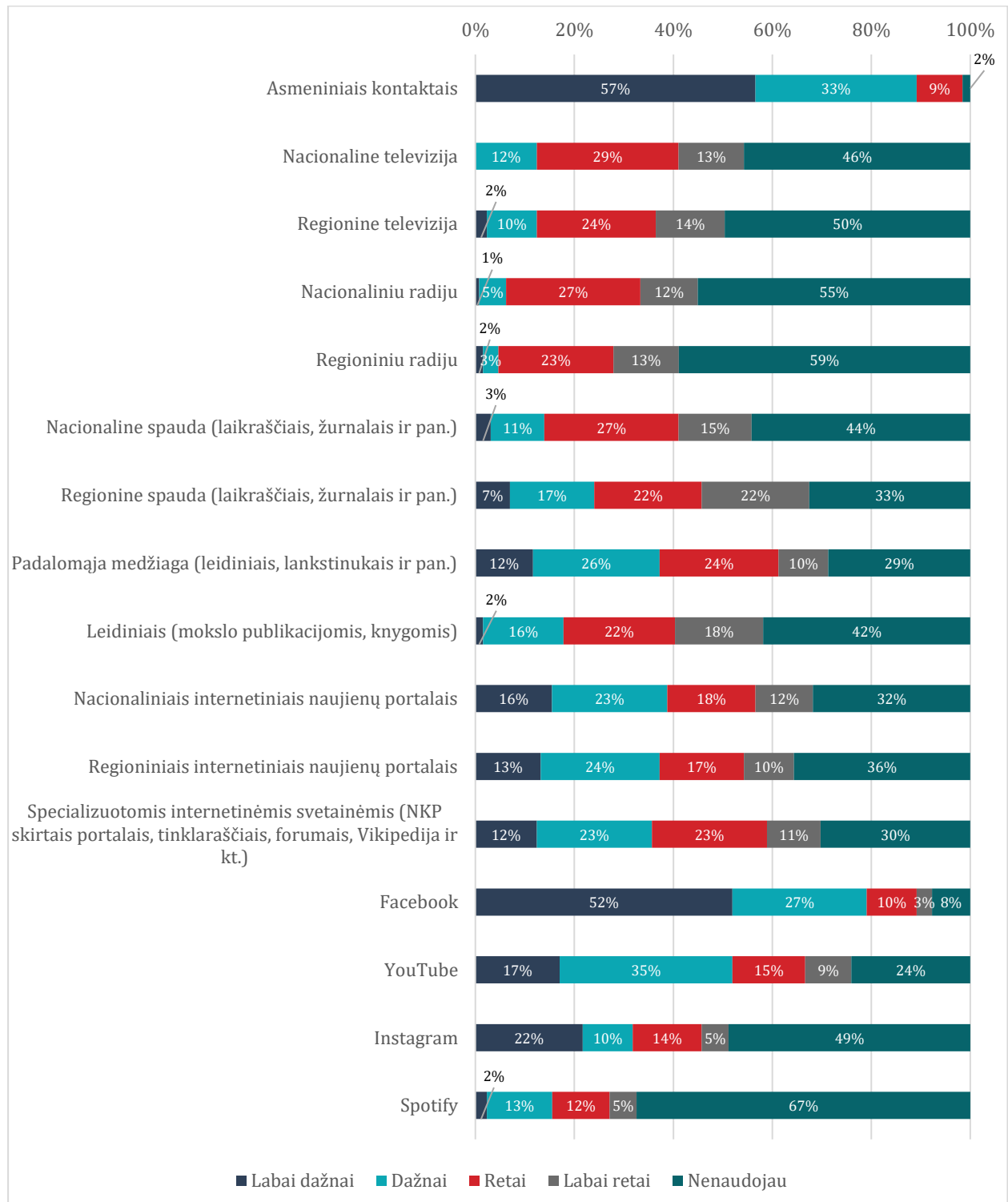
Pagrindinės komunikavimo priemonės, kuriomis naudojasi NKP bendruomenės (tiek vertybių teikėjai, tiek saugotojai ir vartotojai), yra asmeniniai kontaktai ir Facebook. Jais bendruomenių nariai daugiausia naudojosi, sklaidami žinią apie savo atstovaujamą vertybę, su ja susijusius renginius, naujienas ir pan. Asmeniniais kontaktais dažnai ir labai dažnai naudojasi 94 proc. apklausoje dalyvavusių NKP vertybių teikėjų ir 89 proc. bendruomenių narių. Facebook informacijos sklaidai dažnai ir labai dažnai naudoja 89 proc. teikėjų ir 79 proc. bendruomenės narių (Paveikslas 19 ir 20).

PAVEIKSLAS 19. KOKIOMIS KOMUNIKAVIMO PRIEMONĖMIS NAUDOJOTĖS, SKLEISDAMI ŽINIĄ APIE JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ, SU JA SUSIJUSIUS RENGINIUS, NAUJIENAS IR PAN.?

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa, Q 35.

PAVEIKSLAS 20. KOKIOMIS KOMUNIKAVIMO PRIEMONĖMIS NAUDOJOTĖS, SKLEISDAMI ŽINIĄ APIE JŪSŲ ATSTOVAUJAMĄ VERTYBĘ, SU JA SUSIJUSIUS RENGINIUS, NAUJIENAS IR PAN.?

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių bendruomenių apklausa, Q 129.

Iš kitos pusės, asmeniniai kontaktai ir Facebook yra pagrindiniai kanalai, per kuriuos paveldo bendruomenių nariai randa juos dominančią informaciją apie NKP vertybes (dažnai ir labai dažnai taip

informaciją randa atitinkamai 92 proc. ir 72 proc. apklaustųjų). Šiek tiek daugiau nei pusė apklaustųjų bendruomenių narių ieškomą informaciją randa YouTube kanale (54 proc. randa dažnai ir labai dažnai), o šiek tiek mažiau nei pusė – specializuotose internetinėse svetainėse: NKP skirtuose portaluose, tinklaraščiuose, forumuose, Vikipedijoje ir kt. (42 proc. randa dažnai ir labai dažnai).

Apklausoje dalyvavę bendruomenių nariai daugiausiai ieško informacijos, susijusios su NKP vertybių **socialine funkcija**, t.y. apie renginius ar veiklas, skirtas suburti žmones, besidominčius ta pačia vertybe (dažnai ir labai dažnai tokios informacijos ieškojo 88 proc. respondentų). Natūralu, kad šią informaciją jie randa artimiausioje aplinkoje – bendraudami asmeniškai ir per Facebook. NKP vertybių integravimas į socialinį gyvenimą buvo vienas iš trijų pagrindinių tikslų, kuriems pasiekti buvo skirtos NKP vertybių aktualizavimo veiklos tiriamuoju laikotarpiu, taigi, galima teigti, kad informacijos paklausa ir veiklų pasiūla šioje srityje sutampa. Nepaisant to, patys bendruomenių nariai veiklose, skirtose suburti žmones, besidominčius jų atstovaujama vertybe, dalyvavo šiek tiek rečiau nei kitose veiklose (Paveikslas 4).

NKP vertybių bendruomenių nariai taip pat dažnai ieško informacijos apie **NKP vertybių svarbą** bei išliekamąją vertę (dažnai ir labai dažnai tokios informacijos ieško 83 proc. apklaustųjų). Be to, bendruomenių nariai ir patys dažniausiai dalyvavo veiklose, skirtose paaiškinti, kuo vertybė buvo svarbi praeities kartoms, ir kokia yra jos išliekamoji vertė. Vis dėlto, sprendžiant iš NKP vertybių teikėjų apklausos, NKP bendruomenės vykdė šiek tiek daugiau veiklų, skirtų atskleisti vertybių aktualumui ir didinti jų prieinamumą, nei skirtų atskleisti vertybių svarbą (Paveikslas 7).

Mažiausia dalis bendruomenių narių ieško informacijos apie NKP vertybių prieinamumą ir apie su jomis susijusius produktus – gaminius ir paslaugas (dažnai ir labai dažnai tokios informacijos ieško atitinkamai 57 proc. ir 54 proc. apklaustųjų). Atitinkamai, bendruomenės vykdė mažiausiai veiklų, skirtų integruoti NKP vertybes į ekonominį gyvenimą, o taip pat ir mažiausiai dalyvavo tokiose veiklose.

Dauguma paveldo bendruomenių naudojami socialinėmis platformomis renginių ir produktų viešinimui. FB ne tik leidžia skleisti informaciją, bet ir padeda telkti bendruomenę, geriau pažinti auditoriją, gauti grįžtamąjį ryšį. Pavyzdžiui, Lietuvos etnosporto komitetas pagal FB auditoriją orientuojasi, kokius mokymus, pristatymus reikėtų organizuoti; asociacijoje „Dangaus sodai“ veikia net kelios FB grupės, kuriose sodų rišėjai anonsoja savo parodas, demonstruoja savo surištus sodus; dzūkų smuikavimo tradicija turi uždara ir atvira FB grupes; savo FB paskyrą turi ir Šilinių dzūkų grybavimo tradicija.

Asmeninių kontaktų ir FB naudojimo NKP aktualizavimui efektyvumas priklauso nuo komunikuojančiųjų asmeninių kompetencijų ir įgūdžių naudotis technologijomis. Atsižvelgiant į tai, kad didelė dalis NKP puoselėtojų yra vyresnio amžiaus ir gyvena kaimiškose vietovėse, nepakankamas jų kompiuterinis raštingumas ir/arba apsirūpinimas kompiuterinėmis priemonėmis yra kliūtis labiau panaudoti šiuolaikines technologijas. Tai paminėjo pvz. šiaudinių sodų rišimo tradicijos atstovė. Taip pat TIC atstovai atkreipė dėmesį į nepakankamus NKP puoselėtojų gebėjimus „pardavinėti“ savo vertybę, t.y. pristatyti taip, kad ji būtų prieinama ir įdomi potencialiems turistams – tiek Lietuvos gyventojams, tiek užsieniečiams. Pastebima, kad pandemija paskatino paveldo bendruomenes ir organizacijas (pvz. LNKC, Vilniaus ir Klaipėdos etninės kultūros centrus) dažniau naudotis informacinėmis technologijomis, įvairesniais būdais kalbėti apie NKP, jį pristatyti, mokyti (t.y. rengti virtualias parodas ir mokymus). Virtualūs renginiai ir socialiniai tinklai padeda plačiau paskleisti žinių apie NKP vertybes, sudominti didesnę auditoriją. Bendruomenės pripažįsta IT kaip veiksmingą priemonę NKP aktualizavimui, tačiau kartu teigia, kad technologijų naudojimas niekada neprilygs gyvam bendravimui.

Atskirą komunikavimo priemonių (medijų) grupę sudaro įvairūs internetiniai žemėlapiai ir duomenų bazės, kurie tarnauja kaip NKP vertybių elektroniniai ištekliai. Pavyzdžiui, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas internete skelbia Zenono Staniūno tritomės knygos „Sutartinės. Daugiabalsės lietuvių liaudies

dainos“ ir Stasio Paliulio knygos „Lietuvių liaudies instrumentinė muzika“ elektroninius išteklius¹⁵⁸, bei atveria vartotojams turtingą skaitmeninį liaudies muzikos fonogramų archyvą ir tautosakos garso įrašų duomenų bazę¹⁵⁹. Lietuvių kalbos instituto tvarkomos Lietuvių kalbos išteklių informacinės sistemos „E. kalba“ sudėtinė dalis – Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų bazė¹⁶⁰. UNESCO nacionalinės komisijos sekretoriatas, bendradarbiaudamas su Lietuvos kultūros tyrimų institutu, Tautodailės metų minėjimo proga 2020 m. sukūrė skaitmeninį Lietuvos kryždirbystės kelių žemėlapi, kuriame pristatomos reikšmingiausios su kryždirbyste siejamos vietovės ir talentingi tautodailininkai – kryždirbiai, dievdirbiai ir kalviai¹⁶¹. Vilniaus etninės kultūros centro sukurta svetainė¹⁶², pristatanti šiaudinių sodų rišimo tradiciją, yra tarptautiniu mastu pripažinta geroji praktika¹⁶³. Informacijos gausa, įvairove ir dinamiškumu išsiskiria VŠĮ „Pirties akademijos“ svetainė internete apie Lietuvišką pirtį¹⁶⁴, kuri taip pat yra pripažinta gera praktika¹⁶⁵.

Dar yra eilė internetinių platformų, kurios nors ir nėra tiesiogiai skirtos NKP vertybių aktualizavimui, tačiau netiesiogiai prisideda prie NKP aktualizavimo tikslų. Kultūros paveldo departamento administruojamame Kultūros vertybių registre¹⁶⁶ ir VĮ GIS-Centro tvarkomame Lietuvos erdvinės informacijos portale¹⁶⁷ nurodomi tiek dabartiniai, tiek istoriniai vietovardžiai; LR žemės ūkio ministerija tvarko Tautinio paveldo produktų duomenų bazę¹⁶⁸; Lietuvos kaimo turizmo asociacija yra sukūrusi tematinį turizmo informacijos puslapį internete „Amatų kelias“¹⁶⁹ ir tradicinio lietuviško maisto gidą www.skoniukelias.lt¹⁷⁰; VŠĮ „Baltijos aplinkos forumas“ parengė svetainę internete, pristatančią sertifikuotus saugomose teritorijose gaminamus produktus ir teikiamas paslaugas, tame tarpe susijusius su NKP¹⁷¹. Ypatingai internetinių produktų, susijusių su paveldu, kūrimą paskatino 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos priemonė „Prioritetinių turizmo plėtros regionų e-rinkodara“, pagal kurią 43 projektams skirta beveik 10 mln. eurų¹⁷². Keletas tokių projektų pavyzdžių: Klaipėdos rajono savivaldybės administracija parengė kulinarinį kruizą „Žuvies kelias“, apjungiantį pamario vandens išteklius, išpūdingus kraštovaizdžius, pamario laivadirbystės ir žvejybos istoriją, tradicijas ir folklorą¹⁷³. Trakų rajono savivaldybės administracija reikšmingai išplėtė savo turizmo informacijos svetainės turinį integruodami

¹⁵⁸ Žr. <http://sutartines.info/slaviunas/>

¹⁵⁹ Žr. <http://archyvas.llti.lt/lt/skaitmeninis-archyvas/>

¹⁶⁰ Žr. <https://ekalba.lt/lietuvos-vietovardziu-geoinformacine-duomenu-baze/>

¹⁶¹ Žr. <https://kryzdirbysteskelias.lt/about/>

¹⁶² Žr. <https://www.sodai.eu>

¹⁶³ Žr. <https://safeguardingpractices.com/good-practice/virtual-straw-gardens-gallery/>

¹⁶⁴ Žr. <http://pirtis.lt/lt>

¹⁶⁵ Žr. <https://safeguardingpractices.com/good-practice/pirtis-academy/>

¹⁶⁶ Žr. <https://kvr.kpd.lt/>

¹⁶⁷ Žr. <https://www.geoport.lt/vietovardziai>

¹⁶⁸ Žr. <https://www.tautinispaveldas.lt/>

¹⁶⁹ Trumpais aprašymais (lietuvių, anglų, vokiečių, rusų kalbomis) ir video filmais pristatomi 30 Tautinio paveldo produkto ženklą turinčių tradicinių lietuviškų amatų, pateikiama informacija kur su jais galima susipažinti. Žr. <https://www.atostogoskaimai.lt/amatukelias/>

¹⁷⁰ Aprašymais ir trumpais video filmais pristatomi 65 Tautinio paveldo produkto ženklą turintys tradiciniai lietuviški patiekalai, pateikiama informacija apie vietas, kur jų galima paragauti, siūlomi atitinkami keliavimo maršrutai. Svetainėje taip pat pristatomi visų etnografinių Lietuvos regionų kulinarinio paveldo ypatybės bei pagrindiniai lietuviškų patiekalų žaliavų šaltiniai: pievos ir laukai, vandens telkiniai, ūkiai bei miškai. Šalia kitų pristatomi ir keli produktai, susiję su vertybėmis įrašytais į nacionalinį NKP sąvadą – alus (žr. <http://www.skoniukelias.lt/receptai/alus/>), šimtalapis (žr. <http://www.skoniukelias.lt/receptai/simtalapis/>), kanapių spirgynė (<http://www.skoniukelias.lt/receptai/kanapiu-spirgyn/>), koldūnai (žr. <http://www.skoniukelias.lt/receptai/koldunai/>).

¹⁷¹ Žr. <https://gamtoje.org/>

¹⁷² Žr.

https://www.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/paraiskos_ir_projektai?priemone%5B%5D=148&evaluation_stage=167&elig_result=0&benefit_result=0&ff=1

¹⁷³ Žr. <http://zuvieskelias.lt/>

informaciją apie rajono NKP¹⁷⁴. Bendra tokių e-rinkodaros priemonių ypatybė – ypatingas dėmesys NKP instrumentinei vertei (konkrečiai – turizmui)¹⁷⁵:

- Vienas iš projektams keltų reikalavimų, kad projektas prisidėtų prie Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programos antrojo tikslo „Didinti Lietuvos, kaip turistinės valstybės, žinomumą ir gerinti jos įvaizdį“.
- E-rinkodaros priemonė suprantama kaip „iš anksto suplanuota, vykdymo trukme ir biudžetu apibrėžta konkreti e. rinkodaros veikla (pvz., internetinė svetainė, programa ir pan.), kuri yra nukreipta į turizmo įvaizdžio formavimą ir gerinimą, informavimą apie turizmo galimybes ar turizmo produktų pardavimo skatinimą tikslinėse rinkose.
- NKP terminas nevartojamas, tačiau implikuojama, kad NKP patenka į kultūros paveldo objektų apibrėžimą – „*tai viešieji archeologijos, istorijos, meno, mokslo ir technikos, urbanistikos paveldo objektai, folkloras, kulinarija, tradicijos ir liaudies amatai, šiuolaikiniai meno kūriniai ir mokslo laimėjimai, kolekcijos, kiti kultūros objektai ir saugomos teritorijos, kurių vertybės sudaro galimybes naudoti juos įvairioms turizmo rūšims*“.

Didelė dalis aukščiau minėtų internetinių žemėlapių ir duomenų bazių yra sukurti institucijų ir/arba atsiradę ne kaip tęstinės veiklos, o kaip tam tikro laike riboto projekto rezultatas. Tokių institucinių ir/arba projektinių NKP aktualizavimo priemonių privalumas – informacijos gausa, profesionalūs techniniai sprendimai ir kai kauriais atvejais informacijos pateikimas užsienio kalbomis. Trūkumai – informacijos neatnaujinimas projektui pasibaigus ir ribotas arba tik formalus NKP bendruomenių įtraukimas.

Fokus grupių diskusijų metu buvo akcentuojama visuomeninio transliuotojo – LRT – svarba NKP sklaidai. NKP bendruomenių atstovai pateikė pavyzdžių, kaip jų vertybės buvo pristatytos filmų (pvz. Jurginės Palangoje, Dainos iš marių dugno) ar bent TV studijos dekoracijų (pvz. šiaudiniai sodai LRT laidoje „Duokim garo“) forma. Kita vertus, NKP puoselėtojai išsakė ir kritikos visuomeniniam transliuotojui, pvz. dėl atsisakymo prisidėti prie filmo kūrimo (pvz. apie Šiaudinius sodus), nepakankamo bendradarbiavimo su KM, ar netinkamo NKP reprezentavimo, manydami, kad tai lemia labiau požiūris, nei lėšų trūkumas.

Paminėtinos ir iniciatyvos, prisidedančios prie NKP aktualizavimo per jo matomumo didinimą, siekiant kitų, neretai – komercinių ir reputacinių, tikslų. Pavyzdžiui „Lietuvos paštas“ yra išleidęs ženklų Dainų šventės, liaudies muzikos instrumentų, tradicinių amatų, kulinarinio paveldo temomis, „Eurovaistinės“, „Omnivos“, „Žiedės“ prekės ženklo reklaminėse kampanijose naudoti šiaudiniai sodai ir sutartinės.

4.7 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ REZULTATAI IR JŲ MATAVIMO BŪDAI

Atsižvelgiant į aktualizavimo tikslų apibrėžimą, laukiamus aktualizavimo veiklų rezultatus galima formuluoti kaip išaugusį NKP vertybių svarbos supratimą, aktualumą ir didesnę prieinamumą, bei NKP vertybių integravimą į kasdieninį kultūrinį, socialinį ir (arba) ekonominį gyvenimą atvejus. Šios dvi rezultatų grupės apžvelgiamos žemiau.

¹⁷⁴ Žr. <https://eventstrakai.lt/>

¹⁷⁵ Žr. 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ priemonės Nr. 05.4.1-LVPA-K-808 „Prioritetinių turizmo plėtros regionų e-rinkodara“ projektų finansavimo sąlygų aprašas Nr. 1, patvirtintas Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 4-789.

4.7.1 NKP SVARBA, AKTUALUMAS IR PRIEINAMUMAS

Apklausoje dalyvavę Lietuvos NKP vertybių teikėjai labai teigiamai vertina tiriamuoju laikotarpiu vykdytą aktualizavimo veiklą rezultatus. Jų vertinimu, stipriausias buvo **emocinis, pramoginis veiklų poveikis** dalyviams – 74 proc. apklaustų teikėjų tvirtai sutinka, kad veiklų dalyviai gerai praleido laiką, paįvairino savo kasdienybę (iš viso su šiuo teiginiu sutinka 91 proc. respondentų). Taip pat didelė dalis teikėjų (60 proc.) tvirtai sutinka, kad besidomintieji vertybe daugiau sužinojo apie jos istoriją ir svarbą praeities kartoms (iš viso su šiuo teiginiu sutinka 94 proc. respondentų), kad vertybė reprezentavo Lietuvos kultūrinį tapatumą (63 proc. tvirtai sutinka, iš viso sutinka 92 proc.) ir kad sustiprėjo ryšiai tarp vertybę praktikuojančios bendruomenės narių (60 proc. tvirtai sutinka, iš viso sutinka 91 proc.).

Taip pat teigiamai, bet ne taip tvirtai apklausti vertybių teikėjai vertina aktualizavimo veiklų poveikį vietos gyventojams ir NKP vertybių įvaizdžiui visuomenėje (su teiginiais, kad vietos gyventojai geriau suprato saugomos vertybės reikšmę jų bendruomenei ir pagerėjo vertybės įvaizdis visuomenėje tvirtai sutinka 34 proc., iš viso - 94 proc. respondentų). Panašiai teigiamai, bet nelabai tvirtai vertinamas ir prieinamumo padidėjimas (su teiginiu, kad žmonės iš kitų bendruomenių, plačioji visuomenė sužinojo apie vertybę, jos istoriją ir reikšmę šiuolaikiniame gyvenime tvirtai sutinka 37 proc., iš viso – 91 proc. respondentų).

Mažiausią poveikį, teikėjų nuomone, aktualizavimo veiklos turėjo vertybių integravimui į ekonominį gyvenimą. Tik 6 proc. respondentų tvirtai sutinka, kad daugiau verslininkų ir galimų paslaugų ar gaminių vartotojų susipažino su vertybe ir jos panaudojimo galimybėmis (iš viso sutinka 46 proc.). Tai –dėsningas rezultatas, turint omenyje, kad verslininkams buvo skirta tik nedidelė dalis aktualizavimo veiklų.

Tokių rezultatų vertinimą NKP vertybių teikėjai dažniausiai grindžia grįžtamoju ryšiu: renginių dalyvių atsiliepimais, komentarais socialiniuose tinkluose, išaugusiu žiniasklaidos susidomėjimu vertybe. Augantį susidomėjimą vertybe taip pat rodo pradedančiųjų praktikuoti vertybę skaičius, į renginių organizavimą įsitraukusių ir renginių dalyvių skaičius, norinčiųjų mokytis (pvz. groti, giedoti sutartines, mokytis pirtininkystės) skaičius, norinčiųjų įsigyti instrumentus skaičius, auganti paveldo produkto (pvz. Salantų pyrago, lavinamųjų rinkinių) paklausa, kvietimų dalyvauti renginiuose skaičius, užsakomų edukacijų skaičius ir pan. Bendruomenės, kurios kuria ir viešina virtualius produktus, pvz. virtualias pamokas, paskaitas, video siužetus YouTube kanale ar Facebook paskyroje, publikacijas internete, susidomėjimą vertybe gali įvertinti pagal peržiūrų skaičių. Be to, vertybės rėmėjų finansinis įnašas, mokslininkų ir etninės kultūros tyrinėtojų domėjimasis vertybe taip pat yra aktualizavimo veiklų rezultato rodikliai.

Tyrimo metu nenustatyta faktų, kad šalies ar atskirų vertybių mastu būtų renkami kiekybiniai duomenys, atspindintys NKP aktualizavimo rezultatus svarbos, aktualumo ir prieinamumo aspektais. 2014 m., 2017 m. ir 2020 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos arba Lietuvos kultūros tarybos užsakymu atliktuose Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimuose veiklos, galimai susijusios su NKP, nebuvo išskiriamos iš kultūros paveldo, amatų ir scenos menų ir tik 2020 m. tyrime domėtasi, ar gyventojai žino, kad UNESCO veikia ir nematerialių kultūros vertybių apsaugos srityje (50 proc. atsakė teigiamai)¹⁷⁶. NKP artimiausi šie bendresni gyventojų dalyvavimo kultūroje tyrimo rodikliai (žr. lentelę 12):

LENTELĖ 13. GYVENTOJŲ DALYVAVIMAS KULTŪROJE IR NKP

¹⁷⁶ Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis. UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „ESTEP Vilnius“, 2014; Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis. UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „Norstat LT“, 2017; Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2020. UAB „KOG institutas“, UAB „Norstat LT“, 2021.

GYVENTOJŲ DALYVAVIMO KULTŪROJE IR PASITENKINIMO KULTŪROS PASLAUGOMIS TYRIMŲ RODIKLIAI, GALIMAI SUSIJĘ SU NKP	RYŠYS SU NKP	TENDENCIJOS (2014→2017→2020 M.)
Dalyvavimas scenos menų saviveiklinėje ir mėgėjiškoje veikloje	Folkloro ansamblių dalyviai ir liaudies muzikantai galėjo rinktis atsakymų variantus „dainavo ...“, „grojo...“, „šoko...“	Nežymiai padidėjęs (tyrimo vykdytojų nuomone – nepakitęs) (13 % →14 % → 14 %)
Noras dalyvauti scenos menų saviveiklinėje ir mėgėjiškoje veikloje	Linke/nelinkę dalyvauti folkloro ansambliuose ar groti liaudies muzikos instrumentu galėjo atitinkamai atsakyti į klausimą ar jie linke/nelinkę dalyvauti scenos menų saviveiklinėje ir mėgėjiškoje veikloje	Reikšmingai išaugo neturinčiųjų nuomonės dalis (4% →5% → 12%). Pokytis fiksuotas tiek linkusių, tiek nelinkusių dalyvauti procento sumažėjimo sąskaita. Tiesa, nelinkusių dalyvauti procentas sumažėjo labiau nei linkusių dalyvauti (atitinkamai 77% →77% → 71% ir 19% →18% → 17%).
Scenos meno renginių (pvz., teatras, opera, muzikos koncertas ir pan.) prieinamumas	Atsakant į klausimą galimai buvo atspindimas ir folkloro renginių prieinamumo vertinimas	2017 m. tyrime nustatytas scenos menų prieinamumo vertinimo sumažėjimas, 2020 m. – pokyčio nebuvimas
Dalyvavimas vizualiųjų menų saviveiklinėje ir mėgėjiškoje veikloje	Amatai priskiriami vizualiųjų menų saviveiklinei ir mėgėjiškai veiklai	Dalyvavimas vizualiųjų menų ir amatų saviveiklinėje ir mėgėjiškoje veikloje augo (21 % → 25 % → 26 %)
Noras dalyvauti vizualiųjų menų saviveiklinėje ir mėgėjiškoje veikloje	Amatai priskiriami vizualiųjų menų saviveiklinei ir mėgėjiškai veiklai	Reikšmingai išaugo neturinčiųjų nuomonės dalis (3% →5% → 11%). Pokytis fiksuotas tiek linkusių, tiek nelinkusių dalyvauti procento sumažėjimo sąskaita. Tiesa, nelinkusių dalyvauti procentas sumažėjo labiau nei linkusių dalyvauti (atitinkamai 83% →80% → 78% ir 14% →15% → 11%).
Vaizduojamojo meno ir amatų prieinamumo vertinimas	Amatai priskiriami vizualiųjų menų saviveiklinei ir mėgėjiškai veiklai	2017 m. tyrime nustatytas vaizduojamojo meno bei amatų prieinamumo vertinimo sumažėjimas, 2020 m. – pokyčio nebuvimas
Dalyvavimas kultūros paveldo veiklose	Saviveiklinė, mėgėjiška veikla kultūros paveldo srityje apima daiktų kolekcionavimą, domėjimąsi senomis ar retomis knygomis, rankraščiais, spaudos ar garsiniais dokumentais, kraštotyros fondais, meno ir muzikos leidinių kolekcijomis ir pan., genealoginių ar istorinių įrašų ieškojimą archyvuose ir / arba internete. Dalis šio intereso gali būti susiję su NKP	Procentai besidominčiųjų visais minėtais aspektais padidėjo. Bendrai dalyvaujančių kultūros paveldo veiklose dalis reikšmingai augo (13% →16% → 25%).
Noras dalyvauti kultūros paveldo veiklose	Žr. aukščiau	Reikšmingai išaugo neturinčiųjų nuomonės dalis (3% →5% → 10%). Linkusių dalyvauti procentas beveik nepasikeitė (8% →7% → 7%). Nelinkusių dalyvauti sumažėjo (90% →88% → 83%).

Šaltinis: Parengta autorių pagal UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „Norstat LT“, 2017 ir UAB „KOG institutas“, UAB „Norstat LT“, 2021.

Siekiant bent iš dalies kompensuoti kiekybinių duomenų trūkumą, fokus grupių diskusijų ir atvejų studijų metodu buvo stengiamasi sužinoti dalyvių subjektyvią nuomonę apie tendencijas ir jas lemiančius veiksnius.

Tiek NKP bendruomenių atstovai, tiek ir kultūros bei TIC darbuotojai pastebi NKP vertybių Lietuvoje atgimimą, augantį jaunimo susidomėjimą liaudies šokiais, sutartinėmis, kai kuriais amatais, pvz. delmonų siuvinėjimu, sodų rišimu. Gausiai lankomos tradicinės šventės: FiDi, žiemos žūklės šventė Mindūnų kaime,

Palangos Jurginės ir kitos. Labai auga visuomenės susidomėjimas totoriška virtuve, asociacija „Totoriškas skonis“ kviečiama pristatyti savo gastronomicę tradiciją miestų, organizacijų ir šeimų šventėse. Plečiasi Lietuvos etnosporto populiarinimo veikla – organizuojamos Lietuviško ritinio (ripkos) ir ristinųjų varžybos kiekviename regione.

Pastebima tendencija, kad susidomėjimą NKP vertybėmis didina teigiamos emocinės patirtys. TIC atstovų teigimu, populiariausios ekskursijos, edukacijos, ekspozicijos yra tos, kurios įtraukia gyvą bendravimą, vietos kalbą, muziką, dainas ir šokius, tokiu būdu sukuriant lankytojams emocines patirtis. Pavyzdžiui, pristatant Muzikavimo cimbolais tradiciją per renginius, muziejuje, lankytojai turi galimybę ne tik išklausyti paskaitą apie instrumentą, bet ir patys pabandyti juo pagroti. Tai suteikia labai stiprių teigiamų emocijų. Taip pat susidomėjimą NKP didina profesionalus, patrauklus jo pateikimas. Tai akcentavo ir TIC, ir bendruomenių, ir kultūros įstaigų atstovai.

Daugelis NKP vertybių bendruomenių pabrėžia socialinę NKP funkciją. Pavyzdžiui, Profesionalių pirtininkų asociacija stengiasi prisidėti prie to, kad išsilaikytų visuomeninės pirtys, nes pirties lankymas yra kartu ir socialinis susibūrimas. Asociacija „Totoriškas skonis“ per Lietuvos totorių gastronomicę tradicijos populiarinimą siekia būti matomi ir priimami Lietuvos visuomenėje. Dainų švenčių tradicija padeda telktis išsivijojusiems lietuviams, palaikyti ryšius su Lietuva.

Galiausiai, labai svarbus yra nuoseklumas – visuomenės susidomėjimui NKP išlaikyti reikalingos ne spontaniškos, o tęstinės veiklos, nes tradicijų tęstinumui užtikrinti reikalingi ne tiek iš šalies stebintys žiūrovai, kiek aktyvūs dalyviai, galimai – tradicijų perėmėjai.

4.7.2 NKP INTEGRAVIMAS Į KITAS SRITIS

NKP IR KULTŪRA

NKP vertybės savaime yra kultūriniai reiškiniai arba kultūros produktai/paslaugos ar glaudžiai susijusios su jais. Taip pat ir instituciškai NKP vertybių saugojime ir aktualizavime svarbų vaidmenį atlieka kultūros lauko organizacijos – kultūros centrai, muziejai, meno kolektyvai ir pan. Taigi, NKP yra pilnai integruotas į kultūrinį gyvenimą.

NKP IR KULTŪRINĖ DIPLOMATIJA

Užsienio reikalų ministerijos atsakyme¹⁷⁷ nurodoma, kad Lietuvos interesų (taip pat ir susijusių su NKP) atstovavimas tarptautinėse organizacijose yra vienas iš Lietuvos diplomatinės tarnybos uždavinių. Kultūrinės diplomatijos požiūriu, NKP yra vienas iš tradicinės kultūros aspektų, padedančių pristatyti Lietuvos kultūros unikalumą, kurti Lietuvos kaip senų ir unikalių tradicijų šalies įvaizdį, padeda didinti Lietuvos patrauklumą. Tuo pat metu siekiama pristatyti Lietuvą kaip kūrybingą, inovacijų ir modernios kultūros šalį, todėl vykdant Lietuvos kultūros pristatymą užsienyje visuomet pirmenybė teikiama tokiems kultūriniais projektams, kuriuose šie du aspektai derinami. Nematerialaus, kaip, beje, ir materialaus kultūros paveldo permąstymas šiuolaikinėmis priemonėmis liudija tradicijos gyvybingumą ir aktualumą šiandienos visuomenei. Šią nuostatą iliustruoja kartu su atsakymu pateikta fotografija (Paveikslas 21).

¹⁷⁷ Kultūrinės diplomatijos skyriaus patarėjos Mėtos Mikelaitytės 2022-08-24 elektroninis laiškas

PAVEIKSLAS 21. RIMVYDO BARTKAUS INSTALIACIJA „NEPRIKLAUSOMYBĖS SODAI“, EKSPONUOTA JUNGTYNĖSE VALSTIJOSE ATKREIPIANT PLAČIOSIOS VISUOMENĖS DĖMESĮ Į LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATGAVIMO 30-METĮ

Šaltinis: URM

NKP IR SOCIALINIS GYVENIMAS

NKP integravimas į socialinį gyvenimą pasireiškia per poveikį bendruomenių telkimui, gyventojų savivarbos didinimui ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo skatinimui, o taip pat – per vietinės tapatybės stiprinimą, tolerancijos ugdymą bei indėlį į švietimą ir mokslą (Lentelė 14).

LENTELĖ 14. NKP INTEGRAVIMAS Į SOCIALINĮ GYVENIMĄ

INTEGRAVIMO Į SOCIALINĮ GYVENIMĄ ASPEKTAI	PAVYZDŽIAI
Bendruomenių telkimas, gyventojų savivarbos didinimas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas	Fokus grupių diskusijų metu daugelio NKP vertybių puoselėtojai pabrėžė, kad įrašius vertybę į Sąvadą tiek puoselėtojai, tiek platesnė bendruomenė pajuto pasididžiavimo jausmą, išaugo gyventojų aktyvumas ir bendruomeniškumas (pvz. FiDi išaugusį savanorių skaičių sieja su padidėjusiu žinomumu dėl įrašymo į Sąvadą). Taip pat užsimezgė glaudesnis bendradarbiavimas su kitomis prie vertybės išsaugojimo ir aktualizavimo prisidedančiomis organizacijomis (pvz. yra ne viena vertybė, peržengianti vienos savivaldybės ribas arba kurių teikėjai yra kelios organizacijos). Kita vertus, išsakyta ir nusiskundimų dėl neišsipildžiusių lūkesčių, pvz. FiDi organizatoriai iki šiol nepavyko pasiekti glaudesnio bendradarbiavimo su Vilniaus savivaldybe ir miesto tarnybomis. Prie pasiūlymų kaip dar labiau sustiprinti šį aspektą paminėti mokymai vietos valdžios atstovams; bendras visų

INTEGRAVIMO Į SOCIALINĮ GYVENIMĄ ASPEKTAI	PAVYZDŽIAI
	NKP vertybių tapatybės ženklo sukūrimas ir naudojimas tiek komunikacijos priemonėse, tiek fizinėse vietose, susijusiomis su NKP vertybėmis; NKP vertybės įrašymo į Sąvadą pažymėjimai, asmeniškai skirti vertybių puoselėtojams; kasmetiniai visų NKP vertybių puoselėtojų forumai.
Vietos tapatybės stiprinimas	Dauguma NKP vertybių tiesiogiai ar netiesiogiai prisideda prie vietos tapatybės stiprinimo. Bene ryškiausi to pavyzdžiai – verbos ir vėtrungės, kurios yra atitinkamai Vilniaus ir Klaipėdos regionų tapatybės ženklai ir būdingiausi suvenyrai.
Tolerancijos ugdymas	Etninių bendrijų NKP vertybių įrašymas į Sąvadą pats savaime yra labai reikšmingas dalykas keičiant Lietuvos visuomenės požiūrį į etnines grupes (tiesa, tokių vertybių kol kas yra tik 4, o taip reprezentuojamų etninių bendrijų tik 2 – totoriai ir karaimai). Be to, atskirų etninių bendrijų NKP aktualizavimo veiklose atvirai formuluojami šalia kitų ir tolerancijos ugdymo tikslai (pvz. asociacija „Totoriškas skonis“ šiemet vykdė Tautinių mažumų departamento finansuotą projektą „Totoriška virtuvė – raktas tautinei nesantaikai mažinti“). Šiame kontekste svarbu paminėti ir tam tikras įtampas tarp Užgavėnių tradiciją puoselėjančių bendruomenių iš vienos pusės ir valstybės bei savivaldybės įstaigų ir etninių bendruomenių iš kitos pusės dėl žydų ir kitų kitataučių vaizdavimo šventės metu. Viena vertus, suinteresuotos etninės grupės pagrįstai kelia klausimą dėl tokio jų vaizdavimo atsisakymo. Kita vertus, puoselėtojai tokiuose siūlymuose išvelgia tam tikrą cenzūrą. Toks klausimo kėlimas ir diskusija taip pat laikytini indėliu į etninių grupių geresnį tarpusavio supratimą ir bendrai visuomenės tolerancijos ugdymą.
Indėlis į švietimą ir mokslą	NKP ir švietimo bei mokslo ryšys yra abipusis. Švietimo įstaigos prisideda prie NKP vertybių perdavimo (pvz. Lazdijų meno mokykloje mokant klasikinio smuikavimo supažindinama ir su tradiciniu dzūkų smuikavimu). Savo ruožtu dalyvavimas NKP veiklose ugdo asmenines, socialines ir kultūrinės kompetencijas). Taip pat paminėtina, kad NKP prisideda prie mokslo raidos (per vertybių fiksavimą ir tyrinėjimą), o FiDi atveju – dar ir prie fizikos mokslų propagavimo. Visgi, NKP puoselėtojai išsakė norą, kad švietimiečiai geriau suprastų NKP ryšį su švietimu ir neatsisakytų bendradarbiauti su kultūros darbuotojais, kas šiuo metu neretai pasitaiko. Taip pat yra lūkestis, kad NKP pažinimas ateityje bus labiau integruotas į formalųjį ugdymą (pvz. etnosporto šakos galėtų būtų įtrauktos į fizinio aktyvumo programas).

Šaltinis: Sudaryta autorių.

NKP IR EKONOMINIS GYVENIMAS

NKP integravimas į ekonomiką pasireiškia per amatininkų produkcijos prekybą bei turizmą. Dalis NKP vertybių yra priskiriamos **amatų** sričiai, taigi, tokie amatininkų dirbiniai kaip verbos, vėtrungės, delmonai, juostos, šiaudiniai sodai, akmentašių gaminiai, kryžiai, kulinarinio paveldo produktai yra gaminami ir pardavimui. Jais prekiaujama ir NKP reikinius dažnai lydinčiose amatininkų mugėse. Kita vertus, amatininkai susiduria su žaliavų trūkumu ir brangumu bei jiems nepalankia konkurencine aplinka (rankų darbo gaminiai visada brangesni ir todėl mažiau paklausūs nei panaši masinė produkcija iš pigesnių natūralių medžiagų). Todėl, siekiant išlaikyti NKP amatininkų gaminius rinkoje ir taip išsaugoti pačių

tradicija, reikalingos amatininkų paramos priemonės. Šiuo metu dažniausiai taikoma parama amatininkams – lengvatinės sąlygos prekiauti renginių metu¹⁷⁸.

NKP puoselėtojai pateikė tokius siūlymus, kurie padėtų jiems geriau integruotis į ekonominį gyvenimą:

- 1) Lengvatinių sąlygų prekiauti renginių metu sudarymas ir Vilniaus mieste (pvz. asociacijos „Totoriškas skonis“ atstovo teigimu, skirtingai nei kituose miestuose, Vilniuje jiems nėra suteikiama jokių lengvatų);
- 2) Finansinės apskaitos paprastinimas;
- 3) Sąvado žinomumo didinimas (pvz. asociacija „Totoriškas skonis“ dalyvauja ir Sąvade, ir Žemės ūkio ministerijos Tautinio paveldo produkto programoje, tačiau vartotojai juos susiranda tik per pastarąją, o apie Sąvadą net nežino);
- 4) Verslo bendradarbiavimo tarpusavyje ir su NKP puoselėtojais skatinimas (pvz. Salantų pyrago vertybės atstovės manymu, pyragą kepatys verslininkai yra smulkūs ir turi ribotus pajėgumus, todėl jie nesinaudoja šios vertybės istorija savo verslo plėtojimui).

Kita sritis, per kurią vyksta NKP integravimas į ekonominį gyvenimą – tai **turizmas**. Tokio pobūdžio veiklos išsamiau aptartos dalyje „Aktualizavimo veiklose naudojami būdai, medijos“. Apibendrinant jų metu pasiektus rezultatus galima teigti, kad NKP vertybės prisideda prie atskirų vietovių ir regionų tapatybės, taigi, ir turistinio išskirtinumo, didinimo. NKP vertybės – masiniai renginiai (pvz. žvejybos šventės Neringoje ir Mindūnuose, Jurginės Palangoje), sutraukia didelį skaičių lankytojų. Svarbus aspektas – kad tokie renginiai organizuojami ne tik turistų gausiai lankomose vietose ir ne tik intensyviau turizmo sezonu. Tokiu būdu NKP prisideda prie tolygesnio lankytojų srauto paskirstymo erdvėje ir laike. Be to, NKP vertybių pagrindu plėtojami turizmo keliai¹⁷⁹ (pvz. vėtrungių kelias Klaipėdos regione, alaus kelias Biržų ir Kupiškio krašte), kuriamos ir lankytojams siūlomos edukacinės programos. Per tai pajamas gauna tiek edukacinių užsiėmimų organizatoriai, tiek dalyviai, tiek vietos verslai.

LR Ekonomikos ir inovacijų ministerijos (toliau – EIMIN) bei viešosios įstaigos „Keliauk Lietuvoje“ bendrame atsakyme¹⁸⁰ atkreiptas dėmesys į tai, kad 2022 m. vasario 4 d. Europos Komisija priėmė „Turizmo kelrodį“ – turizmo pokyčių planą, kuriame „kultūros ir kūrybos sektoriai: vystomas novatoriškas turizmas, grindžiamas kultūros paveldu, tradicijomis, menais ir autentiška kultūrine patirtimi“ yra paminėti tarp ekosistemų, turinčių tiesioginį poveikį turizmo ekosistemos žalinimo, skaitmenizacijos ir atsparumo didinimo pajėgumams.

Savo ruožtu turizmas taip pat daro poveikį NKP išsaugojimui. Viena vertus, jis gali padėti atvesti vartotoją, kas ypatingai svarbu nutolusiuose regionuose, ir taip sudaryti ekonomines prielaidas NKP puoselėjimui. Be to per turizmo produktų komunikavimą užsienio rinkoms informacija apie Lietuvos NKP tampa prieinama kitų šalių/kultūrų atstovams. Kita vertus, kai kuriais atvejais per didelis turistų susidomėjimas NKP vertybe gali daryti jai žalą. Pavyzdžiui, Kurtuvėnų Užgavėnių tradicijos puoselėtojai skundėsi tuo, kad į šventę atvyksta turistų grupės, kurios kaip žiūrovai vaikšto po miestelį be kaukių, „užsėda“ Užgavėnių dalyviams skirtus šventinius stalus. Taip bendruomenės šventė tampa masiniu renginiu, dėl ko šventėje

¹⁷⁸ Pz. Informacijoje apie 2023 m. Kaziuko mugę skelbiama, kad verbų rišėjoms, prekiaujančioms pačių rištomis verbomis, bei amatininkams demonstruojantiems tradicinius amatus mugės metu tam numatytose vietose vietinės rinkliavos už leidimo prekiauti išdavimą mokestis yra 50 proc. mažesnis nei nustatytas kitose vietose, kuriose numatyta prekyba kitais ne maisto gaminiiais. Prieiga 26-11-2022 per internetą <https://www.craftson.lt/kaziuko-muge>.

¹⁷⁹ Kaip turizmo maršrutai ir/ar kaip ilgalaikės tematinės bendradarbiavimo programos.

¹⁸⁰ LR Ekonomikos ir inovacijų ministerijos 2020-08-23 raštas Nr. (25.3-05Mr)-3-3374.

dalyvaujantiems bendruomenės nariams nebėra smagu ir svarstoma ateityje nebeskelbti šventės laiko ar netgi ją organizuoti kitoje vietoje.

Turimo sektoriaus atstovai nurodė keletą NKP integravimo į turizmą problemų ir jų sprendimo būdų.

TIC atstovų nuomone pagrindinės kliūtys, trukdančios didinti NKP vertybių žinomumą ir platesnį panaudojimą turizmui:

1. Nepakankamai iniciatyvios vietos bendruomenės ir NKP puoselėtojai (NKP puoselėtojai turėtų patys rodyti iniciatyvą, o ne tik laukti, kada turizmo informacijos centrai pasiūlys juos įtraukti į maršrutus)
2. Nepakankamas paslaugų verslo įsitraukimas paverčiant NKP vertybes į patrauklias paslaugas ir patirtis turistams
3. NKP veiklos nereguliarumas ir sudėtingas prieinamumas vartotojui (dažnai nėra galimybės užsakyti iš anksto arba gauti paslaugą be išankstinio užsakymo, NKP veiklos reikalauja specifinių žinių, kalbų barjeras)
4. Lėšų stoka viešinimui
5. Nepakankami NKP puoselėtojų gebėjimai kurti įtraukius produktus ir atitinkamai juos po to komunikuoti („*keliaujančiam žmogui svarbiausia yra veiklos ir patirtys, emocijos, susijusios su NKP vertybėmis, ne pačios vertybės savaime. Jeigu ekskursija, edukacija, ekspozicija nėra vien tik apie daiktą, jos būna populiarios. Taigi, vartotojams yra reikalinga patirčių, emocijų pasiūla*“¹⁸¹).
6. NKP Sąvadas nėra „draugiškas vartotojui“ (vėlgi lyginant su Tautinio paveldo produktu pristatymu internete) – reikalingas vertybių pristatymas ne pagal abėcėlę, bet pagal geografiją, pagal temas; trūksta informacijos, kur galima susipažinti su vertybe (kokiam muziejuje, amatų centre), ką susijusio su NKP galima parodyti vaikams, užsienio svečiams, kokios siūlomos su NKP susijusios paslaugos, koks renginių kalendorius

EIMIN ir VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ atsakyme paminėta, kad COVID—19 pandemijos metu sparčiai išaugus vietinio turizmo, tame tarpe ir NKP pagrindu kuriamų turistinių produktų, paklausai pastebėta, kad trūksta asmenų, užsiimančių NKP veikla, nepakanka edukacijų ir panašių paslaugų, netinkamos jų darbo valandos ir pan. Šią problemą siūloma spręsti stiprinant NKP praktikuojančių asmenų, tradicinių amatų centrų, turizmo informacijos centrų bei kelionių organizatorių bendradarbiavimą.

Kaip minėta dalyje „Aktualizavimo veiklose naudojami būdai, medijos“ kai kurių NKP integravimo į turizmą iniciatyvų naudą mažina jų projektinio pobūdžio nulemtas informacijos neatnaujinimas, o taip pat – NKP puoselėjančių bendruomenių, kaip lygiaverčio partnerio, neįtraukimas.

NKP IR APLINKOS APSAUGA

Kai kurių NKP vertybių saugojimo ir aktualizavimo veiklos yra labai glaudžiai susijusios su aplinkosaugos tikslais. Šiuo požiūriu didžiausią patirtį turi saugomų teritorijų direkcijos, tačiau ir kitų NKP vertybių puoselėtojai, šalia paveldosauginių uždavinių, stengiasi reaguoti ir į laikmečio aplinkosaugos problemas, pvz. Jurginių Palangoje organizatoriai šventės metu surengė skiautinių parodą „Jurgio vėliavos“, taip aktualizavodami tvarios gyvensenos bei pagarbos gyvajai gamtai temas. Savo ruožtu, aplinkos apsaugos politika daro tiesioginę įtaką kai kurių NKP vertybių, pvz. tradicinių žvejybos būdų, praktikavimui.

¹⁸¹ Mintys pasakytos fokus grupės diskusijos metu.

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos (toliau – VSTT) atsakyme¹⁸² nurodoma, kad NKP aktualizavimas ir sklaida tiesiogiai prisideda prie ekologinio švietimo, gamtosaugos stiprinimo, kultūros paveldo išsaugojimo, pritraukia lankytojus, skatina domėtis ir giliau pažinti gamtosaugines problemas, t. y. prisideda prie visų valstybinių parkų vertybių išsaugojimo.

Saugomų teritorijų (toliau – ST) direkčių veiklą, susijusią su NKP išsaugojimu reglamentuoja LR saugomų teritorijų įstatymas bei valstybinių parkų nuostatai. Pagal įstatymą tarp kitų valstybinių parkų steigimo tikslų yra propaguoti ir remti Lietuvos regionų etnokultūros tradicijas, sudaryti sąlygas moksliniams tyrimams gamtos ir kultūros paveldo apsaugos srityse (12 straipsnis). ST direkčių funkcijoms priskiriamas švietėjiškų, kultūrinių renginių organizavimas ir krašto materialios ir dvasinės kultūros paveldo propagavimas ir rėmimas bei jo apsauga (27 straipsnis). Valstybinių parkų nuostatuose, patvirtintuose įvairiais LR Vyriausybės nutarimais, numatyta saugomose teritorijose vykdyti tyrimus ir stebėjimus, kaupti informaciją tarp kitų ir kultūros paveldo apsaugos srityje, vykdyti švietėjišką ir kultūrinę veiklą, propaguoti gamtos ir kultūros paveldą bei jo apsaugą, propaguoti be kita ko dvasinės kultūros palikimą; užtikrinti tarp kitų dalykų ir kultūros paveldo vertybių apsaugą.

NKP integravimas į aplinkos apsaugos sritį konkrečiai pasireiškia tuo, kad surinkta tautosakinė ir kita medžiaga apie NKP panaudojama ST lankytojų centrų ekspozicijų, informacinių stendų, svetainių kūrimui, bei gamtos mokyklų veikloje. NKP taip pat pristatomas valstybinių parkų direkčių gamtosauginiuose ir etnokultūriniuose renginiuose, leidiniuose, edukacijose, žygiuose ir ekskursijose, moksleivių amatų stovyklose. Paminėtina ir Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos (toliau – VSTT) švietėjiška veikla parengiant ir platinant metodinius leidinius apie regionų architektūrą, kurie taip pat prisideda prie tradicinių amatų ir senųjų technologijų išsaugojimo ir tęstinumo¹⁸³. Dar viena svarbi priemonė NKP išsaugoti ir skleisti yra ST produkto ženklo¹⁸⁴ suteikimas amatininkų veikloms.

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDYS 10. NKP IŠSAUGOJIMAS IR AKTUALIZAVIMAS ŽEMAITIJOS NACIONALINIAME PARKE

Žemaitijos nacionaliniame parke įkurtame Platelių dvaro sodybos tradicinių amatų centre nuolat vykdomos įvairios edukacinės veiklos, rengiami seminarai, įkurtas audėjų klubas, reguliariai vyksta medžio drožybos užsiėmimai. Žemaitijos nacionalinio parko direkcija įgyvendino ne vieną projektą kryždirbystės paveldo išsaugojimui, kuriuose dalyvavo ne tik tautodailininkai, amatų meistrai, bet ir jaunimas – meno mokyklos mokiniai, neformalios vaikų švietimo programos „Meninė medžio drožyba“ moksleiviai. Kasmet kartu su vietos bendruomenėmis, kitomis įstaigomis švenčiamos tradicinės šventės, atgaivinta Trijų karalių šventė ir Joninės, tęsiama ir saugoma Užgavėnių tradicija. Rengiama medžiaga pateikti paraišką į nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą įrašyti Užgavėnes Plateliuose.

Tarp kliūčių NKP išsaugojimui ir aktualizavimui labiau prisidėti prie aplinkos apsaugos tikslų VSTT atsakyme paminėta:

1. Lėšų trūkumas ir finansavimo nepastovumas – „beveik visos lėšos NKP išsaugojimui ir aktualizavimui yra gaunamos iš projektų, o tai nėra pastovus finansavimas. Kasmetinis ST direkčių veiklos finansavimas iš valstybės biudžeto apskritai nėra pakankamas, o NKP

¹⁸² Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos 2022-08-05 raštas Nr. S-152(4.6).

¹⁸³ Žr. <https://alkas.lt/2013/04/28/bus-pristatyti-nauji-leidiniai-apie-tradicine-kaimo-architektura/>

¹⁸⁴ Pagal Saugomų teritorijų produkto nuostatus, ženklo suteikimo tikslas yra „skatinti darnų vystymąsi saugomose teritorijose, sudaryti papildomas veiklos galimybes šiose teritorijose gyvenantiems ir veikiantiems fiziniams ir juridiniams asmenims, suteikiant saugomos teritorijos lankytojui galimybę rinktis prekes, kurias pagamintos, ar paslaugas, kurias teikiamos jo lankomoje saugomoje teritorijoje, prisidedant prie saugomos teritorijos steigimo tikslų įgyvendinimo ir vietos ekonomikos vystymo“. Tarp amatininkams privalomų ženklo suteikimo kriterijų yra įsipareigojimas gaminti ir kurti prekes, išsaugant regiono tradicijas. Prieiga 26-11-2022 per internetą <https://vstt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/saugomu-teritoriju-produkto-zenklas>.

išsaugojimas joms nėra nustatytas kaip prioritetas“; kai NKP vertybė yra įtraukiama į sąvadą, jai numatomos ir išsaugojimo priemonės, tačiau dažniausiai nėra numatomos lėšos toms priemonėms įgyvendinti.

2. Žmogiškųjų išteklių trūkumas – po regioninių parkų ir rezervatų direktijų reorganizacijos naujose ST direkcijose yra tik po vieną specialistą nematerialiam kultūros paveldui. Kita vertus, rašte išsakoma nuomonė, kad nematerialaus kultūros paveldo specialisto pareigybės įsteigimas kiekvienoje iš naujai įsteigtų ST direkcijų sudaro prielaidas kryptingiau vykdyti veiklas, susijusias su NKP puoselėjimu.
3. Nepakankamai glaudus bendradarbiavimas tarp Kultūros ir Aplinkos ministerijų.
4. Nepakankamas Aplinkos ministerijos įsitraukimas ir NKP svarbos suvokimas
5. Nepakankamas teisinis reguliavimas ir visuomenės suvokimas – „trūksta teisinio reguliavimo, kuriame būtų aiškiai įvardyta, kad ST sistema saugo ir propaguoja nematerialųjį ir materialųjį kultūros paveldą, tuo pačiu supratimo, kad tai labai svarbu visai integruotai ST sistemai“.

NKP IR NEKILNOJAMOJO IR KILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO APSAUGA

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 5 straipsnio 10 dalimi, Kultūros paveldo departamentas prie kultūros ministerijos (toliau – KPD) „metodiškai vadovauja nekilnojamojo ir kilnojamojo kultūros paveldo apsaugai, todėl su nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimu tiesiogiai nėra susijęs. Kita vertus, kaip pažymima KPD (toliau – KPD) atstovo atsakyme¹⁸⁵ NKP saugojimas netiesiogiai prisideda prie nekilnojamojo kultūros paveldo objektų autentiškų vertingųjų savybių restauravimo ir jų išsaugojimo. Vadovaujantis paveldo tvarkybos reglamento (toliau PTR) 3.08.01:2013 „Tvarkybos darbų rūšys“ 7 skyriaus 20 punktu nuostatomis, restauravimo darbams atlikti naudojamos specialios technologijos ir medžiagos, kurių savybės yra suderinamos su kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių medžiagiškumu – atliekant restauravimo darbus naudojamos istorinės technologijos – tradiciniuose amatuose sujungtos žinios ir metodai. Taip pat vadovaujantis PTR 2.13.01:2022 „Archeologinio kultūros paveldo tvarkyba“ 10 skyriaus 116 punktu, kai visi restauravimo darbai turi būti atliekami remiantis fiksavimo, tyrimų ir natūros duomenimis arba skaičiuojamaisiais modeliais, kurie sudaromi pagal išlikusias tikslas žymes (pėdsakus) ir analogus (jeigu tokius modelius galima sudaryti), galima daryti išvadą, kad atkuriant vertingąsias objekto savybes pagal tikslas žymes ir analogus svarbu naudoti specialiąsias technologijas, kurios naudojamos ir tradiciniuose amatuose. Taip pat atliekant taikomuosius tyrimus patikslinamas kultūros paveldo vertingųjų savybių medžiagiškumas ir praeityje naudojamos gaminimo technologijos, kurios gali patikslinti kai kurių tradicinių amatų gamybos metodikas ir tradicijas.

Paminėtinos kelios iniciatyvos, susijusios su NKP, kurias vykdo įvairios kitos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje veikiančios organizacijos. VŠĮ „Kultūros paveldo akademija“ ir Lietuvos liaudies buities muziejus organizuoja mokymus ir kitas metodines priemones medinių pastatų meistrams, restauratoriams ir savininkams, kurių tikslas – užtikrinti senųjų amatų ir meistrystės bei tradicinių technologijų tęstinumą paveldo statinių tvarkyboje ir priežiūroje¹⁸⁶. BĮ „Kultūros paveldo centras“, bendradarbiaudamas su Kultūros paveldo departamentu, BĮ Kultūros infrastruktūros centru ir Norvegijos partneriais vykdo projektą Fixusmobilis, kurio metu vyksta vieši pristatymai, konsultacijos, seminarai ir praktiniai mokymai, skirti bendruomenėms bei kultūros paveldo savininkams ir valdytojams;

¹⁸⁵ KPD Paveldosaugos ir metodinio skyriaus vyriausiojo specialisto Dainiaus Viešūno 2022-08-26 elektroninis laiškas.

¹⁸⁶ Žr. <https://paveldo-akademija.lt/blog/category/projektai/> ir <http://aristavelesdvaras.lbm.lt/2016/11/02/atidarytas-medines-architekturos-paveldo-konservavimo-tyrimu-ir-mokymu-centras/>

supažindinama su senosiomis technologijomis¹⁸⁷. Minėtas iniciatyvas reikšmingai paskatino Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų parama¹⁸⁸.

Dar vienas NKP ir materialaus kultūros paveldo integracijos aspektas tas, kad kultūros paveldo objektuose ir/arba materialaus kultūros paveldo aktualizavimo renginiuose (pvz. Europos paveldo dienos) dažnai vykdoma veikla susijusi su NKP, tokiu būdu prisidedant prie jo išsaugojimo ir aktualizavimo.

NKP IR ŠVIETIMAS

Kaip pažymima Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atstovo atsakyme¹⁸⁹, vienas iš švietimo tikslų – „*perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokslinei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis, taip pat garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą, puoselėti krašto atvirumą ir dialogiškumą*“¹⁹⁰. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija¹⁹¹ remiasi Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme ir Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ įtvirtintais vertybiniais principais:

1. humaniškumo, demokratiškumo ir lygių galimybių, pilietiškumo, laisvės realizavimo ir etikos, tolerancijos ir dialogiškumo;
2. tautinės tapatybės, istorijos pažinimu grįsto tradicijos tęstinumo ir atvirumo kultūrų įvairovei;
3. bendradarbiavimo, bendro darbo ir įvairių visuomenės grupių nuomonių nuolatinio keitimosi ir indėlio į bendrus tikslus;
4. kūrybiškumo, išradingumo, saviraiškos, savo ir visuomenės sėkmės kūrimo generuojant idėjas ir jas įgyvendinant, kontekstualaus atvirumo naujovėms ir geriausiai pasaulio praktikai;
5. atsakingumo už savo veiksmus, aktyvaus rūpinimosi savimi, aplinka, bendruomene, valstybe, veiksmingo veikimo siekiant tikslų.

Atnaujintose Bendrojo ugdymo programose atsiranda kultūrinės kompetencijos apibrėžtis. Kultūrinė kompetencija – tai kultūrinės savimonės ugdymas, grįstas žiniomis, aktyvia kultūrine raiška ir kultūriniu sąmoningumu. Bendrojo ugdymo mokyklose apie etnokultūrą ir reikšmingą kultūros paveldą mokiniai mokosi per įvairias pamokas: lietuvių kalbos ir literatūros, istorijos, geografijos, menų, etninės kultūros (pasirenkamasis dalykas) ir kt. Be to, yra galimybė visų dalykų pamokose labiau gilintis būtent į savo gimtojo miesto, kaimo, apylinkių žymiausias asmenybes, jų kūrybą, veiklą, taip pat nematerialiosios kultūros aspektus, tarmes, tautosaką, tradicijas. Atnaujinant ugdymo turinį, siūloma dalį ugdymo turinio formuoti patiems mokytojams.

Pagal Švietimo įstatymo 15 straipsnio nuostatas neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais; formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomų dalykinių kompetencijų. Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo neformaliojo vaikų švietimo ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai. Neformaliajam vaikų švietimui taip pat priskiriamas ir formalųjį švietimą papildantis ugdymas, kurį vykdo muzikos, dailės, kitos menų, sporto mokyklos. Šioje srityje vykdomi etnokultūriniai

¹⁸⁷ Žr. www.fixusmobilis.lt

¹⁸⁸ Žr. <https://www.eeagrants.lt/>

¹⁸⁹ ŠMSM Mokymosi visa gyvenimą departamento Neformalaus švietimo skyriaus vyriausiosios specialistės Emilijos Bugailiškienės 2022-09-15 elektroninis laiškas.

¹⁹⁰ Žr. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489, 3 straipsnio 4 punktas.

¹⁹¹ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XII-745.

projektai: „Lietuvos kulinarijos ir etninio paveldo išsaugojimas ir puoselėjimas“, skirtas profesinio mokymo įstaigų mokiniams, „Mūsų lobynai“, skirtas bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams, taip pat kraštotyrimai-kūrybiniai konkursai „Šeimos istorija – mano istorija“, „Tautos dvasios beiėškant“ ir „Ekspozitai – laikmečio liudininkai“. Šių projektų tikslas – skatinti mokinius giliau suvokti savo tapatumą, perimti patirtį, formuoti nuostatas gerbti ir puoselėti tradicijas; ugdyti mokinių supratimą apie šventes, jų tradicinius patiekalus, ruošimą bei pateikimą padėti išsaugoti, populiarinti ir skleisti informaciją apie materialųjį ir nematerialųjį kultūros paveldą; supažindinti su Lietuvos kultūros paveldo etnografinių regionų savitumu – tautiniais rūbais, papročiais, tarmėmis ir patarmėmis, tautosaka, muzikiniu folkloru, kulinarijos paveldu. Etnokultūrinuose renginiuose kiekvienais metais dalyvauja daugiau kaip 10 000 mokinių ir mokytojų.

Taip pat paminėtina, kad ŠMSM prisideda prie informuotumą apie materialų ir nematerialų kultūros paveldą didinimo, organizuodama forumus, konkursus, akcijas bei Lietuvos moksleivių dainų šventes.

Vaikų švietimo krepšelio lėšomis yra finansuojamos Etnokultūros, Pilietiškumo, Turizmo ir kraštotyros neformaliojo vaikų švietimo programos, kuriose mokosi:

LENTELĖ 15 NEFORMALIAUS ŠVIETIMO PROGRAMŲ DALYVIAI (LAPKRIČIO 30 D.)

Neformalaus švietimo programos	2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021	
	Skaičius	Proc.*	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.
Turizmas ir kraštotyra	280	2	919	1	929	1	933	1	839	1	732	1	779	1
Etnokultūra	252	2	2096	3	2054	3	1734	2	1565	2	1231	2	1556	2
Pilietiškumas	414	3	5071	7	5282	7	4800	6	5377	6	3898	5	4947	5
Iš viso mokinių skaičius	946	n/a	8086	n/a	8265	n/a	7467	n/a	7781	n/a	5861	n/a	7282	n/a

* Čia ir toliau – dalis nuo visų neformaliojo vaikų švietimo krepšelio lėšomis pasinaudojusių mokinių skaičiaus

Šaltinis: Parengta autorių pagal ŠMSM duomenis.

ŠMSM atsakyme paminėta viena problema, trukdanti didesne apimtimi prisidėti prie NKP išsaugojimo ir aktualizavimo – etnologijos studijų mažesnis populiarumas, lyginant su kitomis programomis. ŠMSM nuomone aukštosios mokyklos kartu su darbdaviais turėtų aktyviau populiarinti etnologijos studijas, atnaujinti jau vykdomas studijų programas, kad šios taptų patrauklesnės stojantiejiems. Taip pat vertėtų dalykus, suteikiančius etnokultūrinių kompetencijų, įtraukti į rengiamas naujas ar atnaujinamas jau vykdomas pedagogų rengimo studijų programas.

ŠMSM pateikti atsakymai indikuoja, kad švietimo kontekste NKP terminas nėra vartojamas, o NKP įvardijamas kaip etninė kultūra. Tyrėjų nuomone skirtingų terminų vartojimas galimai yra kliūtis NKP integracijai į švietimo sritį.

NKP IR ŽEMĖS ŪKIS / KAIMO PLĖTRA

Žemės ūkio ministerija (toliau – ŽŪM) savo atsakyme¹⁹² nurodė, kad NKP išsaugojimas ir aktualizavimas yra susiję su ŽŪM uždaviniais tautinio paveldo produkto¹⁹³ srityje. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos

¹⁹² Daivos Belevičienės, ES reikalų ir paramos politikos departamento Programos LEADER ir kaimo plėtros skyriaus patarėjos 2022-09-12 elektroninis laiškas.

¹⁹³ Pagal Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymą, tautinis paveldas – praeityje tautos sukurtas ir iki šių dienų išlikęs materialusis ir nematerialusis etninės kultūros paveldas; tautinio paveldo produktas – tradicinis gaminytis, tradicinės veislės augalas,

tautinio paveldo produktų įstatymu bei Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcija ir įgyvendindama Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos 2020–2024 m. veiksmų plano 1.1. uždavinio 1.1.1. (.1.1) veiksmą „numatyti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos ilgalaikes kryptis ir siekiamus rezultatus, formuojant bendrą integralios paveldo apsaugos politiką“, ŽŪ ministro įsakymu 2021 m. patvirtintas 2021–2025 metų tautinio paveldo produktų valstybinės apsaugos veiksmų planas, tarpinstitucinis veiksmų planas, kurio tikslas – plėtoti valstybės pagalbą, skatinančią tautinio paveldo produktų išsaugojimą, kūrimą ir realizavimą.

Šiame dokumente suplanuoti 5 uždaviniai:

1. Tęsti tautinio paveldo produktų sertifikavimo procesą;
2. Teikti valstybės pagalbą tradiciniams amatininkams ir Europos Sąjungos paramą tradicinių amatų centrums;
3. Plėtoti ir koordinuoti tradicinių amatų mokymus;
4. Populiarinti tautinio paveldo produktus ir jų kūrėjus;
5. Vykdyti tyrimus ir studijas, susijusių su tradicinių amatų išsaugojimu.

Kiekvieno uždavinio įgyvendinimui suplanuotos konkrečios priemonės (veiksmai) ir įgyvendinančios institucijos: Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, VŠĮ Kaimo verslo ir rinkos plėtros agentūra, Lietuvos kaimo turizmo asociacija, Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Tradicinių amatų centras, Užsienio reikalų ministerija.

ŽŪM įsteigtos VŠĮ Kaimo verslo ir rinkos plėtros agentūros administruojamoje svetainėje internete www.tautinispaveldas.lt skelbiama informacija apie sertifikuotus 883 tradicinius amatininkus, 19 tradicinių amatų centrų, 95 etnografinius kaimus, o taip pat – naujienos apie edukacinius renginius ir naudinga informacija tautinio paveldo produkto kūrėjams. Deja, kaip ir kaimo turizmo bei saugomų teritorijų atitinkamose informacinėse priemonėse (www.skoniukelias.lt, www.atostogoskaime.lt/amatukelias, <https://saugoma.lt/saugomos-teritorijos-produkto-zenklas>) tautinio paveldo produkto svetainėje internete taip pat nėra tiesioginių nuorodų į nacionalinio NKP Sąvado vertybes bei jas puoselėjančias bendruomenes.

Tokios iniciatyvos didina NKP instrumentinės vertės panaudojimą alternatyvių kaimo verslų plėtrai. Kita vertus, jos parodo, kad dėl menko tarpinstitucinio bendradarbiavimo kyla veiklos dubliavimo ir neefektyvaus lėšų panaudojimo rizika.

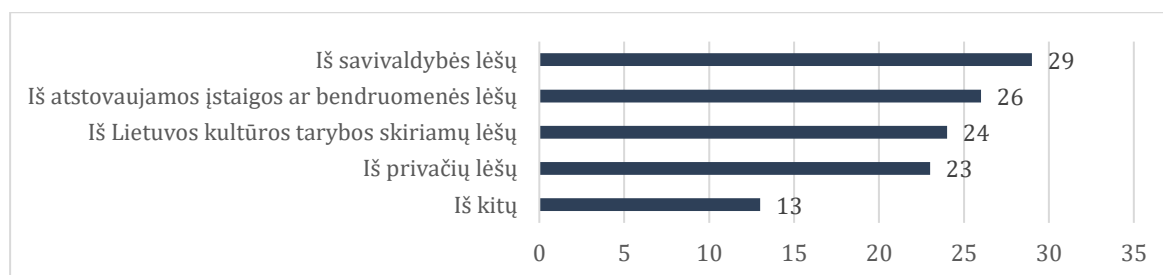
gyvūnas ar jų produktas, gamtos gėrybių produktas, taip pat tradicinė paslauga, tradicinė mugė, pasižymintys istoriškai Lietuvoje ar jos atskirame etnografiniame regione susiklosčiusia forma, sudėtimi ar kitais kokybiniais ypatumais ir sertifikuoti teisės aktų nustatyta tvarka. Kaip nurodoma tautinio paveldo produktų populiarinimui skirtoje svetainėje internete www.tautinispaveldas.lt „tradicioniai amatai yra viena iš alternatyvių veiklos rūšių ir gali duoti nemažą teigiamą ekonominę ir socialinę naudą kaimo vietovėms. Ši veikla yra naujų darbo vietų ir pajamų šaltinis kaimo gyventojams, o kitas labai svarbus aspektas yra tai, kad tradicinių amatų gaminių gamyba įgalina išsaugoti ir etninės kultūros vertybes.“

4.8 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ FINANSAVIMO ŠALTINIAI

NKP vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos finansuojamos iš įvairių šaltinių: nuosavomis organizatorių lėšomis (biudžetinių įstaigų atveju – valstybės ar savivaldybės biudžetu), gavus Lietuvos kultūros tarybos ar savivaldybių projektinį finansavimą, su privačių rėmėjų parama (pinigine, bet dažniau paslaugomis ar prekėmis), iš dalyvio mokesčio (pvz. tradicinių šokių vasaros stovyklose) ar net organizuojant amatininkų gaminių aukcionus (pvz. šiaudinių sodų). Reikšmingai finansavimo poreikį mažina savanorių – NKP „fanų“ – dalyvavimas (pvz. FiDi paskelbus Lietuvos NKP vertybe, fiksuotas savanorių skaičiaus augimas). Vienai iš tradicijų – dainų ir šokių šventei – yra teikiama išskirtinė valstybės apsauga, t.y. LR Dainų švenčių tradicijos įstatymas¹⁹⁴, kuriame numatyta šios tradicijos išsaugojimo, vadovavimo, organizavimo institucijų sistema, šventės organizavimo principai bei nuolatinis finansavimas iš valstybės biudžeto lėšų.

NKP vertybių teikėjų duomenimis, didžioji dalis aktualizavimo veiklų tiriamuoju laikotarpiu buvo finansuota iš vietos savivaldybės (taip nurodė daugiau nei du trečdaliai apklausoje dalyvavusių NKP vertybių teikėjų, 29 iš 35) ir atstovaujamos įstaigos ar bendruomenės lėšų (taip nurodė 26 iš 35 teikėjų). Šiek tiek mažesnė dalis – iš LKT skiriamų ir privačių lėšų (Paveikslas 22, respondentai galėjo pasirinkti daugiau negu vieną atsakymo variantą). Kiti paminėti finansavimo šaltiniai – tai Nacionalinė mokėjimų agentūra ir kitas projektinis finansavimas.

PAVEIKSLAS 22. AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ FINANSAVIMO ŠALTINIAI

Šaltinis: Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa, Q 35.

NKP puoselėtojams yra prieinamos kelios paramos jų veiklai priemonės, finansuojamos iš valstybės biudžeto:

1. LKT administruojamos projektų ir stipendijų programos (žr. lentelės 16 ir 17);
2. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos kartu su Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija vykdoma Kultūros paso paslaugų atranka.
3. Lietuvos Respublikos Kultūros ministro įsakymais skiriamos lėšos tautinių, archeologinių, istorinių kostiumų ir muzikos instrumentų mėgėjų meno kolektyvams gamybai ir įsigijimui.
4. ŽŪM teikiamos valstybės stipendijos tradiciniams amatininkams ir tradicinio amato pameistriams¹⁹⁵, parama tautinio paveldo produktams kurti, pagaminti, demonstruoti, realizuoti ir (arba) tradiciniams amatams demonstruoti Lietuvoje ir (arba) užsienyje, tautinio paveldo

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos dainų švenčių įstatymo Nr. X-1334 nauja redakcija (prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/73fb665013b411edb36fa1cf41a91fd9>)

¹⁹⁵ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. liepos 7 d. nutarimu Nr. 701 „Dėl valstybės stipendijų tradicinių amatų meistrams, tradiciniams amatininkams ir tradicinio amato pameistriams įsteigimo ir skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

produktų populiarinimo leidinių leidybai, tradicinių amatų edukaciniams užsiėmimas organizuoti¹⁹⁶, premijos sėkmingiausiai dirbantiems tradiciniams amatininkams ir tradicinių amatų centrams¹⁹⁷;

5. Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, įgyvendinama Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę, išsaugant jų tapatumą, programa, pagal kurią kasmet remiami tautinių mažumų kultūros paveldo ir jo kultūrinės vertės išsaugojimo srities projektai.¹⁹⁸

Atliekant 2016-2022 m.¹⁹⁹ LKT duomenų analizę identifikuota 296 projektų paraiškos ir 78 stipendijų²⁰⁰ paraiškos (iš viso – 374 paraiškos), priskiriamos kuriai nors iš oficialiai paskelbtų NKP vertybių. Tai sudaro 0,7 proc. visų LKT pateiktų paraiškų skaičiaus (2016-2022 m. LKT pateikta 38.465 projektų ir 14.240 stipendijų paraiškų, iš viso – 52.705 paraiškų). NKP vertybei priskiriamu projektu/stipendija laikomas toks projektas/stipendija, kurio teikėjas ir/arba projekto vykdymo vieta sutampa su NKP vertybės teikėju ir/arba NKP vertybės vietovės nuoroda, o projekto pavadinime ir/arba projekto įgyvendinimo formos aprašyme yra raktažodžiai, kurie yra vartojami NKP vertybės pavadinime. Paminėtina, kad analizės metu identifikuoti dar 46 LKT finansavimą gavę projektai (bendra LKT finansavimo suma – 294.472 Eur), kurių pavadinimuose yra NKP vertybių pavadinimų raktažodžiai ar jiems artimi žodžiai, tačiau tokie projektai yra reikšmingai didesnės apimties nei viena kažkuri NKP vertybė arba projekto teikėjas ir/arba projekto vykdymo vieta nesutampa su NKP vertybės teikėju ir/arba NKP vertybės vietovės nuoroda, pvz., vertybė „Akmentašystės tradicija Kelmėje“ – projektas „Pasvalio akmentašių simpoziumas“; vertybė „Folklorinio dainavimo Kretingoje tradicija“ – projektas „Folkloro festivalis „Pastauninko pintinis“ (projekto vykdymo vieta – Kretingos r. sav.); vertybė „Jūžintų krašto keptinis alus“ – projektas „Gyvųjų amatų šventė“ Jūžintuose. Tokie projektai nėra analizuojami kaip NKP vertybei priskiriami projektai/stipendijos.

LKT finansavimas skirtas 126 NKP vertybių projektams (1.049.768 Eur) ir 42 NKP vertybių stipendijoms (98.200 Eur). Iš viso 168 NKP vertybių projektams ir stipendijoms skirta 1.147.968 Eur, kas sudaro 0,78 proc. visų LKT projektams ir stipendijoms skirtų lėšų²⁰¹.

NKP vertybių projektų ir stipendijų finansavimo dydis kito netolygiai: projektų finansavimas nuo 2017 m. augo, 2021 m., matomai dėl pandemijos suvaržymų, sumažėjo, tačiau 2022 m. vėl padidėjo, tuo tarpu stipendijų bendra suma po rekordinių 2020 m. paskutinius du metus mažėja²⁰² (Lentelė 16).

¹⁹⁶ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2009 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. 3D-398 „Dėl tautinio paveldo veiklos finansavimo taisyklių patvirtinimo“.

¹⁹⁷ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2010 m. spalio 20 d. įsakymu Nr. 3D-932 „Dėl Sėkmingiausiai dirbančių tradicinių amatininkų ir tradicinių amatų centrų premijavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁹⁸ Vadovaujantis Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės direktoriaus 2019 m. lapkričio 6 d. įsakymu Nr. IV-38 „Dėl kultūros projektų, skatinančių tautinių mažumų kultūrų plėtotę, dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁹⁹ Duomenys gauti iš LKT 2022-08-10. 2022 m. pateikti projektai, kurių statusas – „sutartis derinama / pateikta / priimta / sudaryta“, analizės metu traktuojami kaip projektai, kuriems finansavimas skirtas.

²⁰⁰ Stipendijas turi teisę gauti pilnamečiai kultūros ar meno kūrėjai, kurie yra Lietuvos Respublikos, kitų Europos Sąjungos valstybių ar trečiųjų valstybių piliečiai, jeigu jų veiklos objektas yra Lietuvos kultūra ir menas bei jų sklaida. Yra dvi stipendijų rūšys. Individuali stipendija – skiriama individualiai kultūros ir meno kūrėjų kūrybinei raiškai skatinti; edukacinė stipendija – skiriama kultūros ir meno kūrėjų profesiniam meistriškumui tobulinti (dalyvauti stažuotėse, kursuose, konferencijose, simpoziumuose ir kitoje veikloje, kuri skirta profesiniam meistriškumui tobulinti). Šaltinis: <https://www.ltk.lt/stipendijos/tvarkos-aprasas>.

²⁰¹ Bendras LKT finansavimas 2016-2022 m. sudarė 132.694.830 Eur projektams ir 14.512.573 Eur stipendijoms, iš viso – 147.207.403 Eur.

²⁰² 2020 m. buvo rekordiniai dėl pandemijos, nes prasidėjus pandemijai buvo paskelbti trys papildomi stipendijų konkursai, dėl ko bendras stipendijų skaičius palyginus su 2019 m. išaugo 4 kartus. 2022 m. stipendijų skaičius grįžo į įprastą lygmenį.

LENTELĖ 16. NKP VERTYBIŲ PROJEKTŲ IR STIPENDIJŲ FINANSAVIMAS LKT LĖŠOMIS 2016-2022 M.

Metai	Projektai		Stipendijos		Projektai ir stipendijos	
	Skaičius	Finansavimas (Eur)	Skaičius	Finansavimas (Eur)	Skaičius	Finansavimas (Eur)
2016	23	118700	0	0	23	118700
2017	9	90500	1	3000	10	93500
2018	15	165450	3	8800	18	174250
2019	19	169550	0	0	19	169550
2020	20	182120	21	45000	41	227120
2021	19	131748	13	28200	32	159948
2022	21	191700	4	13200	25	204900
VISO	126	1049768	42	98200	168	1147968

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal Lietuvos kultūros tarybos duomenis.

LKT lėšos NKP vertybių projektams 2016-2022 m. buvo skirtos pagal 17 programų ir konkursų. Daugiausiai projektų finansuota ir daugiausiai lėšų skirta pagal šiuos atskirus programas ir konkursus (Lentelė 16):

- 1) Tolygios kultūrinės raidos programos (toliau – TKR) (2019-2022 m. iš viso 47 projektams skirta 294.098 EUR)
- 2) Programa – Strateginis tarptautinių renginių finansavimas (2016-2020 m. festivaliui „Skamba skamba kankliai“ skirta 279.000 EUR)
- 3) Konkursas, kultūros ir meno sritis – Etninė kultūra (2016-2018 m. 26 projektams skirta 88.250 EUR),
- 4) Programa – Etninė kultūra (2019-2022 m. 12 projektų skirta 75.120 EUR)
- 5) Programa – Etninė kultūra ir kultūros paveldas: Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas (2019-2022 m. 8 projektams skirta 64.800 EUR)

Lėšų NKP vertybių projektams taip pat gauta per programas, skirtas atminties institucijoms, pilietiniam ugdymui ir atminties įprasminimui, mėgėjų menui, autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugai, sklaidai užsienyje bei kultūros edukacijai (Lentelė 17).

LENTELĖ 17. NKP VERTYBIŲ PROJEKTŲ FINANSAVIMAS LKT LĖŠOMIS 2016-2022 M. PAGAL ATSKIRAS PROGRAMAS IR KONKURSUS (ABĖCĖLĖS TVARKA)

	Programa (ir Tolygios kultūrinės raidos programos prioritetas) / Konkursas ir kultūros ir meno sritis	Metai	Finansuotų projektų skaičius	Skirtas finansavimas (Eur)
1.	Atminties institucijos (muziejai, bibliotekos, archyvai): kultūros ir meno sklaida	2016	1	4000
2.	Atminties institucijos (muziejai, bibliotekos, archyvai): kultūros vertybių restauravimas ir tyrimai	2020	1	7000
3.	Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga	2021	1	10000
4.	Etninė kultūra	2019-2022	12	75120
5.	Etninė kultūra ir kultūros paveldas: Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas	2019-2022	8	64800
6.	Etninė kultūra ir kultūros paveldas: Kultūros paveldo projektai	2016	1	4100
7.	Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetis	2018	2	38200
8.	Mėgėjų menas: mėgėjų menas	2017-2018	4	29500
9.	Pilietinis ugdymas ir atminties įprasminimas: „Globalios Lietuvos“ idėjos sklaida	2021	1	4500
10.	Pilietinis ugdymas ir atminties įprasminimas: valstybinės reikšmės renginiai	2020	1	2700
11.	Sklaida užsienyje	2018	1	10000
12.	Strateginis mėgėjų meno renginių finansavimas	2022	2	62000

	Programa (ir Tolygios kultūrinės raidos programos prioritetas) / Konkursas ir kultūros ir meno sritis	Metai	Finansuotų projektų skaičius	Skirtas finansavimas (Eur)
13.	Strateginis tarptautinių renginių finansavimas	2016-2020	5	279000
14.	Tęstiniai mėgėjų meno renginiai	2016-2021	5	34400
15.1	Tolygi kultūrinė raida (toliau – TKR) (2019 m.)	2019	10	70650
15.2	TKR Alytaus aps., prioritetas – etnokultūros tradicijų tąsa ir kultūros kelių kūrimas	2020-2022	8	24000
15.3.1	TKR Kauno aps., prioritetas – gyventojų įsitraukimo į kūrybiško laisvalaikio leidimą didinimas	2022	1	4500
15.3.2	TKR Kauno aps., prioritetas – tradiciškai susiformavusių kultūrinių reiškinių stiprinimas bei pilietišškai aktyvios ir bendruomeniškos aplinkos kūrimas	2022	1	3700
15.4.1	TKR Klaipėdos aps., prioritetas – kultūros ir aplinkos sinergija	2020-2022	3	47270
15.4.2	TKR Klaipėdos aps., prioritetas – besikeičianti, kūrybiška bendruomenė	2022	1	3700
15.5	TKR Panevėžio aps., prioritetas – Panevėžio regiono kultūrinio identiteto populiarinimas, kultūrinis turizmas	2021	2	6500
15.6.1	TKR Šiaulių aps., prioritetas – etninės kultūros išsaugojimas ir puoselėjimas	2020-2022	5	40000
15.6.2	TKR Šiaulių aps., prioritetas – istorinės atminties puoselėjimas	2021	1	2600
15.7.1	TKR Tauragės aps., prioritetas – kultūrinis tapatumas	2020	3	26000
15.7.2	TKR Tauragės aps., prioritetas – ugdymas kultūra ir menu	2020-2022	4	14278
15.8	TKR Telšių aps., prioritetas – etninės tapatybės išsaugojimas, stiprinimas bei sklaida	2020-2022	3	20050
15.9	TKR Utenos aps., prioritetas – kultūros edukacija	2022	2	6600
15.10	TKR Vilniaus aps., prioritetas – patrauklaus regiono savitumo formavimas, išsaugant jo daugiakultūrinį tapatumą	2020-2022	3	24250
16.	Ugdymas kultūra: kultūros edukacija	2018	1	4500
17.1	Kultūros ir meno sričių konkursai, kultūros ir meno sritis – Etninė kultūra	2016-2018	26	88250
17.2	Kultūros ir meno sričių konkursai, kultūros ir meno sritis – Mėgėjų menas	2016	5	27500
17.3	Kultūros ir meno sričių konkursai, kultūros ir meno sritis – Tarpinstituciniai projektai	2017	1	3100
17.4	Kultūros ir meno sričių konkursai, kultūros ir meno sritis – Dailė	2019	1	7000
	VISO		126	1049768

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal Lietuvos kultūros tarybos duomenis.

TKR programoje sprendimų priėmimas vyksta apskrities (bei savivaldos) lygiu: regioninės kultūros tarybos TKR programoje nustačiusios prioritetus, pagal juos skirsto finansavimą. Daugumos regioninių TKR prioritetai peržengia atskirų kultūros ir meno šakų finansavimo tikslus ir dėmesį kreipia į bendresnius regiono (apskrities) visuomenės poreikius, kuriems gali pasitarnauti kultūros projektai: gyventojų laisvalaikis, pilietinis aktyvumas, bendruomeniškumas, kultūros ir aplinkos sinergija, kūrybiškumas, regioninė/kultūrinė tapatybė, istorinė atmintis, ugdymas, kultūrinis turizmas. Viena vertus, tokie prioritetai yra palankūs NKP vertybių instrumentinės vertės atskleidimui ir panaudojimui (integravimui į kitas viešojo gyvenimo sritis). Kita vertus, jei NKP (ir EK) apskrityse nėra išskiriamas, tai sunkina galimybes NKP puoselėtojams gauti finansavimą tęstiniams projektams, skirtiems išlaikyti tradicijų gyvybingumą neintegruojant jų į kitas sritis.

„Mūsų regione etninė kultūra yra paslėpta po edukacija Kultūros tarybos prioritetuose ... Yra labai sunku kiekvieną kartą sugalvoti kažką naujo ir „paslėpti“ po ta edukacija, ir išgalvoti, va tokiems tęstiniams projektams, ypatingai tiems, kurie įrašyti į NKP sąvadą ... tai iš tikrųjų, reikėtų turbūt kitokio mechanizmo, ir kitokio supratimo, nes etnomuzikavimo kursai ... vieninteliai turi būgniją kūlele ... ir yra bene vienintelė galimybė prisiliesti prie to instrumento kai kuriems vaikams ir jaunimui [kurie nelanko muzikos mokyklos] ir

norėtų bent pabandyti. Tai yra svarbu, bet kiekvieną kartą tu turi laužyt galvą, norėdamas tai tęsti ir tai daryti.“

Aukštaitijos regiono fokus grupė

Analizuojant pagal kultūros ir meno sritis, apie 70 proc. visų finansuotų NKP projektų ir apie 68 proc. LKT lėšų priskiriama etninės kultūros sričiai. Tarp likusių NKP projektų daugiausiai buvo tarpsritinių/tarpdisciplininių ir kultūros paveldo projektų. Kiek mažiau – muzikos ir mėgėjų meno. Mažiausiai – muziejų ir dailės srities projektų (Lentelė 18).

LENTELĖ 18. NKP VERTYBIŲ PROJEKTŲ FINANSAVIMAS LKT LĖŠOMIS 2016-2022 M. PAGAL KULTŪROS IR MENO SRITIS

Kultūros ir meno sritis	Finansuotų projektų skaičius	Skirtas finansavimas (iš viso)	Mažiausia skirta suma vienam projektui	Didžiausia skirta suma vienam projektui	Vidutinė skirta suma vienam projektui
Etninė kultūra	88	715248	900	72000	8128
<i>Etninė kultūra (be "Skamba, skamba kankliai")</i>	82	406248	900	11800	4954
Tarpsritiniai projektai, tarpdisciplininis menas	11	135670	2200	37000	12334
Kultūros paveldas	11	79890	1520	22000	7263
Muzika	6	68460	1900	23860	11410
Mėgėjų menas	6	34500	1500	8000	5750
Muziejai	3	9000	2000	4000	3000
Dailė	1	7000	7000	7000	7000

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal Lietuvos kultūros tarybos duomenis.

Bent po vieną paraišką buvo pateikta dėl 34 NKP vertybių projektų ar stipendijų (67 proc. visų analizuojamų NKP vertybių). LKT finansavo bent po vieną projektą 25 vertybių (46 proc. visų analizuojamų NKP vertybių). Kita vertus, net 20 NKP vertybių puoselėtojai nepateikė nei vienos paraiškos, o dar 9 vertybių nei viena iš jų atstovų pateiktų paraiškų iki šiol nebuvo finansuota (žr. lentelę prieduose).

Daugiausiai pateiktų ir finansuotų paraiškų buvo susijusių su NKP vertybėmis, įrašytomis į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą (Kryždirbystė ir kryžių simbolika, Sutartinės, lietuvių polifoninės dainos, bei Dainų ir šokių švenčių tradicija Baltijos šalyse). Daugiausiai lėšų (net 27,6 proc. viso NKP vertybių projektams ir stipendijoms skirto finansavimo) buvo skirta Tarptautinio folkloro festivalio „Skamba skamba kankliai“ projektams.

Bent po vieną finansuotą NKP vertybės projektą ar stipendiją įgyvendino teikėjai iš 42 Lietuvos savivaldybių. Didžiausia NKP vertybių įvairovė buvo Vilniaus mieste (6 vertybių projektų/stipendijų paraiškų, gavusių LKT finansavimą, teikėjai buvo iš Vilniaus m. savivaldybės), Varėnos rajone (4 vertybės), Kauno m., Utenos raj., Panevėžio raj., Kupiškio raj. ir Plungės raj. savivaldybėse (po 3 vertybes). Paminėtina, kad LKT finansavo ir trijų NKP vertybių projektus užsienio šalyse: Rasos šventė buvo švenčiama Prancūzijoje, Kupiškėnų vestuvės rodytos Airijoje, sutartinės giedotos Italijoje, Sakartvele, JAV, o elektroninės sutartinės skambėjo Izraelyje, Vokietijoje, Rumunijoje, Kroatijoje, Austrijoje, Italijoje,

Prancūzijoje, Belgijoje, Airijoje ir Latvijoje²⁰³.

Trečdalis (9) NKP vertybių, neskaitant į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą gerokai seniau įrašytų vertybių, LKT finansavimą pirmą kartą gavo tais pačiais ar vėlesniais metais po vertybės oficialaus pripažinimo ir todėl tas faktas galimai turėjo įtakos tiek nusprendžiant teikti paraišką, tiek skirti finansavimą.

Dauguma NKP vertybių teikėjų, teikdami paraiškas dėl įrašymo į Sąvadą, tikėjosi, kad tokiu būdu šalia kitų tikslų pavyks pasiekti ir didesnę finansavimą NKP tradicijos puoselėjimui: tiek iš LKT – per projektus, tiek iš savivaldybių biudžetų – dėl išaugusio prestižo, tiek iš rėmėjų – dėl didesnio žinomumo ir populiarumo. Vienos NKP vertybės iš tiesų sulaukė didesnės savivaldybės paramos (pvz. Palangos Jurginės iš pradžių buvo minimos tik siaurame bendraminčių būryje, vėliau šventei populiarėjant prie organizatorių prisijungė kultūros centras, pradėta skirti lėšų iš savivaldybės biudžeto. Daugiau apie šį atvejį žr. Atvejo studija 2. Jurginių šventė Palangoje). Kitos, atvirkščiai, dėl pripažinimo nacionaliniu lygmeniu pajuto, kad savivaldybės ėmė joms skirti mažiau dėmesio, motyvuodamos, kad jomis turi rūpintis valstybė (pvz. su tuo Vilniaus mieste susidūrė tradicinių šokių mėgėjai, šiaudinių sodų rišėjai, folkloro festivalio „Skamba skamba kankliai“ ir kitų NKP vertybių puoselėtojai).

Vertinant LKT teikiamų finansavimo galimybių atitikimą NKP bendruomenių poreikims, pastebimi ryškūs LKT atstovų ir NKP puoselėtojų požiūrių skirtumai į finansavimo prioritetus. Bene labiausiai skiriasi požiūriai NKP šiuolaikiškumo ir inovatyvumo klausimu. NKP išsaugojimui skirtos programos (Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas) finansavimo sąlygose numatyta, kad prioritetas teikiamas „projektams, skatinantiems etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo įsiliejimą į kitus kultūros sektorius ir (ar) inovacijas“ ir ekspertiniu būdu vertinama „projekto meninės ir kultūrinės veiklos kokybė“ (žr. paveikslą 23).

2019 – KULTŪROS RĖMIMO FONDO LĖŠOMIS FINANSUOJAMOS PROGRAMOS „ETNINĖ KULTŪRA IR NEMATERIALUS KULTŪROS PAVELDAS“ FINANSAVIMO SĄLYGOS²⁰⁴: Veiklos vertinimo kriterijai ir jų balai – 1. Projekto meninės, kultūrinės veiklos kokybė (0–40)

2020 - KULTŪROS RĖMIMO FONDO LĖŠOMIS FINANSUOJAMOS PROGRAMOS „ETNINĖ KULTŪRA“ FINANSAVIMO SĄLYGOS²⁰⁵: Veiklos vertinimo kriterijai ir jų balai – Projekto meninės ir kultūrinės veiklos kokybė (0–20)

Vertinimo kriterijaus aprašas – Projekto meninės ir (ar) kultūrinės veiklos kokybė yra aukšta, numatyti kompetentingi dalyviai, pridėtas jų sąrašas ir aiškiai apibrėžtos jų funkcijos projekte (0-20)

2021 - KULTŪROS RĖMIMO FONDO LĖŠOMIS FINANSUOJAMOS PROGRAMOS „ETNINĖ KULTŪRA IR NEMATERIALUS KULTŪROS PAVELDAS“ PROJEKTŲ VERTINIMO PRIORITETŲ IR KRITERIJŲ BALŲ APRAŠAS²⁰⁶:

Prioritetas teikiamas – Projektams, skatinantiems etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo įsiliejimą į kitus kultūros sektorius ir (ar) inovacijas. 10 arba 0 balų

Veiklos vertinimo kriterijai ir jų balai – Projekto meninės ir kultūrinės veiklos kokybė (0–20)

2022 – KULTŪROS RĖMIMO FONDO LĖŠOMIS FINANSUOJAMOS PROGRAMOS „ETNINĖ KULTŪRA IR NEMATERIALUS KULTŪROS PAVELDAS“ FINANSAVIMO SĄLYGOS²⁰⁷: Veiklos vertinimo prioritetai ir jų

²⁰³ VŠĮ „Ankata“ projektas „Elektroninių sutartinių“ sklaida užsienio šalyse“ (2022 m.)

²⁰⁴ Patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017 m. rugpjūčio 25 d. įsakymu Nr. IV-904 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2018 m. rugpjūčio 20 d. įsakymo Nr. IV-629 redakcija).

²⁰⁵ Patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017 m. rugpjūčio 25 d. įsakymu Nr. IV-904 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. rugpjūčio 26 d. įsakymo Nr. IV-538 redakcija).

²⁰⁶ Patvirtinta Lietuvos kultūros tarybos 2020 m. rugsėjo 16 d. nutarimu Nr. 4LKT-11(1.3 E).

²⁰⁷ Patvirtinta 2021 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. IV-1487

balai - 3. Projektams, skatinantiems etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo išsiliejimą į kitus kultūros sektorius ir (ar) inovacijas. (0-10).

Veiklos vertinimo kriterijai ir jų balai - 1. Projekto meninės ir kultūrinės veiklos kokybė (0–20).

2023 - PROGRAMOS „ETNINĖ KULTŪRA IR NEMATERIALUS KULTŪROS PAVELDAS“ FINANSAVIMO SĄLYGOS²⁰⁸:

Veiklos vertinimo prioritetai ir jų balai – 3. Projektams, skatinantiems etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo išsiliejimą į kitus kultūros sektorius ir (ar) inovacijas. (0-10).

Veiklos vertinimo kriterijai ir jų balai - 1. Projekto meninės ir kultūrinės veiklos kokybė (0–20).

Inovatyvumo reikalavimas EK ir NKP projektiniams pasiūlymams grindžiamas požiūriu, kad NKP naujumas yra jo išlikimo sąlyga, naujumą suprantant ne kaip naują turinį, bet kaip realų NKP turinio veikimą dabarties kultūroje, t.y. jo funkcionalumą – „šioje vietoje naujumas yra svarbus, nes kitaip vertybė nunyksta“.²⁰⁹ Manytume, kad tokia prielaida yra nepagrįsta, nes neatsižvelgia į svarbiausią faktorių – vidinę NKP vertę jį praktikuojantiems asmenims ir bendruomenėms, kuri, pirmiausia, jiems teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį.

„Kol nesikeis požiūris nuo Kultūros ministerijos, nuo Kultūros tarybos, kad tradicija mums yra svarbiausia, tol mes nieko neturėsime. [...] Viskas juk eina šiuolaikinis: šiuolaikinis menas, profesionalus menas, mes čia kurkim, ir sutartines prijunkim bumčiką, prijunkime dar kažką tai. Na, prie pintinių juostų ką aš galiu prijungti? Kaip man tą pateikti? Man neleidžia savigarba tokio dalyko daryti. Mes esame to požiūrio, kad mums tradicija nėra vienadienis dalykas. Dabar mes turime labai daug reiškinų, kurie yra vienadienė tradicija, ta sukurta vienadienė tradicija: šiandien aš buvau klounas, rytoj aš būsiu duonos kepėjas, poryt aš būsiu šokėjas linijinių šokių, dar kitą dieną būsiu tas. Ir žmogus, kas tada jis toks yra? Jis yra šiuolaikinis žmogus. O mes norime, kad būtų tradicijos tęstinumas.“

„Netgi žurnalistai užduoda klausimą, klausdami apie tradicinį renginį, kuriame puoselėjamos tradicijos: Kas bus naujo jūsų tradiciniam renginy? Amatininkų turguje nori, kad būtų kažkas naujo. Tai kas tas nauja?“

Aukštaitijos regiono fokus grupė

Be to, tyrimo duomenys rodo, kad net ir neįsiliedamas į kitus kultūros sektorius ir (ar) inovacijas, NKP gali būti gyvybingas ir veiksmingas. Kadangi NKP yra gyvoji tradicija, ją „bendruomenės ir grupės nuolat atkuria reaguodamos į savo aplinką, sąveiką su gamta ir savo istorija“. Taigi, kaita yra natūralus NKP požymis, kurio nereikia dirbtinai skatinti.

NKP puoselėtojų požiūriu, projektinis finansavimas yra netinkama priemonė tradicijų gyvybingumui palaikyti, nes neužtikrina veiklų tęstinumo. Laiko faktorius yra labai svarbus, perduodant tradicijas, nes pvz. tradicinių amatų ar atlikimo menų mokymasis yra ilgas ir laikui imlus procesas. NKP puoselėtojai nori reguliariai vykdyti praktikoje pasiteisinusias NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklas, kurios nėra projektinės, tuo tarpu finansavimas yra skiriamas trumpalaikiams projektams, dėl kurių kiekvienais metais reikia konkuruoti ir kaskart pagrįsti tokios veiklos poreikį, naudą, kokybę ir naujumą.

„Etninei kultūrai, aš manau, kad bent jau iš Kultūros tarybos pusės tikrai yra per maža dėmesio ir prioritetai neatitinka. Etninės kultūros vertybės, tokios kaip sutartinės, kaip juostų pynimas, jos masinio žiūrovo niekada nepasieks. Ir tas prioritetas, kad tu turi surinkti tiems dalykam masinį žiūrovą, masinį vartotoją, neatspindi kokybės to projekto. Ir vertybės ... nėra tai masinio vartojimo produktas. Tai su tuo aš visada susidūriau,

²⁰⁸ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Kultūros ministro 2022 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. ĮV-496.

²⁰⁹ LKT atstovo pasisakymas fokus grupėje.

rašydama projektus, susidūriau visada, ir visada skauda širdį, nes ... šnekant apie sutartines, tai jos yra aukštesnio lygio, tai yra iš tikrųjų didžiulė vertybė, bet mes ją sumenkinam, tiesiog skleidami visur ir visaip kaip, vilkdami į popsus, kad praeitumėm per kažkokius projektus.“

Aukštaitijos regiono fokus grupė

Be to, formalūs reikalavimai taip pat yra kliūtis kai kurių NKP vertybių puoselėtojams pretenduoti į LKT finansavimą.

„Esame ypač nusivylę Kultūros tarybos projektų finansavimo tvarka, kai dėl formalios priežasties - registracijos Vilniaus rajone, o ne Vilniaus mieste – net teoriškai neįmanoma gauti finansavimo mūsų projektams, kurie skirti ne Vilniaus regionui, o visai Lietuvai.“

Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausa

Galiausiai, galima kelti klausimą diskusijai, ar LKT projektinio finansavimo modelis yra tinkamas specifiskai NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veikloms, ir ar ekspertinis projektinių pasiūlymų vertinimas nepažeidžia Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos etikos principų, kurie teigia, kad „turėtų būti pripažįstama ir gerbiama bendruomenių, grupių ir, jei taikytina, asmenų teisė tęsti nematerialaus kultūros paveldo gyvybingumui užtikrinti būtinas savo veiklas, raišką ir jos formas, taikyti žinias bei įgūdžius“ (2 principas) ir „kiekviena bendruomenė, grupė ar asmuo turėtų patys įvertinti savo nematerialų kultūros paveldą. Dėl šio nematerialus kultūros paveldo vertės ar vertingumo neturėtų spręsti tie, kurių jis nėra.“ (6 principas). Suprantama, kad NKP puoselėtojai neprivalo kreiptis į LKT dėl finansavimo. Visgi, programos pavadinimas kelia lūkestį, kad programa įvertina specifinius NKP poreikius ir yra maksimaliai prie jų prisitaikiusi.

NKP puoselėtojų poreikį užtikrinti NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklų tęstinumą labiau atitiktų ne projektinis, bet programinis finansavimas. Be to, taip būtų išvengta konkurencijos tarpusavyje ir su kitais kultūros reiškiniais. Jeigu būtų tęsiamas projektinio finansavimo modelis, NKP bendruomenės pateikia argumentus, kodėl jie neturėtų konkuruoti su kitų sričių projektiniais pasiūlymais, o vietoje to kad būtų atskiras konkursas NKP vertybių puoselėtojams. Kita vertus, turi išlikti finansavimo galimybės ir į Sąvadą neįtrauktų etninių tradicijų projektams.

Pabaigai, reikia paminėti Lietuvos NKP vertybių sąvado tvarkytojo – LNKC – finansavimą. LNKC funkcijos, susijusios su visu Sąvadu, finansuojamos iš vienos NKP vertybės – Dainų šventės – programos. Suprantama, kad tai daroma dėl praktiškumo, tačiau vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu tai nepadaeda tinkamai sureikšminti NKP kaip svarbaus valstybės kultūros politikos aspekto. Be to, LNKC turimi finansiniai ir žmogiškieji ištekliai yra gerokai per maži, kad pilna apimtimi įgyvendintų Sąvado, kaip svarbaus UNESCO konvencijos įgyvendinimo instrumento, funkcijas²¹⁰.

²¹⁰ NKP vertybių sąvado diegimo ir pildymo darbai finansuojami iš Dainų švenčių tradicijos tęstinumo užtikrinimo programos: vertybių paskelbimo išskilmėms, seminarams, mokymams, paraiškų savadui rengimui ir ekspertiniam vertinimui, informacinės sistemos aptarnavimui išleista 2020 m. – 14.500 Eur, 2021 m. – 18.000 Eur, 2022 m. – 19.000 Eur. Nuo 2016 m. LNKC dirba tik du specialistai, atliekantys funkcijas išimtinai susijusias su NKP Sąvadu, kurių darbo užmokesčiui kasmet išleidžiama apie 30-35 tūkst. Eur.

5. NKP AKTUALIZAVIMO ATVEJO STUDIJOS

ATVEJO STUDIJA 1. ŽIEMOS ŽŪKLĖS ŠVENTĖ MINDŪNŲ KAIME

<p>NKP vertybė:</p> <p>Poledinė stintelių žvejyba sukant bobas Lūšių ežere</p>	 <p>Šaltinis: https://savadas.lnkc.lt/stinteli%C5%B3_zukle_lusiuose.html</p>
<p>Veiklos/iniciatyvos pavadinimas</p>	<p>Žiemos žūklės šventė Mindūnų kaime</p>
<p>Respondentė(-as), interviu data</p>	<p>Alfreda Petrauskienė, Mindūnų Ežerų žvejybos muziejaus (Molėtų krašto muziejaus padalinys) vedėja, klubo KOPS vadovė, 2022.09. 10.</p>
<p>Veiklos iniciatoriai, vykdytojai, partneriai (Veiklos modelis)</p>	<p>Šventės iniciatoriai – vietos muziejus (Ežerų žvejybos muziejus Mindūnų kaime, Molėtų muziejaus filialas) ir jo darbuotoja Alfreda Petrauskienė. Pagrindiniai organizatoriai – muziejaus kolektyvas, kaimo bendruomenės aktyvūs nariai. Partneriai: žvejai verslininkai, žvejai mėgėjai, sertifikuoti amatininkai, Molėtų ir kaimyninių rajonų folkloro ansambliai, Molėtų rajono savivaldybės administracija, Labanoro regioninio parko direkcija.</p> <p>Šventės dalyvių ir partnerių ratas augo didėjant šventės žinomumui. Šiuo metu patys dalyviai kreipiasi į šventės iniciatorius ir teiraujasi ar vyks šventė.</p> <p>Įvyko vietos bendruomenei priklausančių muziejinių ir pačios paveldo bendruomenės bei jos vertybės lyderių darnaus bendradarbiavimo simbiozė.</p>
<p>Vykdymo laikotarpis</p>	<p>Šventė organizuojama kasmet nuo 1995 m.</p>
<p>Finansavimo šaltiniai</p>	<p>Finansavimo šaltiniai: muziejaus lėšos (mokama ansambliams); keletą kartų gavo projektinį finansavimą iš KM, LKT, savivaldybės NVO rėmimo programos (projektiniam finansavimui įsteigė NVO – klubą „KOPS“ – keliauk orientuokis, pažink, sportuok); privatūs rėmėjai (įsteigia prizus); savivaldybės biudžetas (poledyninės žūklės šventė – viena iš 4 svarbiausių rajono švenčių); Lietuvos kaimo sporto ir kultūros asociacija „Nemunas“ (remia prizais, medaliais, taurėmis). Kai kurie rėmėjai patys organizuoja veiklas ir įsteigia prizus.</p> <p>Didžiausią išlaidų dalį sudaro scenos, biotualetų ir šiukšlių konteinerių nuoma ir atliekų utilizavimas.</p>
<p>Trumpas veiklos aprašymas Ryšys su aktualizavimu</p>	<p>Iš pradžių tai buvo maža žiemos poledinės žūklės šventė-varžybos ir tik vėliau prisijungė žvejai verslininkai, žvejojantys stinteles ir seliavas tradiciniu būdu – su „bobom“. Renginiui augant, ypač nuo 2012 m. – įsitraukė sertifikuoti amatininkai (daugiausia medžio, keramikos, mezginių meistras), Molėtų ir kaimyninių rajonų folkloro ansambliai. Paskutiniu metu šventės metu vyksta ne tik žvejyba, sportas, bet ir koncertai, mugė, prekyba, žuvinės virimo konkursas. Taigi, nuo pat pradžių dominuoja pramoginiai tikslai. Šventės formatas sudaro galimybes pristatyti NKP vertybę kitų žvejybos formų ir kitų su žvejyba susijusių reiškinų kontekste. Taip pat svarbūs ir kiti aspektai: komercinis (vyksta prekyba žuvimi ir amatininkų gaminiais) ir ekologinis (Labanoro regioninio parko direkcija rengia viktoriną apie parką, žvejybą, paukščius).</p>
<p>Veiklos komunikavimas</p>	<p>Naudojami komunikavimo būdai ir priemonės:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Molėtų krašto muziejaus svetainė internete;

	<ul style="list-style-type: none"> • Ežerų žvejybos muziejaus Facebook paskyra; • Pranešimai apie veiklas mokykloms ir turizmo agentūroms; • Iš lūpų į lūpas (vertina geriausiai); • Žiniasklaida.
Veiklos rezultatai	<p>Į šventę atvyksta iki 100 žvejų mėgėjų (dalyvauti varžybose) ir apie 1500 žiūrovų. Šventės tikslas – „kad išmokyti ilsėtis gamtoje, žvejoti, būti kantrūs, kad pabendrautų“ (t.y. dominuoja bendruomenės sutelkimo tikslai). Tai pasiekama kartu organizuojant šventę, joje dalyvaujant ir vėliau ilsintis šventei pasibaigus.</p> <p>NKP vertybės mokymas nėra tarp šventės tikslų, kadangi tai siauras verslas, kuriam taikomi apribojimai. Siekiama tik supažindinti su NKP (pvz. muziejuje rodo filmuotą medžiagą apie etnografinę žvejybą; renginio metu žvejybos procesas demonstruojamas krante pastatytame dideliame ekrane). Susipažinę su NKP „žmonės žavisi“, atneša į muziejų eksponatų (pvz. rastų archeologinių žvejybos reikmenų).</p> <p>Masiškumas svarbu tiek vertybės išsaugojimui, tiek organizatoriaus – muziejaus – tikslams: 1) kai šventė tapo skaitlinga, didelė, savivaldybė pasidarė labiau suinteresuota jos išsaugojimu ir populiarinimu; 2) didesnis šventės žinomumas ir lankomumas didina ir pačio muziejaus žinomumą bei lankomumą (ne tik šventės metu). „<i>Tokia visuma užtikrina vertybės garsą ir išliekamumą</i>“.</p> <p>Įrašymas į NKP sąvadą prisidėjo, kad „savivaldybė rimčiau žiūri“ tiek į vertybę, tiek į patį miestelį.</p>
Veiklos pakartojamumas	<p>Veiklos pakartojamumo aspektai:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) NKP puoselėtojo asmeninė motyvacija ir noras geriau pažinti ir įvaldyti vertybę. 2) Pasiteisinęs NKP, masinio renginio ir muziejininkystės tikslų bei veiklos metodų derinimas („<i>Jei nebūtų muziejuje ekspozicijos, vertybės sklaida ir pažinimas būtų menkesnis.</i>“). 3) Kryptingų vietinių etnografinių tyrimų svarba NKP išsaugojimui.

ATVEJO STUDIJA 2. JURGINIŲ ŠVENTĖ PALANGOJE

<p>NKP vertybė:</p> <p>Palangos Jurginės</p>	 <p>Šaltinis: http://savadas.lnkc.lt/palangos_jurgines.html</p>
<p>Veiklos/iniciatyvos pavadinimas</p>	<p>Jurginių šventė Palangoje</p>
<p>Respondentė(-as), interviu data</p>	<p>Zita Baniulaitytė, Palangos krašto etnoklubo „Mėguva“ vadovė, 2022.09. 06</p>
<p>Veiklos iniciatoriai, vykdytojai, partneriai (Veiklos modelis)</p>	<p>Iniciatoriai – Palangos folkloro ansamblis „Mėguva“ ir jos vadovė Zita Baniulaitytė. Tradicija atgaivino, remiantis Vlado Žulkaus archeologiniais atradimais ant Birutės kalno, bei Sauliaus Manomačio ir Limberto Klimkos tyrimais ir rekonstrukcijomis.</p> <p>Pagrindiniai nuolatiniai partneriai:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Palangos miesto botanikos parko direkcija: vadina ją „parko švente“, „sezono atidarymu. 2) kiti Lietuvos (o kartais ir Latvijos) folkloro ansambliai. <p>Taip pat tam tikrais laikotarpiais bendradarbiavo (ar bendradarbiauja) su Palangos kultūros centru, viešąja biblioteka, kraštotyrininkų draugija, mokyklomis, žirgynais, raitaisiais skautais, sporto klubais ir mėgėjais, Trečiojo amžiaus universitetu. Paskutinius 10 metų įsijungia parapija, ant Birutės kalno koplyčioje atlieka šventines pamaldas.</p> <p>Iš pradžių susidūrė su sunkumu įtikinant, kad tai ne tik folkloristų, bet viso miesto šventė. Bendraujant su savivaldybės kultūros skyriaus ir kultūros centro darbuotojais padėjo krašto istorikai Vladas Žulkus ir Mikelis Balčius, kurie visada konferencijose pabrėždavo, kad „<i>Jurginės jau atgaivintos ir kad tai yra labai svarbu</i>“.</p> <p>Bene didžiausia bendradarbiavimo problema – švietimo srities darbuotojų atsisakymas bendradarbiauti („<i>švietimiečiai su kultūriečiais nebendrauja</i>“).</p>
<p>Vykdyimo laikotarpis</p>	<p>Nuo pirmojo kelių entuziastų susitikimo Jurginių proga 1990 m., šventė organizuojama iki šiol kasmet.</p>
<p>Finansavimo šaltiniai</p>	<p>Šventė didele dalimi remiasi bendradarbiavimu su miesto įstaigomis – parko direkcija ir kultūros centru, bei savanorių – folkloro ansamblių ir kitų šventės „fanų“ – dalyvavimu.</p> <p>Pradžioje jokio finansavimo nebuvo – viską darė iš savo entuziazmo. Po to, pradėjus šventę labiau reklamuoti, ištraukus Palangos kultūros centrui ir savivaldybė pradėjo skirti šiokių tokių finansavimą („<i>pas mus folkloras ne pats mylimiausias žanras ir Palangoj – stilizuotiems šokiams – daugiau dėmesio iš savivaldybės. Man net pasiūlo kas antri metai daryti Jurgines</i>“).</p> <p>LKT finansavimo kol kas nėra gavę, nors tikėjosi po įrašymo į NKP Sąvadą gauti paramą didesniajam projektui („<i>gal per daug prašiau, nes mūsų masteliai labai dideli</i>“ [...] „<i>Jei tokia tendencija plėtosis, ateisim iki visiškos komercijos: kad visi dalyviai viską patys apsimokėtų. Bet čia ne festivalis, čia miesto šventė, aptverti parką, daryti mokamą renginį – būtų absurdas</i>“).</p>
<p>Trumpas veiklos aprašymas Ryšys su aktualizavimu</p>	<p>Veikos, skirtos atskleisti vertybės svarbą, aktualumą ir prieinamumą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Paskaitos, konferencijos (veiklos pradžioje, vėliau neberengdavo nes suprato, kad šventės metu tam nėra tinkamas laikas); 2) Šventinė eisena per miestą, įtraukiant įvairias socialines grupes – folkloro ansamblius, miesto gyventojus ir turistus, jodinėtojus, sportininkus, moksleivius, maldininkus, šeimas su vaikais („<i>eisena labai svarbi, pats linksmiausias ir svarbiausias dėmuo</i>“, „<i>Šliūpo aprašuose aprašyta procesija nuo bažnyčios iki Birutės kalno. Tokių ir atkartojam: joje šokama ir dainuojama, visa linksma, visiems patinka, susirenka daug žmonių – iš paskos eina.</i>“) 3) Folkloro ansamblių nesceniniai koncertai („<i>Sceniniai koncertai – nepasitvirtino. Geriau lauke kai šoka ir dainuoja – gyviau.</i>“ „<i>Smagiausia, kad kolektyvai vaikšto po Palangą, šoka, dainuoja, bet kur, bet kada gali sustot ir dainuot. Nėra scenos – tai buvimas kartu.</i>“

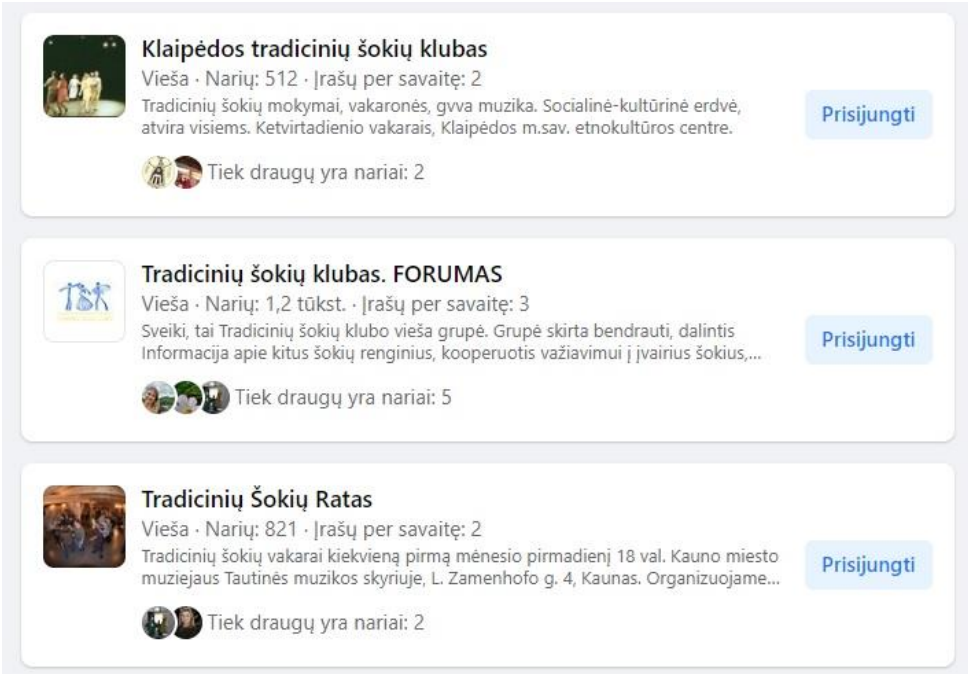
	<p>4) Šventei pasitelkiamas profesionalus režisierius („<i>anksčiau Aušra Latonienė režisierė daug darė [...] režisierė man labai padėjo, ji pati domėjosi, skaitė, gilinosi. Juk reik darbuotojams papasakoti... [...] „Liežuvis – pagrindinis dalykas rodant Jurginių svarbą</i>“).</p> <p>5) Trumpi filmai apie šventę (pvz. 1999 m. LRT sukūrė filmą)</p> <p>Veiklos skirtos įtraukti vertybę į kasdieninį kultūrinį, socialinį ar ekonominį gyvenimą:</p> <p>1) Įvairūs šventę lydintys kultūriniai, sporto renginiai – parodos, misterija, žemės meno kūryba, žirgų konkūras, atvirų durų diena žirgyne, orientacinis bėgimas,</p> <p>2) Vienais metais darė sodinukų mugę, tačiau tai nėra prioritetas, nes Palangoje mugių ir taip daug;</p> <p>3) Ryšys su aplinkosauga per žemės meną, dėmesio atkreipimą į pavasari atbundenčią gamtą, tvarų meną (pvz. skiautinių dirbinių parodos)</p>
Veiklos komunikavimas	<p>Naudojamos priemonės:</p> <p>1) Vietinė, regioninė spauda,</p> <p>2) Regioninė televizija,</p> <p>3) Internetas („<i>labai gerai, labai patogu, labai matosi</i>“, pvz. www.alkas.lt, Žirgų sporto svetainės, Etninės kultūros draugijos, LNK, folkloro ansamblių Facebook paskyros)</p> <p>4) Filmai (sukurti ir patalpinti Youtube ir Facebook'e 3 filmai apie šventę).</p> <p>5) Pranešimai spaudai</p> <p>Labiausiai pasiteisinę komunikavimo priemonės: asmeninis bendravimas; regioninė spauda; nacionaliniai interneto portalai; regioniniai internetiniai naujienų portalai; specializuotos internetinės svetainės (NKP, tinklaraščiai, forumai, Vikipedija ir kt.); ypač „Facebook“, mažiau „Youtube“.</p>
Veiklos rezultatai	<p>Įtraukus į Sąvadą, šventė sulaukia daugiau dėmesio iš savivaldybės valdžios, kultūros centro. Kita vertus, patys palangiškiai dar nepakankamai susidomėjo.</p> <p>Šventė prisideda prie turizmo sezono ilginimo – siejama su sezono atidarymu.</p>
Veiklos pakartojamumas	<p>Veiklos pakartojamumo aspektai:</p> <p>1) Veikla pagrįsta giliu tradicijos tyrinėjimu („<i>Kiekvienas miestas turi ieškoti savo šaknyse įdomybių ir vystyti tai. Paieškokim kiekvienas savo mieste kažko esminio.</i>“)</p> <p>2) Veiklos kompleksiskumas ir bendradarbiavimas tarp įvairių sričių ir visuomenės grupių. („<i>Jungiam šventėje ir istoriją ir gamtą, ir papročius, folklorą, ir religiją, siekiam su visais gražiai sutarti.</i>“).</p>

ATVEJO STUDIJA 3. ŠIAUDINIŲ SODŲ PAMOKOS IR PARODOS

<p>NKP vertybė:</p> <p>Šiaudinių sodų tradicija</p>	 <p>Šaltinis: https://www.etno.lt/galerija/event/Siaudiniu-sodu-risimo-dirbtuves</p>
<p>Veiklos/iniciatyvos pavadinimas</p>	<p>Šiaudinių sodų pamokos ir parodos</p>
<p>Respondentė(-as), interviu data</p>	<p>Marija Liugienė, Vilniaus etninės kultūros centro kultūrinės veiklos koordinatore, asociacijos „Dangaus sodai“ vadovė, 2022.09.23</p>
<p>Veiklos iniciatoriai, vykdytojai, partneriai (Veiklos modelis)</p>	<p>Idėja, kad reikia daugiau dėmesio skirti sodams, gimė dailininkui parodų dizaineriui architektui Sauliui Valiui. Vilniaus etninės kultūros centras (VEKC) 2013 m. Lietuvos pirmininkavimo ES tarybai programos rėmuose surengė pirmąją atskirą šiaudinių sodų parodą Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Po to buvo surengta daugiau parodų – VEKC paroda „Sodų sakmės“ per 2 metus buvo demonstruota 8 miestuose. 2020 m. buvo sukurta sodų rišėjų bendruomenė – asociacija „Dangaus sodai“, kuriai vadovauja Marija Liugienė, bendradarbiaujanti su VEKC ir LNK.</p> <p>Problemos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Žaliavos trūkumas („Lietuvoj nėra kam valyti, karpyti ir pardavinėti šiaudus, todėl daugusia žaliavos perkama internetu iš Vokietijos.“); 2. Tarpžinybinio bendradarbiavimo nebuvimas („tarp įvairių valstybės institucijų nėra susikalbėjimo ir bendradarbiavimo mūsų bendruomenės požiūriu. Juk Dotnuvos žemdirbystės institutas galėtų mums padėti apsirūpinti žaliava. Bet reikia, kad susitartų ŽŪM su KM ir kt. Nes kas gi ta mūsų asociacija, kokia jos galia, įtaka? Asociacija pasirašiusi bendradarbiavimo dokumentus, kad jie teiks konsultacijas. Bet viską lemia tik asmeninės mano pažintys. [...] Kai pildėm UNESCO paraišką, tai kažkas žadėjo padėti...[...] Kas iš to, kad „apačios“ kruta, domisi. Mūsų niekas iš valdžios nepalaiko.“) 3. Nei viename Lietuvos muziejuje nėra sodų ekspozicijos
<p>Vykdymo laikotarpis</p>	<p>Pirmoji atskira šiaudinių sodų paroda surengta 2013 m. Į Sąvadą Šiaudinių sodų tradicija įtraukta 2017 m.</p>
<p>Finansavimo šaltiniai</p>	<p>Pagrindinis finansavimo šaltinis – LKT (finansavo daugiau nei 10 projektų) Dainių švenčių metu sodų parodas finansavo LNK. Filmo kūrimui šiek tiek lėšų skyrė Vilniaus m. savivaldybė. Aukcionai (pvz. po parodos Kroatijoje ten eksponuoti sodai buvo parduoti; planuoja aukcioną, skirtą paremti Ukrainą)</p>
<p>Trumpas veiklos aprašymas Ryšys su aktualizavimu</p>	<p>Veikos, skirtos atskleisti vertybės svarbą, aktualumą ir prienamumą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Parodos Lietuvoje ir užsienyje („po jų atsiranda bent keli žmonės, kurie pradeda rišti sodus“); 2) Sodų rišimo pamokos, mokymai, dirbtuvės 3) Video pamokos internete 4) Plenerai

	<p>5) Knygų leidyba, konferencijos</p> <p>6) VEKC ruošia ir parduoda lavinamuosius sodų rišimo rinkinius, kuriuos ypatingai išperka prieš Kalėdas</p> <p>Veiklos skirtos įtraukti vertybę į kasdieninį kultūrinį, socialinį ar ekonominį gyvenimą:</p> <p>1) Sodai rišami ir pardavinėjami mugėse kartu su kitais Tautinio paveldo produktais (gaunamos pajamos).</p> <p>2) Sodų rišimo užsiėmimai organizuojami įkalinimo įstaigose, taip pat – žmonėms su negalia (socialinė, terapinė funkcija).</p> <p>3) Tyrinėjamas sodų rišimo poveikis ugdant erdvinį mąstymą, mokantis geometrijos, pvz. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras organizavo seminarą „Erdvinio mąstymo ugdymas rišant sodus“.</p> <p>4) Į neformalųjį švietimą veikla integruota per kultūros pasą.</p> <p>5) Sodai naudojami reprezentacinių erdvių papuošimui (pvz. LRT laidos „Duokim garo“ scenografijoje, LR Prezidentūros Kalėdų eglutės papuošimui, vietose, susijusiose su Lietuvos pirmininkavimu ES).</p>
Veiklos komunikavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Pačios parodos ir mokymai yra ir komunikacijos priemonė • „Iš lūpų į lūpas“ • Svetainė internete www.sodai.eu • Facebook • Nacionalinė ir ypatingai regioninė žiniasklaida • Filmas (planuojamas). • Knygos, konferencijos
Veiklos rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> • Parodų nauda ta, kad po jų atsiranda bent keli žmonės, kurie pradeda rišti sodus. (Mokė apie 1000 žmonių; apie 10 proc. dalyvių susidomi ir norėtų toliau rišti.) • Įrašius į Sąvadą, atsirado didesnis visuomenės dėmesys tiek tradicijai, tiek jos puoselėtojams. • Išaugo sodų rišėjų savigarba ir asmeninis pasitenkinimas („<i>Mane įtraukimas į NKP vertybių sąvadą stiprina, įkvepia, skatina, kitus manau irgi.</i>“) • Bendruomenės sutelkimas („<i>Bendruomenė gimė, gera būti bendruomenės dalimi, jausti pečių, pagalbą.</i>“)
Veiklos pakartojamumas	Sėkmės garantas – bendruomenės lyderių ir kitų tradicijos puoselėtojų sutelktumas Panašus modelis – parodos, simpoziumai, mokymai – ypatingai galėtų tikti verbų tradicijai.

ATVEJO STUDIJA 4. TRADICINIŲ ŠOKIŲ VAKARAI IR VASAROS STOVYKLOS

<p>NKP vertybė:</p> <p>Polka Lietuvoje</p>	 <p>Šaltinis: Facebook.com</p>
<p>Veiklos/iniciatyvos pavadinimas</p>	<p>Tradicinių šokių vakarai ir vasaros stovyklos</p>
<p>Respondentė(-as), interviu data</p>	<p>Dalia Urbanavičienė, Lietuvos etninės kultūros draugijos pirmininkė, Tradicinių šokių klubo vadovė, 2022.09.13.</p>
<p>Veiklos iniciatoriai, vykdytojai, partneriai (Veiklos modelis)</p>	<p>Tradicinių šokių klubą (TŠK) 2002 m. įsteigė Lietuvių etninės kultūros draugija, vadovaujama Dalios Urbanavičienės. Panašiu modeliu TŠK įkurti Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Pagrindiniai veiklos partneriai – Vilniaus etninės kultūros centras, LNKC, LMKTA. Įrašyti polką į NKPV Sąvadą pasiūlė ir kartu paraišką parengė LNKC darbuotoja Audronė Vakariniene. Bene didžiausia problema – sunku rasti repeticijoms ir vakaronėms tinkamas patalpas tinkamu laiku už prieinamą kainą, ypatingai Vilniaus mieste („Vilniaus savivaldybės požiūris į polką ir šokių paveldą ypač nedraugiškas.“).</p>
<p>Vykdomo laikotarpis</p>	<p>Eugenija Venckauskaitė (LNKC darbuotoja ir VU kraštotyros klubo narė) pradėjo domėtis ir propaguoti polką dar prieš Nepriklausomybės atkūrimą. Vilniaus TŠK įsteigtas 2002 m. Tradicinių šokių vasaros stovyklos rengiamos kasmet nuo 2004 m. Vertybė įrašyta į NKP Sąvadą 2017 m.</p>
<p>Finansavimo šaltiniai</p>	<p>Pagrindinis finansavimo šaltinis – dalyvio mokesčiai. Reikšminga savanorių pagalba. Finansavimas lemia masiškumą: 2022 m. stovyklai negavo projektinio finansavimo, todėl buvo didesnis dalyvio mokestis, sklaida-reklama menkesnė, rezultate susirinko iki šiol mažiausiai dalyvių – 150. LKT finansavimo gauti nepavyksta: šokių klubo projektai nelaimi jau 5 metai, stovykla – 2 metai. (mažus balus skiria už išsiliejimą į kitas kultūros sritis, tęstinumą, gebėjimų stiprinimą, tikslinių grupių įtraukimą. Be to, LKT vengia skirti lėšas ūkinėms reikmėms – kurui, įrangos, aparatūros nuomos ir kt.)</p>
<p>Trumpas veiklos aprašymas Ryšys su aktualizavimu</p>	<p>Svarbiausi TŠK renginiai: 1. Visus metus vykstančios tradicinių šokių vakaronės: Vilniuje ir Klaipėdoje kartą per savaitę, Kaune – kartą per mėnesį. Šiltuoju metų laiku vakaronės organizuojamos viešosiose Vilniaus erdvėse, taip skatinant socialinio šokio reiškinį. Šaltuoju metų sezonu vakaronės persikelia į uždaras patalpas bei papildoma tradicinių šokių mokymais. Per vakarones visuomet skamba gyva tradicinė muzika. 2. Naujametiniai naktišokiai. 3. Tradicinių šokių vasaros stovyklos, kasmet organizuojamos vis kitoje vietovėje.</p>
<p>Veiklos komunikavimas</p>	<ul style="list-style-type: none"> Facebook: 2022-10-14 duomenimis Vilniaus TŠK FB viešojoje grupėje – Forume – 1249 nariai; Kauno tradicinių šokių rato FB viešojoje grupėje – 821 narys; Klaipėdos TŠK FB viešojoje grupėje – 512 narių

	<ul style="list-style-type: none"> Platesnei komunikacijai trūksta lėšų (kaip minėta – pagrindinis veiklos finansavimo šaltinis – renginių dalyvio mokesčiai, o LKT projekcinio finansavimo negauna).
Veiklos rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> Facebook grupių narių augantis aktyvumas rodo, kad veikla duoda rezultatą – vertybė populiarėja, bendruomenė aktyvi – rašo komentarus, skelbia vaizdus. Kassavaitiniame renginyje Vilniaus TŠK būna 50-70 dalyvių. Vasaros šokių stovykloje daugiausia yra buvę 420. Dalyvių skaičius svarbu, bet labai rūpi ir paskaitų, mokymų, griežikų muzikos kokybė – tai prisideda ir prie polkos ir jos praktikos renginių kultūrinės, meninės, socialinės terpės patrauklumo. Tiek šokiai, tiek talentų vakarai vertintini ir kaip socialinis reiškinys. Svarbi Vilniuje organizuojamų šokių vakaronių socialinė funkcija – tai terpė jaunimui ir vyresniems susipažinti ir bendrauti. Vasaros stovyklos, kurios kasmet organizuojamos vis kitoje vietovėje, prisideda prie tų vietovių ekonomikos puoselėjimo. Vasaros šokių stovyklų metu vertybė populiarinama vietos bendruomenės tarpe. Tai skatinama neimant iš vietos gyventojų dalyvio mokesčio. Kita vertus, <i>„polkos įrašymas į Sqvadą nesukėlė didesnio valstybės susidomėjimo ir rūpesčio, todėl bendruomenės tuo nesidžiaugia ir nesididžiuoja. Reikšminga paskata būtų tinkamesnis LKT nuomonės dėl neremiamų projektų išaiškinimas, kompetentingesnė ekspertų veikla.“</i>
Veiklos pakartojamumas	<p>Veiklos pakartojamumo aspektai:</p> <ul style="list-style-type: none"> Veikla remiasi stipria lyderyste, entuziastingų kultūros darbuotojų darbu, savanorių pagalba bei bendradarbiavimu su mokslininkais bei šokio ir muzikos specialistais Vertybė išsaugoma ir populiarinama per įtraukias socialinio pobūdžio veiklas – šokių vakarus ir vasaros stovyklas.

ATVEJO STUDIJA 5. EDUKACINĖ PROGRAMA „A BIRŽIEČĖ VAIŠIN DAINUODAMŪS“

<p>NKP vertybės:</p> <p>Naminio alaus tradicija Biržų ir Kupiškio krašte</p> <p>Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas</p>	 <p style="text-align: center;"><i>Šaltinis: Biržų krašto muziejaus „Sėla“ fotografijų archyvas</i></p>
<p>Veiklos/iniciatyvos pavadinimas</p>	<p>Edukacinė programa „A biržiečė vaišin dainuodamūs“ Biržų krašto muziejuje</p>
<p>Respondentė(-as), interviu data</p>	<p>Gintaras Butkevičius, Biržų krašto muziejaus „Sėla“ direktorius, 2022-10-14</p>
<p>Veiklos iniciatoriai, vykdytojai, partneriai (Veiklos modelis)</p>	<p>Edukacinės programos ištakos siekia Lietuvos Valstybinio turizmo departamento iniciatyvą kurti turizmo produktą „Alaus kelias“, apjungiantį Pasvalio ir Biržų rajonus. Prie šios iniciatyvos prisijungė ir Biržų krašto muziejus. Partneriai – vietos folkloriniai ansambliai.</p>
<p>Vykdymo laikotarpis</p>	<p>Programa sukurta 2001 m., t.y. gerokai anksčiau nei vertybės buvo įtrauktos į Lietuvos NKP sąvadą (2018 m. – Naminio alaus tradicija Biržų ir Kupiškio krašte; 2021 m. – Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas). Iki šiol programa yra labai populiari.</p>
<p>Finansavimo šaltiniai</p>	<p>Programa – mokama paslauga, generuojanti pajamas tiek muziejui, tiek partneriams – ansambliams ir jų dalyviams. Po 10 metų veiklos rajone atsirado konkurencija – privatus verslas (alaus gamykla) sukūrė ir užpatentavo alternatyvų „Alaus kelią“. Dėl to programos lankytojų srautai muziejuje smarkiai sumažėjo.</p>
<p>Trumpas veiklos aprašymas Ryšys su aktualizavimu</p>	<p>Biržų krašto muziejus pirmiausia įrengė muziejaus ekspoziciją „Senoji aludarystė“. Vėliau viena iš muziejaus darbuotojų parengė edukacinę programą, kurią sudarė pasakojimas apie alaus gamybą ir etnomuzikavimas: vaišių dainos ir sutartinės. Prie programos įgyvendinimo prisijungė 3 vietos folkloriniai ansambliai. Ansamblių nariai papildydavo programą savo asmeniniais pasakojimais, tradicijų prisiminimais, todėl programos turinys nuolat keitėsi. Su programoje dalyvaujančiais ansambliais – juridiniais asmenimis – muziejus pasirašė maitinimo ir muzikavimo paslaugų pirkimo sutartis. Ansambliai gautas pajamas galėdavo panaudoti ansamblio reikmėms, pvz. įsigyti instrumentų, tačiau dalyviai asmeninės finansinės naudos negaudavo. Po kelių metų toks veiklos modelis dalyvių nebetenkino. Tuomet jie ėmė dirbti pagal patentus. Galiausiai, finansinis atlygis ėmė vis mažiau motyvuoti dalyvius, nes programą vykdančiam daugiau nei 20 metų, daugelis dalyvių „išsisėmė“, prarado interesą, be to, ir pačių giedotojų mažėja dėl natūralių priežasčių. Todėl šiuo metu muziejus susiduria su sunkumu išlaikyti šios programos gyvybingumą, t.y. praktikuojančių bendruomenių dalyvavimą, ir svarsto gyvą dainavimą ateityje pakeisti įrašais.</p>
<p>Veiklos komunikavimas</p>	<p>Iš pradžių programa buvo reklamuojama per turizmo agentūras, turizmo informacinius centrus, muziejaus tinklapyje ir laikui bėgant labai išpopuliarėjo.</p>
<p>Veiklos rezultatai</p>	<p>Programa, būdama labai populiari, stipriai prisideda prie krašto NKP vertybių aktualizavimo, tapatybės formavimo, tačiau prie vertybių išsaugojimo – tik iš dalies. Programos indėlis tame, kad jos metu NKP vertybės – aludarystės ir sutartinių giedojimo tradicijos – yra praktikuojamos, lankytojai vaišinami naminiu alumi, jiems giedamos sutartinės, jie mokomi sugiedoti paprastą sutartinę. Tačiau muziejus negali užtikrinti vertybių perdavimo jaunajai kartai, praktikuojančios bendruomenės atsinaujinimo.</p>
<p>Veiklos pakartojamumas</p>	<p>Šis atvejis yra puikus NKP vertybių aktualizavimo, kultūros įstaigos ir bendruomenių bendradarbiavimo pavyzdys. Kartu jis parodo, kad net ir labai efektyvi NKP vertybių aktualizavimo veikla pati savaime negali užtikrinti vertybių praktikos tęstinumo, o vien finansinis atlygis nėra pakankamas motyvas praktikuojančių bendruomenių nariams įsitraukti į aktualizavimo veiklas.</p>

6. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

6.1 IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO POLITIKOS TURINYS: TERMINAI IR TIKSLAI

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>Koncepcijoje pateikiamas paveldo aktualizavimo terminas yra specifiškas, neturintis tikslaus atitikmens anglų kalboje ir nevartojamas Konvencijoje. Tyrimo metu pastebėta, kad ir praktikoje aktualizavimo terminas yra nevienareikšmiškai suprantamas ir interpretuojamas, todėl kyla nesusišnekėjimo tarp NKP veikėjų rizika. Koncepcijoje pateikiamas kultūros paveldo aktualizavimo apibrėžimas rodo, kad šis terminas yra nevienalytis: juo siekiama keletu skirtingų tikslų – svarbumo, aktualumo, prieinamumo, integravimo į kultūrinį, socialinį, ekonominį gyvenimą. Todėl kai vartojamas aktualizavimo terminas, nėra savaimė aišku, kuris aktualizavimo aspektas (tikslas) tame kontekste turimas omenyje. Galiausiai, žodis „aktualizavimas“, būdamas padarytas iš žodžio „aktualus“ (lot. actualis — faktiškas, tikras; dabar esantis) NKP kontekste gali reikšti nuostatą, kad NKP yra pasenęs, todėl esą jį reikia atnaujinti, „sudabartinti“. Tai neatitinka Konvencijos požiūrio. Kai kuriuose Konvencijos variantuose kitomis kalbomis (pvz. ispanų k.) žodis „aktualizuoti“ yra vartojamas, tačiau ne NKP vertybių, bet duomenų apie jas (sąvado) atnaujinimo prasme.</p>	<p>Siekiant didesnio termino „aktualizavimas“ aiškumo ir atitikimo tarptautiniame kontekste vartojamiems terminams bei geresnio NKP veikėjų tarpusavio supratimo, siūlome šį terminą diversifikuoti. Kai kalbama apie aktualizavimą kaip priemones, kuriomis siekiama pabrėžti paveldo svarbą ir aktualumą, vartoti terminus sąmoningumo didinimas (angl. <i>awareness-raising</i>), vertės didinimas ar valorizavimas (angl. <i>enhancement</i>, ispan. <i>valorización</i>, lat. <i>vėrtības nostiprināšanu</i>). Kai kalbama apie priemones, kuriomis siekiama pabrėžti paveldo prieinamumą, vartoti terminus populiarinimas (angl. <i>promotion</i>) ir prieinamumo didinimas (angl. <i>ensuring/facilitating access</i>). Kai kalbama apie paveldo integravimą į kultūrinį, socialinį, ekonominį gyvenimą, vartoti terminą integravimas į kitas sritis (angl. <i>integration</i>). Toks terminų atskyrimas leistų ne tik geriau suprasti numanomą aktualizavimo tikslą, bet ir aktualizavimo priemonių ryšį su išsaugojimu bei jo vaidmenį paveldo cikle, siekiant geresnių paveldo aktualizavimo ir išsaugojimo rezultatų. Galiausiai, tai palengvintų informacijos ir patirties apsikeitimą tarp Lietuvos ir kitų šalių NKP išsaugojimo srities specialistų</p>
<p>Lietuviškas NKP išsaugojimo apibrėžimas netiksliai (ir skirtingai nei kitose kalbose) perteikia kai kuriuos Konvencijos aspektus: angliškas <i>promotion</i> verčiamas į propagavimas, angliškas <i>enhancement</i> verčiamas į turtinimas.</p>	<p>Siekiant tiksliau (ir artimiau originalui) išreikšti Konvencijos nuostatas, sekant latviškojo vertimo pavyzdžiu, rekomenduojame Konvencijos vertime į lietuvių kalbą žodžius propagavimas ir turtinimas keisti atitinkamai į populiarinimas ir vertės didinimas arba valorizavimas.</p>

6.2 SĄVADAI, KAIP NKP IŠSAUGOJIMO IR AKTUALIZAVIMO PRIEMONĖ

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>Lietuvos NKP vertybių sąvadas yra tinkama aktualizavimo kaip sąmoningumo didinimo ir NKP išsaugojimo priemonė, nes skatina bendruomenės domėtis savo paveldu ir įsipareigoti jį saugoti, o taip pat</p>	<p>Tęsti Sąvado kūrimą ir plėsti Sąvado tvarkytojo funkcijas, kad jos apimtų ne tik duomenų apskaitą, bet ir visuomenės sąmoningumo didinimą, NKP bendruomenių gebėjimų stiprinimą ir NKP</p>

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>didina bendruomenių supratimą apie jų paveldo vertę ir pasididžiavimą jomis.</p> <p>Sąvadas yra tinkama priemonė NKP populiarinimui ir žinomumo didinimui, tačiau šis jo potencialas yra mažai išnaudojamas dėl siauro Sąvado tikslų apibrėžimo, mažo Sąvado žinomumo, valstybės finansinių išpareigojimų Sąvado vertybėms nebuvimo ir neaiškaus Sąvado plėtros modelio.</p> <p>Fokus grupių duomenys rodo, kad bendruomenės puoselėja didesnio matomumo, bendravimo ir finansinės paramos lūkesčius, susijusius su jų praktikuojamų vertybių įrašymu į Lietuvos NKP vertybių sąvadą. Tačiau dėl aukščiau nurodytų priežasčių šie bendruomenių lūkesčiai negali būti pilnai patenkinti.</p>	<p>populiarinimą. Rengti ir viešinti atitinkamus veiklos planus ir ataskaitas.</p> <p>Siekti glaudesnio bendradarbiavimo tarp Sąvado duomenų valdytojo (KM) ir tvarkytojo (LNKC).</p> <p>Sukurti Sąvado plėtros modelį ir pasiekti visų suinteresuotų šalių susitarimą – parengti ir patvirtinti naujus išsamius Sąvado nuostatus arba/ir atskirą Sąvado strateginį dokumentą, kur būtų nustatyti Sąvado misija, vizija ir raidos modelis bei numatyti papildomoms veikloms reikalingi žmogiškieji ir finansiniai ištekliai.</p> <p>Kad Sąvadas kuo labiau atitiktų NKP bendruomenių poreikius, į jo plėtros procesą įtraukti NKP bendruomenių atstovus.</p> <p>Didinti paties Sąvado žinomumą ir plėsti jo kaip NKP populiarinimo priemonės galimybes.</p>
<p>Kretingos rajono savivaldybės NKP vertybių sąvado kūrimo atvejis rodo, kad vietinio sąvado kūrimo procesas yra veiksminga NKP aktualizavimo kaip sąmoningumo didinimo priemonė, nes padeda surasti ir iškelti dar gyvas tradicijas į viešumą, atskleidžia vietos tapatybę, telkia bendruomenes, skatina jų aktyvumą ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Kita vertus, šio proceso dalyviams nėra aiški sąvado perspektyva.</p>	<p>Intensyviau skatinti savivaldybes kurti savo NKP sąvadus, pasinaudojant Kretingos rajono ir kitų vietinius NKP sąvadus jau kuriančių savivaldybių patirtimi: parengti ir periodiškai atnaujinti metodinę medžiagą, didesniu mastu organizuoti supratimo didinimo renginius vietos bendruomenių ir valdžios atstovams, konsultuoti, kurti savivaldybių bendradarbiavimo ir apsikeitimo gerą patirtimi tinklą.</p>

6.3 KITOS AKTUALIZAVIMO PRIEMONĖS

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>Lietuvos NKP vertybių išsaugojimo planų ir apklausos duomenų analizė rodo, kad NKP vertybių teikėjai ir bendruomenės nemato didelio skirtumo tarp aktualizavimo ir išsaugojimo, nes NKP vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos didele dalimi sutampa. Mokymai ir viešinimas yra dominuojančios veiklos, kuriomis siekiama tiek NKP išsaugojimo, tiek ir aktualizavimo tikslų.</p> <p>Bendrai NKP vertybių teikėjų ir bendruomenių nuomone, mokymai (edukacijos, stovykloms, ilgalaikės dirbtuvės ir kt.) yra efektyviausios aktualizavimo veiklos ir jiems turėtų būti skirtas didesnis valstybės ar savivaldybių finansavimas. Tačiau konkrečių vertybių atveju aktualizavimo priemonių efektyvumo vertinimas skiriasi. Pavyzdžiui, NKP vertybes-šventes puoselėjančių bendruomenių nuomone, efektyviausi yra pramoginiai renginiai (šventės).</p>	<p>Atsižvelgiant į NKP vertybių teikėjų ir bendruomenių išreikštą aktualizavimo priemonių efektyvumo vertinimą, NKP išsaugojimui ir aktualizavimui skirtose valstybės ir savivaldybių programose prioritetą teikti mokymo veikloms (edukacijoms, stovykloms, ilgalaikėms dirbtuvėms) ir kitoms NKP bendruomenių gebėjimus stiprinančioms priemonėms, o taip pat veikloms, kuriose derinamos NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos.</p> <p>Atsižvelgiant į NKP bendruomenių išreikštą didesnio NKP matomumo poreikį, Sąvado duomenų valdytojas ir tvarkytojas turėtų numatyti ir įgyvendinti papildomas NKP sklaidos ir populiarinimo priemones.</p> <p>Apibendrinant, rekomenduojame šias NKP aktualizavimo plėtros kryptis:</p> <ol style="list-style-type: none"> Sąmoningumo didinimas (angl. <i>awareness-raising</i>).

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>Apklausų ir fokus grupių duomenys rodo, kad NKP viešinimas yra ta sritis, kurioje paveldo bendruomenės labiausiai tikisi paramos iš šalies, nes jos pačios tam neturi pakankamai lėšų, laiko ir žmogiškųjų išteklių. Paveldo bendruomenės išreiškia profesionalios, nuoseklios ir planuojamos NKP komunikacijos ir viešinimo poreikį. TIC darbuotojai, kurie patys yra aktyviai įsitraukę į informacijos apie NKP sklaidą, iš NKP bendruomenių ir kultūros įstaigų norėtų gauti aktualią (atnaujintą) ir vartotojų poreikiams pritaikytą informaciją apie NKP, konkrečiai apie: 1) nuolatinės ekspozicijas, kuriose pristatomos NKP vertybės, 2) su vertybėmis susijusius produktus ir paslaugas ir 3) su vertybėmis susijusius renginius (renginių kalendorius). TIC nuomone, vartotojams reikėtų ne tik „ekonominės“, bet ir sociokultūrinės, su tapatybės ugdymu susijusios informacijos apie NKP. Informacijos apie NKP sklaidai galėtų pasitarnauti nuolat atnaujinama Sąvado svetainė internete.</p>	<p><u>Tikslinės grupės</u>: NKP bendruomenės, savivaldybių Tarybos ir administracijos, kultūros įstaigos, kt. <u>Veiklos</u>: Lietuvos ir savivaldybių NKP sąvadų kūrimas, dalinimasis patirtimi, sklaida. <u>Vykdytojai</u>: LNKCC, savivaldybių administracijos.</p> <p>2. Gebėjimų stiprinimas (angl. <i>capacity-building</i>). <u>Tikslinės grupės</u>: NKP bendruomenės ir jas remiančios organizacijos, švietimo įstaigos. <u>Veiklos</u>: mokymai, edukacijos, stovyklos, ilgalaikės dirbtuvės, dalinimasis patirtimi, tinklaveika. <u>Vykdytojai</u>: LNKCC, kitos kultūros ir švietimo įstaigos (muziejai, kultūros centrai, bibliotekos)</p> <p>3. NKP populiarinimas (angl. <i>promotion</i>). <u>Tikslinės grupės</u>: plačioji visuomenė. <u>Veiklos</u>: žiniasklaidos kampanijos, straipsniai spaudoje, mokymų medžiagos rengimas, informacinių leidinių rengimas ir sklaida, dalinimasis patirtimi, Sąvado svetainės pritaikymas vartotojų poreikiams ir nuolatinis jos atnaujinimas, informacijos apie NKP įtraukimas į gidų kursus. <u>Vykdytojai</u>: LNKCC, savivaldybės, kultūros įstaigos, TIC, bendruomenės</p> <p>Reguliarus dalinimasis patirtimi ir aktyvi tinklaveika turėtų tapti neatsiejama visų NKP aktualizavimo plėtros krypčių dalimi, nes prisideda prie visų kitų veiklų įgyvendinimo.</p>

6.4 PAVELDO BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMAS

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>NKP praktikuojančių bendruomenių palaikymas, telkimas ir kūrimas yra svarbiausias NKP išsaugojimo ir aktualizavimo klausimas. Tačiau UNESCO Konvencijoje nesant tikslaus bendruomenės apibrėžimo, praktikoje susiformuoja didelė bendruomenės sampratų įvairovė – nuo neformalios tačiau lokaliai ar kitokiu aspektu apibrėžtos vertybę praktikuojančių žmonių grupės iki visos šalies visuomenės. Lietuvoje kai kurių vertybių atveju lyderystės ėmėsi šalies mastu veikiančios įstaigos ir visuomeninės organizacijos. Trumpuoju laikotarpiu tokiu būdu jos suvaidino svarbų vaidmenį, atkreipiant visuomenės dėmesį į vertybę. Tačiau, nesant mechanizmo kaip paskatinti telktis (tinklintis) pasklidusias bendruomenes, ilguoju laikotarpiu toks modelis nebus tvarus, kadangi nėra kas realiai atsako už vertybės išsaugojimą, o paraiškas dėl tokių vertybių įrašymo į Sąvadą, pateikusios organizacijos (pvz. LNKCC ir VEKC) neturi pakankamai išteklių tokių vertybių aktualizavimui.</p>	<p>Siekiant sklandaus ir veiksmingo nacionalinės aprėpties NKP vertybių puoselėtojų bendradarbiavimo išsaugant ir aktualizuojant šias vertybes, reikėtų telkti jų bendruomenes (per skaitmenines platformas ir/ar nevyriausybinės organizacijas), užsibrėžiant ir konkrečiomis priemonėmis siekiant, kad per tam tikrą realistišką laiką visos nacionalinės aprėpties vertybės turėtų jas atstovaujančias bendruomenes, organizacijas ar jų tinklus. Rekomenduotina ateityje paraiškas dėl nacionalinės aprėpties NKP vertybių įrašymo į Sąvadą svarstyti tik tuomet jei/kai bus (ir) bendruomenės (o ne vien institucijos), kurios imsis atsakomybės už jų išsaugojimą.</p>

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>NKP aktualizavime pabrėžtinai ir poreikis ne tik bendrauti, bet ir bendradarbiauti. Ypač šis poreikis išryškėja nykstančių bendruomenių atveju, kuomet norint išsaugoti jų praktikuojamą vertybę, reikalinga pagalba iš šalies (dažniausiai kultūros, nacionalinių parkų ar kitų specialistų), kuri reiškiasi naujos bendruomenės kūrimu ir palaikymu. Taigi, nors bendruomenės sukūrimas ir egzistavimas yra svarbi NKP aktualizavimo prielaida, institucijų vaidmuo taipogi yra labai reikšmingas.</p>	<p>Šiuo atžvilgiu prioritetas galėtų būti teikiamas tiems NKP rėmimo projektams ar veikloms, kurie skatina tokio pobūdžio bendradarbiavimą. Reiktų pažymėti, jog tai galioja ir skaitmeninei tinklaveikai, kur didžiausias proveržis šiuolaikinių technologijų naudojime yra pasiekiamas bendruomenėms bendradarbiaujant su institucijomis. Tuo pačiu svarbu užtikrinti, kad toks bendradarbiavimas vyktų lygiaverčiais ir tarpusavio pagarbos pagrindais.</p>
<p>Vietos savivaldos lygmuo yra ypač svarbus išsaugant ir aktualizuojant NKP, nes būtent šiame lygmenyje reiškiasi dauguma NKP vertybių. Tačiau nesant aiškaus pasidalinimo atsakomybe ir įgaliojimais tarp centrinės bei vietos valdžios institucijų, nacionalinės aprėpties Lietuvos NKP vertybės dažnai negauna palaikymo savivaldos lygmenyje (motyvuojant, kad tai yra visos šalies vertybės), ir tai yra kliūtis nuosekliam NKP bendruomenių ir savivaldybių bendradarbiavimui išsaugant ir aktualizuojant NKP.</p>	<p>Rengiant Sąvado plėtros modelį (tobulinant Sąvado nuostatus ar rengiant naują strateginį dokumentą) būtina plačiai išdiskutuoti ir sutarti dėl pasidalinimo atsakomybe ir įgaliojimais tarp bendruomenių bei vietos valdžios ir centrinės valdžios institucijų.</p>
<p>NKP bendruomenės ir jas palaikantys kultūros ir kitų sričių darbuotojai Lietuvoje yra aktyvūs, savo kompetencijos ribose atsakingai įsitraukę į savo paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo veiklas.</p>	<p>Parama bendruomenėms turėtų pasireikšti ne jų dalyvavimo skatinimui, bet pagalba tose srityse, kurios viršija jų kompetenciją, t.y. didesnis viešinimas žiniasklaidoje, NKP prestižo kėlimas visuomenėje per jo vertės supratimą, jo svarbos suvokimo didinimas, pagalba sprendžiant teises ir administracines problemas ir kt.</p>
<p>Vertybių teikėjų ir bendruomenių narių kultūrinio dalyvavimo ir turinio kūrimo aspektus NKP aktualizavime reiktų vertinti teigiamai. Fiksuota, jog bendruomenės narių įsitraukimą dažniausiai lemia asmeninė motyvacija. Taip pat buvo pastebėta, jog asmenybių įtaka ir nuoseklus pavienių asmenų darbas, aktualizuojant, viešinant NKP yra labai svarbus.</p>	<p>Dėl šios priežasties rekomenduojame neapsiriboti tik bendruomenių veikla bei bendruomeninių projektų rėmimu, bet taipogi skatinti ir pavienių asmenų darbą bei asmenines iniciatyvas, remti žinovų ar mokovų tradicijų perdavimo veiklas. Kaip vienas iš tokių skatinimo pavyzdžių galėtų būti NKP „ambasadorių“ arba nuomonės lyderių („influencerių“) veikla, kur būtų remiami projektai, kviečiantys įsitraukti tiek visuomenei žinomus žmones, tiek kitus asmenis, kurie vertina kultūros paveldą, turi geros kultūrinės patirties, supratimo ir noro pagarbiai ir su užsidedimu kalbėti apie tradicijas, apie svarbius mūsų tautinio, regioninio, etninio tapatumo ženklus.</p>

6.5 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ TIKSLINĖS AUDITORIJOS

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>Tyrimo duomenimis, NKP vertybes praktikuojančių bendruomenių nariai yra pagrindinė NKP aktualizavimo veiklų tikslinė auditorija. Jie labiausiai domisi NKP vertybėmis ir jiems buvo skiriama daugiausia aktualizavimo veiklų. Fokus grupių dalyviai atkreipė dėmesį, kad neretai NKP saugotojams trūksta supratimo apie jų puoselėjamo NKP vertę.</p>	<p>Kadangi NKP perdavimas yra tarpasmeninis procesas, vykstantis bendruomenių viduje, NKP bendruomenių nariai turėtų išlikti pagrindine aktualizavimo ir išsaugojimo veiklų tiksline grupe. Nuo bendruomenės narių sąmoningumo ir įsitraukimo priklauso NKP gyvybingumas. Todėl ypatingas dėmesys ir papildomos paramos priemonės turėtų būti skiriamos NKP puoselėtojų sąmoningumo didinimui ir mažiau įsitraukusiųjų aktyvumo skatinimui. Kartu reikėtų populiarinti NKP vertybes, siekiant pritraukti potencialius tradicijų perėmėjus (tikslas – kad perdavėjas norėtų ir galėtų perduoti, o perėmėjas norėtų ir galėtų perimti)</p>
<p>Masiškumas yra kai kurių NKP vertybių, pvz. švenčių, būtina sąlyga. Daugeliui vertybių auditorijos plėtra padeda didinti jų žinomumą, taigi – ir galimybes jas išsaugoti. Kita vertus, auditorijos augimas dažnai turi objektyvių veiksnių ir pačios vertybės ypatumų sąlygojamas ribas, kurias peržengus kyla tradicijos deformavimo grėsmė.</p>	<p>Kiekybinė auditorijos plėtra neturėtų būti vertinama kaip NKP aktualizavimo veiklos kokybės rodiklis. Atitinkamai, nerekomenduojame nustatyti su tuo susijusių aktualizavimo tikslų. Vietoj to, didesnis dėmesys turėtų būti kreipiamas į kokybinę auditorijos plėtrą, ypatingai skirtingų amžiaus grupių dalyvavimą NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklose.</p>

6.6 AKTUALIZAVIMO VEIKLOSE NAUDOJAMI BŪDAI, MEDIJOS

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>Tyrimas atskleidė, jog NKP bendruomenės naudojami įvairiomis žiniasklaidos priemonėmis, įskaitant ir skaitmenines technologijas, kurios užima reikšmingą vietą NKP komunikacijoje ir aktualizavime. Tai liudija, jog NKP puoselėtojai domisi komunikavimo priemonių naujovėmis, turi gerą prieigą prie interneto ir pakankamai gerus kompiuterinio raštingumo gebėjimus, įgalinančius juos lengvai skleisti, ieškoti ir surasti informaciją bei bendrauti. Turint omeny, kad beveik pusė respondentų (58 proc.) buvo virš 40 m. amžiaus, šių gebėjimų turėjimas neapsiriboja jaunesnio amžiaus žmonių grupe. Tačiau kai kurie, ypatingai vyresnio amžiaus kaimiškose vietovėse gyvenantys, NKP puoselėtojai, vis dar susiduria su nepakankamo techninio aprūpinimo (kompiuterinės įrangos ir</p>	<p>Rekomenduojama vyresnio amžiaus ir/ar kaimo vietovėse gyvenančių NKP puoselėtojų techninio aprūpinimo ir skaitmeninių bei komunikacinių gebėjimų spragas spręsti skatinant glaudesnę jų bendradarbiavimą su vietiniais organizacijomis ir specialistais, pvz. kultūros ir švietimo darbuotojais, muziejais, bibliotekomis, mokyklomis, turinčiais reikalingą įrangą ir gebėjimus.</p>

interneto) problema, neturi reikalingų gebėjimų naudotis šiuolaikinėmis IT ir socialiniais tinklais, nemoka užsienio kalbų, neturi reikalingų rinkodaros ir komunikacinių gebėjimų.	
Skaitmeninių informacinių ir komunikacinių technologijų panaudojimo aktualumas išryškėjo ir per Covid-19 pandemiją, kur ji nesutrukdė NKP sklaidai ir net atvirkščiai, paskatino naujus ir prasmingus NKP aktualizavimo projektus.	Dėl to skaitmeninių technologijų panaudojimas ir skaitmeninių komunikacinių gebėjimų vystymas turėtų išlikti viena iš svarbiausių prioritetinių krypčių.
Gerosios praktikos pavyzdžiai atskleidžia, jog NKP aktualizavimo efektas dažniausiai yra pasiekiamas pasitelkiant daugialypius komunikacijos kanalus, kur jie atlieka skirtingas funkcijas (diskusijų forumas, renginiai, informacinis portalas ir t. t.).	Todėl rekomenduojama neapsiriboti vienos kultūrinės ar skaitmeninės erdvės rėmimu, bet reikėtų skatinti skirtingų erdvių ar kanalų , skirtų to paties paveldo aktualizavimui ir komunikacijai, kūrimą, išlaikymą ir plėtrą .

6.7 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ REZULTATAI IR JŲ MATAVIMO BŪDAI

NKP SVARBA, AKTUALUMAS IR PRIEINAMUMAS

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
Nėra kiekybinių duomenų, kurie leistų daryti tiesiogines išvadas apie NKP aktualizavimo rezultatus svarbos, aktualumo ir prieinamumo aspektais. Tačiau, remiantis TIC darbuotojų ir NKP puoselėtojų nuomone, galima daryti išvadą, kad bendrai domėjimasis NKP vertybėmis auga , o tokį susidomėjimą didina 1) emocinės patirtys, 2) profesionalus, patrauklus pateikimas ir 3) tęstinė veikla. Lietuvos NKP vertybių teikėjų vertinimu, stipriausias buvo emocinis, pramoginis aktualizavimo veiklų poveikis dalyviams – jie gerai praleido laiką, pajavairino savo kasdienybę.	<p>Kokybiniai aktualizavimo veiklų rezultatai ir toliau galėtų būti vertinami per grįžtamąjį ryšį: renginių dalyvių atsiliepimus, komentarus socialiniuose tinkluose, žiniasklaidos susidomėjimą.</p> <p>Teigiamos emocinės patirtys (džiaugimasis) yra reikšmingas kokybinis NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklų rezultatas ir svarbi paveldo ciklo grandis, todėl rekomenduojame skatinti jų fiksavimo ir sklaidos praktikas (nuotraukos, vaizdo įrašai, atsiliepimai, komentarai socialiniuose tinkluose).</p> <p>Kiekybiniais rezultatų rodikliais galėtų būti pradedančiųjų praktikuoti vertybę skaičius, į renginių organizavimą įsitraukusių asmenų (taip pat ir savanorių) skaičius, renginių dalyvių skaičius, norinčiųjų mokytis (pvz. groti, giedoti sutartines, mokytis pirtininkystės) skaičius, norinčiųjų įsigyti instrumentus skaičius, paveldo produktų paklausa, kvietimų dalyvauti renginiuose skaičius, užsakomų edukacijų skaičius ir pan. Skaitmeninėje erdvėje susidomėjimą NKP galima vertinti pagal FB grupių dalyvių, sekėjų ir turinio peržiūrų skaičių. Be to, vertybės rėmėjų finansinis įnašas, mokslininkų ir etninės kultūros tyrinėtojų domėjimasis vertybe taip pat galėtų būti aktualizavimo veiklų rezultato rodikliai.</p>

NKP INTEGRAVIMAS Į KITAS SRITIS

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
NKP yra pilnai integruotas į kultūrinį gyvenimą , kadangi didžioji NKP vertybių dalis yra kultūriniai reiškiniai arba kultūros produktai/paslaugos ar glaudžiai susijusios su jais. Be to, NKP vertybių saugojime ir aktualizavime vieną pagrindinių vaidmenų atlieka kultūros lauko organizacijos – kultūros centrai, muziejai, meno kolektyvai ir pan.	Didinti kultūros darbuotojų supratimą apie NKP; įtraukti įgūdžius, reikalingus NKP išsaugojimui ir aktualizavimui, į visų kultūros sričių bet ypatingai – kultūros centrų, muziejų, bibliotekų –darbuotojų kvalifikacijos kėlimo mokymo planus, siekiant plėtoti paveldo bendruomenių ir kultūros organizacijų bendradarbiavimą ir politikos tikslų integravimą.
NKP kartu su šiuolaikine kūryba yra du svarbiausi Lietuvos kultūrinės diplomatijos tematiniai aspektai, formuojantys Lietuvos, kaip senų ir unikalių tradicijų, bet tuo pačiu kūrybingos, inovatyvios ir modernios kultūros šalies įvaizdį .	Didinti šiuolaikinio meno kūrėjų supratimą apie NKP ir skatinti juos, bendradarbiaujant su bendruomenėmis ar atskirais asmenimis, integruoti NKP į šiuolaikinę kūrybą, taip atskleidžiant kultūrinę Lietuvos tapatybę.
NKP integravimas į socialinį gyvenimą bendruomenėms yra vienas dažniausiai siekiamų aktualizavimo tikslų. Jis pasireiškia per tai, kad įrašymas į Sąvadą prisideda prie vietos ir bendruomenių tapatybės stiprinimo, bendruomenių telkimo, gyventojų savigarbos didinimo ir tarpinstitucinio ir regioninio bendradarbiavimo gerinimo.	Didinti vietos valdžios atstovų supratimą apie NKP vaidmenį kuriant vietos tapatybę, telkiant bendruomenę ir stiprinant bendradarbiavimą. Sukurti bendrą NKP vertybių tapatybės ženklą ir naudoti jį komunikacijos priemonėse ir fizinėse vietose, susijusiose su NKP vertybėmis, taip siekiant didesnio NKP matomumo. Teikti asmeninius NKP vertybės įrašymo į Sąvadą pažymėjimus, skirtus vertybių puoselėtojams, taip pagerbiant tradicijų puoselėtojus ir pabrėžiant jų puoselėjamų vertybių svarbą. Rengti kasmetinius visų NKP vertybių puoselėtojų forumus, siekiant telkti platesnę NKP bendruomenę ir didinti NKP matotumą visuomenėje.
NKP potencialiai gali prisidėti prie tolerancijos ugdymo visuomenėje per tautinių mažumų NKP išsaugojimo ir aktualizavimo integravimą į bendrą Lietuvos NKP politiką. Tai, kad šiuo metu tautinių mažumų NKP išsaugojimas ir aktualizavimas yra integruotas tik nedideliu mastu, sudaro prielaidas veiklos dubliavimui ir užsienio valstybių įtakai.	Maksimaliai integruoti tautinių mažumų NKP išsaugojimą ir aktualizavimą į bendrą Lietuvos paveldo politiką (pvz. svarstyti šių funkcijų perdavimas iš Tautinių mažumų departamento LNKCC ir kitoms paveldo politiką įgyvendinančioms įstaigoms). Didinti tautinių mažumų sąmoningumą apie jų paveldą Lietuvoje ir skatinti juo rūpintis.
NKP ir švietimo sintezė yra ypatingai svarbi, nes NKP vertybės – tai žinios, įgūdžiai ir nuostatos, kurie yra perduodami iš kartos į kartą mokymosi proceso metu. Prie to reikšmingai prisideda formalus ir neformalus švietimo teikėjai. Iš kitos pusės dalyvavimas NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklose netiesiogiai prisideda prie socialinių kompetencijų ugdymo. Deja, NKP terminas nėra vartojamas švietimo politikos dokumentuose, o praktiniame lygmenyje NKP puoselėtojų ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas šiuo metu vertinamas kaip nepakankamas.	Susitarti dėl etninės kultūros ir NKP terminų vartosenos kultūros ir švietimo politikos diskursuose. Į rengiamas naujas ar atnaujinamas jau vykdomas pedagogų rengimo studijų programas įtraukti žinias apie NKP.
NKP integruojamas į ekonomiką per amatus ir turizmą. NKP vertybės, priskiriamos amatų sričiai, generuoja pardavimo pajamas. Taip pat NKP tradiciniai renginiai pritraukia pirkėjus į jų metu vykstančias amatų muges. Kita vertus, amatininkai susiduria su žaliavų trūkumu ir	Siekiant išlaikyti NKP amatininkų gaminius rinkoje ir taip išsaugoti pačią tradiciją, reikalingos amatininkų paramos priemonės. Šiuo metu dažniausiai, tačiau ne visur, taikoma parama amatininkams – sudarymas lengvatinių sąlygų prekiauti renginių metu. Tam, kad tai taptų

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>brangumu bei jiems nepalankia konkurencine aplinka (rankų darbo gaminiai brangesni ir todėl mažiau paklausūs nei panaši masinė produkcija iš pigesnių nenatūralių medžiagų). Vis dėlto, NKP integravimas į ekonominį gyvenimą yra aktualus tik kai kurių NKP vertybių bendruomenėms.</p>	<p>visuotinė praktika, reikia didinti savivaldybių (politikų ir administracijos darbuotojų supratimą apie NKP ir jo naudą.</p> <p>Siekiant padidinti su NKP susijusių amatininkų matomumą rinkoje, reikia didinti pačio NKP Sąvado žinomumą ir funkcionalumą</p> <p>Siekti didesnės integracijos ir sinergijos su Tautinio paveldo produkto komunikacija.</p> <p>Skatinti vietinių ūkio subjektų bendradarbiavimą ar kooperaciją tarpusavyje ir su NKP puoselėtojais</p>
<p>NKP vertybės didina atskirų vietovių ir regionų turistinį išskirtinumą, pasitarnauja turizmo produktų ir paslaugų kūrimui ir pritraukia lankytojus. Nuo turistų srautų nutolusiosiose vietose ir/arba ne intensyviau turistų sezonu organizuojami NKP renginiai prisideda prie tolygesnio lankytojų srauto paskirstymo erdvėje ir laike. Kita vertus, jau esama ir neigiamų turizmo plėtros ženklų, kai lankytojų gausa kelia nepatogumų NKP bendruomenei (Kurtuvėnų Užgavėnių atvejis). Pagrindinės kliūtys, trukdančios didinti NKP vertybių žinomumą ir platesnį panaudojimą turizmui: NKP puoselėtojų iniciatyvumo stoka ir nepakankami pardavimo įgūdžiai bei užsienio kalbų mokėjimas, nepakankamas paslaugų verslo įsitraukimas paverčiant NKP vertybes į patrauklias paslaugas ir patirtis turistams, NKP veiklos nereguliarumas ir sudėtingas prieinamumas vartotojui, NK</p> <p>P Sąvado svetainės internete nepakankamas informatyvumas ir funkcionalumas, kitų svetainių internete, pristatančių NKP pagrindu sukurtus produktus ir paslaugas, nereguliarus atnaujinimas bei NKP puoselėjančių bendruomenių, kaip lygiavertis partnerio, neįtraukimas.</p>	<p>Stiprinti NKP praktikuojančių asmenų, tradicinių amatų centrų, turizmo informacijos centrų, kelionių organizatorių ir kito vietinio verslo tikslumą ir bendradarbiavimą.</p> <p>Didinti NKP puoselėtojų komunikavimo, rinkodaros, užsienio kalbų gebėjimus.</p> <p>Didinti NKP Sąvado svetainės internete informatyvumą ir funkcionalumą.</p> <p>Gerinti NKP Sąvado ir kitų NKP pristatančių internetinių informacinių priemonių, bei produktų ir paslaugų sertifikavimo programų (www.tautinispaveldas.lt , www.atostogoskaime.lt, https://saugoma.lt/saugomos-teritorijos-produkto-zenklas) ir savivaldybių ir šalies turizmo rinkodaros tarpusavio integraciją ir veiklos koordinavimą.</p> <p>Didinti NKP puoselėtojų įtraukimą į NKP Sąvado ir kitų NKP pristatančių internetinių informacinių priemonių planavimą ir vystymą.</p> <p>Gerinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp KM ir EIMIN ir Turizmo informacijos centrų asociacijos (pradedant nuo pastarųjų organizacijų atstovų įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą, tuo pačiu gerinant jų supratimą apie NKP)</p>
<p>Kai kurių NKP vertybių aktualizavimas prisideda prie tvarios gyvenamosios bei pagarbos gyvajai gamtai propgavimo ir ypatingai – prie saugomoms teritorijoms keliamų uždavinių – ekologinio švietimo, gamtosaugos stiprinimo bei kultūros paveldo išsaugojimo. Deja, NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklas saugomose teritorijose riboja nepakankamas finansavimas, žemas prioritetas tarp kitų Aplinkos ministerijai priskiriamų veiklos sričių, nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp Kultūros ir Aplinkos ministerijos, nepakankamas visuomenės supratimas apie NKP vietą ir svarbą integruotoje saugomų teritorijų sistemoje.</p>	<p>Gerinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp Kultūros ministerijos ir Aplinkos ministerijos ir/arba Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos (pradedant nuo pastarųjų organizacijų atstovų įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą, tuo pačiu gerinant jų supratimą apie NKP).</p> <p>Inicijuoti ir vykdyti bendras su AM/VSTT visuomenės informavimo ir supratimo didinimo kampanijas apie NKP saugomose teritorijose.</p>

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>NKP saugojimas, palaikydamas tradiciniuose amatuose išlikusias istorinių technologijų žinias ir metodus, prisideda prie nekilnojamojo kultūros paveldo objektų autentiškų vertingųjų savybių restauravimo ir jų išsaugojimo. Savo ruožtu kultūros paveldo objektuose ir/arba materialaus kultūros paveldo aktualizavimo renginiuose (pvz. Europos paveldo dienos) dažnai vykdoma veikla susijusi su NKP, tokiu būdu prisidedant prie jo išsaugojimo ir aktualizavimo.</p>	<p>NKP išsaugojimui ir aktualizavimui visoje Lietuvoje plačiau pasitelkti Lietuvos liaudies buities muziejaus žmogiškuosius ir oranizacinius išteklius, patirtį ir bendradarbiavimo tinklą (pradedant nuo LLBM atstovo įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą)</p> <p>Didinti už paveldo apsaugą atsakingų institucijų – LNKČ ir KPD bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą (pradedant nuo KPD atstovo įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą), tuo pačiu pripažįstant ir atsižvelgiant į tai, kad NKP, kaip gyvojo paveldo, išsaugojimas reikalauja kitokių metodų ir priemonių nei materialaus paveldo apsauga.</p> <p>Bendradarbiaujant su KPD ir LLBM identifikuoti nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui svarbias tradicinių amatų vertybes ir jas puoselėjančias bendruomenes ir kartu su jomis parengti tokių vertybių išsaugojimo planus bei pateikti paraiškas dėl jų įrašymo NKP sąvada.</p>
<p>NKP amatai yra viena iš alternatyvių žemės ūkio veiklos rūšių, galinčių duoti ekonominę ir socialinę naudą kaimo vietovėms per naujas darbo vietas ir pajamas kaimo gyventijams bei etninės kultūros išsaugojimą. Dalis NKP puoselėtojų turi ir Žemės ūkio ministerijos išduotus Tautinio paveldo produkto sertifikatus ir gali palyginti dalyvavimo abiejose programose naudą. Galimai dėl ilgesnės patirties, konkretesnių tikslų ir aktyvesnės komunikacijos palankiau vertinamas dalyvavimas Tautinio paveldo produkto programoje.</p>	<p>Gerinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą tarp Kultūros ministerijos ir Žemės ūkio ministerijos bei LNKČ ir Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūros, kurie administruoja atitinkamai NKP Sąvadą ir Tautinio paveldo produkto sertifikavimo programą, tuo pačiu pripažįstant ir atsižvelgiant į tai, kad NKP, kaip gyvojo paveldo, išsaugojimas reikalauja kitokių metodų ir priemonių nei materialaus paveldo apsauga.</p>

6.8 AKTUALIZAVIMO VEIKLŲ FINANSAVIMO ŠALTINIAI

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>NKP vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos finansuojamos iš įvairių šaltinių: nuosavomis lėšomis (biudžetinių įstaigų atveju – valstybės ar savivaldybės biudžetu), gavus Lietuvos kultūros tarybos ar savivaldybių projektinį finansavimą, su privačių rėmėjų parama (pinigine, bet dažniau paslaugomis ar prekėmis), iš dalyvio mokesčio ar pardavimo pajamų (pvz. organizuojant amatininkų gaminių aukcionus. Reikšmingai finansavimo poreikį mažina savanorių – NKP „fanų“ – dalyvavimas (pvz. FiDi atvejais).</p>	<p>Didinti NKP vertybių puoselėtojų fondoieškos ir savanorių pritraukimo gebėjimus, bei sudaryti sąlygas apsikeitimui gerąją tokios veiklos patirtimi.</p> <p>Tyrinėti kitų šalių ir kitų sričių patirtį ir išmėgtinti NKP išsaugojimo ir aktualizavimo srityje inovatyvias ir demokratiškesnes finansavimo formas pvz. sutelktinį finansavimą (crowdfunding)</p>
<p>Dauguma NKP vertybių teikėjų, teikdami paraiškas dėl įrašymo į Sąvadą, tikėjosi, kad tokiu būdu šalia kitų tikslų pavyks pasiekti ir didesnę finansavimą NKP tradicijos puoselėjimui: tiek iš LKT – per projektus, tiek iš</p>	<p>Didinti visų NKP išsaugojime ir aktualizavime dalyvaujančių institucijų, organizacijų ir asmenų įsitraukimą ir supratimą apie NKP išsaugojimą kaip</p>

IŠVADOS	REKOMENDACIJOS
<p>savivaldybių biudžetų – dėl išaugusio prestižo, tiek iš rėmėjų – dėl didesnio žinomumo ir populiarumo. Rezultate vienos NKP vertybės iš tiesų pasiekė didesnės savivaldybės paramos (pvz. Palangos Jurginės) ar naujų savanorių įsitraukimo (pvz. FiDi), tačiau kai kurios, atvirkščiai, dėl pripažinimo nacionaliniu lygmeniu pajuto, kad savivaldybės ėmė joms skirti mažiau dėmesio, motyvuojant, kad jomis turi rūpintis valstybė (pvz. Vilniaus mieste – polkos ir šiaudinių sodų puoselėtojai bei festivalio „Skamba skamba kankliai“ organizatoriai)</p>	<p>bendrą atsakomybę, pradedant nuo sutarimo dėl NKP Sąvado nuostatų tikslinimo.</p>
<p>NKP puoselėtojams yra prieinamos kelios paramos jų veiklai priemonės, finansuojamos iš valstybės biudžeto. Visgi, didžiausios viltys siejamos su Lietuvos kultūros tarybos administruojamomis programomis, tarp kurių yra, specifiskai NKP skirta progama – „Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas“.</p>	<p>Svarstyti galimybę didinti programinių finansavimą NKP sričiai, visų pirma – į UNESCO sąrašą įrašytoms kitoms vertybėms – kryždirbystei, sutartinėms, o ateityje galimai ir sodų rišimui, tuo pačiu paliekant ir projektinio finansavimo galimybę, išgryninant pastarojo tikslus.</p> <p>Programinio finansavimo alternatyvos: a) sieti paraiškų į NKP sąvadą pateikimą su valstybės finansavimo skyrimu (pvz. per NKP vertybės išsaugojimo plane numatytų ir ekspertų patvirtintų priemonių bendrafinsavimą); b) didinti NKP sąvado tvarkytojo – LNKC – finansavimą veikloms, nukreiptoms į NKP perdavimą, puoselėtojų tinklaveikos, gebėjimų ir viešinimo didinimą.</p>
<p>NKP išsaugojimas ir aktualizavimas – ilgalaikis procesas, reikalaujantis nuoseklių ir planuojamų veiklų, bendruomenių telkimo ir institucijų bendradarbiavimo. Tuo tarpu LKT projektinio finansavimo modelis, kuomet NKP puoselėtojai kasmet konkuruoja tarpusavyje ir su kitais kultūros reiškinais, sąlygoja administracinę našta ir negali užtikrinti NKP reikalingo veiklų tęstinumo, o ekspertinis vertinimas pagal nustatytus prioritetus ir kriterijus apriboja galimybes NKP puoselėtojams savo nuožiūra rinktis savo paveldo išsaugojimui ir aktualizavimui tinkamiausias priemones.</p>	<p>Keisti projektinio finansavimo prioritetus ir vertinimo kriterijus taip, kad būtų užtikrinta galimybė NKP puoselėtojams savo nuožiūra rinktis savo paveldo išsaugojimui ir aktualizavimui tinkamiausias priemones.</p> <p>Keisti esamas ir/arba sukurti naujas priemones, kad jos labiau skatintų inicijuoti partnerysčių projektaus, skirtus spręsti „horizontalius“ kelioms NKP bendruomenėms aktualius poreikius.</p>
<p>Pats NKP Sąvadas ir jo tvarkytojo – LNKC – visa veikla, susijusi su NKP, yra finansuojami iš vienos NKP vertybės – Dainų šventės – programos. Tai neatitinka Sąvado vertybių įvairovės ir veiklų susijusių su Sąvadu kompleksiskumo, dėl ko tokį finansavimą galima vertinti kaip neadekvatų Sąvadui keliamiems uždaviniams ir LNKC nustatytų funkcijų vykdymui.</p>	<p>Sukurti atskirą valstybinio finansavimo programą NKP sąvado tvarkymui ir šią veiklą lydinčioms LNKC funkcijoms finansuoti.</p> <p>Stiprinti ir plėsti LNKC kaip NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklų koordinatoriaus vaidmenį ir skirti tam reikalingus papildomus žmogiškuosius ir finansinius išteklius. Už nacionalinius Sąvadus ir NKP išsaugojimą atsakingų organizacijų veiklos pavyzdžiai pateikiami žemiau (Užsienio praktikos pavyzdžiai 3, 4, 5 ir 6).</p>

7. SCENARIJŲ PALYGINIMAS

Pagal Tyrimo techninę užduotį buvo prašoma aprašyti bent 3 skirtingus raidos scenarijus (įskaitant „status quo“ scenarijų). Pastarasis – esamos situacijos – scenarijus detalai išanalizuotas ir aprašytas tyrimo 4 dalyje – NKP aktualizavimo būklė Lietuvoje, o jo santrauka pateikta 6 dalyje – Išvadose. Tuo tarpu kitus du scenarijus siūlome formuluoti ne kaip alternatyvas, o kaip du stambius etapus, kur pirmasis, pavadintas Scenarijum Minimum, apimtų 6 dalyje pateiktas rekomendacijas, kurios reikalauja mažesnio valstybės indėlio, yra pirmo būtinumo ir gali generuoti greitus lengvai pasiekiamus rezultatus, o antrasis, pavadintas Scenarijum Medium, susidėtų iš rekomendacijų, kurioms būtinas didesnis valstybės indėlis, reikia daugiau laiko planavimui bei pasiruošimui ir efektas atitinkamai pasireikštų vėliau.

Žemiau pateikiama išvadų (Scenarijus – Status Quo) ir rekomendacijų lentelė, papildyta rekomendacijų priskyrimu scenarijui Minimum arba Medium bei siūlomais už rekomendacijų įgyvendinimą atsakingais subjektais.

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
1	NKP išsaugojimo ir aktualizavimo politikos turinys: terminai ir tikslai				
1.1	Aktualizavimo terminas yra nevienareikšmiškai suprantamas ir interpretuojamas	1.1.1	Tikslinti aktualizavimo apibrėžimą Konceptijoje	A	KM
1.2	Konvencijos vertime išsaugojimo apibrėžimas netiksliai perteikia kai kuriuos Konvencijos aspektus	1.1.2	Tikslinti NKP išsaugojimo apibrėžimą Konvencijos vertime ir Konceptijoje	A	KM
2	Sąvada kaip NKP išsaugojimo ir aktualizavimo priemonė				
2.1	Sąvadas yra tinkama aktualizavimo kaip sąmoningumo didinimo ir NKP išsaugojimo priemonė	2.1.1.	Tęsti Sąvado kūrimą ir plėsti Sąvado tvarkytojo funkcijas, kad jos apimtų ne tik duomenų apskaitą, bet ir visuomenės sąmoningumo didinimą, NKP bendruomenių gebėjimų stiprinimą ir NKP populiarinimą. Rengti ir viešinti atitinkamus veiklos planus ir ataskaitas.	A	LNKC
2.2	Sąvadas yra tinkama priemonė NKP populiarinimui ir žinomumo didinimui, tačiau šis jo potencialas yra mažai išnaudojamas dėl siauro Sąvado tikslų apibrėžimo, mažo Sąvado žinomumo, valstybės finansinių įsipareigojimų Sąvado vertybėms nebuvimo ir neaiškaus Sąvado plėtros modelio.	2.2.1	Siekti glaudesnio bendradarbiavimo tarp Sąvado duomenų valdytojo (KM) ir tvarkytojo (LNKC)	A	KM, LNKC, UNESCO NKS
		2.2.2	Sukurti Sąvado plėtros modelį ir pasiekti visų suinteresuotų šalių susitarimą – parengti ir patvirtinti naujus išsamius Sąvado nuostatus arba/ir atskirą Sąvado strateginį dokumentą	B	KM, LNKC, UNESCO NKS, savivaldybės
		2.2.3	Į Sąvado plėtros procesą įtraukti NKP bendruomenių atstovus	B	LNKC, NKP bendruomenės

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
		2.2.4	Didinti paties Sąvado žinomumą ir plėsti jo kaip NKP populiarinimo priemonės galimybes	A	LNKC, KM
2.3	Vietinio sąvado kūrimo procesas yra veiksminga NKP aktualizavimo kaip sąmoningumo didinimo priemonė. Kita vertus, šio proceso dalyviams tolimesnė perspektyva yra neaiški.	2.3.1	Skatinti savivaldybes kurti savo NKP sąvadás: parengti ir periodiškai atnaujinti metodinę medžiagą, didesniu mastu organizuoti supratimo didinimo renginius vietos bendruomenių ir valdžios atstovams, konsultuoti, kurti savivaldybių bendradarbiavimo ir apsikeitimo gerą patirtimi tinklą.	A	LNKC, KM, savivaldybės
3	Kitos aktualizavimo veiklos (priemonės)				
3.1	NKP vertybių puoselėtojų požiūriu nėra didelio skirtumo tarp aktualizavimo ir išsaugojimo, nes NKP vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos didele dalimi sutampa. NKP vertybių puoselėtojų nuomone mokymai (edukacijos, stovyklos, ilgalaikės dirbtuvės ir kt.) yra efektyviausios aktualizavimo veiklos. NKP viešinimas yra ta sritis, kurioje paveldo bendruomenės labiausiai tikisi paramos iš šalies, nes jos pačios tam neturi pakankamai lėšų, laiko ir žmogiškųjų išteklių.	3.1.1	NKP išsaugojimui ir aktualizavimui skirtose valstybės ir savivaldybių programose prioritetą teikti mokymo veikloms (edukacijoms, stovykloms, ilgalaikėms dirbtuvėms) ir kitoms NKP bendruomenių gebėjimus stiprinančioms priemonėms, o taip pat veikloms, kuriose derinamos NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos.	A	LKT, savivaldybės
		3.1.2	Sąvado duomenų valdytojas ir tvarkytojas turėtų numatyti ir įgyvendinti papildomas NKP sklaidos ir populiarinimo priemones	B	LNKC, KM
		3.1.3	Apibendrinant, rekomenduojame šias NKP aktualizavimo plėtros kryptis:		
			1. Sąmoningumo didinimas - Lietuvos ir savivaldybių NKP sąvadų kūrimas, dalinimasis patirtimi, sklaida	B	LNKC, savivaldybės
			2. Gebėjimų stiprinimas - mokymai, edukacijos, stovyklos, ilgalaikės dirbtuvės, dalinimasis patirtimi, tinklaveika	B	LNKC, kt. kultūros ir švietimo įstaigos (muziejai, kultūros centrai, bibliotekos)
			3. NKP populiarinimas - žiniasklaidos kampanijos, straipsniai spaudoje, mokymų medžiagos rengimas, informacinių leidinių rengimas, dalinimasis patirtimi	B	KM, LNKC

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
		3.1.4	Reguliarus dalinimasis patirtimi ir aktyvi tinklaveika turėtų tapti neatsiejama visų NKP aktualizavimo plėtros kryptių dalimi, nes prisideda prie visų kitų veiklų įgyvendinimo	B	KM, LNKC, NKP bendruomenės
4	Paveldo bendruomenių dalyvavimas				
4.1	Lietuvoje kai kurių vertybių atveju lyderystės ėmėsi šalies mastu veikiančios įstaigos ir visuomeninės organizacijos. Trumpuoju laikotarpiu tokiu būdu jos suvaidino svarbų vaidmenį, atkreipiant visuomenės dėmesį į vertybę. Tačiau, nesant mechanizmo kaip paskatinti telktis (tinklintis) pasklidusias bendruomenes, ilguoju laikotarpiu toks modelis nebus tvarus, kadangi nėra kas realiai atsako už vertybės išsaugojimą, o paraiškas dėl tokių vertybių įrašymo į Sąvadą, pateikusios organizacijos (pvz. LNKC ir VEKC) neturi pakankamai išteklių tokių vertybių aktualizavimui.	4.1.1	Siekiant sklandaus ir veiksmingo nacionalinės aprėpties NKP puoselėtojų bendradarbiavimo išsaugant ir aktualizuojant šias vertybes, reikėtų telkti jų bendruomenes (per skaitmenines platformas ir/ar nevyriausybinės organizacijas), užsibrėžiant ir konkrečiomis priemonėmis siekiant, kad per tam tikrą realistišką laiką visos nacionalinės aprėpties vertybės turėtų jas atstovaujančias bendruomenes, organizacijas ar jų tinklus.	B	LNKC, VEKC, EKG
		4.1.2	Rekomenduotina ateityje paraiškas dėl nacionalinės aprėpties NKP vertybių įrašymo į Sąvadą svarstyti tik tuomet jei/kai bus (ir) bendruomenės (o ne vien institucijos), kurios imsis atsakomybės už jų išsaugojimą	A	LNKC
4.2	NKP aktualizavime pabrėžtinai ir poreikis ne tik bendrauti, bet ir bendradarbiauti. Ypač šis poreikis išryškėja nykstančių bendruomenių atveju, kuomet norint išsaugoti jų praktikuojamą vertybę, reikalinga pagalba iš šalies (dažniausiai kultūros, nacionalinių parkų ar kitų specialistų).	4.2.1	Teikti prioritetą NKP rėmimo projektams ar veikloms, kurie skatina bendradarbiavimą tarp bendruomenių ir su institucijomis. Tuo pačiu svarbu užtikrinti, kad toks bendradarbiavimas vyktų lygiaverčiais ir tarpusavio pagarbos pagrindais.	A	LKT, savivaldybės, NKP bendruomenės
4.3	Vietos savivaldos lygmuo yra ypač svarbus išsaugant ir aktualizuojant NKP. Tačiau nesant aiškaus pasidalinimo atsakomybe ir įgaliojimais tarp centrinės bei vietos valdžios institucijų, nacionalinės aprėpties Lietuvos NKP vertybės dažnai negauna palaikymo savivaldos lygmenyje ir tai yra kliūtis nuosekliam NKP bendruomenių ir savivaldybių bendradarbiavimui išsaugant ir aktualizuojant NKP.	4.3.1	Rengiant Sąvado plėtros modelį (tobulinant Sąvado nuostatus ar rengiant naują strateginį dokumentą) būtina plačiai išdiskutuoti ir sutarti dėl pasidalinimo atsakomybe ir įgaliojimais tarp bendruomenių bei vietos valdžios ir centrinės valdžios institucijų (susijusi su rekomendacija 2.2.2)	B	KM, LNKC, UNESCO NKS, savivaldybės

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
4.4	NKP bendruomenės ir jas palaikantys kultūros ir kitų sričių darbuotojai Lietuvoje yra aktyvūs, savo kompetencijos ribose atsakingai įsitraukę į savo paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo veiklas.	4.4.1	Parama bendruomenėms turėtų pasireikšti ne jų dalyvavimo skatinimu, bet pagalba tose srityse, kurios viršija jų kompetenciją, t.y. didesnis viešinimas žiniasklaidoje, NKP prestižo kėlimas visuomenėje per jo vertės supratimą, jo svarbos suvokimo didinimas, pagalba sprendžiant teises ir administracines problemas ir kt.	B	LNKC, KM, savivaldybės
4.5	Fiksuota, jog bendruomenės narių įsitraukimą dažniausiai lemia asmeninė motyvacija. Taip pat buvo pastebėta, jog asmenybių įtaka ir nuoseklus pavienių asmenų darbas, aktualizuojant, viešinant NKP yra labai svarbus.	4.5.1	Skatinti ir remti ne tik bendruomenių, bet ir pavienių žmonių asmenines iniciatyvas, remti žinovų ar mokovų tradicijų perdavimo veiklas (pvz. NKP „ambasadorių“ ar nuomonės lyderių („influencerių“) veikla).	A	LKT, savivaldybės
5	Aktualizavimo veiklų tikslinės auditorijos				
5.1	Tyrimo duomenimis, NKP vertybes praktikuojančių bendruomenių nariai yra pagrindinė NKP aktualizavimo veiklų tikslinė auditorija. Jie labiausiai domisi NKP vertybėmis ir jiems buvo skiriama daugiausia aktualizavimo veiklų. Fokus grupių dalyviai atkreipė dėmesį, kad neretai NKP saugotojams trūksta supratimo apie jų puoselėjamo NKP vertę.	5.1.1	Kadangi NKP perdavimas yra tarpasmeninis procesas, vykstantis bendruomenių viduje, NKP bendruomenių nariai turėtų išlikti pagrindine aktualizavimo ir išsaugojimo veiklų tiksline grupe. Nuo bendruomenės narių sąmoningumo ir įsitraukimo priklauso NKP gyvybingumas. Todėl ypatingas dėmesys ir papildomos paramos priemonės turėtų būti skiriamos NKP puoselėtojų sąmoningumo didinimui ir mažiau įsitraukusiųjų aktyvumo skatinimui. Kartu reikėtų populiarinti NKP vertybes, siekiant pritraukti potencialius tradicijų perėmėjus.	A	LKT, savivaldybės, NKP bendruomenės
5.2	Masiškumas yra kai kurių NKP vertybių, pvz. švenčių, būtina sąlyga. Daugeliui vertybių auditorijos plėtra padeda didinti jų žinomumą, taigi – ir galimybes jas išsaugoti. Kita vertus, auditorijos augimas dažnai turi objektyvių veiksnių ir pačios vertybės ypatumų sąlygojamas ribas, kurias peržengus kyla tradicijos deformavimo grėsmė.	5.2.1	Kiekybinė auditorijos plėtra neturėtų būti vertinama kaip NKP aktualizavimo veiklos kokybės rodiklis. Atitinkamai, nerekomenduojame nustatyti su tuo susijusių aktualizavimo tikslų. Vietoj to, didesnis dėmesys turėtų būti kreipiamas į kokybinę auditorijos plėtrą, ypač skirtingų amžiaus grupių dalyvavimą NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklose.	A	LKT, savivaldybės, NKP bendruomenės
6	Aktualizavimo veiklose naudojami būdai, medijos				

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
6.1	Bendrai NKP puoselėtojai domisi komunikavimo priemonių naujovėmis, turi gerą prieigą prie interneto ir pakankamai gerus kompiuterinio raštingumo gebėjimus, įgalinančius juos lengvai skleisti, ieškoti ir surasti informaciją bei bendrauti. Tačiau kai kurie, ypač vyresnio amžiaus kaimiškose vietovėse gyvenantys, NKP puoselėtojai, vis dar susiduria su nepakankamo techninio aprūpinimo (kompiuterinės įrangos ir interneto) problema, neturi reikalingų gebėjimų naudotis šiuolaikinėmis IT ir socialiniais tinklais, nemoka užsienio kalbų, neturi reikalingų rinkodaros ir komunikacinių gebėjimų.	6.1.1	Rekomenduojama vyresnio amžiaus ir/ar kaimo vietovėse gyvenančių NKP puoselėtojų techninio aprūpinimo ir skaitmeninių bei komunikacinių gebėjimų spragas spręsti skatinant glaudesnę jų bendradarbiavimą su vietiniais organizacijomis ir specialistais, pvz. kultūros ir švietimo darbuotojais, muziejais, bibliotekomis, mokyklomis, turinčiais reikalingą įrangą ir gebėjimus.	A	LKT, savivaldybės
6.2.	Skaitmeninių informacinių ir komunikacinių technologijų panaudojimo aktualumas išryškėjo ir per Covid-19 pandemiją, kur ji nesutrukdė NKP sklaidai ir net atvirkščiai, paskatino naujus ir prasmingus NKP aktualizavimo projektus.	6.2.1	Skaitmeninių technologijų panaudojimas ir skaitmeninių komunikacinių gebėjimų vystymas turėtų išlikti viena iš svarbiausių prioritetinių krypčių.	A	LKT
6.3	Gerosios praktikos pavyzdžiai atskleidžia, jog NKP aktualizavimo efektas dažniausiai yra pasiekiamas pasitelkiant daugialypius komunikacijos kanalus, kur jie atlieka skirtingas funkcijas (diskusijų forumas, renginiai, informacinis portalas ir t. t.).	6.3.1	Neapsiriboti vienos kultūrinės ar skaitmeninės erdvės rėmimu, bet skatinti skirtingų erdvių ar kanalų, skirtų to paties paveldo aktualizavimui ir komunikacijai, kūrimą, išlaikymą ir plėtrą.	A	LKT, NKP bendruomenės
7	Aktualizavimo veiklų rezultatai ir jų matavimo būdai				
	<i>NKP svarba, aktualumas ir prieinamumas</i>				
7.1	Remiantis TIC darbuotojų ir NKP puoselėtojų nuomone, galima daryti išvadą, kad bendrai domėjimasis NKP vertybėmis auga, o tokių susidomėjimą didina 1) emocinės patirtys, 2) profesionalus, patrauklus pateikimas ir 3) tęstinė veikla. Lietuvos NKP vertybių teikėjų vertinimu, stipriausias buvo emocinis, pramoginis aktualizavimo veiklų poveikis	7.1.1	Kokybiniai aktualizavimo veiklų rezultatai ir toliau galėtų būti vertinami per grįžtamąjį ryšį: renginių dalyvių atsiliepimus, komentarus socialiniuose tinkluose, žiniasklaidos susidomėjimą. Papildomai rekomenduojame skatinti teigimų emocinių patirčių fiksavimo ir sklaidos praktikas (ypatingi per fotografijas, vaizdo įrašus).	A	LKT, LNKC, NKP bendruomenės

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
	dalyviams – jie gerai praleido laiką, pajavairino savo kasdienybę.	7.1.2	Kiekybiniais rezultatų rodikliais galėtų būti pradedančiųjų praktikuoti vertybę skaičius, į renginių organizavimą įsitraukusių asmenų (taip pat ir savanorių) skaičius, renginių dalyvių skaičius, norinčiųjų mokytis skaičius, norinčiųjų įsigyti instrumentus skaičius, paveldo produktų paklausa, kvietimų dalyvauti renginiuose skaičius, užsakomų edukacijų skaičius ir pan. Skaitmeninėje erdvėje susidomėjimą NKP galima vertinti pagal FB grupių dalyvių, sekėjų ir turinio peržiūrų skaičių. Be to, vertybės rėmėjų finansinis įnašas, mokslininkų ir etninės kultūros tyrinėtojų domėjimasis vertybe taip pat galėtų būti aktualizavimo veiklų rezultato rodikliai.	A	LKT, LNKC, NKP bendruomenės
	<i>NKP integravimas į kitas sritis</i>				
7.2	NKP yra pilnai integruotas į kultūrinį gyvenimą, kadangi didžioji NKP vertybių dalis yra kultūriniai reiškiniai arba kultūros produktai/paslaugos ar glaudžiai susijusios su jais. Be to, NKP vertybių saugojime ir aktualizavime vieną pagrindinių vaidmenų atlieka kultūros lauko organizacijos – kultūros centrai, muziejai, meno kolektyvai ir pan.	7.2.1	Didinti kultūros darbuotojų supratimą apie NKP; įtraukti įgūdžius, reikalingus NKP išsaugojimui ir aktualizavimui, į visų kultūros sričių bet ypačingai – kultūros centrų, muziejų, bibliotekų – darbuotojų kvalifikacijos kėlimo mokymo planus, siekiant plėtoti paveldo bendruomenių ir kultūros organizacijų bendradarbiavimą ir politikos tikslų integravimą. (ryšys su rekomendacija 4.2.1)	A	LNKC
7.3	NKP kartu su šiuolaikine kūryba yra du svarbiausi Lietuvos kultūrinės diplomatijos tematiniai aspektai, formuojantys Lietuvos, kaip senų ir unikalių tradicijų, bet tuo pačiu kūrybingos, inovatyvios ir modernios kultūros šalies įvaizdį.	7.3.1	Didinti šiuolaikinio meno kūrėjų supratimą apie NKP ir skatinti juos, bendradarbiaujant su bendruomenėmis ar atskirais asmenimis, integruoti NKP į šiuolaikinę kūrybą, taip atskleidžiant kultūrinę Lietuvos tapatybę.	A	LNKC
7.4	NKP integravimas į socialinį gyvenimą bendruomenėms yra vienas dažniausiai siekiamų aktualizavimo tikslų. Jis pasireiškia per tai, kad įrašymas į Sąvadą prisideda prie vietos ir bendruomenių tapatybės stiprinimo, bendruomenių telkimo, gyventojų savigarbos didinimo ir tarpinstitucinio ir	7.4.1	Didinti vietos valdžios atstovų supratimą apie NKP vaidmenį kuriant vietos tapatybę, telkiant bendruomenę ir stiprinant bendradarbiavimą.	A	LNKC, savivaldybės
		7.4.2	Sukurti bendrą NKP vertybių tapatybės ženklą ir naudoti jį komunikacijos priemonėse ir fizinėse vietose, susijusiose su NKP vertybėmis, taip siekiant didesnio NKP matomumo.	A	KM, LNKC

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
	regioninio bendradarbiavimo gerinimo.	7.4.3	Teikti asmeninius NKP vertybės įrašymo į Sąvadą pažymėjimus, skirtus vertybių puoselėtojams, taip pagerbiant tradicijų puoselėtojus ir pabrėžiant jų puoselėjamų vertybių svarbą.	A	KM, LNK
		7.4.4	Rengti kasmetinius visų NKP vertybių puoselėtojų forumus, siekiant telkti platesnę NKP bendruomenę ir didinti NKP matomumą visuomenėje.	A	KM, LNK, UNESCO NKS
7.5	NKP potencialiai gali prisidėti prie tolerancijos ugdymo visuomenėje per tautinių mažumų NKP išsaugojimo ir aktualizavimo integravimą į bendrą Lietuvos NKP politiką. Tai, kad šiuo metu tautinių mažumų NKP išsaugojimas ir aktualizavimas yra integruotas tik nedideliu mastu, sudaro prielaidas veiklos dubliavimui ir užsienio valstybių įtakai.	7.5.1	Maksimaliai integruoti tautinių mažumų NKP išsaugojimą ir aktualizavimą į bendrą Lietuvos paveldo politiką (pvz. svarstyti šių funkcijų perdavimas iš Tautinių mažumų departamento LNK ir kitoms paveldo politiką įgyvendinančioms įstaigoms).	B	KM, TMD, LNK
		7.5.2	Didinti tautinių mažumų sąmoningumą apie jų paveldą Lietuvoje ir skatinti juo rūpintis.	A	TMD, LNK
7.6	NKP ir švietimo sintezė yra ypatingai svarbi, nes NKP vertybės – tai žinios, įgūdžiai ir nuostatos, kurie yra perduodami iš kartos į kartą mokymosi proceso metu. Prie to reikšmingai prisideda formalus ir neformalus švietimo teikėjai. Iš kitos pusės dalyvavimas NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklose netiesiogiai prisideda prie socialinių kompetencijų ugdymo. Deja, NKP terminas nėra vartojamas švietimo politikos dokumentuose, o praktiniame lygmenyje NKP puoselėtojų ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas šiuo metu vertinamas kaip nepakankamas.	7.6.1	Susitarti dėl etninės kultūros ir NKP terminų vartosenos kultūros ir švietimo politikos diskursuose	A	KM, ŠMSM, EKG, UNESCO NKS
		7.6.2	Į rengiamas naujas ar atnaujinamas jau vykdomas pedagogų rengimo studijų programas įtraukti žinias apie NKP.	B	ŠMSM, KM
7.7	NKP integruojamas į ekonomiką per amatus ir turizmą. NKP vertybės, priskiriamos amatų sričiai, generuoja pardavimo pajamas. Taip pat NKP tradiciniai renginiai pritraukia pirkėjus į jų metu vykstančias amatų muges. Kita vertus, amatininkai susiduria su žaliavų trūkumu ir brangumu bei jiems nepalankia konkurencine aplinka (rankų darbo gaminiai brangesni ir todėl mažiau paklausūs nei panaši masinė produkcija iš pigesnių	7.7.1	Siekiant išlaikyti NKP amatininkų gaminius rinkoje ir taip išsaugoti pačią tradiciją, reikalingos amatininkų paramos priemonės. Šiuo metu dažniausiai, tačiau ne visur, taikoma parama amatininkams – sudarymas lengvatinių sąlygų prekiauti renginių metu. Tam, kad tai taptų visuotine praktika, reikia didinti savivaldybių politikų ir administracijos darbuotojų supratimą apie NKP ir jo naudą.	A	KM, ŽŪM, LNK

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
	nenatūralių medžiagų). Vis dėlto, NKP integravimas į ekonominį gyvenimą yra aktualus tik kai kurių NKP vertybių bendruomenėms.	7.7.2	Siekiant padidinti su NKP susijusių amatininkų matomumą rinkoje, reikia didinti pačio NKP Sąvado žinomumą ir funkcionalumą (susijusi su rekomendacija 2.2.4)	A	LNKC
7.7.3		Siekti didesnės integracijos ir sinergijos su Tautinio paveldo produkto komunikacija.	B	KM, ŽŪM, LNKC	
7.7.4		Skatinti vietinių ūkio subjektų bendradarbiavimą ar kooperaciją tarpusavyje ir su NKP puoselėtojais	B	KM, ŽŪM, LNKC	
7.8	NKP vertybės didina atskirų vietovių ir regionų turistinių išskirtinumą, pasitarnauja turizmo produktų ir paslaugų kūrimui ir pritraukia lankytojus. Nuo turistų srautų nutolusiosiose vietose ir/arba ne intensyviau turizmo sezonu organizuojami NKP renginiai prisideda prie tolygesnio lankytojų srauto paskirstymo erdvėje ir laike. Kita vertus, jau esama ir neigiamų turizmo plėtros ženklų, kai lankytojų gausa kelia nepatogumų NKP bendruomenei. Pagrindinės kliūtys, trukdančios didinti NKP vertybių žinomumą ir platesnį panaudojimą turizmui: NKP puoselėtojų iniciatyvumo stoka ir nepakankami pardavimo įgūdžiai bei užsienio kalbų mokėjimas, nepakankamas paslaugų verslo įsitraukimas paverčiant NKP vertybes į patrauklias paslaugas ir patirtis turistams, NKP veiklos nereguliarumas ir sudėtingas prieinamumas vartotojui, NKP Sąvado svetainės internete nepakankamas informatyvumas ir funkcionalumas, kitų svetainių internete, pristatančių NKP pagrindu sukurtus produktus ir paslaugas, nereguliarus atnaujinimas bei NKP puoselėjančių bendruomenių, kaip lygiavertio partnerio, neįtraukimas.	7.8.1	Stiprinti NKP praktikuojančių asmenų, tradicinių amatų centrų, turizmo informacijos centrų, kelionių organizatorių ir kito vietinio verslo tinklaveiką ir bendradarbiavimą.	B	KM, EIMIN, ŽŪM, savivaldybės
		7.8.2	Didinti NKP puoselėtojų komunikavimo, rinkodaros, užsienio kalbų gebėjimus.	B	LNKC, NKP bendruomenės
		7.8.3	Didinti NKP Sąvado svetainės internete informatyvumą ir funkcionalumą (susijusi su rekomendacijomis 2.1.1 ir 2.2.4)	A	LNKC
		7.8.4	Gerinti NKP Sąvado ir kitų NKP pristatančių internetinių informacinių priemonių, bei produktų ir paslaugų sertifikavimo programų (www.tautinispaveldas.lt , www.atostogoskaime.lt , https://saugoma.lt/saugomos-teritorijos-produkto-zenklas) ir savivaldybių ir šalies turizmo rinkodaros tarpusavio integraciją ir veiklos koordinavimą.	B	LNKC, ŽŪM, LKTA
		7.8.5	Didinti NKP puoselėtojų įtraukimą į NKP Sąvado ir kitų NKP pristatančių internetinių informacinių priemonių planavimą ir vystymą (susijusi su rekomendacija 2.2.3)	B	LNKC
		7.8.6	Gerinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp KM ir EIMIN ir Turizmo informacijos centrų asociacijos (pradedant nuo pastarųjų organizacijų atstovų įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą, tuo pačiu gerinant jų supratimą apie NKP)	A	KM, EIMIN, LTICA

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
7.9	Kai kurių NKP vertybių aktualizavimas prisideda prie tvarios gyvensenos bei pagarbos gyvajai gamtai propagavimo ir ypatingai – prie saugomoms teritorijoms keliamų uždavinių – ekologinio švietimo, gamtosaugos stiprinimo bei kultūros paveldo išsaugojimo. Deja, NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklas saugomose teritorijose riboja nepakankamas finansavimas, žemas prioritetas tarp kitų Aplinkos ministerijai priskiriamų veiklos sričių, nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp Kultūros ir Aplinkos ministerijos, nepakankamas visuomenės supratimas apie NKP vietą ir svarbą integruotoje saugomų teritorijų sistemoje.	7.9.1	Gerinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp Kultūros ministerijos ir Aplinkos ministerijos ir/arba Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos (pradedant nuo pastarųjų organizacijų atstovų įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą, tuo pačiu gerinant jų supratimą apie NKP).	A	KM, AM, VSTT
		7.9.2	Inicijuoti ir vykdyti bendras su AM/VSTT visuomenės informavimo ir supratimo didinimo kampanijas apie NKP saugomose teritorijose.	B	KM, AM, VSTT, LNKC
7.10	NKP saugojimas, palaikydamas tradiciniuose amatuose išlikusias istorinių technologijų žinias ir metodus, prisideda prie nekilnojamojo kultūros paveldo objektų autentiškų vertingųjų savybių restauravimo ir jų išsaugojimo. Savo ruožtu kultūros paveldo objektuose ir/arba materialaus kultūros paveldo aktualizavimo renginiuose (pvz. Europos paveldo dienos) dažnai vykdoma veikla susijusi su NKP, tokiu būdu prisidedant prie jo išsaugojimo ir aktualizavimo.	7.10.1	NKP išsaugojimui ir aktualizavimui visoje Lietuvoje plačiau pasitelkti Lietuvos liaudies buities muziejaus žmogiškuosius ir organizacinius išteklius, patirtį ir bendradarbiavimo tinklą (pradedant nuo LLBM atstovo įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą)	A	KM, LLBM
		7.10.2	Didinti už paveldo apsaugą atsakingų institucijų – LNKC ir KPD bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą (pradedant nuo KPD atstovo įtraukimo į Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo tarybą), tuo pačiu pripažįstant ir atsižvelgiant į NKP ir materialaus paveldo apsaugos tikslų ir metodų skirtingumą	A	KM, LNKC, KPD
		7.10.3	Bendradarbiaujant su KPD ir LLBM identifikuoti nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui svarbias tradicinių amatų vertybes ir jas puoselėjančias bendruomenes ir kartu su jomis parengti tokių vertybių išsaugojimo planus bei pateikti paraišką dėl jų įrašymo NKP sąvada.	B	LNKC, KPD, LLBM

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
7.11	NKP amatai yra viena iš alternatyvių žemės ūkio veiklos rūšių, galinčių duoti ekonominę ir socialinę naudą kaimo vietovėms per naujas darbo vietas ir pajamas kaimo gyventojams bei etninės kultūros išsaugojimą. Dalis NKP puoselėtojų turi ir Žemės ūkio ministerijos išduotus Tautinio paveldo produkto sertifikatus ir gali palyginti dalyvavimo abiejose programose naudą. Galimai dėl ilgesnės patirties, aiškesnių tikslų ir aktyvesnės komunikacijos palankiau vertinamas dalyvavimas Tautinio paveldo produkto programoje.	7.11.1	Gerinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą tarp Kultūros ministerijos ir Žemės ūkio ministerijos bei LNKC ir Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūros, kurie administruoja atitinkamai NKP Sąvadą ir Tautinio paveldo produkto sertifikavimo programą, tuo pačiu pripažįstant ir atsižvelgiant į tai, kad NKP, kaip gyvojo paveldo, išsaugojimas reikalauja kitokių metodų ir priemonių nei materialaus paveldo apsauga.	A	KM, ŽŪM, LNKC, KVRPA
8	Aktualizavimo veiklų finansavimo šaltiniai				
8.1	NKP vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo veiklos finansuojamos iš įvairių šaltinių: nuosavomis lėšomis (biudžetinių įstaigų atveju – valstybės ar savivaldybės biudžetų), gavus Lietuvos kultūros tarybos ar savivaldybių projektnį finansavimą, su privačių rėmėjų parama (pinigine, bet dažniau paslaugomis ar prekėmis), iš dalyvio mokesčio ar pardavimo pajamų (pvz. organizuojant amatininkų gaminių aukcionus. Reikšmingai finansavimo poreikį mažina savanorių – NKP „fanų“ – dalyvavimas (pvz. FiDi atvejais).	8.1.1	Didinti NKP vertybių puoselėtojų fondoieškos ir savanorių pritraukimo gebėjimus, bei sudaryti sąlygas apsikeitimui gerąją tokios veiklos patirtimi.	B	LNKC, savivaldybės, NKP bendruomenės
		8.1.2	Tyrinėti kitų šalių ir kitų sričių patirtį ir išmėginti NKP išsaugojimo ir aktualizavimo srityje inovatyvias ir demokratiškesnes finansavimo formas pvz. sutelktinį finansavimą (crowdfunding)	B	LKT, NKP bendruomenės
8.2	Dauguma NKP vertybių teikėjų, teikdami paraiškas dėl įrašymo į Sąvadą, tikėjosi ir didesnio finansavimo NKP tradicijos puoselėjimui: tiek iš LKT – per projektus, tiek iš savivaldybių biudžetų – dėl išaugusio prestižo, tiek iš rėmėjų – dėl didesnio žinomumo ir populiarumo. Rezultate vienos NKP vertybės iš tiesų pasiekė didesnės savivaldybės paramos ar naujų savanorių įsitraukimo, tačiau kai kurios, atvirkščiai, dėl pripažinimo nacionaliniu lygmeniu pajuto, kad savivaldybės ėmė joms skirti mažiau dėmesio, motyvuojant, kad jomis turi rūpintis valstybė.	8.2.1	Didinti visų NKP išsaugojime ir aktualizavime dalyvaujančių institucijų, organizacijų ir asmenų įsitraukimą ir supratimą apie NKP išsaugojimą kaip bendrą atsakomybę, pradėdant nuo sutarimo dėl NKP Sąvado nuostatų tikslinimo (susijusi su rekomendacijomis 2.2.2 ir 4.3.1)	B	KM, LNKC, NKP bendruomenės, savivaldybės ir kt.

NR.	TYRIMO IŠVADOS (STATUS QUO)	NR.	REKOMENDACIJOS	SCENARIJUS: MINIMUM (A) / MEDIUM (B)	ATSAKINGI SUBJEKTAI
8.3	NKP puoselėtojams yra prieinamos kelios paramos jų veiklai priemonės, finansuojamos iš valstybės biudžeto. Visgi, didžiausios viltys siejamos su Lietuvos kultūros tarybos administruojamomis programomis, tarp kurių yra, specifiskai NKP skirta programa – „Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas“.	8.3.1	Svarstyti galimybę didinti programinį finansavimą NKP sričiai, visų pirma į UNESCO sąrašą įrašytoms kitoms vertybėms – kryždirbystei, sutartinėms, o ateityje galimai ir sodų rišimui, tuo pačiu paliekant ir projektinio finansavimo galimybę, išgryninant pastarojo tikslus. Programinio finansavimo alternatyvos: a) sieti paraiškų į NKP sąvadą pateikimą su valstybės finansavimo skyrimu (pvz. per NKP vertybės išsaugojimo plane numatytų ir ekspertų patvirtintų priemonių bendrafinsavimą); b) didinti NKP sąvado tvarkytojo – LNKC – finansavimą veikloms, nukreiptoms į NKP perdavimą, puoselėtojų tinklaveikos, gebėjimų ir viešinimo didinimą.	B	KM
8.4	NKP išsaugojimas ir aktualizavimas – ilgalaikis procesas, reikalaujantis nuoseklių ir planuojamų veiklų, bendruomenių telkimo ir institucijų bendradarbiavimo. Tuo tarpu LKT projektinio finansavimo modelis, kuomet NKP puoselėtojai kasmet konkuruoja tarpusavyje ir su kitais kultūros reiškiniams, sąlygoja administracinę našta ir negali užtikrinti NKP reikalingo veiklų tęstinumo, o ekspertinis vertinimas pagal nustatytus prioritetus ir kriterijus apriboja galimybes NKP puoselėtojams laisvai rinktis savo paveldo išsaugojimui ir aktualizavimui tinkamiausias priemones.	8.4.1	Keisti projektinio finansavimo prioritetus ir vertinimo kriterijus taip, kad būtų užtikrinta galimybė NKP puoselėtojams savo nuožiūra rinktis savo paveldo išsaugojimui ir aktualizavimui tinkamiausias priemones.	A	LKT
		8.4.2	Keisti esamas ir/arba sukurti naujas priemones, kad jos labiau skatintų inicijuoti partnerystės projektus, skirtus spręsti „horizontalius“ kelioms NKP bendruomenėms aktualius poreikius.	B	LKT
8.5	Pats NKP Sąvadas ir jo tvarkytojo – LNKC – visa veikla, susijusi su NKP, yra finansuojami iš vienos NKP vertybės – Dainų šventės – programos. Tai neatitinka Sąvado vertybių įvairovės ir veiklų susijusių su Sąvadu kompleksiskumo, dėl ko tokį finansavimą galima vertinti kaip neadekvatų Sąvadui keliamiems uždaviniams ir LNKC nustatytų funkcijų vykdymui.	8.5.1	Sukurti atskirą valstybinio finansavimo programą NKP sąvado tvarkymui ir šią veiklą lydinčioms LNKC funkcijoms finansuoti.	B	KM, LNKC
		8.5.2	Stiprinti ir plėsti LNKC kaip NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklų koordinatoriaus vaidmenį ir skirti tam reikalingus papildomus žmogiškuosius ir finansinius išteklius.	B	KM, LNKC

Žemiau pateikiamas scenarijų palyginimas išteklių ir kaštų požiūriu.

LYGINIMO ASPEKTAI	STATUS QUO (2022 M.)	SCENARIJUS MINIMUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU STATUS QUO)	SCENARIJUS MEDIUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU SCENARIJUMI MINIMUM)
LNKC darbuotojų, vykdančių išimtinai funkcijas, susijusias su NKP	2	1 (papildomas darbuotojas reikalingas NKP Sąvado informacinės sistemos priežiūrai, duomenų pildymui ir kitoms iki tol nevykdytoms ar ne taip intensyviai vykdytoms funkcijoms atlikti)	1 (papildomas darbuotojas dėl išplėsto LNKC kaip NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklų koordinatoriaus vaidmens)
NKP Sąvado informacinės sistemos kaštai	apie 2500 Eur sistemos talpinimui serveryje ir minimaliam aptarnavimui ²¹¹	2023–2025 m. - 120 tūkst. Eur (2023 m. – 45 tūkst. Eur, 2024 m. – 45 tūkst. Eur, 2025 m. – 30 tūkst. Eur). Vėliau kasmet bent po 20 tūkst. Eur būtų reikalinga Sistemos palaikymui ir priežiūrai. ²¹²	
Kitų LNKC veiklų, susijusių su NKP Sąvadu, finansavimas per metus	apie 16.500 Eur ²¹³ (lėšos naudojamos vertybių paskelbimo išskilmėms, NKP specialistų seminarui, paraiškų Sąvadui rengimui ir ekspertiniam vertinimui, sąvado viešinimui)	apie 16 500 Eur ²¹⁴ (papildomos lėšos naudojamos NKP puoselėtojų gebėjimų didinimui, vietos valdžios, kultūros darbuotojų, šiuolaikinio meno kūrėjų, tautinių mažumų supratimo apie NKP didinimui, NKP Sąvado tapatybės kūrimui ir matomumo didinimui)	apie 10 tūkst. Eur ²¹⁵ (papildomos lėšos dėl išplėsto LNKC kaip NKP išsaugojimo ir aktualizavimo veiklų koordinatoriaus vaidmens)

²¹¹ Šaltinis: 2022 metų Dainų švenčių tradicijos tęstinumo užtikrinimo programa, patvirtinta LR kultūros ministro 2022-03-10 įsakymu Nr. IV – 279.

²¹² Pagal LNKC informaciją (LNKC 2020-04-06 raštas Nr. R1 „Dėl informacijos apie valstybės biudžeto lėšų poreikį 2021–2023 metams informacinėms sistemoms ir registrams pateikimo“, atsakant į LR ekonomikos ir inovacijų ministerijos 2020-03-12 raštą Nr. (41.2-91E)-3-904; LNKC 2021-03-23 informacija dėl investicijų, skirtų skaitmeninei transformacijai, poreikio, teikta LR kultūros ministerijos prašymu su 2022-01-11 pastabomis) nurodytos lėšos būtų reikalingos palaikyti ir modernizuoti NKPV IS, kuri buvo sukurta 2018–2019 m. LNKC įgyvendinant investicijų projektą „Lietuvos nacionalinio kultūros centro veiklos plėtra: Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado informacinės sistemos sukūrimas ir įdiegimas“, kuriam buvo skirta 280 tūkst. eurų. Papildomos lėšos reikalingos 1) serverių nuomai TIER 3 saugumo kategoriją atitinkančiame duomenų centre, duomenų talpinimo, sistemos palaikymo ir techninės priežiūros paslaugoms bei 2) sistemos modernizavimui, sukuriant papildomus, duomenų paiešką palengvinančius funkcionalumus ir sukuriant būtiną sąsają su E.kultūra vartais. Planuojami nauji funkcionalumai – klasifikatoriaus lygmenų „kaskadavimas“ ir interaktyvus žemėlapis – užtikrintų sąsają tarp klasifikatoriaus lygmenų veikimą, padėtų tobulinti duomenų sisteminimą geografiniais aspektais, gerinti komunikaciją tarp NKPVS tvarkytojų, naudotojų ir IS vartotojų, atlikti į NKPVS įtrauktų vertybių geografinio paplitimo būklės stebėseną. Kadangi pirminiame investiciniame projekte nebuvo numatyti minėti nauji funkcionalumai bei integracija su kitomis valstybės informacinėmis sistemomis, lėšų poreikis ir pagrindimas turėtų būti tikslinami, įvertinant alternatyvas ir atliekant kaštų ir naudos analizę. LNKC 2021-03-23 informacijoje pateiktoje LR kultūros ministerijai vėliau kasmet bent po 20-25 tūkst. Eur būtų reikalinga NKPV IS palaikymui ir priežiūrai

²¹³ Šaltinis: 2022 metų Dainų švenčių tradicijos tęstinumo užtikrinimo programa, patvirtinta LR kultūros ministro 2022-03-10 įsakymu Nr. IV – 279.

²¹⁴ Ekspertiniu vertinimu, lėšų poreikis palyginus su Status Quo scenarijumi turėtų augti 100 proc.

²¹⁵ Ekspertiniu vertinimu, lėšų poreikis palyginus su minimaliu scenarijumi turėtų augti 30 proc.

LYGINIMO ASPEKTAI	STATUS QUO (2022 M.)	SCENARIJUS MINIMUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU STATUS QUO)	SCENARIJUS MEDIUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU SCENARIJUMI MINIMUM)
LKT finansavimas NKP bendruomenių projektams ir asmeninėms stipendijoms per metus	apie 200 tūkst. Eur ²¹⁶	apie 50 tūkst. Eur (dėl NKP politikos didesnio aiškumo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir pakeistų prioritetų bei vertinimo kriterijų NKP bendruomenių projektai taptų konkurencingesni, todėl daugiau projektų gautų finansavimą)	0 Eur (dėl programinio finansavimo atsiradimo, inovatyvių demokratiškesnių finansavimo formų įdiegimo, išaugusių fondoieškos gebėjimų ir persiorientavimo nuo individualių prie horizontalių kelioms ar visoms NKP bendruomenėms aktualių poreikių, LKT projektiniam finansavimui nebūtų būtina skirti daugiau lėšų)
Programinis finansavimas NKP bendruomenėms	nėra	nėra	galimai yra

Žemiau pateikiamas scenarijų palyginimas efektyvumo (rezultatyvumo) aspektais

	LYGINIMO ASPEKTAI	STATUS QUO (2022 M.)	SCENARIJUS MINIMUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU STATUS QUO)	SCENARIJUS MEDIUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU SCENARIJUMI MINIMUM)
Trumpo laikotarpio rezultatai	NKP išsaugojimo ir aktualizavimo politika	tikslai ir terminai neaiškūs, nevienareikšmiški, kaip pasekmė - nesusikalbėjimas, nepatenkinti lūkesčiai, galiausiai gresia nusivylimas ir mažėjanti motyvacija	tikslai ir terminai aiškūs, dėl jų susitarta	politikos įgyvendinimo modelis išdiskutuotas, didėja už politikos įgyvendinimą atsakingų institucijų bendros atsakomybės supratimas
	NKP Sąvado informacinė sistema	nepilnai funkcionuojanti	pilnai funkcionuojanti	su papildomais funkcionalumais, daugiau vartotojų, didesnis žinomumas, geresnė integracija su panašiomis informacinėmis sistemomis
Vidutinio laikotarpio rezultatai	NKP bendruomenių tinklaveika tarpusavyje ir su kitais vietos partneriais	mažesnio nei vidutinio intensyvumo	vidutinio intensyvumo	didesnio nei vidutinio intensyvumo
	Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	ne visos svarbiausios institucijos įtrauktos; bendravimas ir bendradarbiavimas minimalus	visos svarbiausios institucijos įtrauktos; bendravimas ir bendradarbiavimas pakankamai intensyvus	naujos bendros tarpinstitucinės iniciatyvos ir programos
	LKT projektinio finansavimo atitikimas NKP bendruomenių poreikiams	prioritetas teikiamas projektams, skatinantiems etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo išsiliejimą į kitus kultūros sektorius ir (ar) inovacijas	užtikrinta galimybė NKP puoselėtojams savo nuožiūra rinktis savo paveldo išsaugojimui ir aktualizavimui tinkamiausias priemones; finansavimu sprendžiami	projektiniu finansavimu didesne apimti sprendžiami horizontalūs kelių ar visų NKP bendruomenių poreikiai; tuo tarpu valstybės indėlis į individualių NKP bendruomenių/vertybių išsaugojimo ir aktualizavimo

²¹⁶ LKT informacija, žr. skyrių 4.8 Aktualizavimo veiklų finansavimo šaltiniai.

	LYGINIMO ASPEKTAI	STATUS QUO (2022 M.)	SCENARIJUS MINIMUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU STATUS QUO)	SCENARIJUS MEDIUM (PAPILDOMAI LYGINANT SU SCENARIJUMI MINIMUM)
			individualūs NKP bendruomenių poreikiai	poreikių sprendimą pasireikštų per pasirinktų ir su bendruomenėmis suderintų veiklų, nurodytų vertybių išsaugojimo planuose, tiesioginį (programinį) finansavimą.
Ilgo laikotarpio rezultatai (poveikis)	Sąmoningumo didinimo veiklos rezultatai	mažesni nei vidutiniai	vidutiniai	didesni nei vidutiniai
	Gebėjimų stiprinimo rezultatai	mažesni nei vidutiniai	vidutiniai	didesni nei vidutiniai
	NKP populiarinimo rezultatai	mažesni nei vidutiniai	vidutiniai	didesni nei vidutiniai
	NKP integravimas į kultūrinį, socialinį, ekonominį gyvenimą	Dėl nepakankamų sprendimų priėmėjų ir NKP puoselėtojų sąmoningumo ir gebėjimų, bei silpno tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir tinklaveikos NKP integruojama ne koordinuotai, galimai dubliuojant pastangas, nepilnai išnaudojant galimybes, rizikuojant pakenti NKP imanentinei vertei.	Išaugus kultūros darbuotojų, profesionalių meno kūrėjų ir vietos valdžios atstovų supratimui apie NKP, sustiprėja bendradarbiavimas tarp NKP puoselėtojų ir kultūros lauko dalyvių, išauga NKP vaidmuo kuriant vietos tapatybę, telkiant bendruomenę ir formuojant šalies įvaizdį; Dėl vizualinės tapatybės ir didesnio Sąvado žinomumo NKP tampa geriau atpažįstamas ir dažniau matomas; Dėl bendrų renginių ir apsikaitimo gerėja patirtimi NKP puoselėtojų bendruomenė tampa labiau sutelkta ir labiau vertinama visuomenėje; Išaugus tautinių mažumų sąmoningumui padidėja jų domėjimas savo NKP ir aktyvumas jį saugant ir aktualizuojant; Sustiprėja tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp kultūros, švietimo, turizmo, aplinkosaugos, kultūros paveldo ir žemės ūkio sričių institucijų	Dėl didesnio tautinių mažumų NKP integravimo išauga tautinių mažumų reprezentatyvumas NKP sąvade (daugiau ir įvairesnių vertybių/bendruomenių); Dar didesnis kultūros, švietimo, turizmo, aplinkosaugos, kultūros paveldo ir žemės ūkio sričių institucijų bendradarbiavimas leidžia pasiekti didesnio sutarimo, nustatyti bendrus prioritetus, inicijuoti bendras intervencijas ir koordinuoti veiklas, taip išvengiant dubliavimo ir didinant NKP išsaugojimo ir aktualizavimo priemonių efektyvumą; Dėl didesnio NKP puoselėtojų įtraukimo į NKP pristatančių informacinių priemonių planavimą ir vystymą, išauga tokių priemonių atitikimas NKP puoselėtojų poreikiams, gerėja komunikacija prie NKP puoselėtojų ir tikslinių grupių. Išauga turizmo produktų NKP pagrindu pasiūla ir kokybė Auga nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai reikšmingų NKP vertybių gyvybingumas.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Alivizatou, M. (2019). Digital Intangible Heritage: Inventories, Virtual Learning and Participation. *Heritage & Society*, 12 (2-3), 116-135. doi: 10.1080/2159032X.2021.1883950
- Astrauskas, R. (2018). *Nematerialaus kultūros paveldo apsauga: tarptautinių ir nacionalinių juridinių dokumentų taikymo Lietuvoje ir kitose šalyse patirtis*. Etninės kultūros globos taryba. Prieiga internete: https://ekgt.lt/media/dokumentai/R.Astrauskas_ataskaita.pdf
- Bína, V., Chantepie, P., Derooin, V., Frank, G., Kommel, K., Kotýnek, J. ir Robin, P. (2012). *ESSnet-CULTURE. European Statistical System Network on Culture. Final report*. Ministry of Culture Finances and cultural statistics department (CoStaC), European Commission, Eurostat (ESTAT). Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf
- Cape Town Declaration (2002). *Cape Town Declaration: responsible tourism in destinations*. Prieiga per internetą <http://www.icrtourism.org/Capetown.shtml>
- Citvarienė, D., Čižaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštienė, G., ... Tutlytė, J. (2015). *Komunikuoti kultūrą: institucijos, strategijos, auditorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf
- Council of Europe (2005). Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. Treaty Office. Faro, 27.X.2005. *Council of Europe Treaty Series*, 199. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/1680083746>
- Danish Royal Library (2022) Report on the implementation of the Convention. Denmark. Prieiga per internetą: <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=65312>
- Deming, A. (2017). Intangible cultural heritage safeguarding: a global campaign and its practice in China. In H.Schreiber (red.) *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. Warszawa: National Heritage Board of Poland, (p. 52-67).
- Dovydaitytė, L. (2015). Būti muziejaus dalimi: Lietuvos muziejų komunikacija su visuomene. In Citvarienė, D., Čižaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštienė, G., ... Tutlytė, J. *Komunikuoti kultūrą: Institucijos, strategijos, auditorijos* (p. 199-240). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf
- Dusevičiūtė, G. (2011). Etninės kultūros raiška kaimo turizmo sodybose. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, 2, 75-83. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/36197>
- Dümcke, C ir Gnedovsky, M. (2013) The Social and Economic Value of Cultural Heritage: Literature review, EENC Paper. Prieiga per internetą: <https://www.interarts.net/descargas/interarts2557.pdf>
- Europos Taryba (2017). Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl Europos kultūros paveldo strategijos XXI amžiuje. Prieiga per internetą: <https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2018/05/Europos-kult%C5%ABros-paveldo-strategija-XXI-am%C5%BEiuje.doc>
- Gaižutytė-Filipavičienė, Ž. (2012). Meno muziejai ir medijos. *Lietuvos kultūros tyrimai*, 2, 47-63.
- Giaccardi, E. (2012). Reframing heritage in participatory culture [introduction]. In Giaccardi, E. (sudaryt.), *Heritage and Social Media: Understanding heritage in a participatory culture (1 edition)*. Routledge.

- Hrovatin, M. (2017). Importance of inter-institutional cooperation for ICH safeguarding and sustainable development. The case of dry stone building. In H.Schreiber (red.), *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. Warszawa: National Heritage Board of Poland, (p. 398-411).
- Hulubaş, A. (2017). Securing the future of intangible cultural heritage in Romania in a sustainable way: benefits and subsequent risks. In H.Schreiber (red.), *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. Warszawa: National Heritage Board of Poland, (p. 412-420).
- ISOF (2022). *Report on the implementation of the Convention. Sweden*. Institutet för språk och folkminnen (Isfof) Avdelningen för arkiv och forskning i Göteborg. Prieiga per internetą: <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=65336>
- Jenkins, H., Ito, M. ir Boyd, D. (2015). *Participatory Culture in a Networked Era: A Conversation on Youth, Learning, Commerce, and Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Juraitė, K. (2015). Kultūros komunikacijos dinamika: Procesai ir naratyvai. In Citvarienė, D., Čižaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštimienė, G., ... Tutlytė, J. *Komunikuoti kultūrą: Institucijos, strategijos, auditorijos* (p. 277–308). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf
- Kauno rajono savivaldybės nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado nuostatai, patvirtinti Kauno rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2021-03-18 įsakymu Nr. ĮS-593. Prieiga per internetą: <https://www.krs.lt/media/36772/%C4%AFs-593pdf-s%C4%85vado-nuostatai-%C4%AFsakymas.pdf>
- Kelpšienė, I. (2021). The participatory heritage: a multiple-case study of Lithuanian grassroots cultural heritage communities on Facebook. Daktaro laipsnio disertacija. Vilniaus universitetas. doi: 10.15388/vu.thesis.181
- KOG institutas, Norstat LT (2021). *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2020*. UAB „KOG institutas“, UAB „Norstat LT“, Lietuvos kultūros taryba. Prieiga per internetą: <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/05/GYVENTOJU-DALYVAVIMAS-KULTUROJE-IR-PASITENKINIMAS-KULTUROS-PASLAUGOMIS-2020.pdf>
- Kretingos rajono savivaldybės nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado nuostatai, patvirtinti Kretingos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2020-10-22 įsakymu Nr. A1-1086.
- KULTUR (2013). *Dainų šventės poveikio ir naudos vertinimo modelio sukūrimo ir vykdymo galimybių studija*. Viešoji įstaiga „KULTUR“, Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Kultūros paso koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2018 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. ĮV-572/V-650. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/84c5f8208a5511e8adc2b65cf0f647e0/asr>
- Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020-06-15 įsakymu Nr. ĮV-735. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/109da290af4211ea9a12d0dada3ca61b?ifwid=bkaxl524>
- Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojamos programos „Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas“ projektų vertinimo prioritetų ir kriterijų balų aprašas, patvirtintas Lietuvos kultūros tarybos 2020-09-16 nutarimu Nr. 4LKT-11(1.3 E). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6c9f6b10f9e711eab72ddb4a109da1b5>
- Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojamos programos „Etninė kultūra ir kultūros paveldas“ finansavimo sąlygos, patvirtintos Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017-08-25 įsakymu Nr.

- IV-904 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2018-08-20 įsakymo Nr. IV-629 redakcija). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a90b2aa0a57811e8aa33fe8f0fea665f>
- Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojamos programos „Etninė kultūra“ finansavimo sąlygos, patvirtintos Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017-08-25 įsakymu Nr. IV-904 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. rugpjūčio 26 d. įsakymo Nr. IV-538 redakcija). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef56db3c83811e9a56df936f065a619>
 - Lichtarovičienė, L. (2020). *Etnokultūrinio ugdymo ypatumai ir svarba jaunimo ir suaugusiųjų amžiaus grupėse*. Etninės kultūros globos taryba. Prieiga per internetą: [https://ekgt.lt/media/dokumentai/L.Lichtarovicienne_darbas_etno_loretos_taisytas_galut\[1494\].pdf](https://ekgt.lt/media/dokumentai/L.Lichtarovicienne_darbas_etno_loretos_taisytas_galut[1494].pdf)
 - Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019-10-15 įsakymas Nr. IV-659 „Dėl muzikos instrumentų mėgėjų meno kolektyvams gamybos ir įsigijimo išlaidų dalinio finansavimo skyrimo“. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/LNKC%20Instrument%C5%B3%20finansavimo%20%C4%AFsakymas-naujas.pdf>
 - Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020-06-03 įsakymas Nr. IV-704 „Dėl muzikos instrumentų mėgėjų meno kolektyvams gamybos ir įsigijimo išlaidų dalinio finansavimo skyrimo“. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Megeju-meno-kolektyvams-skirtas-muzikos-instrumentu-gamybos-ir-isigijimo-islaidu-dalinis-finansavimas/137028>
 - Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>
 - Lietuvos Respublikos Tautinio paveldo produktų įstatymas, 2007 m. birželio 26 d. Nr. X-1207. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301365>
 - Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016-07-07 nutarimas Nr. 701 „Dėl valstybės stipendijų tradicinių amatų meistrams, tradiciniams amatininkams ir tradicinio amato pameistriams įsteigimo ir skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e508187144f811e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=>
 - Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2009-05-29 įsakymas Nr. 3D-398 „Dėl Tautinio paveldo veiklos finansavimo taisyklių patvirtinimo“. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.345549/asr>
 - Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2010-10-20 įsakymas Nr. 3D-932 „Dėl Sėkmingiausiai dirbančių tradicinių amatininkų ir tradicinių amatų centrų premijavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.384359/asr>
 - Liu, S. (2011). *Grassroots Heritage: A Multi-Method Investigation of How Social Media Sustain the Living Heritage of Historic Crises*. *ATLAS Institute Graduate Theses & Dissertations*, 1. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/reader/54848680>
 - Migonytė, V., ir Petrulis, V. (2014). Kultūros paveldo skaitmeninio procesai ir jų įtaka sovietinio architektūros palikimo įpaveldinimui. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 73, 11–25.
 - Meissner, M. (2017). The valorisation of intangible cultural heritage: intangible cultural heritage as cultural capital in sustainable development. In S. Lira, R. Amoêda ir C. Pinheiro (red.), *Sharing Cultures* (p. 295-304).
 - Meissner, M. (2018). Between social cohesion and social distinction: intangible cultural heritage and sustainable social development. In R. Amoêda, S. Lira, C. Pinheiro, J. M. Santiago Zaragoza, J. Calvo Serrano ir F. García Carrillo (red.), *Heritage* (p. 235-244).
 - Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2021). *Report on the implementation of the Convention. Netherlands*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Prieiga per internetą: <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=65329>

- Ministry of Education and Culture (2022). *Report on the implementation of the Convention. Finland*. Prieiga per internetą: <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=65314>
- Muzikos instrumentų mėgėjų meno kolektyvams gamybos ir įsigijimo išlaidų dalinio finansavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019-09-25 įsakymu Nr. ĮV-608. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Instrumentu%20Tvarkos%20Aprasas%20.pdf>
- Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvencija. 2003 m. spalio 17 d., Paryžius. Vyriausybės kanceliarijos Administravimo departamento 2022 06 30 autentifikuotas vertimas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cf64732038bb11edbc04912defe897d1>
- Pietrobruno, S. (2013). YouTube and the Social Archiving of Intangible Heritage. *New Media & Society*, vol. 18, no. 8, 1259–1276.
- Programos „Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas“ projektų vertinimo prioritetų ir kriterijų balų aprašas, patvirtinta Lietuvos kultūros tarybos 2021-10-06 nutarimu Nr. 4LKT-20(1.3 E). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2dff3d2026de11ec99bbc1b08701c7f8?jfwid=-vvheu91r>
- Programos „Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas“ projektų vertinimo prioritetų ir kriterijų balų aprašas, patvirtintas Lietuvos kultūros tarybos Lietuvos kultūros tarybos 2022-06-07 nutarimu Nr. 4LKT-15(1.3E). Prieiga per internetą: <https://www.ltk.lt/?psl=projektu-finansavimas&do=konkursai&step=view&id=721>
- Roued-Cunliffe, H. ir Copeland, A. (2017). What is participatory heritage? [Introduction]. In Roued-Cunliffe, H. ir Copeland, A. (sudaryt.), *Participatory Heritage* (p. XV–XXI). Facet Publishing.
- Románková-Kuminková, E. (2017). Lists of intangible cultural heritage: the beginning or the end of sustainability? In H.Schreiber (red.), *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. Warszawa: National Heritage Board of Poland, (p. 352-369).
- Schreiber, H. (2017). Ten remarks on the 10th anniversary of entry into force of the 2003 UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. In H.Schreiber (red.) *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. Warszawa: National Heritage Board of Poland, (p. 434-471).
- Smyk, K. (2017). Vernacular religion as an element of intangible heritage in terms of sustainable development. In H.Schreiber (red.) *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. Warszawa: National Heritage Board of Poland, (p. 381-397).
- Socialinės informacijos centras, ESTEP (2014). *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2014*. UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2017/08/Gyventoj%C5%B3-dalyvavimo-kult%C5%ABroje-ir-kult%C5%ABros-vartojimo-tyrimo-pristatymas-2014.pdf>
- Socialinės informacijos centras, Norstat LT (2017). *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis. Galutinė tyrimo ataskaita*. UAB „Socialinės informacijos centras“, UAB „Norstat LT“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2017%20Gyventoj%C5%B3-dalyvavimo%20kulturoje%20tyrimo%20ataskaita.pdf>

- Šatkauskienė, V., Sungailienė, L., Matulevičienė, S., Jurkuvienė, T. (2020). *Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema. Etninės kultūros sritis. Ekspertinio vertinimo ataskaita*. Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Lietuvos kultūros taryba.
- Šuminas, A. ir Armonaitė, V. (2013). Socialinių medijų taikymas muziejų komunikacijoje: Naujosios muziejininkystės aspektas. *Acta Museologica Lithuanica*, 1, 300–333. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-museologica-lithuanica/article/view/5344/3498>
- Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės direktoriaus 2019-11 m. lapkričio 6 d. įsakymu Nr. ĮV-38 „Dėl kultūros projektų, skatinančių tautinių mažumų kultūrų plėtotę, dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų tvarkos aprašo patvirtinimo“.
- Thurley, S. (2005). Into the Future. Our Strategy for 2005–2010. *Conservation Bulletin*, 49, 26-27. Prieiga per internetą: <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/conservation-bulletin-49/cb-49/>
- Tumėnas V. (2018). Meninės kalvystės stovyklos Užventyje – išskirtinė šalies kalvių kūrybinės veiklos santalka. *Tautodailės metraštis*, 35, 39-36. Prieiga per internetą: <http://lietuvostautodaile.lt/images/siuntiniai/metrasciai/TM35.pdf>
- Tumėnas V. (2021). Kalvių bendruomenės kūryba Užventyje. *Tautodailės metraštis*, 46, 39-44. Prieiga per internetą: http://lietuvostautodaile.lt/images/siuntiniai/2021/TautMet_46.pdf
- Tumėnas V. (2022). Kūrybinės stovyklos Užventyje – išskirtinė daugialypės meninės veiklos erdvė. In *Užventis mene I-XII. 2009-2021* (p. 202 – 207). Kaunas: Kopa.
- Tutlytė, J. (2015). (Pa)naudos link: Lietuvos meno ir kultūros organizacijų interneto svetainių tyrimas. In Citvarienė, D., Čižaitė-Rudokienė, S., Dikšaitė, R., Dovydaitytė, L., Juraitė, K., Klimavičiūtė-Minkštimienė, G., ... Tutlytė, J. *Komunikuoti kultūrą: Institucijos, strategijos, auditorijos* (p. 309–330). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/03/2015_Monografija_Komunikuoti-kultura.pdf
- UNESCO (2003a). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. 2020 Edition* (p. 1-19). Prieiga per internetą: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-EN.pdf
- UNESCO (2003b). Convención para la Salvaguardia. *Textos fundamentales de la Convención para la Salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial de 2003. Edición 2020* (p. 1-19). Prieiga per internetą: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-SP.pdf
- UNESCO (2003c). Convention pour la sauvegarde du patrimoine culturel immatériel. *Textes fondamentaux de la Convention de 2003 pour la sauvegarde du patrimoine culturel immatériel Édition 2020* (p. 1-19). Prieiga per internetą: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-FR.pdf
- UNESCO (2003d). Международная конвенция об охране нематериального культурного наследия. *Основные тексты Международной конвенции об охране нематериального культурного наследия 2003 г. Издание 2020 г.* (p. 1-22). Prieiga per internetą: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-RU.pdf
- UNESCO (2003e). *Konvention zum schutz des immateriellen kulturelles. Offizielle Übersetzung Luxemburgs mit redaktioneller Unterstützung der UNESCO-National-kommissionen Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*. Prieiga per internetą: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-DE-Luxembourg-PDF.pdf>
- UNESCO (2003f). *Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu*. Prieiga per internetą: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-LV-PDF.pdf>
- UNESCO (2003g). Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Prieiga internete: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-EN.pdf

- UNESCO (2013). *Evaluation of UNESCO's Standard-setting Work of the Culture Sector: Part I: 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris: UNESCO Publishing.
- UNESCO Lietuvos nacionalinė komisija (n.d.). Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo veiklos direktyvos. Prieiga internete: https://unesco.lt/images/Paveldo_programos/galut_%20direktyvosn.pdf
- UNESCO Lietuvos nacionalinė komisija (n.d.). Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos etikos principai. Prieiga per internetą: https://www.unesco.lt/images/Etikos_principai.pdf
- Urbanavičienė, D. (2017). Etninės kultūros ugdymo reikšmė kultūrinio turizmo plėtrai. *Regional Formation and Development Studies*, 3 (23), 186-202, Klaipėda University Social science faculty. Prieiga per internetą: <https://e-journals.ku.lt/journal/RFDS/article/513/info>
- Urbanavičienė D., Rudzinskas J. (2020). Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema. Etninės kultūros sritis. Ekspertinio vertinimo ataskaita. Etninės kultūros globos taryba, Lietuvos kultūros taryba.
- Vaivade, A. (2017). Intangible cultural heritage and sustainable development: case study of Suiti cultural space in Latvia. In H.Schreiber (red.) *Intangible cultural heritage. Safeguarding Experiences in Central and Eastern European Countries and China. The 10th Anniversary of the Entry into Force of the 2003 Convention through the Prism of Sustainable Development*. Warszawa: National Heritage Board of Poland, (p. 381-397).
- Valstybinė kultūros paveldo komisija (n.d.). Autentifikuotas Faro konvencijos vertimas į lietuvių kalbą. Prieiga per internetą: <https://vkpk.lt/naujienos/autentifikuotas-faro-konvencijos-vertimas-i-lietuviu-kalba/>
- Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013-12-23 nutarimu Nr. XII-745. Prieiga 24-11-2022 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390>
- Varėnos rajono Tarybos 2018-08-28 sprendimas Nr. T-VIII-1026 „Dėl projekto „Nematerialaus kultūros paveldo populiarinimas Trakų, Varėnos ir Prienų rajonų savivaldybėse e-rinkodaros priemonėmis“ įgyvendinimo partnerio teisėmis“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/73f55260b0d511e88f64a5ecc703f89b>
- Žinių ekonomikos forumas (2021). *Kultūrinės edukacijos veiklų poveikio vertinimas*. Asociacija „Žinių ekonomikos forumas“, Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija. Prieiga per internetą: <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/04/Kulturines-edukacijos-veiklu-poveikio-vertinimas.pdf>
- 2014–2020 metų Nacionalinė pažangos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-11-28 nutarimu Nr. 1482. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439028>
- 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ priemonės Nr. 05.4.1-LVPA-K-808 „Prioritetinių turizmo plėtros regionų e-rinkodara“ projektų finansavimo sąlygų aprašas Nr. 1, patvirtintas Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2015-12-11 įsakymu Nr. 4-789. Prieiga per internetą: https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/es_parama/2014_2020/5_pr_Turizmas/05_4_1-LVPA-K-808_Prioritetiniu_regionu_e-rinkodara/E-rinkodara_PFSa_2015-12-10.pdf
- 2022 metų Dainų švenčių tradicijos tęstinumo užtikrinimo programa, patvirtinta LR kultūros ministro 2022-03-10 įsakymu Nr. ĮV – 279.

PRIEDAI

Piedas 1. Į Lietuvos ir savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įtrauktų vertybių teikėjų apklausos klausimynas

Kultūros paveldo aktualizavimas - tai priemonės, kuriomis siekiama pabrėžti kultūros paveldo svarbą, aktualumą ir prieinamumą; paskatinti šiuolaikinę visuomenę atsakingai integruoti kultūros paveldą kaip svarbų išteklių į kasdieninį kultūrinį, socialinį ir/arba ekonominį gyvenimą. Ši apklausa yra Lietuvos kultūros tarybos užsakymu vykdomo „Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo būklės bei jos gerinimo galimybių tyrimo“ dalis. Jos tikslas – surinkti faktinius duomenis, o taip pat ir į Lietuvos bei savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadus įrašytų vertybių teikėjų nuomonę apie 2016-2021 metų laikotarpiu vykdytas atstovaujimų vertybių aktualizavimo veiklas, jų finansavimą, tikslines auditorijas, naudojamas komunikavimo priemones ir kitus tyrimui svarbius klausimus. Tyrimo išvados ir rekomendacijos bus panaudotos formuojant kultūros politiką bei gerinant projektų finansavimą kultūros sektoriuje. Iš anksto dėkojame už Jūsų skirtą laiką ir bendradarbiavimą!

Atkreipiame dėmesį, kad žvaigždute pažymėti klausimai yra privalomi. Tai reiškia, kad anketą išsiųsti galėsite tik tuomet, kai atsakysite į visus privalomus klausimus. Užpildę anketą, spauskite „Siųsti“. Dar kartą prisijungę prie anketos iš to paties įrenginio, galėsite savo atsakymus koreguoti, papildyti.

1. Kokią nematerialiojo kultūros paveldo vertybę atstovaujate? (Pasirinkti iš sąrašo, galimas tik vienas pasirinkimo variantas.)
2. Kokias iš žemiau išvardintų aktualizavimo veiklų Jūs ar Jūsų atstovaujama vertybę praktikuojančios bendruomenės nariai vykdėte per paskutiniuosius 6 metus (2016-2021)? Pateikite veiklos pavyzdžių (Galimi keli pasirinkimo variantai.)
 - a. Veiklas, skirtas atskleisti, kuo vertybė buvo svarbi praeities kartoms, ir kokia yra jos išliekamoji vertė (Pavyzdžiui)
 - b. Veiklas, skirtas paaiškinti, kuo vertybė vis dar yra svarbi Jūsų bendruomenei ir vietos žmonėms (Pavyzdžiui)
 - c. Veiklas, skirtas paskleisti žinią apie vertybės svarbą platesniam visuomenės ratui ar Lietuvos visuomenei apskritai (Pavyzdžiui)
 - d. Veiklas, skirtas praturtinti, pajavairinti gyventojų asmeninį, šeimos gyvenimą, kultūrinę patirtį (Pavyzdžiui)
 - e. Veiklas, skirtas suburti žmones, besidominčius Jūsų atstovaujama vertybe (Pavyzdžiui)
 - f. Veiklas, skirtas skleisti žinią apie vertybės, kaip produkto, vertę, supažindinti galimus paslaugų (ar gaminių) vartotojus ar verslininkus su Jūsų atstovaujama vertybe (Pavyzdžiui)
 - g. Kitas veiklas (Pavyzdžiui)
 - h. Nei vienos iš šių veiklų
3. Kokias iš 2 klausime paminėtų ar nepaminėtų veiklų norėjote vykdyti, bet nevykdėte? Parašykite veiklą žyminčią raidę (a, b, c, d, e, f) arba įrašykite planuotą, bet nevykdytą veiklą ir priežastį kodėl ji nebuvo vykdyta.
4. Kam buvo skirtos 2 klausime įvardintos aktualizavimo veiklos? (Klausimas neprivalomas, jeigu nevykdėte veiklų.)

	Visos veiklos	Daugiau nei pusė veiklų	Maždaug pusė veiklų	Mažiau nei pusė veiklų	Nebuvo skirtos
Vertybę praktikuojančioms bendruomenėms					
Kitas panašias vertybes praktikuojančioms bendruomenėms					
Vietos gyventojams					
Vietos lankytojams (turistams ir vienos dienos lankytojams)					
Užsienyje gyvenantiems tautiečiams					
Vaikams (iki 14 m.)					
Jaunimui (14-29 m.)					
Mokslininkams					
Verslininkams					
Vietos valdžios atstovams					
Centrinės valdžios atstovams					
Žiniasklaidos atstovams					
Visos Lietuvos gyventojams					

5. Kokiomis komunikavimo priemonėmis naudojotės, skleidami žinią apie Jūsų atstovaujamą vertybę, su ja susijusius renginius, naujienas ir pan.

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Nenaudoju
Asmeniniais kontaktais					
Nacionaline televizija					
Regionine televizija					
Nacionaliniu radiju					
Regioniniu radiju					
Nacionaline spauda (laikraščiais, žurnalais ir pan.)					
Regionine spauda (laikraščiais, žurnalais ir pan.)					
Padalomą medžiaga (leidiniais, lankstinukais ir pan.)					

Leidiniais (mokslo publikacijomis, knygomis)					
Nacionaliniais internetiniais naujienų portalais					
Regioniniais internetiniais naujienų portalais					
Specializuotomis internetinėmis svetainėmis (NKP skirtais portalais, tinklaraščiais, forumais, Vikipedija ir kt.)					
Facebook					
YouTube					
Instagram					
Spotify					
Kitomis priemonėmis (įrašykite kokiomis)					

6. Kaip manote, kokie buvo vertybės aktualizavimo veiklų rezultatai?

	Tikrai taip	Labiau taip	Labiau ne	Tikrai ne	Nežinau
Besidomintieji vertybe daugiau sužinojo apie jos istoriją ir svarbą praeities kartoms					
Vietos gyventojai geriau suprato saugomos vertybės reikšmę jų bendruomenei					
Žmonės iš kitų bendruomenių, plačioji visuomenė sužinojo apie vertybę, jos istoriją ir reikšmę šiuolaikiniame gyvenime					
Pagerėjo vertybės įvaizdis visuomenėje					
Veiklų dalyviai gerai praleido laiką, pajvairino savo kasdienybę					
Sustiprėjo ryšiai tarp vertybę praktikuojančios bendruomenės narių					
Daugiau verslininkų ir galimų paslaugų ar gaminių vartotojų susipažino su vertybe ir jos panaudojimo galimybėmis					

Vertybė reprezentavo Lietuvos kultūrinį tapatumą					
--	--	--	--	--	--

Kokius kitus, čia nepaminėtus, rezultatus davė Jūsų atstovaujamos vertybės aktualizavimo veiklos? (Neprivalomas)

7. Iš ko sprendžiate, kaip sužinote apie pasiektus aktualizavimo veiklų rezultatus? (Neprivalomas)
8. Kiek apytiksliai lėšų iš skirtingų šaltinių panaudojote Jūsų atstovaujamos vertybės aktualizavimo veikloms per paskutiniuosius 6 metus (2016-2021).
 - a. Iš atstovaujamos įstaigos ar bendruomenės lėšų (įrašykite sumą)
 - b. Iš savivaldybės lėšų (įrašykite sumą)
 - c. Iš Lietuvos kultūros tarybos skiriamų lėšų (įrašykite sumą)
 - d. Iš privačių lėšų (asmeninių, verslo, privačių asmenų aukų) (įrašykite sumą)
 - e. Iš kitų (įrašykite šaltinius ir sumą)
9. Jeigu Jūs ar Jūsų atstovaujamą vertybę praktikuojančios bendruomenės nariai dalyvavo veiklose, kuriomis buvo siekiama tikslų kitose, ne kultūros paveldo, srityse, pateikite tokios veiklos pavyzdžių.
 - a. Kultūros ir meno (pateikite pavyzdį)
 - b. Kūrybinių industrijų (pateikite pavyzdį)
 - c. Švietimo (pateikite pavyzdį)
 - d. Mokslo tyrimų (pateikite pavyzdį)
 - e. Ekologijos-gamtosaugos (pateikite pavyzdį)
 - f. Turizmo (pateikite pavyzdį)
 - g. Ūkininkavimo (pateikite pavyzdį)
 - h. Sveikatos apsaugos (pateikite pavyzdį)
 - i. Socialinės ir ekonominės gerovės (pateikite pavyzdį)
 - j. Darnaus vystymosi (pateikite pavyzdį)
 - k. Kita (įrašykite)
10. Pažymėkite, kokios veiklos, Jūsų manymu, geriausiai atskleidžia Jūsų atstovaujamos vertybės svarbą, aktualumą ir prieinamumą? (Galima pasirinkti kelis variantus.)
 - a. Mokslo duomenų rinkimas ir jų sklaida
 - b. Bendravimas su kitų šalių paveldo bendruomenėmis
 - c. Konferencijos, simpoziumai, stažuotės ir kitos mokslinio tiriamojo pobūdžio veiklos
 - d. Mokymai, edukacijos, stovyklos, ilgalaikės dirbtuvės
 - e. Pramoginiai renginiai (koncertai, vakaronės, šventės)
 - f. Mugės, paslaugų ar gaminių pristatymai, reklaminės kampanijos
 - g. Žiniasklaidos (televizijos, radijo laidų, spaudos) kampanijos
 - h. Mokslinės publikacijos
 - i. Naudojimas elektroninėmis ir virtualiomis priemonėmis (socialiniais tinklais, mobiliosiomis aplikacijomis, interaktyviais žemėlapiais ir pan.)
 - j. Kita (įrašykite).
11. Kurioms iš šių veiklų, Jūsų manymu, reikėtų skirti papildomą savivaldybės ar valstybės finansavimą? (Galima pasirinkti kelis variantus.)
 - a. Mokslo duomenų rinkimui ir jų sklaidai
 - b. Bendravimui su kitų šalių paveldo bendruomenėmis
 - c. Konferencijoms, simpoziumams, stažuotėms ir kitoms mokslinio tiriamojo pobūdžio veikloms

- d. Mokymams, edukacijoms, stovykloms, ilgalaikėms dirbtuvėms
- e. Pramoginiams renginiams (koncertams, vakaronėms, šventėms)
- f. Mugėms, paslaugų ar gaminių pristatymams, reklaminėms kampanijoms
- g. Žiniasklaidos (televizijos, radijo laidų, spaudos) kampanijoms
- h. Mokslinėms publikacijoms
- i. Aktyvesniam naudojimuisi elektroninėmis ir virtualiomis priemonėmis (socialiniais tinklais, mobiliosiomis aplikacijomis, interaktyviais žemėlapiais ir pan.)
- j. Kita (įrašykite)
- k. Jokioms veikloms papildomo finansavimo nereikia. Užtenka, kiek yra.

12. Čia galite įrašyti savo komentarą.

<...>

Priedas 2. Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybes praktikuojančių bendruomenių (vertybių saugotojų ir vartotojų) apklausos klausimynas

Kultūros paveldo aktualizavimas - tai priemonės, kuriomis siekiama pabrėžti kultūros paveldo svarbą, aktualumą ir prieinamumą; paskatinti šiuolaikinę visuomenę atsakingai integruoti kultūros paveldą kaip svarbų išteklių į kasdieninį kultūrinį, socialinį ir/arba ekonominį gyvenimą. Ši apklausa yra Lietuvos kultūros tarybos užsakymu vykdomo „Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo būklės bei jos gerinimo galimybių tyrimo“ dalis. Jos tikslas - surinkti faktinius duomenis, o taip pat ir Lietuvos bei savivaldybių nematerialaus kultūros paveldo vertybes praktikuojančių bendruomenių nuomonę apie 2016-2021 metų laikotarpiu vykdytas atstovaujimų vertybių aktualizavimo veiklas, jų tikslines auditorijas, naudojamas komunikavimo priemones ir kitus tyrimui svarbius klausimus. Tyrimo išvados ir rekomendacijos bus panaudotos formuojant kultūros politiką bei gerinant projektų finansavimą kultūros sektoriuje. Iš anksto dėkojame už Jūsų skirtą laiką ir bendradarbiavimą!

Atkreipiame dėmesį, kad žvaigždute pažymėti klausimai yra privalomi. Tai reiškia, kad anketą išsiųsti galėsite tik tuomet, kai atsakysite į visus privalomus klausimus. Užpildę anketą, spauskite „Siųsti“. Dar kartą prisijungę prie anketos iš to paties įrenginio, galėsite savo atsakymus koreguoti, papildyti.

- 1) Jūsų gyvenamoji savivaldybė (pasirinkti iš duoto sąrašo)
- 2) Jūsų gyvenamoji vieta
 - a. Miestas (daugiau nei 100 tūkst. gyventojų)
 - b. Miestelis (nuo 3 iki 100 tūkst. gyventojų)
 - c. Kaimo vietovė (iki 3 tūkst. gyventojų)
- 3) Jūsų amžius
 - a. Iki 20 m.
 - b. 20-39 m.
 - c. 40-59 m.
 - d. 60 ir daugiau
- 4) Jūsų lytis
 - a. Vyras
 - b. Moteris
- 5) Kokią nematerialaus kultūros paveldo vertybę praktikuojate (saugote arba domitės)? (Vertybių sąrašas pridedamas, galimas tik vienas pasirinkimo variantas.)
- 6) Koks yra Jūsų ryšys su pasirinkta vertybe?
 - a. Saugau ir perduodu vertybę, esu jos žinovas/ė

- b. Domiuosi vertybe, tačiau nesu jos saugotoja/s, prisidedu prie vertybės raidos, sklaidos ir išsaugojimo
- 7) Kokių pagrindų/interesu dalyvaujate vertybės puoselėjimo veikloje? (Galimi keli pasirinkimo variantai.)
- Esu tos vertybės puoselėtojų asociacijos/organizacijos/klubo narys/ė
 - Esu kaimo/miesto kultūros bendruomenės narys/ė
 - Esu suinteresuota/s pilietis/ė
 - Tai mano hobijs/laisvalaikio praleidimo būdas
 - Tai mano užsiėmimas/darbas/pragyvenimo šaltinis
 - Kita (įrašykite)
- 8) Galvodami apie vertybę, kurią praktikuojate, pažymėkite, kokiose su ja susijusiose veiklose dalyvavote per paskutiniuosius 6 metus (2016-2021). Pateikite veiklos pavyzdžių.
- Veiklose, skirtose paaiškinti, kuo vertybė buvo svarbi praeities kartoms, ir kokia yra jos išliekamoji vertė (Pateikite pavyzdžių)
 - Veiklose, skirtose paaiškinti, kuo vertybė vis dar yra svarbi Jūsų bendruomenei ir vietos žmonėms (Pateikite pavyzdžių)
 - Veiklose, skirtose paskleisti žinią apie vertybės svarbą Lietuvos visuomenei ar žmonėms, kurie nepriklauso Jūsų bendruomenei (Pateikite pavyzdžių)
 - Veiklose, skirtose praturtinti, pajavairinti gyventojų asmeninį, šeimos gyvenimą, kultūrinę patirtį (Pateikite pavyzdžių)
 - Veiklose, skirtose suburti žmones, besidominčius Jūsų atstovaujama vertybe (Pateikite pavyzdžių)
 - Veiklose, skirtose supažindinti galimus paslaugų (ar gaminių) vartotojus ar verslininkus su Jūsų atstovaujama vertybe (Pateikite pavyzdžių)
 - Kitose veiklose (Pateikite pavyzdį)
 - Nei vienos iš šių veiklų
- 9) Kas, Jūsų manymu, domisi Jūsų atstovaujama vertybe?

	Labai domisi	Domisi	Nelabai domisi	Visai nesidomi	Nežinau
Vertybę praktikuojančios bendruomenės nariai					
Kitas panašias vertybes praktikuojančių bendruomenių nariai					
Vietos gyventojai					
Vietos lankytojai (turistai ir vienos dienos lankytojai)					
Užsienyje gyvenantys tautiečiai					
Vaikai (iki 14 m.)					
Jaunimas (14-29 m.)					
Mokslininkai					
Verslininkai					

Vietos valdžios atstovai					
Centrinės valdžios atstovai					
Regioninės žiniasklaidos atstovai					
Nacionalinės žiniasklaidos atstovai					

10) Kokios veiklos, Jūsų manymu, geriausiai atskleidžia Jūsų atstovaujamos vertybės svarbą, aktualumą ir prieinamumą?

- a. Mokslo duomenų rinkimas ir jų sklaida
- b. Bendravimas su kitų šalių paveldo bendruomenėmis
- c. Konferencijos, simpoziumai, stažuotės ir kitos mokslinio tiriamojo pobūdžio veiklos
- d. Mokymai, edukacijos, stovyklos, ilgalaikės dirbtuvės
- e. Pramoginiai renginiai (koncertai, vakaronės, šventės)
- f. Mugės, paslaugų ar gaminių pristatymai, reklaminės kampanijos
- g. Žiniasklaidos (televizijos, radijo laidų, spaudos) kampanijos
- h. Mokslinės publikacijos
- i. Aktyvesnis naudojimas elektroninėmis ir virtualiomis priemonėmis (socialiniais tinklais, mobiliosiomis aplikacijomis, interaktyviais žemėlapiais ir pan.)
- j. Kita (įrašykite).

11) Kokiomis komunikavimo priemonėmis naudojotės, skleidami žinią apie Jūsų atstovaujamą vertybę, su ja susijusius renginius, naujienas ir pan.

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Nenaudoju
Asmeniniais kontaktais					
Nacionaline televizija					
Regionine televizija					
Nacionaliniu radiju					
Regioniniu radiju					
Nacionaline spauda (laikraščiais, žurnalais ir pan.)					
Regionine spauda (laikraščiais, žurnalais ir pan.)					
Padalomąja medžiaga (leidiniais, lankstinukais ir pan.)					
Leidiniai (mokslo publikacijomis, knygomis)					
Nacionaliniais internetiniais naujienų portalais					
Regioniniais internetiniais naujienų portalais					

Specializuotomis internetinėmis svetainėmis (NKP skirtais portalais, tinklaraščiais, forumais, Vikipedija ir kt.)					
Facebook					
YouTube					
Instagram					
Spotify					
Kitomis priemonėmis (įrašykite kokiomis)					

12) Kokios informacijos, susijusios su Jūsų atstovaujama vertybe, Jūs ieškote?

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Neieškau
Apie vertybės istorinę svarbą ir išliekamąją vertę					
Apie šiandieninę vertybės svarbą Jūsų bendruomenei ir vietos žmonėms					
Apie vertybės svarbą Lietuvos visuomenei ir žmonėms, kurie nepriklauso Jūsų bendruomenei					
Apie pramoginius renginius, susijusius su Jūsų atstovaujama vertybe					
Apie renginius ar veiklas, skirtas suburti žmones, besidominčius ta pačia vertybe					
Apie paslaugas ir gaminius, susijusius su Jūsų atstovaujama vertybe					
Kitos (įrašykite)					

13) Kur randate Jus dominančią informaciją apie atstovaujamą vertybę?

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
Per asmeninius kontaktus					
Nacionalinės televizijos programose					
Regioninės televizijos programose					
Nacionalinėse radijo programose					
Regioninėse radijo programose					

Nacionalinėje spaudoje (laikraščiuose, žurnaluose ir pan.)					
Regioninėje spaudoje (laikraščiuose, žurnaluose ir pan.)					
Padalomojoje medžiagoje (leidiniuose, lankstinukuose ir pan.)					
Leidiniuose (mokslo publikacijose, knygose)					
Nacionaliniuose internetiniuose naujienų portaluose					
Regioniniuose internetiniuose naujienų portaluose					
Specializuotose internetinėse svetainėse (NKP skirtuose portaluose, tinklaraščiuose, forumuose, Vikipedijoje ir kt.)					
Facebook					
YouTube					
Instagram					
Spotify					
Kitur (įrašykite)					

- 14) Ar yra tokių veiklų, kurias norėtumėte vykdyti, kad visuomenė daugiau sužinotų apie Jūsų praktikuojamą vertybę, jos svarbą, vertę, prieinamumą, bet nevykdote? Jei taip, kas trukdo arba kas padėtų tai padaryti?
- 15) Ką kiti, Jūsų manymu, turėtų/galėtų daryti, kad visuomenė daugiau sužinotų apie nematerialaus kultūros paveldo vertybes, jų svarbą, vertę, prieinamumą?
- 16) Kaip palaikote ryšius su kitais paveldo bendruomenės nariais? (Galima pasirinkti kelis variantus.)
- Naudojamės socialinėmis platformomis (Facebook, Youtube, Instagram ir kt.)
 - Bendraujame kitomis elektroninėmis komunikacijos priemonėmis (el. paštas, Skype ir kt.)
 - Susitinkame renginiuose, mokymuose
 - Bendraujame asmeniškai
 - Nebendraujame
 - Kita (įrašyti)
- 17) Čia galite palikti savo komentarą.

Priedas 3. Fokusuotų diskusijų grupių dalyviai

Fokus grupė 1: Turizmo informacijos centrai ir NKP, 2022 m. rugsėjo 20 d.

Eil. Nr.	Dalyvio vardas, pavardė, pareigos	Atstovaujama organizacija
1	Šiaulių r. TVIC atstovas	Šiaulių r. TVIC
2	Šiaulių TIC atstovas	Šiaulių TIC
3	Plungės turizmo informacijos centro atstovas	Plungės turizmo informacijos centras
4	Plungės turizmo informacijos centro atstovas	
5	Ukmergės kraštotyros muziejaus atstovas	Ukmergės kraštotyros muziejus
6	VšĮ Rietavo turizmo ir verslo informacijos centro atstovas	VšĮ Rietavo turizmo ir verslo informacijos centras
7	Švenčionių verslo ir turizmo informacijos centro atstovas	Švenčionių verslo ir turizmo informacijos centras
8	Kaišiadorių TVIC atstovas	Kaišiadorių TVIC
9	Elektrėnų TIC atstovas	Elektrėnų TIC
10	Klaipėdos rajono TIC atstovas	Klaipėdos rajono TIC
11	VšĮ „Žalioji regionas“ atstovas	VšĮ „Žalioji regionas“
12	Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centro atstovas	Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centras
13	Rietavo savivaldybės administracijos atstovas	Rietavo savivaldybės administracija
14	Mažeikių turizmo ir verslo informacijos centro atstovas	Mažeikių turizmo ir verslo informacijos centras
15	Skuodo informacijos centro atstovas	Skuodo informacijos centras
16	Marijampolės turizmo ir verslo informacinio centro SMART Marijampolė atstovas	Marijampolės turizmo ir verslo informacinis centras SMART Marijampolė
17	VšĮ Panevėžio plėtros agentūros atstovas	VšĮ Panevėžio plėtros agentūra
18	Visagino turizmo plėtros centro atstovas	Visagino turizmo plėtros centras
19	Pakruojo verslo informacijos centro atstovas	Pakruojo verslo informacijos centras
20	VšĮ „Prienai“ atstovas	VšĮ „Prienai“
21	Biržų turizmo ir verslo informacijos centro atstovas	Biržų turizmo ir verslo informacijos centras

Fokus grupė 2: Nacionalinių vertybių teikėjai, 2022 m. rugsėjo 21 d.

Eil. Nr.	Atstovaujama organizacija	Atstovauja instituciją	Atstovauja vertybę
1.	Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC) atstovas	Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC)	1) Dainų ir šokių šventės Baltijos valstybėse (2008); 2) Kryždirbystė ir kryžių simbolika (2008); 3) Lietuvių polifoninės dainos „Sutartinės“ (2010)
2.	LNKC atstovas		Atsakingas už NKP
3.	LNKC atstovas		Polka Lietuvoje (2017)
4.	LNKC atstovas		Kūčių vakarienės tradicija (2017)
5.	LNKC atstovas		Lopšinių ir vaikų migdymo tradicijos Lietuvoje (2017)
6.	Vilniaus etninės kultūros centras (VEKC) atstovas	Vilniaus etninės kultūros centras (VEKC)	Šiaudinių sodų tradicija (2017)
7.	VEKC atstovas		Tarptautinis folkloro festivalis „Skamba skamba kankliai“ (2018)
8.	Etninės kultūros globos taryba atstovas	Etninės kultūros globos taryba (EKG T)	Vietovardžiai: atminties ir vartojimo tradicija (2019)
9.	Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (LLTI) atstovas	Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (LLTI)	
10.	LLTI atstovas		
11.	LLTI atstovas		
12.	LLTI atstovas		
13.	VU Geografijos ir kraštovarkos katedros ir Lietuvos Geografų draugija (LGD) atstovas	VU Geografijos ir kraštovarkos katedra; Lietuvos Geografų draugija (LGD)	
14.	Lietuvių kalbos instituto atstovas	Lietuvių kalbos institutas (LKI)	
15.	Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato atstovas	Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas	n/a

Fokus grupė 3: NKP vertybių teikėjai ir puoselėtojai. Dzūkija ir Suvalkija, 2022 m. rugsėjo 23 d.

Eil. Nr.	Dalyvio vardas, pavardė, pareigos	Atstovauja instituciją	Atstovauja vertybę
1.	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos atstovas	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija	Drevinė bitininkystė Varėnos krašte (2019)
2.	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos atstovas		1) Drevinė bitininkystė Varėnos krašte (2019); 2) Šilinių dzūkų grybavimo tradicija (2020)
3.	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos atstovas		Šilinių dzūkų grybavimo tradicija (2020)
4.	VšĮ Lazdijų kultūros centro atstovas	VšĮ Lazdijų kultūros centras	Dzūkų smuikavimo tradicija (2021)
5.	VšĮ Lazdijų kultūros centro atstovas		
6.	Žiūrų visuomeninė bendrijos atstovas	Žiūrų visuomeninė bendrija	Pietinių (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime (2017)
7.	Kauno rajono Samylų kultūros centro atstovas	Kauno rajono Samylų kultūros centras	Dainos iš marių dugno. Užlietų Kauno rajono kaimų dainavimo tradicija (2018);
8.	Griškabūdžio kultūros centro folkloro kolektyvo „Nova“ atstovas	Griškabūdžio kultūros centro folkloro kolektyvas „Nova“	Kryžių lankymo tradicija Griškabūdžio apylinkėse (2017)

Fokus grupė 4: NKP vertybių teikėjai ir puoselėtojai. Tautinės mažumos, 2022 m. rugsėjo 27 d.

Eil. Nr.	Dalyvio vardas, pavardė, pareigos	Atstovauja instituciją	Atstovauja vertybę
1.	Asociacijos „Totoriškas skonis“ atstovas	Asociacija „Totoriškas skonis“	Lietuvos totorių gastronominė tradicija (2020)
2.	„Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centro“ atstovas	Viešoji įstaiga „Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras“	n/a

Fokus grupė 5: NKP vertybių teikėjai ir puoselėtojai. Aukštaitija, 2022 m. rugsėjo 28 d.

Eil. Nr.	Dalyvio vardas, pavardė, pareigos	Atstovauja instituciją	Atstovauja vertybę
1.	Pabiržės tautinės kultūros draugijos atstovas	Pabiržės tautinės kultūros draugija	Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas (2018)
2.	Utenos kraštotyros muziejus atstovas	Utenos kraštotyros muziejus	Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimas Peterburgo armonika (2018)
3.	Utenos meno mokyklos atstovas	Utenos meno mokykla	Būgnijimas kūlele Rytų Aukštaitijoje (2021)
4.	Folkloro klubo „Kupkėmis“ atstovas, Kupiškio rajono savivaldybės kultūros centro atstovas	Folkloro klubo „Kupkėmis“ narė, Kupiškio rajono savivaldybės kultūros centras	1) Kupiškėnų vestuvės (2017); 2) Naminio alaus tradicija Biržų ir Kupiškio krašte (2021)
5.	Ignalinos krašto muziejaus atstovas	Ignalinos krašto muziejus	Muzikavimo cimbolais tradicija Ignalinos ir Švenčionių kraštuose (2021)
6.	Panevėžio kraštotyros muziejus, asociacija „Aukštaičių kultūros draugijos“ atstovas	Panevėžio kraštotyros muziejus, asociacija „Aukštaičių kultūros draugija“	Pintinių juostų pynimo tradicija (2020)
7.	Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos atstovas	Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcija	Poledinė ežerinių stintelių žvejyba tinklais sukant bobas Lūšių ežere (2020)
8.	Vilniaus krašto tautodailininkų meno kūrėjų bendrijos atstovas	Vilniaus krašto tautodailininkų meno kūrėjų bendrija	Verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte (2018)
9.	Krekenavos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijos bendruomenės atstovas	Krekenavos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijos bendruomenė	Žolinės atlaidų šventimo tradicija Krekenavoje (2020)

**Fokus grupė 6: NKP vertybių teikėjai ir puoselėtojai. Žemaitija ir Mažoji Lietuva,
2022 m. rugsėjo 28 d.**

Eil. Nr.	Dalyvio vardas, pavardė, pareigos	Atstovauja instituciją	Atstovauja vertybę
1.	Kretingos rajono kultūros centro (Salantų KC) atstovas	Kretingos rajono kultūros centras (Salantų KC)	Liaudiškojo giedojimo tradicija Salantų krašte (2021)
2.	Šilutės r. savivaldybės administracijos atstovas ²¹⁷	Šilutės r. savivaldybės administracija	Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamyba (2019);
3.	Šiaulių rajono savivaldybės kultūros centras atstovas ²¹⁸	Šiaulių rajono savivaldybės kultūros centras	Kurtuvėnų Užgavėnės (2017)
4.	Šiaulių rajono savivaldybės kultūros centro atstovas	Šiaulių Rajono Savivaldybės Kultūros Centras vadova	
5.	Žemaitijos saugomų teritorijų direkcijos atstovas	Žemaitijos saugomų teritorijų direkcija	
6.	Žemaitijos saugomų teritorijų direkcijos atstovas		
7.	Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centro atstovas	Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras	Lietuvininkų dainavimo tradicija (2020)
8.	Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centro atstovas		Mažosios Lietuvos delmonai (2019)
9.	Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centro atstovas		
10.	Tauragės kultūros centro atstovas	Tauragės kultūros centras	Muzikavimas bandonija Tauragės krašte (2018)
11.	Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos atstovas	Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešoji biblioteka	Salantų pyragas
12.	Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejaus atstovas	Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus	Žemaitiški patiekalai Nasrėnuose (2021)

²¹⁷ Atstovauja vertybę, nes vertybės teikėjo – Neringos savivaldybės – atstovas negalėjo dalyvauti.

²¹⁸ Dėl techninių kliūčių galėjo klausyti, bet negalėjo pasisakyti.

Fokus grupė 7: Ne etnoregioninių NKP vertybių teikėjai ir puoselėtojai, 2022 m. rugsėjo 30 d.

Eil. Nr.	Dalyvio vardas, pavardė, pareigos	Atstovauja instituciją	Atstovauja vertybę
1.	Profesionalių pirtininkų asociacijos atstovas	Profesionalių pirtininkų asociacija	Pirčių lankymo tradicija (2019)
2.	Lietuvos ritinio sporto federacijos atstovas	Lietuvos ritinio sporto federacija, prezidentas	Lietuviškas ritinis (2021)
3.	Lietuvos etnosporto komiteto atstovas	Lietuvos etnosporto komitetas	1) Lietuviškos ristynės (2018) 2) Lietuviškas ritinis (2021)
4.	VU Fizikos fakulteto atstovas	VU Fizikos fakultetas	FiDi – Fiziko diena (2021)
5.	Alumni draugijos atstovas		
6.	FiDi atstovas		
7.	FiDi atstovas		
8.	FiDi atstovas		
9.	FiDi atstovas		

Fokus grupė 8 – Kultūros ministerija (KM), Lietuvos kultūros taryba (LKT), Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC), Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas (UNESCO), 2022 m. spalio 4 d.**Vilnius, Lietuvos kultūros tarybos posėdžių salė**

Eil. Nr.	Dalyvio vardas, pavardė, pareigos	Atstovauja instituciją	Atstovauja vertybę
1.	Lietuvos kultūros tarybos atstovas	Lietuvos kultūros taryba	Netaikoma
2.	LR Kultūros ministerijos atstovas	LR Kultūros ministerija	Netaikoma
3.	Lietuvos nacionalinio kultūros centro atstovas	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	Netaikoma
4.	Lietuvos nacionalinis kultūros centro atstovas	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	Netaikoma
5.	Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato atstovas	Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas	Netaikoma

Priedas 4. Lietuvos NKP vertybės pagal kategorijas 2022 m.

	Žodinės kūrybos tradicijos ir išraiškos formos	Atlikimo menai	Papročiai, apeigos, šventiniai renginiai	Tradiciniai amatai
Į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos NKP sąrašą įrašytos vertybės		Sutartinės – Lietuvių polifoninės dainos	Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje	Kryždirbystė ir jos simbolika Lietuvoje
Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvado vertybės	Vietovardžiai: atminties ir vartojimo tradicija	Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas; Būgnijimas kūlele Rytų Aukštaitijoje; Dainos iš marių dugno. Užlietų Kauno r. kaimų dainavimo tradicija; Dzūkų smuikavimo tradicija; Lietuvininkų dainavimo tradicija; Lopšinių ir vaikų mįgdymo tradicijos Lietuvoje; Muzikavimas bandonija Tauragės krašte; Muzikavimo cimbalais tradicija Ignalinos ir Švenčionių kraštuose; Pietų (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime; Polka Lietuvoje; Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimas Peterburgo armonika.	FiDi – Fiziko diena; Kapinių šventė Kisiniuose; Kryžių lankymo tradicija Griškabūdžio apylinkėse; Kūčios; Kupiškėnų vestuvės; Kurtuvėnų Užgavėnės; Lietuviškos ristinės; Lietuviškas ritinis; Lietuvos karaimų vestuvių tradicija; Lietuvos totorių gastronominė tradicija; Palangos Jurginės; Pirčių lankymo tradicija; Rasos šventė Kernavėje; Skudutiškio (Molėtų r.) šventvietės lankymas; Tarptautinis folkloro festivalis „Skamba skamba kankliai“; Velykų būgnų mušimo tradicija Aukštaitijoje; Visaginiečių totorių pavasario ūkio darbų pabaigtuvių šventė Sabantujus; Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija; Žolinės atlaidų šventimo tradicija Krekenavoje.	Akmentašystės tradicija Kelmėje; Drevinė bitininkystė Varėnos krašte; Jūzintų krašto keptinis alus; Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamyba; Mažosios Lietuvos delmonai; Naminio alaus tradicija Biržų ir Kupiškio krašte; Pintinių juostų pynimo tradicija; Poledinė bumbinamoji stintų žvejyba; Poledinė stintelių žvejyba sukant bobas Lūšių ežere; Senovinis stintelių ir seliavų gaudymas žiemą sukant bobas Mindūnų kaime ant Baltųjų Lakajų ežero; Šiaudinių sodų tradicija; Šilinių dzūkų grybavimo tradicija; Totorių vestuvių pyrago čiakčiako tradicija; Verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte.
Savivaldybių NKP sąvadų vertybės		Folklorinio dainavimo Kretingoje tradicija; Liaudiškojo giedojimo tradicija Salantų krašte.		Tautodailės studijos „Piliuona“ veikla; Vydmantų riešinių mezgėjos. Salantų pyragas; Žemaitiški patiekalai Nasrėnuose.

Priedas 5. Planuojamos NKP vertybių išsaugojimo priemonės

Vertybės	Perdavimo skatinimas natūralioje aplinkoje	Švietimas (formaliame ir neformaliame ugdyme)	Mokymai	Viešinimo (renginiuose, žiniasklaidoje) priemonės	Dokumentavimas, duomenų apie procesus, veiklas, asmenis, grupes ar bendruomenes kaupimas ir tvarkymas	Kitos
Akmentašystės tradicija Kelmėje	X	X	X	X		X
Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas		X	X	X	X	X
Būgnijimas kūlele Rytų Aukštaitijoje		X	X	X	X	
Dainos iš marių dugno. Užlietų Kauno rajono kaimų dainavimo tradicija	X	X	X	X	X	X
Drevinė bitininkystė Varėnos krašte	X	X	X	X	X	X
Dzūkų smuikavimo tradicija		X	X	X	X	
FiDi - Fiziko diena	X			X		X
Jūzintų krašto keptinis alus				X	X	
Kapinių šventė Kisiniuose	X		X	X	X	X
Kryžių lankymo tradicija Griškabūdžio apylinkėse	X	X	X	X		
Kupiškėnų vestuvės	X	X	X	X	X	X
Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamyba		X	X	X	X	X
Kurtuvėnų Užgavėnės	X		X	X		X
Kūčių vakarieniškos tradicija				X	X	
Lietuviškas ritinis	X	X	X		X	X
Lietuviškos ristinės	X			X	X	
Lietuvininkų dainavimo tradicija			X	X		X
Lietuvos karaimų vestuvių tradicija			X	X	X	X
Lietuvos totorių gastrominė tradicija			X	X	X	X
Lopšinių ir vaikų migdymo tradicijos Lietuvoje	X		X	X	X	X
Mažosios Lietuvos delmonai			X	X		X
Muzikavimas bandonija Tauragės krašte		X	X	X	X	X
Muzikavimo cimbolais tradicija Ignalinos ir Švenčionių kraštuose		X	X	X	X	X
Naminio alaus tradicija Biržų ir Kupiškio krašte			X	X	X	X
Palangos Jurginės	X		X	X	X	X
Pietinių (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime	X		X	X	X	X
Pintinių juostų pynimo tradicija		X	X	X	X	X
Pirčių lankymo tradicija		X	X	X	X	X
Poedinė baidomoji (bumbinamoji) stintų žvejyba			X	X	X	X

Poledinė ežerinių stintelių žvejyba tinklais sukant bobas Lūšių ežere	X		X	X	X	X
Polka Lietuvoje²¹⁹				X		
Rasos šventė Kernavėje	X		X	X	X	X
Senovinis stintelių ir seliavų gaudymas žiemą sukant bobas Mindūnų kaime ant Baltųjų Lakajų ežero	X			X	X	X
Skudutiškio (Molėtų r.) šventvietės lankymas	X		X	X	X	X
Šiaudinių sodų tradicija		X	X	X	X	
Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimas Peterburgo armonika		X	X	X	X	
Šilinių dzūkų grybavimo tradicija		X	X	X	X	X
Tarptautinis folkloro festivalis „Skamba skamba kankliai“	X					
Totorių vestuvių pyrago čiakčiako tradicija	X		X	X	X	X
Velykų būgnų mušimo tradicija Aukštaitijoje		X	X		X	X
Verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte		X	X	X	X	X
Vietovardžiai: atminties ir vartojimo tradicija		X		X	X	
Visaginiečių totorių pavasario ūkio darbų pabaigtuvių šventė Sabantujus	X		X		X	X
Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija	X	X	X	X	X	X
Žolinės atlaidų šventimo tradicija Krekenavoje	X		X		X	X

²¹⁹ Šios vertybės paraiškoje nebuvo priedo Nr.4 „NKP vertybės išsaugojimo priemonių planas“. Informacija paimta iš paraiškos dalies 16.Apsaugos priemonės, todėl gali būti netiksli.

Priedas 6. Į Lietuvos NKP vertyių sąvadą įrašytų vertybių teikėjai

	Savivaldybės įstaiga	Valstybės įstaiga	Vietos bendruomenė ir savivaldybės įstaiga	Visuomeninė organizacija	Vietos/etninė/religinė bendruomenė	Visuomeninė organizacija ir valstybės įstaiga
Akmentašystės tradicija Kelmėje	X					
Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas			X			
Būgnijimas kūlele Rytų Aukštaitijoje	X					
Dainos iš marių dugno. Užlietų Kauno rajono kaimų dainavimo tradicija	X					
Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje		X				
Drevinė bitininkystė Varėnos krašte		X				
Dzūkų smuikavimo tradicija	X					
FiDi – Fiziko diena				X		
Jūžintų krašto keptinis alus					X	
Kapinių šventė Kisiniuose	X					
Kryždirbystė ir jos simbolika Lietuvoje		X				
Kryžių lankymo tradicija Griškabūdžio apylinkėse	X					
Kupiškėnų vestuvės					X	
Kuršių marių burvalčių vétrungių gamyba	X					
Kurtuvėnų Užgavėnės	X					
Kūčių vakarienių tradicija		X				
Lietuviškas ritinis				X		
Lietuviškos ristynės				X		
Lietuvininkų dainavimo tradicija	X					
Lietuvių polifoninės dainos – sutartinės		X				
Lietuvos karaimų vestuvių tradicija					X	
Lietuvos totorių gastronomicinė tradicija				X		
Lopšinių ir vaikų migdymo tradicijos Lietuvoje		X				

Mažosios Lietuvos delmonai	X					
Muzikavimas bandonija Tauragės krašte	X					
Muzikavimo cimbolais tradicija Ignalinos ir Švenčionių kraštuose	X					
Naminio alaus tradicija Biržų ir Kupiškio krašte			X			
Palangos Jurginės	X					
Pietinių (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime	X					
Pintinių juostų pynimo tradicija			X			
Pirčių lankymo tradicija				X		
Poledinė bumbinamoji stintų žvejyba	X					
Poledinė ežerinių stintelių žvejyba tinklais sukant bobas Lūšių ežere		X				
Polka Lietuvoje		X				
Rasos šventė Kernavėje	X					
Senovinis stintelių ir seliavų gaudymas žiemą sukant bobas Mindūnų kaime ant Baltųjų Lakajų ežero	X					
Skudutiškio (Molėtų r.) šventvietės lankymas	X					
Šiaudinių sodų tradicija	X					
Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimas Peterburgo armonika	X					
Šilinių dzūkų grybavimo tradicija		X				
Tarptautinis folkloro festivalis „Skamba skamba kankliai“	X					
Totorių vestuvių pyrago čiakčiako tradicija			X			
Velykų būgnų mušimo tradicija Aukštaitijoje	X					
Verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte			X			
Vietovardžiai: atminties ir vartojimo tradicija						X
Visaginiečių totorių pavasario ūkio darbų pabaigtuvių šventė Sabantujus			X			
Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija					X	
Žolinės atlaidų šventimo tradicija Krekenavoje					X	
	22	9	6	5	5	1

Priedas 7. Turizmo informacijos centrų atsakymai į klausius apie NKP vertybių panaudojimą turizmui

Turizmo informacijos centras	Pristatomos ir turizmui naudojamos į Sąvadą įrašytos NKP vertybės	Pristatomas ir turizmui naudojamas į Sąvadą neįrašytas NKP	Geroji praktika	Problemos ir siūlomi sprendimai
Akmenės rajono	Vietovardžiai		Akmenės rajono savivaldybės išmaniojoje mobiliojoje programėlėje „visitAkmene“ galima rasti aprašymus, nuotraukas, nuorodas, žemėlapius, yra sukurti pažintiniai maršrutai, kuriuose įtraukti vietovardžių įamžinimą žymintys paminklai	n/a
Kėdainių rajono	Kryždirbystė; Pintinės juostos	Kiti tradiciniai amatai (vytinės juostos, pynimas iš vytelių, vilnos vėlimas, medžio drožyba, keramika, lėlių siuvimas, margučių marginimas), Sekminės Paberžėje, Agurkų festivalis, Tradicinė virtuvė (agurkų produktai, virtinukai, midus)	Tradicinių amatų centras Arnetų name su amatų edukacinėmis programomis; Krakių bendruomenės centro edukacinė programa „Kelias į marčias“ (žr. https://www.krakiusvetaine.lt/edukacines-programos/kelias-i-marcias.html)	Trūksta vietos bendruomenių iniciatyvų identifikuojant savo NKP, jį aktualizuojant ir kuriant produktus
Neringos	Vėtrungių gamyba, Lietuvininkų dainavimo tradicija; Mažosios Lietuvos delmonai; Poledinė bumbinamoji stintų žvejyba		Atkurtų vėtrungių eksponavimas Nidos marių krantinėje ir žvejo etnografinės sodybos kieme; Turizmo paslaugų centro „Mare travel“ organizuojama edukacinis užsiėmimas „Kuršmarių vėtrungių spalvinimas“ Neringos muziejų edukacinė programa „Vėtrungės uodega“ ir edukacinis užsiėmimas „Istorijos šarados apie marių žveją“. Kasmetinė žiemos šventė „Stintapūkis“ Nidoje, skirta išimtinai tradicinio poledinės žvejybos būdo pristatymui.	Trūksta didesnio paslaugų verslo įsitraukimo, pristatant nematerialaus kultūros paveldo vertybes bei adaptuojant jas kaip patrauklias paslaugas ar autentiškas patirtis turistams
Panevėžio regiono	Pintinės juostos; Žolinės atlaidai Krekenavoje	Kiti tradiciniai amatai (medžio drožyba, apavo gamyba, kalvystė, duonos kepimas, žvakių liejimas, miltų gamyba, keramika, vilnos vėlimas, bitininkystė, žaislų gamyba) Režisieriais J.Miltinio atminimas	n/a	N/a
Vilniaus rajono	Verbų rišimo tradicija; Lietuvos Totorių gastronomicinė tradicija	Kiti tradiciniai amatai (žvakių gamyba, pynimas iš šiaudų, vilnos vėlimas, puodininkystė)	Vertybės panaudojimas kuriant naują savivaldybės vizualinį identitetą (logotipą ir firminį stilių);	

			<p>Tradicinių amatų centre Houvaltų dvare Maišiagaloje ir Čekoniškių kaimo verbų ir buitės seklyčioje vykdomi edukaciniai užsiėmimai „Verbų pynimas“;</p> <p>Video filmas „Vilniaus krašto verbos“ https://www.youtube.com/watch?v=36Pd79Y_jXw</p> <p>Edukacinės programa „Parodomasis šimtalpio kepimas“ Totorių bendruomenės namuose, organizuojamas reguliariai ir reklamuojamas per FB ir Bilietai.lt (https://www.facebook.com/PasTotorius)</p>	
Vilniaus miesto	Dainų švenčių tradicija, Kūčių tradicijos, „Skamba skamba kankliai“	Kaziuko mugė, Dailieji amatai, Piligrimystė, Žydų (kulinarinis) paveldas		<p>Bandant aktualizuoti NKP turizmo produktuose, reikėtų galvoti apie kitokius „gyvus“ formatus, kurie turistui būtų nemokami, reguliariai vykstantys ir kartu lengvai prieinami (nereikia užsakyti iš anksto), ne per ilgai trunkantys ir nereikalaujantys specifinių žinių, vykstantys anglų kalba. Privataus verslo iniciatyva buvo sukurta keletas produktų: ekskursijų, lietuviškų vakaronių „Folk Dinner“, per kurias turistai galėjo susipažinti su tam tikra kultūros dalimi. Visi šie produktai itin sunkiai išsilaiko dėl mažo susidomėjimo ir dėl bendro turistų skaičiaus per pandemiją sumažėjimo. Esant užklausoms iš grupių, tokias programas ir toliau gali organizuoti turizmo agentūros bei privačios turizmo įmonės.</p>
Zarasų r.	Sutartinės	Liaudiškas muzikavimas; Drožinėjimo tradicija; Malūninkavimo ir duonos kepimo tradicija; Audimo tradicija; Vakaronių tradicija; Sartų žirgų lenktynės	<p>1. Tarptautinis folkloro festivalis „Žolynai“ (programoje – Sutartinių šventė „Pa Sanuoju Užalu“ ir „Elektrinių sutartinių“ gyvo garso koncertas Stelmužėje, kūrybinės dirbtuvėlės šeimoms su vaikams, jaunimui-gyvieji amatai, edukacijos Zarasų Sėlių aikštėje);</p> <p>2. Šlyninkos muziejaus veikla (ekskursijos, edukacinė duonos kepimo programa)</p>	<p>1. Veiklos nereguliarumas. Turistas mėgsta susižinoti iš anksto, kur ir kada gali ateiti. Jei NKP teikėjas „dirba spontaniškai“, jį sunku reklamuoti kaip turistinį objektą.</p> <p>2. Nepakankamos lėšos NKP viešinimui</p> <p>3. Viešinimo (marketingo), „iškomunikavimo“ žinių stoka.</p>

Priedas 8. Lietuvos kultūros tarybai pateiktos projektų ir stipendijų paraiškos ir skirtas finansavimas pagal NKP vertybes 2016-2022 m.

1. Vertybės pavadinimas (kuriais metais paskelbta)	2. Metai, kada pirmą kartą skirtas LKT finansavimas	3. Pateiktų vertybės projektų paraiškų skaičius	4. Pateiktų vertybės stipendijų paraiškų skaičius	5. Pateiktų vertybės projektų ir stipendijų paraiškų skaičius (3+4)	6. Finansuota vertybės projektų	7. Finansuota vertybės stipendijų	8. Finansuota vertybės projektų ir stipendijų (6+7)	9. Bendras LKT skirtas finansavimas vertybės projektams	10. Bendras LKT skirtas finansavimas vertybės stipendijoms	11. Bendras LKT skirtas finansavimas vertybės projektams ir stipendijoms (9+10)	12. Finansuotų vertybių projektų teikėjų savivaldybės / Vykdytos veiklos užsienio šalyse	13. Finansuotų vertybių stipendijų teikėjų savivaldybės
AKMENTAŠYSTĖS TRADICIJA KELMĖJE (2021)	2016	4	1	5	4	0	4	25700	0	25700	Kelmės r.	
BIRŽŲ KRAŠTO SUTARTINĖS IR JŲ ATLIKIMAS (2018)	2019	2	0	2	1	0	1	1900	0	1900	Biržų r.	
BŪGNIJIMAS KŪLELE RYTŲ AUKŠTAITIJOJE (2021)		1	0	1	0	0	0	0	0	0		
DAINOS IŠ MARIŲ DUGNO (2018)		6	0	6	0	0	0	0	0	0		
DAINŲ IR ŠOKIŲ ŠVENTĖ (2008)	2016	40	0	40	15	0	15	197090	0	197090	Alytaus m., Kauno m., Klaipėdos m., Panevėžio m., Plungės r., Švenčionių r., Trauragės r., Zarasų r.	
DREVINĖ BITININKYSTĖ (2019)	2018	2	0	2	2	0	2	7000	0	7000	Varėnos r.	
DŽŪKŲ SMUIKAVIMO TRADICIJA (2021)	2017	6	0	6	6	0	6	20400	0	20400	Lazdijų r.	
FIDI (2021)		1	0	1	0	0	0	0	0	0		
FOLKLORINIO DAINAVIMO KRETINGOJE TRADICIJA (2021)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		

JŪŽINTŲ KRAŠTO KEPTINIS ALUS (2017)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
KAPINIŲ ŠVENTĖ KISINIUOSE (2021)	2016	1	0	1	1	0	1	1400	0	1400	Klaipėdos r.	
KRYŽDIRBYSTĖ IR KRYŽIŲ SIMBOLIKA (2008)	2016	43	27	70	20	17	37	97600	49800	147400	Alytaus m., Kauno m., Kelmės r., Kėdainių r., Lazdijų r., Plungės r., Šakių r., Šiaulių m., Šiaulių r., Telšių r., Varėnos r., Vilniaus m.	Alytaus m., Alytaus r., Anykščių r., Druskininkų, Ignalinos r., Kauno r., Panevėžio r., Pasvalio r., Utenos r., Vilniaus m.
KRYŽIŲ LANKYMO TRADICIJA GRIŠKABŪDŽIO APYLINKĖSE (2017)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
KŪČIŲ VAKARIENĖ (2017)	2022	4	2	6	0	1	1	0	3600	3600		Panevėžio r.
KUPIŠKĖNŲ VESTUVĖS (2017)	2019	6	0	6	1	0	1	10000	0	10000	Kupiškio r./ Airija	
KURŠIŲ MARIŲ BURVALČIŲ VĖTRUNGĖS (2019)	2016	11	3	14	6	0	6	63870	0	63870	Šilutės r.	
KURTUVĖNŲ UŽGAVĖNĖS (2017)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
LIAUDIŠKOJO GIEDOJIMO TRADICIJA SALANTŲ KRAŠTE (2021)	2022	1	0	1	1	0	1	3700	0	3700	Kretingos r.	
LIETUVININKŲ DAINAVIMO TRADICIJA (2020)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
LIETUVIŠKAS RITINIS (2021)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
LIETUVIŠKOS RISTYNĖS (2018)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
LIETUVOS KARAIMŲ VESTUVIŲ TRADICIJA (2019)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		

LIETUVOS TOTORIŲ GASTRONOMINĖ TRADICIJA (2020)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
LOPŠINIŲ IR VAIKŲ MIGDYMO TRADICIJA (2017)	2016	9	10	19	0	5	5	0	9600	9600	Kauno m.	Skuodo r., Telšių r., Vilniaus m.
MAŽOSIOS LIETUVOS DELMONAI (2019)		2	0	2	0	0	0	0	0	0		
MUZIKAVIMAS BANDONIJA TAURAGĖS KRAŠTE (2018)	2016	9	0	9	6	0	6	23289	0	23289	Jurbarko r.	
MUZIKAVIMO CIMBOLAIS TRADICIJA IGNALINOS IR ŠVENČIONIŲ KRAŠTUOSE (2021)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
NAMINIO ALAUS TRADICIJA BIRŽŲ IR KUPIŠKIO KRAŠTE (2021)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
PALANGOS JURGINĖS (2021)		1	0	1	0	0	0	0	0	0		
PIETINIŲ (ŠILINIŲ) DŽUKŲ DAINAVIMO TRADICIJA ŽIŪRŲ KAIME (2017)	2020	1	1	2	1	1	2	3000	1800	4800	Varėnos r.	Vilniaus m.
PINTINIŲ JUOSTŲ PYNIMO TRADICIJA (2020)	2018	3	4	7	1	4	5	3000	8400	11400	Panevėžio m.	Marijampolės, Panevėžio m., Šiaulių m., Vilniaus r.
PIRČIŲ LANKYMO TRADICIJA (2019)		4	1	5	0	0	0	0	0	0		
POLEDINĖ BAIDOMOJI (BUMBINAMOJI) STINTŲ ŽVEJYBA (2020)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		

POLEDINĖ EŽERINIŲ STINTELIŲ ŽVEJYBA TINKLAIS SUKANT BOBAS LŪŠIŲ EŽERE (2020)		1	0	1	1	0	1	3800	0	3800		
POLKA LIETUVOJE (2017)	2016	15	0	15	6	0	6	18789	0	18789	Varėnos r.	
RASOS ŠVENTĖ KERNAVĖJE (2019)	2016	9	0	9	6	0	6	38750	0	38750	Širvintų r. Prancūzija	
SALANTŲ PYRAGAS (2021)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
SENOVINIS STINTELIŲ IR SELIAVŲ GAUDYMAS ŽIEMĄ SUKANT BOBAS MINDŪNŲ KAIME ANT BALTŲJŲ LAKAJŲ EŽERO (2017)		4	0	4	0	0	0	0	0	0		
SKUDUTIŠKIO (MOLĖTŲ R.) ŠVENTVIETĖS LANKYMAS (2018)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
SUTARTINĖS, LIETUVIŲ POLIFONINĖS DAINOS (2010)	2016	58	10	68	25	5	30	155020	8200	163220	Ignalinos r., Jonavos r., Kauno m., Kupiškio r., Molėtų r., Pasvalio r., Širvintų r., Vilniaus m., Zarasų r., / Italija Sakartvelas, JAV, Izraelis, Vokietija, Rumunija, Kroatija, Austrija, Prancūzija, Belgija, Airija Latvia	Utenos r., Vilniaus m.
ŠIAUDINIŲ SODŲ TRADICIJA (2017)	2017	7	15	22	4	7	11	18800	13200	32000	Jonavos r., Vilniaus m.	

ŠIAURĖS RYTŲ AUKŠTAIČIŲ MUZIKAVIMAS PETERBURGO ARMONIKA (2018)	2016	5	0	5	3	0	3	8300	0	8300	Utenos r.	
ŠILINIŲ DZŪKŲ GRYBAVIMO TRADICIJA (2020)		4	0	4	0	0	0	0	0	0		
TARPTAUTINIS FOLKLORO FESTIVALIS „SKAMBA SKAMBA KANKLIAI“ (2018)	2016	8	0	8	7	0	7	314000	0	314000	Vilniaus m.	
TAUTODAILĖS STUDIJOS „PILIUONA“ VEIKLA (2021)		1	0	1	0	0	0	0	0	0		
TOTORIŲ VESTUVIŲ PYRAGO ČIAKČIAKO TRADICIJA (2019)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
VELYKŲ BŪGNŲ MUŠIMO TRADICIJA AUKŠTAITIJOJE (2019)	2021	1	0	1	1	0	1	3500	0	3500	Panevėžio r.	
VERBŲ RIŠIMO TRADICIJA VILNIAUS KRAŠTE (2018)	2021	2	2	4	0	1	1	0	1800	1800		Vilniaus m.
VIETOVARDŽIAI: ATMINTIES IR VARTOJIMO TRADICIJA (2019)	2019	23	1	24	7	0	7	29340	0	29340	Druskininkų, Kupiškio r., Pakruojo r., Šilalės r., Šilutės r.	
VISAGINIEČIŲ TOTORIŲ PAVASARIO ŪKIO DARBŲ PABAIGTUVIŲ ŠVENTĖ SABANTUJUS (2018)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
VYDMANTŲ RIEŠINIŲ MEZGĖJOS (2021)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS KALNŲ GIEDOJIMO TRADICIJA (2019)	2019	1	1	2	1	1	2	1520	1800	3320	Plungės r.	Klaipėdos m.
ŽEMAITIŠKI PATIEKALAI NASRĖNUOSE (2021)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
ŽOLINĖS ATLAIDŲ ŠVENTIMO TRADICIJA KREKENAVOJE (2020)		0	0	0	0	0	0	0	0	0		
VISO		296	78	369	126	42	168	1049768	98200	1147968		